

วารสารศิลปศาสตร์ มทร.ธัญบุรี (Journal of Liberal Arts RMUTT)

ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2565

ISSN 2586-8543 E-ISSN 2730-2105

กำหนดออกเผยแพร่

วารสารตีพิมพ์เผยแพร่ราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ)

มกราคม – มิถุนายน, กรกฎาคม – ธันวาคม

หน่วยงานที่รับผิดชอบ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

39 หมู่ 1 ถนนรังสิต-นครนายก ตำบลคลองหก อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี 12110

เบอร์โทรศัพท์ 0 2549 4965

วัตถุประสงค์

วารสารศิลปศาสตร์ มทร.ธัญบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้อาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการ และสังคม รวมทั้งเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความรู้ มุมมองทางวิชาการในสาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ภาษาศาสตร์ประยุกต์ การท่องเที่ยวและการจัดการโรงแรม อุตสาหกรรมการบริการ พลศึกษาและนันทนาการ และสาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์ต่อความก้าวหน้าทางวิชาการต่อไป

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.สมหมาย ผิวสอาด

อธิการบดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิศารท สิงหเสนี

คณบดีคณะศิลปศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์นภัส ภูมิภักดีพิชญ์

รองคณบดีฝ่ายบริหารและวางแผน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์รสสุคนธ์ สงคง

รองคณบดีฝ่ายวิชาการและวิจัย

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรธรรมาศ พลิชฐ์ภักกุล มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.เชษฐ์ ดึงชัยลี

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศาสตราจารย์ ดร.บาหยัน อัมสำราญ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรสมุน พงศ์มัญญ์

มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์ ดร.พิชัย ทองดีเลิศ
รองศาสตราจารย์ ดร.โสวัตรี ณ ถลาง
รองศาสตราจารย์ ดร.วิมาน กฤตพลวิมาน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิญา อิงอาจ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ มนต์พานทอง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ เทพสุริวงศ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธวัชชัย ใจศิริ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิตาภา สีนธรัตน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สังวร จันทกร
ดร.พิมพ์ิกา ทองรมย์
ดร.วัฒนา ทนงค์แพง
ดร.วิสุทธิ สีนวล
ดร.อริศรา ศิรมณรัตน์
ดร.ซอส อักษรกิตติ์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
มหาวิทยาลัยศิลปากร
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบบทคัดย่อภาษาอังกฤษ

ดร.กฤษณะ โฆษชุมพันธ์
ดร.เบญจวรรณ รุ่งเรืองสุภรัตน์

ฝ่ายประสานงาน

นางมาริดา ชินโย
นางสาวนุจนาฏ คันธมาศ
นายปิยงูร คำแก้ว

ฝ่ายตรวจรูปแบบและการพิมพ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์นพรัตน์ พิเภา
นางสาววรรณยา เฉลยปราชญ์

พิสูจน์อักษร

อาจารย์ปาริฉัตร พยุงศรี

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความประจำปี

รองศาสตราจารย์ ดร. พิชัย ทองดีเลิศ

รองศาสตราจารย์ ดร. โสวัตรีย์ ณ ถลาง

รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรวรรณ จีรพัฒน์ธนธร

รองศาสตราจารย์ ดร.สำราญ ผลดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ณ เกษมผลกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาภรณ์ ประสงค์ทัน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศยามล เอกะกุลานันต์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุรัตน์ อนันทนาธร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิภาพร ตัณฑสวัสดิ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ มนต์พานทอง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระนันท์ วิชัยดิษฐ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณพร บุญญาสถิตย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรัญญา แสนสระ

ดร.ชัยรัตน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง

ดร.อรุณี ไพศาลพาณิชย์กุล

ดร.ปองสุข ศรีชัย

ดร.อภิศักดิ์ คู่กระสังข์

ดร.อิมจิรา อ่อนคำ

ดร.ศิริรักษ์ นิทัศน์เอก

ดร.ธนันท์ สิงหเสม

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยธนบุรี

มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

บทบรรณาธิการ

วารสารศิลปศาสตร์ มทร.ธัญบุรี ฉบับนี้เป็นฉบับปีที่ 3 ฉบับที่ 2 โดยการจัดทำวารสารนี้มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ เพื่อเป็นช่องทางแลกเปลี่ยนในการเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการระหว่างอาจารย์ นักวิจัย และนักวิชาการทั้งภายในและภายนอกคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ในด้านการเรียนการสอน ภาษาศาสตร์ ด้านการท่องเที่ยว การโรงแรม มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และพลศึกษาและนันทนาการ ภายใต้ขั้นตอนและกระบวนการจัดทำวารสารวิชาการตามมาตรฐานการกำหนดคุณภาพวารสารจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) และได้รับเกียรติจากผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาเพื่อตรวจสอบคุณภาพของบทความก่อนการตีพิมพ์

เนื้อหาของบทความวิจัยมีจำนวน 8 เรื่องได้แก่ 1) ย่างกุ้ง: เมืองท่าการค้าและศูนย์กลางการปกครองอาณานิคมของอังกฤษในพม่า ระหว่าง ค.ศ. 1852-1948 2) การส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองเพื่อพัฒนาระบบประชาธิปไตยในสังคมไทย 3) กลยุทธ์การจัดการธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก ในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-19 4) การศึกษาความสามารถในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี 5) อัตลักษณ์และการปรับตัวทางวัฒนธรรมอาหารอาหรับภายในพื้นที่สุขุมวิท กรุงเทพมหานคร 6) พลังวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ในความเคลื่อนไหวในการจัดการความรู้ และสืบสานภูมิปัญญาจากท้องถิ่นสู่ภูมิภาค 7) การศึกษาความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชวงศ์ธัญบุรีของอาจารย์ ตามทฤษฎีของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี 8) การรับรู้แนวปฏิบัติ และคุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการ ของงานทะเบียนนักศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี และบทวิจารณ์หนังสือเรื่อง "ตลาดในชีวิต ชีวิตในตลาด" รวมภาพสะท้อนวิถีชีวิตและมิติทางวัฒนธรรมของชุมชน

กองบรรณาธิการวารสารศิลปศาสตร์ มทร.ธัญบุรี หวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ในวงการศึกษาแก่อาจารย์ นักวิจัย นิสิต นักศึกษา และขอขอบคุณผู้เขียนบทความทุกท่านที่ส่งบทความที่มีคุณค่ามาเผยแพร่ในวารสารศิลปศาสตร์ มทร.ธัญบุรี มา ณ โอกาสนี้ พบกันใหม่ฉบับหน้า

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรารัตน์ พลษ์ฐักกุล)

บรรณาธิการ

สารบัญ

	หน้า
บทความวิชาการ	
ย่างกุ้ง: เมืองท่าการค้าและศูนย์กลางการปกครองอาณานิคมของอังกฤษในพม่า ระหว่าง ค.ศ. 1852-1948 ชัยวัฒน์ ปะสุนะ	1
การส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองเพื่อพัฒนาระบบประชาธิปไตยในสังคมไทย บุญยวีร์ มงคลพิพัฒน์พร สุพิชญา กันกา สมจิต ขอนวงศ์ ปัญญา สุนันตา	16
กลยุทธ์การจัดการธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก ในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ภูมิพัฒน์ ฉายา อริษา จันดีบ สุนันทา เพ็ชรกลาง มนูญญา กลิ่นหอม กนกภรณ์ ครุฑภาพันธุ์	24
บทความวิจัย	
การศึกษาความสามารถในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี สนิทเดช จินตนา สุพิศ บุญลาภ ชัยมงคล สุพรมอินทร์	35
อัตลักษณ์และการปรับตัวทางวัฒนธรรมอาหารอาหารภายในพื้นที่สุขุมวิท กรุงเทพมหานคร ปิ่นมัท จิตตกุล กฤษณาม อินทร์รัตน์ อาวีวรรณ หัสติน	46
พลังวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ในความเคลื่อนไหวในการจัดการความรู้ และสืบสานภูมิปัญญาจากท้องถิ่นสู่ภูมิภาค พิเชฐ สายพันธ์ สมรักษ์ ชัยสิทธิ์กานานนท์ ชนัญญ์ เมฆหมอก	56
การศึกษาความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชวงศ์อยุธยา ของอาจารย์ ตามทฤษฎีของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี นพรัตน์ พิภก สายฝน บุชา	71
การรับรู้แนวปฏิบัติ และคุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการ ของงานทะเบียนนักศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี กรกนก อนรรฆณะกุล	88
บทวิจารณ์หนังสือ "ตลาดในชีวิต ชีวิตในตลาด" รวมภาพสะท้อนวิถีชีวิตและมิติทางวัฒนธรรมของชุมชน อรัญญา แสงสระ	102

ย่างกุ้ง: เมืองท่าการค้าและศูนย์กลางการปกครองอาณานิคมของอังกฤษในพม่า ระหว่าง ค.ศ. 1852-1948

ชัยวัฒน์ ปะสุณะ¹

Yangon: A Seaport and Administrative Center of the British Colony in Burma,
1852-1948

Chaiwat Pasuna¹

Received 14/06/2022

Revised 17/10/2022

Accepted 08/12/2022

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาเมืองย่างกุ้งในฐานะเมืองท่าการค้าและศูนย์กลางการปกครองอาณานิคมของอังกฤษในพม่า ในระหว่าง ค.ศ. 1852-1948 วัตถุประสงค์การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของเมืองย่างกุ้ง และการปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์กับการจัดระเบียบเมืองย่างกุ้งโดยการจัดระเบียบของเจ้าอาณานิคมอังกฤษ โดยใช้แนวคิดการพัฒนา มหานครและความเป็นสากลนิยมผ่านวิธีวิทยาทางประวัติศาสตร์ในการวิเคราะห์หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ ผลการศึกษา พบว่า อังกฤษเปลี่ยนแปลงพื้นที่ โดยสร้างเมืองตามมาตรฐานสมัยใหม่ โดยใช้วิธีวางผังเมือง การจัดวางผังเมืองย่างกุ้งแบบตารางกริดส่งผลโดยตรงต่อการรับรู้ในเชิงความเป็นระเบียบและความเป็นสมัยใหม่ให้แก่เมือง นอกจากนี้ การจัดการโครงสร้างเมืองถือเป็นการปรับภูมิทัศน์ของเมืองให้มีความรู้สึกเช่นเดียวกับเมืองในยุโรป บทความนี้นำไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของเมืองย่างกุ้งในฐานะพื้นที่ซึ่งได้รับการพัฒนาอย่างก้าวกระโดด อันเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้ กลายเป็นเมืองอาณานิคมที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 19-20

คำสำคัญ ย่างกุ้ง การวางผังเมือง เมืองท่า อาณานิคมอังกฤษ พม่า

Abstract

This article investigated Yangon as a seaport and the British colonial center of Burma between 1852-1948. The objectives of this study were to 1) investigate the development of the city of Yangon, and 2) examine the landscape modification and urban structuring by British colonial rulers. The concept of the article was the urban and cosmopolitan development using historical research methodology to analyze both primary and secondary sources of historical evidences. It was found that the British rulers transformed the area by building the city according to modern standards along with urban planning. The grid layout of Yangon had a direct impact on the perception of the city's orderliness and modernity. In addition, the management of the urban structure was considered the adjustment of the city's landscape to deliver

¹ นักวิชาการอิสระ, อีเมล chaiwatpasuna@gmail.com

¹ Independent Scholar, Corresponding author E-mail: chaiwatpasuna@gmail.com



senses of an European city. This article has contributed to our understanding of the development of Yangon as the area that has been developed by leaps and bounds. This was a turning point that transformed Yangon into a rapidly expanding colonial city in Southeast Asia between the 19th and 20th centuries.

Keywords: Yangon, urban planning, seaport, British colony, Burma

บทนำ

“ย่างกุ้ง” “Yangon” “ရန်ကုန်” เป็นชื่อเรียกเมืองอันเป็นศูนย์กลางการปกครองของพม่าในสมัยอาณานิคม แม้จะเป็นที่ถกเถียงกันมากในเรื่องของชื่อและความหมาย แต่โดยส่วนใหญ่มักจะวิเคราะห์แบบลากเข้าหาความหมาย จากการค้นคว้าเอกสารสิ่งพิมพ์ของอังกฤษยังพบรูปการเขียนชื่อเมืองแห่งนี้ว่า “Rangoon” รวมด้วย ทั้งนี้ยังปรากฏเค้าโครงของชื่อเรียกเดิมว่า “ตะโก่ง” (Dagon) อีกด้วย ซึ่งหากจะอธิบายความหมายและที่มาของชื่อเมืองย่างกุ้ง ควรศึกษาและวิเคราะห์ผ่านองค์ความรู้จากวัฒนธรรมมอญ เนื่องจากเดิมที บริเวณซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองส่วนใหญ่ในที่ราบลุ่มแม่น้ำเลียบเลาะไปตามแนวอ่าวมะตะมะ ปัจจุบันจัดเป็นเขตการปกครองภายใต้ชื่อภาคพะโค ภาคย่างกุ้ง ภาคมอญ ภาคตะนาวศรี ฯลฯ บริเวณเหล่านี้ล้วนแต่เป็นเขตอิทธิพลเข้มข้นของกลุ่มวัฒนธรรมมอญ (Stadtner, 2008, pp.195-196) หรืออาณาจักรหงสาวดี ดังประจักษ์ได้โดยทั่วไปผ่านรูปแบบพุทธสถาปัตยกรรม ชาติพันธุ์วรรณนาของประชากร วัฒนธรรมดั้งเดิมตามขนบธรรมเนียมมอญ ฯลฯ อันเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงภูมิหลังและรากเหง้าทางวัฒนธรรมของเมืองย่างกุ้งได้เป็นอย่างดี ก่อนที่จะถูกครอบครองโดยเจ้าอาณานิคมอังกฤษในคริสต์ศตวรรษที่ 19-20

หากกล่าวถึงลักษณะเฉพาะของการเลือกฐานที่มั่นเพื่อสร้างบ้านตั้งเมือง และสถาปนาศูนย์กลางอำนาจของราชธานีแห่งอาณาจักรพม่า จากการวิเคราะห์หลักฐานทางโบราณคดีและสิ่งปลูกสร้างภายใต้อิทธิพลของกลุ่มชาติพันธุ์พม่าระบุชี้ไปในแนวเดียวกัน กล่าวคือ ศูนย์กลางอาณาจักรและอำนาจส่วนใหญ่มักจะรวมกลุ่มล่องเข้าไปยังทางตอนในของผืนทวีป โดยเฉพาะที่ราบลุ่มแม่น้ำอิรวดีทางตอนในซึ่งมีลักษณะเป็นที่ราบตอนกลางประเทศพม่าในปัจจุบัน ดังสะท้อนได้จากหลักฐานที่ปรากฏบ่งชี้ความใกล้เคียงของกลุ่มคนที่พูดภาษาพม่าซึ่งใกล้เคียงกับชาวพม่าในปัจจุบัน โดยเฉพาะหลักฐานประเภทจารึกและศิลปกรรมในอารยธรรมที่ร่วมสมัยกับอาณาจักรพุกาม (ค.ศ. 849-1297) รวมไปถึงศูนย์กลางการปกครองในรุ่นหลังอีกหลายแห่ง เช่น อาณาจักรมอญไชย (ค.ศ. 1297-1313) อาณาจักรปinya (ค.ศ. 1313-1365) อาณาจักรสะกาย (ค.ศ. 1315-1364) อาณาจักรอังวะ (ค.ศ. 1364-1555) อาณาจักรตองอู (ค.ศ. 1510-1752) อาณาจักรคองบอง (ค.ศ. 1752-1885) ฯลฯ ศูนย์กลางอำนาจเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นการเลือกถิ่นฐานเพื่ออยู่อาศัยทางตอนในทวีปเรื่อยมา จึงสะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบและความคุ้นเคยของชาวพม่าว่ามักจะคุ้นเคยกับการอยู่อาศัยในสภาพอากาศที่ร้อนและแห้ง (Dry zone)

การสถาปนาอิทธิพลของราชสำนักพม่าเหนือเมืองย่างกุ้งได้เพียงไม่นาน อันมาจากความพยายามของพระเจ้าอลองพญา (ครองราชย์ ค.ศ. 1752-1760) พระองค์ได้ทำสงครามขยายพระราชอาณาเขต เพื่อขยายดินแดนของชาวพม่าลงมาทางตอนใต้ยังหัวเมืองมอญ หลังจากนั้น ค.ศ. 1755 เมืองตะโก่งได้รับการขนานนามใหม่ตามภาษาพม่าว่า “ย่างกุ้ง” (Damrongrachanuphap, 1991, p. 29) เหตุการณ์ช่วงดังกล่าวเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญยิ่งของประวัติศาสตร์เมืองย่างกุ้งที่หลายกำแพงทางชาติพันธุ์ให้กลายเป็นเมืองแห่งพหุวัฒนธรรม และไม่อาจปฏิเสธได้ว่าชัยชนะของราชสำนักพม่าได้สร้างแรงผลักดันให้เกิดการอพยพผู้คนเคลื่อนตัวลงมาตั้งถิ่นฐานในดินแดนพม่าตอนล่างมากยิ่งขึ้นด้วย ส่งผลให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างพม่าและมอญ กระทั่งลดความแตกต่างจนกลายเป็นเมืองที่มีประชากรหลักผสมผสานระหว่างชาวพม่าและชาวมอญตามลำดับ

เมืองย่างกุ้งได้ทำหน้าที่เป็นเมืองท่าปากแม่น้ำให้แก่ราชสำนักพม่า เช่นเดียวกับพระวินิจัยของพระเจ้านั่งยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพที่ชี้ให้เห็นว่าเมืองย่างกุ้งพึงได้รับความสนใจจากกษัตริย์พม่าในราชวงศ์คองบองราวคริสต์ศตวรรษที่ 18 กระทั่งถึงช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ภายใต้การดำเนินนโยบายขยายอาณาเขตของลัทธิจักรวรรดินิยมอังกฤษ ส่งผลให้ดินแดนพม่าบางส่วนได้รับความสนใจและตกอยู่ภายใต้การครอบครองของอังกฤษ โดยการเข้าครอบครองพม่าเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ 1) การรักษาเสถียรภาพและความมั่นคงด้านการปกครองบริเวณแนวพรมแดนระหว่างจักรวรรดิอินเดียของอังกฤษกับราชอาณาจักรพม่า อันมีพื้นฐานจากโลกทัศน์แบบตะวันตกเกี่ยวกับการครอบครองที่ดิน การแสดงกรรมสิทธิ์ และการแสดงอธิปไตยตามแนวเส้นเขตแดน และ 2) การรักษาเสถียรภาพและความมั่นคงด้านเศรษฐกิจการค้าของพ่อค้าและนักลงทุนชาวอังกฤษในดินแดนพม่า อันมีพื้นฐานจากวัตถุประสงค์หลักในการเดินมาสู่ดินแดนโพ้นทะเล เพื่อทำการค้าและแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ กระทั่งผลจากการทำสงครามระหว่างราชสำนักพม่าและเจ้าอาณานิคมอังกฤษทั้ง 3 ครั้ง สะท้อนจุดประสงค์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากการรักษาเสถียรภาพทางการค้า สู่การครอบครองดินแดน การถือครองทรัพยากร และการสถาปนาอำนาจอธิปไตยของอังกฤษเหนืออาณาจักรพม่าในฐานะอาณานิคม

สงครามระหว่างอังกฤษกับพม่าอุบัติขึ้นครั้งแรกระหว่าง ค.ศ. 1824-1826 ยังผลให้อังกฤษสามารถครอบครองดินแดนพม่าบางส่วนไว้ได้บริเวณดินแดนยะไข่และดินแดนตะนาวศรี อันเป็นรากฐานสำคัญในการสถาปนาอาณานิคมอังกฤษในพม่าโดยมีศูนย์กลางการปกครองแห่งแรกที่เมืองมะละแหม่งในดินแดนตะนาวศรี ต่อมาการทำสงครามในครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงเมื่อ ค.ศ. 1852 รัฐบาลอังกฤษสามารถเข้าครอบครองดินแดนพม่าตอนล่างไว้ได้ และอังกฤษได้เข้ามามีการจัดการปกครองดินแดนพม่าตอนล่างอย่างสมบูรณ์ โดยสถาปนาให้เมืองย่างกุ้งเป็นศูนย์กลางการบริหารจัดการอาณานิคมในพม่า ส่งผลให้ราชสำนักพม่าถูกตัดขาดจากทางออกสู่ทะเล จำเป็นต้องพึ่งพาและเอื้อประโยชน์ทางการค้ากับเจ้าอาณานิคมอังกฤษซึ่งครองอิทธิพลแถบพม่าตอนล่าง และระยะเวลาให้หลังเพียงไม่นาน การทำสงครามครั้งที่ 3 ค.ศ. 1885 ผลของสงครามส่งผลให้อังกฤษสามารถเข้าครอบครองดินแดนพม่าไว้ได้ทั้งหมด โดยยกเลิกระบอบกษัตริย์อันเป็นสัญลักษณ์ของการเมืองแบบรัฐจารีต แล้วได้สถาปนาผู้ว่าราชการอาณานิคมให้เป็นผู้ปกครองพม่าขึ้นแทน

ความเปลี่ยนแปลงภายใต้การปกครองของอังกฤษ ในเชิงประจักษ์สะท้อนได้จากการสร้างเมืองสมัยใหม่ โดยการวางรากฐานให้เมืองย่างกุ้งพัฒนาเป็นเมืองตามรูปแบบสมัยอาณานิคม ล้วนแต่มีนัยยะสำคัญด้านการขยายตัวและการเติบโตในฐานะเมืองทางพาณิชย์ภายใต้การปกครองของเจ้าอาณานิคมอังกฤษ (Damrongrachanuphap, 1991, p. 29) ซึ่งเป็นรูปแบบของการค้าและการพัฒนาเมืองแบบใหม่ที่อังกฤษได้นำมาสู่ดินแดนแห่งนี้ แม้ว่าเดิมทีชาวพม่าคุ้นเคยในการติดต่อค้าขายระหว่างรัฐแต่ก็เป็นการค้าในรูปแบบพื้นเมืองที่จำกัดอยู่ภายในภูมิภาคเท่านั้น ซึ่งแตกต่างไปจากการที่อังกฤษได้นำพาชาวพม่าเข้าสู่พาณิชย์วิถีที่เข้มข้นและยกระดับสู่เมืองท่านานาชาติโดยขยายขอบเขตการค้าที่ก้าวข้ามภูมิภาค โดยอาศัยเทคโนโลยีในช่วงปฏิวัติอุตสาหกรรมในตะวันตก ส่งผลให้เทคโนโลยีกลายเป็นส่วนหนึ่งของการขนส่งสินค้าโดยผ่านเรือเดินสมุทรที่ติดตั้งเครื่องจักรพลังไอน้ำ และการผลิตเชิงอุตสาหกรรมขนาดใหญ่เพื่อเน้นส่งออก เช่น ไร่อะพูปูก เหมืองแร่ ฯลฯ โดยสามารถเชื่อมโยงเมืองท่าอย่างย่างกุ้งเข้ากับเมืองท่าแห่งอื่น ๆ อย่างสะดวกและย่นระยะเวลาลงไปมาก เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับวิถีการค้าแบบดั้งเดิมที่อาศัยเพียงกำลังลมแบบ “การล่องเรือเสียบเลาะชายฝั่ง” รวมไปถึงวิถีการพัฒนาเมืองสมัยใหม่อันคล้ายคลึงกับเมืองในตะวันตกก็ไม่เคยปรากฏมาก่อนในดินแดนปากแม่น้ำแห่งนี้

เมืองย่างกุ้งพัฒนาขึ้นอย่างก้าวกระโดดภายใต้การปกครองของรัฐบาลอาณานิคมตั้งแต่ ค.ศ. 1852 ภายหลังจากย้ายศูนย์กลางการปกครองมายังเมืองท่าแห่งนี้ ส่งผลให้กลายเป็นพื้นที่ที่ดึงดูดการค้าและการลงทุนให้เข้ามาปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมทางสังคมแบบดั้งเดิมกลายเป็นวิถีชีวิตตามรูปแบบสังคมเมือง อันสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก่อนแล้วในเชิงกายภาพของเมือง ดังเช่นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน อาคาร เรือยนต์ ฯลฯ ล้วนแต่สร้างความเจริญทั้งทางวัตถุและจิตวิญญาณของผู้คนภายในเมืองย่างกุ้งให้ปรับเปลี่ยนไปสู่วิถีการดำรงชีวิตสมัยใหม่ที่สอดคล้องกับสังคมเมืองแบบอาณานิคม



ฉะนั้น บทบาทของเจ้าอาณานิคมอังกฤษจึงมีส่วนสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเมืองอย่างกึ่งในฐานะตัวแปรสำคัญที่พลิกโฉมเมืองอย่างกึ่งให้มีความทันสมัย และพัฒนาพม่าก้าวข้ามจากรูปแบบรัฐจารีตพื้นเมืองแห่งหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปสู่วิถีแห่งรัฐอาณานิคมสมัยใหม่ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 19-20

วิธีการศึกษา

ขอบเขตการศึกษา

บทความนี้ใช้แนวคิดและวิธีการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ ตามระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ให้ความสำคัญกับกรอบคิด “เวลาและสถานที่ (Time and Space)” จึงสามารถจัดแบ่งขอบเขตการศึกษาออกเป็น 2 ขอบเขต ได้แก่ ขอบเขตเชิงเวลา และขอบเขตเชิงพื้นที่ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) เชิงเวลา (Time) ศึกษาในช่วง ค.ศ. 1852-1948 อันเป็นช่วงที่เมืองย่างกุ้งได้รับการสถาปนาให้เป็นเมืองศูนย์กลางการปกครองของอาณานิคมอังกฤษในดินแดนพม่า หลังจากสิ้นสุดสงครามระหว่างพม่ากับอังกฤษครั้งที่ 2 อังกฤษย้ายศูนย์กลางการปกครองพม่าจากเมืองมะละแหม่งมายังเมืองย่างกุ้ง นับเป็นการวางรากฐานอาณานิคมในพม่าตอนล่างอย่างมั่นคง และสิ้นสุดการศึกษาเมื่อพม่าประกาศอิสรภาพจากอังกฤษใน ค.ศ. 1948

2) เชิงสถานที่ (Space) ศึกษาเมืองย่างกุ้งในเขตเมืองซึ่งเป็นพื้นที่ที่อังกฤษได้เปลี่ยนแปลงให้กลายเป็นศูนย์กลางอำนาจ การเมืองการปกครอง รวมไปถึงการปรับยกสถานะของเมืองให้มีความสำคัญในฐานะเมืองทำการค้าของเจ้าอาณานิคมอังกฤษ ซึ่งส่งผลให้เมืองย่างกุ้งกลายเป็นเมืองท่าระดับนานาชาติที่ติดต่อกับชาวตะวันตกทั่วโลก ซึ่งมรดกตกทอดจากอิทธิพลของยุคอาณานิคมยังคงปรากฏชัดในเมืองย่างกุ้งทั้งในเชิงภูมิทัศน์ โครงสร้างกายภาพของเมืองที่บ่งชี้ถึงภูมิหลังทางประวัติศาสตร์สมัยอาณานิคม

หลักฐานในการศึกษา

เอกสารประกอบการศึกษาและค้นคว้าเกี่ยวกับเมืองย่างกุ้งในบทความนี้ ผู้เขียนบทความเลือกใช้หลักฐานในสมัยอาณานิคมเป็นสำคัญ โดยให้ความสำคัญกับหลักฐานประเภทเอกสารชั้นปฐมภูมิที่ค้นคว้ามาจากแหล่งข้อมูลหลากหลายแห่ง และจัดแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย

1) หนังสือพิมพ์ในเครือขายอาณานิคมอังกฤษ ซึ่งตีพิมพ์เรื่องราวและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงที่อังกฤษปกครองพม่า มีเนื้อหาครอบคลุมด้านการรายงานสภาพสังคมและเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเมืองอย่างกึ่ง จากการสำรวจเอกสารพบว่าบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ในฉบับหนึ่ง ๆ มีการตีพิมพ์เผยแพร่ซ้ำในหนังสือพิมพ์ต่างสำนักพิมพ์ จึงอนุมานได้ว่าเป็นการเผยแพร่กระจายข้อมูลได้กว้างขึ้นในเครือขายหนังสือพิมพ์อาณานิคม อันเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการเข้าถึงบริบทในช่วงที่ศึกษาบทความนี้

2) รายงานการปกครองอาณานิคมอังกฤษในพม่า จัดเป็นเอกสารทางราชการที่สรุปความเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายและการปฏิบัติในการพัฒนาสาธารณูปโภคของรัฐบาลอาณานิคมในพม่า ซึ่งจะต้องสรุปรายงานแต่ละปีเพื่อเสนอต่อรัฐบาลอาณานิคมบริติชราช ประกอบด้วยเนื้อหาเชิงสถิติและการสำรวจข้อมูลของรัฐบาลอาณานิคม

3) บันทึกของชาวต่างชาติ เป็นแหล่งข้อมูลจากประสบการณ์ของเหล่านักเดินทาง หรือผู้ที่เคยมีประสบการณ์ทั้งทางการเดินทางท่องเที่ยวรวมทั้งการเข้ามาทำงานให้แก่รัฐบาลอังกฤษในสมัยอาณานิคม โดยให้ภาพของความเปลี่ยนแปลงระดับชุมชนและสังคมท้องถิ่นที่กล่าวลงรายละเอียด

นอกจากนี้ ประเด็นการศึกษาดังกล่าวยังได้รับคุณูปการจากแหล่งสืบค้น และรายงานการวิจัยจากแหล่งเอกสารชั้นทุติยภูมิที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงในพหุสมัยอาณานิคม

การค้ากับเมืองย่างกุ้ง

เมืองย่างกุ้งเติบโตขึ้นบนรากฐานวิถีการค้ามาอย่างยาวนาน สืบเนื่องจากปัจจัยเกื้อหนุนทางภูมิศาสตร์อันมีทำเลที่ตั้งบริเวณดินดอนปากแม่น้ำย่างกุ้งซึ่งกลายเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญ เพราะสามารถรองรับการติดต่อค้าขายทางเรือที่จะล่องเข้าไปค้าขายกับศูนย์กลางอาณาจักรพม่าซึ่งตั้งอยู่ทางตอนในทวีป อีกทั้งการคมนาคมขนส่งทางน้ำทั้งขาเข้าและขาออกของราชสำนักพม่าโบราณล้วนแต่ต้องผ่านเมืองสำคัญปากแม่น้ำทั้งสิ้น หนึ่งในนั้นรวมไปถึงเมืองย่างกุ้งด้วยที่มีสถานะส่งเสริมและอยู่เบื้องหลังความสำเร็จของอาณาจักรพม่าในฐานะเมืองท่าทางตอนล่างที่ขับเคลื่อนด้วยเศรษฐกิจ และยังส่งเสริมให้เมืองย่างกุ้งกลายเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ของราชสำนักพม่า ดังเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขการใช้เมืองย่างกุ้งเพื่อติดต่อค้าขายกับดินแดนอื่น รายงานของอังกฤษในคริสต์ทศวรรษที่ 1830 ระบุว่าขณะที่พระเจ้าปดุง (ครองราชย์ ค.ศ. 1782-1819) กำลังย้ายราชธานีไปยังเมืองอมรปุระ ชาวอังกฤษรับรู้สถานะของเมืองย่างกุ้งได้ว่าเป็น “...Rangoon is mentioned as an “important trading city,” and it is added, “many Europeans reside there”...” ย่างกุ้งจึงถือว่าเป็นเมืองท่าที่มีการค้าขายกับชาวต่างชาติพลุกพล่านที่สุดของพม่า อีกทั้งยังเป็นเมืองที่ติดต่อกับเครือข่ายเมืองท่าการค้าอื่น ๆ เช่น กัลกัตตา มะละแหม่ง และป็นัง (Burman Empire, 1834, p. 2)

ความมั่งคั่งของเมืองย่างกุ้งและการเติบโตของเมืองที่มีพัฒนาการอย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจของเมืองย่างกุ้งซึ่งผูกโยงเข้ากับระบบการค้าและเงินตราของอนุทวีปอินเดียแล้ว ดังรายงานระบุว่า “...โดยทั่วไปเงินตราที่ใช้ในอาณาจักรพม่าเป็นเหรียญเนื้อโลหะและเนื้อเงิน บางแห่งขึ้นรูปทรงยาว และประทับตราสัญลักษณ์ของธุรกิจเป็นนัยบ่งบอกว่าเป็นผู้กุมอิทธิพลทางการเมืองของแต่ละท้องที่ เงินตราจึงมีความแตกต่างกันไป ยกเว้นแต่เพียงเมืองย่างกุ้งและเมืองอังวะ ซึ่งสกุลเงิน (รูปี) ที่ใช้จ่ายในเมืองมัทราสสามารถใช้สอยได้ตามปกติ...” (Burman Empire, 1834, p. 2) สะท้อนได้ถึงศักยภาพของเมืองย่างกุ้งในการสร้างเสถียรภาพและสร้างความสัมพันธ์กับเครือข่ายการค้าสำคัญระดับภูมิภาคอย่างเมืองในอนุทวีปอินเดียซึ่งถือว่าเป็นตลาดการค้าขนาดใหญ่ การค้าขายและเปิดตลาดกับเมืองสำคัญเช่นนี้จึงเป็นสิ่งรับประกันได้ถึงความมั่นคงทางการค้าและการเงินอันจะเป็นฐานกำลังทรัพย์ที่จะใช้หล่อเลี้ยงอาณาจักรพม่าได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นได้ว่าเมืองย่างกุ้งมีความมั่นคงด้านการขนถ่ายสินค้าและระบบการค้า กระทั่งสามารถยกระดับเพื่อติดต่อค้าขายกับเมืองท่าอื่น ๆ ได้อีกด้วย

อนึ่ง รูปแบบและวิถีการค้าส่วนใหญ่ของเมืองย่างกุ้งช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีลักษณะเป็นเช่นเดียวกับเมืองแห่งอื่นในภูมิภาค เช่น สยาม มลายู ฯลฯ โดยพบว่ารูปแบบสินค้าส่วนใหญ่ล้วนเป็นสินค้าพื้นเมืองประเภทของป่าและของแปรรูปอย่างง่าย ๆ ประกอบกับวิถีชีวิตของผู้คนในดินแดนแถบนี้ยังคงมีความเป็น “พื้นเมือง” และสืบทอดวิถีการดำรงชีวิตแบบรัฐจารีตอยู่เป็นส่วนใหญ่ งานศึกษาของแมกซ์เวลล์ เลพรอยกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเมืองย่างกุ้งภายหลังจากการเข้ามาสถาปนาอำนาจของเจ้าอาณานิคมอังกฤษไว้ว่า การเข้ามายึดครองพม่าตอนล่างไว้ในช่วง ค.ศ. 1852 เมืองย่างกุ้งยังคงมีสภาพของการพัฒนาในขั้นเล็กน้อยเท่านั้น ดังสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของเมืองที่ยังคงมีความเป็นท้องถิ่นและพื้นเมืองค่อนข้างมาก โดยอธิบายในลักษณะที่ให้ภาพของความเป็นชุมชนพื้นเมืองไว้ว่า



“...เมืองอย่างกรุงเทพฯยังเป็นเมืองขนาดเล็ก สิ่งปลูกสร้างภายในเมืองล้วนแต่ปลูกด้วยวัสดุจากธรรมชาติ จำพวกไม้ไผ่ และไม้สัก บ้านเรือนเรียงรายไปตามแนวริมฝั่งแม่น้ำ...แม้ว่าถนนภายในเมืองจะตัดตรงแต่ทว่าสภาพนั้นสุดแสนจะสกปรก ซึ่งเป็นถนนลูกรังที่เกราะกรังและมีกลิ่นไม่ค่อยสู้ดีนัก...”

นอกจากนั้นกำแพงเมืองที่สร้างเป็นปราการโอบล้อมเมืองอย่างถาวร มีโครงสร้างลักษณะชั่วคราวสร้างขึ้นจากเสาไม้ทำเป็นระแนงขนาดใหญ่ โดยทั้งปึกและซัดผสานกันโอบล้อมเมืองไว้อย่างง่าย ๆ เพื่อป้องกันสัตว์ป่าที่มีอยู่อย่างชุม “...การออกไปผจญป่านอกแนวเขตกำแพงเมืองนั้นเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยจะสู้ดีนัก และถือเป็นการเสี่ยงชีวิตจากสัตว์ป่าที่ดุร้าย...” (Lefroy, 1963, pp. 28-29) ภัยอันตรายจากป่าเขตร้อนขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ชาวตะวันตกหวั่นเกรงจะเกิดขึ้น เช่น การถูกทำร้ายจากสัตว์ป่า การถูกงูกัด การถูกแมลงมีพิษต่อย ฯลฯ (Savage, 1984, pp. 271-272) สัมพันธ์กับความเป็นอยู่ด้านความปลอดภัยและสาธารณสุขของภูมิภาคแถบนี้ที่ยังคงความเป็น “ธรรมชาติ” อันเป็นพื้นฐานทั่วไปของเมืองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมไปถึงเมืองที่ตั้งอยู่ในเขตบรรยากาศร้อนชื้นอื่นๆ ส่งผลให้เมืองอย่างกรุงเทพฯดังกล่าวเป็นแหล่งของการแพร่ระบาดของเชื้อโรคและโรคร้ายต่างๆ เช่น อหิวาตกโรค และไข้จับสั่น (มาลาเรีย) ฯลฯ (Lefroy, 1963, pp. 28-29)

จากตัวอย่างเหล่านี้สะท้อนถึงความเป็นอยู่และสภาพบรรยากาศของเมืองอย่างกรุงเทพฯได้เป็นอย่างดี อันสอดคล้องกับลักษณะทั่วไปของเมืองในพื้นที่เขตร้อนชื้น ซึ่งการเข้ามาลงแรงและลงมืออุทิศสรรพกำลังในการสร้างเมืองอย่างกรุงเทพฯขึ้นมาใหม่ล้วนเป็นสิ่งที่ยากเกินกว่าจะคาดการณ์ กระนั้นก็ตามอังกฤษยึดอยู่บนหลักการเดิมตามความเหมาะสมของเมืองอย่างกรุงเทพฯซึ่งมีบทบาทในฐานะเมืองทำการค้าตั้งแต่สมัยโบราณได้เป็นอย่างดี ฉะนั้น อังกฤษจึงยังคงเลือกพื้นที่แห่งนี้เพื่อสร้างเป็นศูนย์กลางการปกครองอาณานิคมในพม่า ประกอบกับการครอบครองเมืองอย่างกรุงเทพฯช่วยให้อังกฤษควบคุมเส้นทางการค้าสำคัญของภูมิภาคแถบนี้ไว้ ดังจะเห็นได้ว่าภายหลัง ค.ศ. 1852 อังกฤษสามารถสถาปนาอาณานิคมและสร้างเป็นเมืองท่าเป็นเครือข่ายการค้าอาณานิคมของอังกฤษทอดยาวมาตั้งแต่อนุทวีปอินเดีย เรื่อยมาจนถึงทะเลอันดามันลงไปถึงจรดกับช่องแคบมะละกา

การพัฒนาอย่างกรุงเทพฯจากชุมชนประมงและแหล่งขนส่งสินค้าแบบพื้นเมืองให้กลายเป็น “ชุมชนเมือง”² โดยการขยายขอบเขตของเมืองออกไปตามแผนของโครงการพัฒนาแนวพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำ และการจัดสร้างอาคารบ้านเรือนพร้อมกับตัดถนนนับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนากายภาพและภูมิทัศน์เมือง อันส่งผลให้เมืองอย่างกรุงเทพฯสมัยใหม่ห่างไกลจากความชุมชุมของโรคภัยและไข้ป่าเหล่านี้ ดังจะเห็นได้จากการร่วมระดมทุนเพื่อเร่งสร้างระบบสาธารณสุขขั้นพื้นฐานโดยเหล่ามิชชันนารี รวมไปถึงการดูแลจากเจ้าอาณานิคมอังกฤษที่มุ่งหวังในการพัฒนาเมืองอย่างกรุงเทพฯให้มีศักยภาพด้านการค้าที่มากกว่าระดับภูมิภาค

ฉะนั้น ในช่วงแรกของการเข้ามาจัดการปกครองเมืองอย่างกรุงเทพฯในคริสต์ศตวรรษที่ 1850 จึงได้เริ่มดำเนินการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป และต่อมาภายหลังความสำเร็จของเมืองอย่างกรุงเทพฯจะค่อย ๆ โดดเด่นขึ้น พร้อมกับส่งผลให้อังกฤษลงทุนทรัพยากรเพื่อสร้างเมืองท่าแห่งนี้ยิ่งขึ้นมากขึ้นในช่วงรอยต่อระหว่างปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 กับต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 แม้ว่าด้านการเมืองการปกครองเมืองอย่างกรุงเทพฯได้รับการเปลี่ยนผ่านจากกลุ่มอิทธิพลอย่างน้อยถึง 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอิทธิพลวัฒนธรรมมอญ กลุ่มอิทธิพลวัฒนธรรมพม่า และกลุ่มเจ้าอาณานิคมอังกฤษ แต่ทว่าลักษณะเด่นของเมืองที่ยังคงเป็นหนึ่งเดียวและมี

² “ชุมชนเมือง” หมายถึง บริเวณที่จำนวนประชากรตั้งถิ่นฐานถาวรกระจุกตัวอยู่อย่างหนาแน่น โดยพึ่งพาการนำเข้าทรัพยากรพื้นฐานในการดำรงชีพจากพื้นที่อื่นๆ กล่าวโดยสรุปยึดหลักเกณฑ์สำคัญ คือ ความหนาแน่นของประชากร ในขณะที่ความแตกต่างของการตั้งถิ่นฐานแบบชุมชนที่จัดว่าเป็นรูปแบบดั้งเดิมหรือ “ชุมชนชนบท” โดยพบว่ามีการตั้งถิ่นฐานแบบเดิมมีความแตกต่างด้านจำนวนประชากร ระยะห่างของการตั้งชุมชนที่กระจายตัวและห่างไกล รวมไปถึงการรวมกลุ่มตามอาชีพ เช่น ชุมชนประมง ชุมชนเกษตรกรรม ฯลฯ

ความสำคัญอย่างต่อเนื่องยาวนาน คือ การเป็นเมืองท่าการค้าแห่งสำคัญ ซึ่งเมืองอย่างกึ่งได้ทำหน้าที่รองรับสินค้าและโอกาสมากมายที่เดินทางมาสู่พม่าผ่านเมืองท่าแห่งนี้อย่างมหาศาล

ความเป็นสมัยใหม่ในย่างกุ้ง

ความเป็นสมัยใหม่เกิดขึ้นท่ามกลางแรงผลักดันของอังกฤษในการเนรมิตพลิกโฉมอาณานิคมพม่า จาก “รัฐจาริต”³ พื้นที่เมืองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้พัฒนาเป็น “รัฐอาณานิคมสมัยใหม่”⁴ เมืองย่างกุ้งจึงถือเป็นหนึ่งในแบบอย่างการพัฒนาของรัฐพื้นเมือง และบทบาทของศูนย์กลางในการพัฒนาเมืองท่าการค้าอย่างมีนัยยะสำคัญ และทวีความสำคัญขึ้นมาในฐานะเมืองท่าการค้ารวมทั้งศูนย์กลางการปกครองอาณานิคมในดินแดนพม่าอีกด้วย รัฐบาลอาณานิคมได้บริหารกิจการเมืองอย่างกึ่งอย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะการดำเนินการตามแผนปรับปรุงเพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางกายภาพของเมืองทั้งหมด สิ่งสำคัญที่บ่งชี้ถึงการเข้ามาจัดการกับเมืองอย่างเด่นชัด คือ การจัดผังเมือง

รูปแบบผังเมืองอย่างกึ่งสมัยใหม่ ได้รับอนุญาตจากเจ้าอาณานิคมอังกฤษซึ่งได้เข้ามาวางรากฐานทางด้านผังเมืองให้แก่พื้นที่แห่งนี้ได้โดยสะดวก อันเนื่องปัจจัยเกื้อหนุน 2 ประการ ได้แก่

- 1) ลักษณะการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนที่มีจำนวนประชากรน้อยและการตั้งบ้านเรือนในเมืองย่างกุ้งยังไม่หนาแน่น
- 2) เมืองย่างกุ้งได้รับผลกระทบจากการทำสงครามระหว่างอังกฤษกับพม่าครั้งที่ 2 (ค.ศ. 1852) จึงทำให้หลายบริเวณเป็นพื้นที่ว่างเว้นจากการใช้สอยอันสะดวกต่อการดำเนินการพัฒนา

หนังสือพิมพ์ The Straits Times รายงานถึงข้อความซึ่งคัดมาจากจดหมายข้าราชการอังกฤษที่ส่งไปยังกัลกัตตาว่า “...เปลวเพลิงได้เผาไหม้เมืองย่างกุ้งเก่า บ้านเรือนราษฎรที่ปลูกสร้างด้วยวัสดุจากธรรมชาติล้วนแต่ติดไฟง่าย ไฟจึงไหม้ลุกลามพลันตา...” (Cape or Good Hope, 1852, p 4.) สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้การจัดการพื้นที่เพื่อเตรียมเนื้อที่ปรับปรุงการจัดวางผังเมืองจึงทำได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น

เมืองย่างกุ้งสมัยใหม่เกิดขึ้นจากแรงผลักดันทางการค้าและเศรษฐกิจเป็นแรงหนุนสำคัญ ผู้นำในการสร้างสรรค์บรรดาอาคารบ้านเรือนสมัยใหม่ล้วนเกิดขึ้นจากกลุ่มพ่อค้าและนักธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ (British East India Company; EIC.) บุคคลสำคัญผู้มีคุณูปการในการเนรมิตเมืองย่างกุ้งสมัยใหม่ คือ รอยโทเฟรเซอร์ (Hugh Fraser) ข้าหลวงโยธาธิการประจำภูมิภาคเบงกอล ถือเป็นคนแรกที่สามารถจัดวางรูปแบบอาคารและจัดวางโครงสร้างอาคารไปตลอดแนวถนนที่ตัดขึ้นอย่างเป็นระเบียบ ซึ่งเขาอ้างว่าเป็นการวางผังเมือง (Town planner) ครั้งแรกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในลักษณะของโครงการขนาดใหญ่รวมไปถึงการจัดวางองค์ประกอบของอาคาร สถานที่ราชการ รวมไปถึงการแบ่งเขตพื้นที่ใช้สอยตามวัตถุประสงค์ต่างๆ (Lefroy, 1963, p. 31)

³ “รัฐจาริต” หมายถึง รัฐที่สืบทอดจากวิธีการเมืองการปกครองแบบดั้งเดิมหรือมีความเป็นพื้นเมือง โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้ 1) ปริมาณพลอำนาจมีลักษณะคลุมเครือและอาณาเขตไม่ชัดเจน เนื่องจากขึ้นอยู่กับศักยภาพของผู้ปกครองในแต่ละสมัย 2) การเรียกเก็บผลประโยชน์ของรัฐ มักจะจัดเก็บในประเภทสินค้าเกษตรกรรมหรือของป่าในรูปแบบที่เรียกว่า “ส่วย” และ 3) พันธะสัญญาให้ความสำคัญเชิงจิตนิยม เช่น ความจงรักภักดี การระลึกถึงบุญคุณ การยึดหลักคุณธรรมทางศาสนา ฯลฯ

⁴ “รัฐอาณานิคมสมัยใหม่” หมายถึง รัฐที่ได้รับการสถาปนาระเบียบทางการเมืองโดยวางอยู่บนแนวคิดและโลกทัศน์แบบตะวันตก เป็นเกณฑ์สำคัญที่สะท้อนให้เห็นว่าเป็นแนวคิดจากเจ้าอาณานิคมตะวันตก โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้ 1) ขอบเขตของรัฐ จำกัดตามแนวเส้นเขตแดนที่แสดงกรรมสิทธิ์อยู่ภายใต้การครอบครองของรัฐนั้นๆ 2) การเรียกเก็บผลประโยชน์แก่รัฐ กำหนดให้พลเมืองมีหน้าที่เสียภาษีให้แก่รัฐตามกฎหมายระเบียบจัดจ่ายในรูปแบบของ “เงิน” และ 3) พันธะสัญญาให้ความสำคัญเชิงปัจเจก เช่น สนธิสัญญา การลงนามเอกสาร เป็นต้น ทั้งนี้ รัฐสมัยใหม่จะได้รับการพัฒนาเป็นรัฐชาติ โดยให้ความสำคัญกับหลัก 4 ประการ คือ พลเมือง เขตแดน อธิปไตย และรัฐบาล



ความเปลี่ยนแปลงด้านภูมิทัศน์ที่เกิดขึ้นทันทีหลังจากการเริ่มวางผังเมืองและปรับสภาพพื้นที่ คือ การหักล้างผังเมืองโดยการขยายขอบเขตของเมืองให้กว้างและไกลออกไปจากแนวที่อยู่อาศัยซึ่งกระจุกตัวตามรูปแบบชุมชนดั้งเดิม อังกฤษได้จัดการเมืองอย่างกังหันหรืออาจแทบจะกล่าวได้ว่าเกือบทั้งหมด กล่าวคือ การปรับเปลี่ยนจากพื้นที่ “ป่า” ให้กลายเป็นสภาพเป็นแหล่ง “ชุมชน” แล้วค่อยๆ พัฒนาเข้าสู่รูปแบบของ “เมือง” ซึ่งจัดว่าเป็นเมืองสมัยใหม่ ดังจะเห็นได้ชัดในการจัดสรรปันส่วนพื้นที่ใช้สอยแบ่งเป็นรูปตารางกริด (Grid) การจัดการอย่างเป็นระบบตามแผนผังโครงสร้างเช่นนี้ถือว่าเป็นสิ่งใหม่สำหรับคนพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่คุ้นชินกับการจัดการผังเมืองแบบดั้งเดิมดังสะท้อนได้จากรูปแบบเมืองโบราณต่างๆ เช่น การจัดแบ่งตามกลุ่ม สังเกต ประเภท การใช้สอย ฯลฯ รวมทั้งการจัดการสร้างเมืองแบบอิงอาศัยไปตามสภาพแวดล้อม ซึ่งมีความแตกต่างกลายเป็นรูปทรงหลากหลายชนิดที่หลากหลายและไม่เป็นรูปทรง เช่น ผังเมืองที่มีคูเมืองสำหรับใช้สอยในชีวิตประจำวัน เป็นต้นว่า รูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า สี่เหลี่ยมจัตุรัส สี่เหลี่ยมคางหมู ทรงกลม ทรงรี เป็นต้น และผังเมืองที่สอดคล้องไปตามแนวลำน้ำหรือตามข้อจำกัดของพื้นที่ ฯลฯ

ผังเมืองรูปทรงที่เหลี่ยมแบบตารางกริดจัดแบ่งเป็นบล็อก จึงเป็นการเข้ามาจัดการกับพื้นที่อย่างไม่เคยปรากฏในการรับรู้ตามแนวคิดแบบคนพื้นเมือง แม้จะปรากฏว่ามีการจัดการพื้นที่แต่ก็จำกัดอยู่เพียงเฉพาะบริเวณ เช่น การสร้างวัด และการสร้างพระราชวัง ส่วนพื้นที่อื่น ๆ นอกเหนือจากนี้ล้วนแต่ได้รับการ “ละ” ที่จะเข้าไปจัดการในระดับการวางแผนสำหรับพื้นที่นั้นๆ อย่างแท้จริง แตกต่างไปจากรูปแบบการจัดการเมืองของเจ้าอาณานิคมอังกฤษ ซึ่งเมืองที่อังกฤษได้สร้างขึ้นจึงแฝงโลกทัศน์แบบใหม่ สะท้อนรูปแบบวิธีคิดอย่างเป็นระบบและการปฏิบัติตามมาตรฐานตะวันตกได้รับการนำเข้ามาปฏิบัติยังเมืองอย่างกังหันเป็นพื้นฐานส่วนหนึ่งที่นำภาวะความเป็นสมัยใหม่มาสู่เมืองอย่างกังหัน

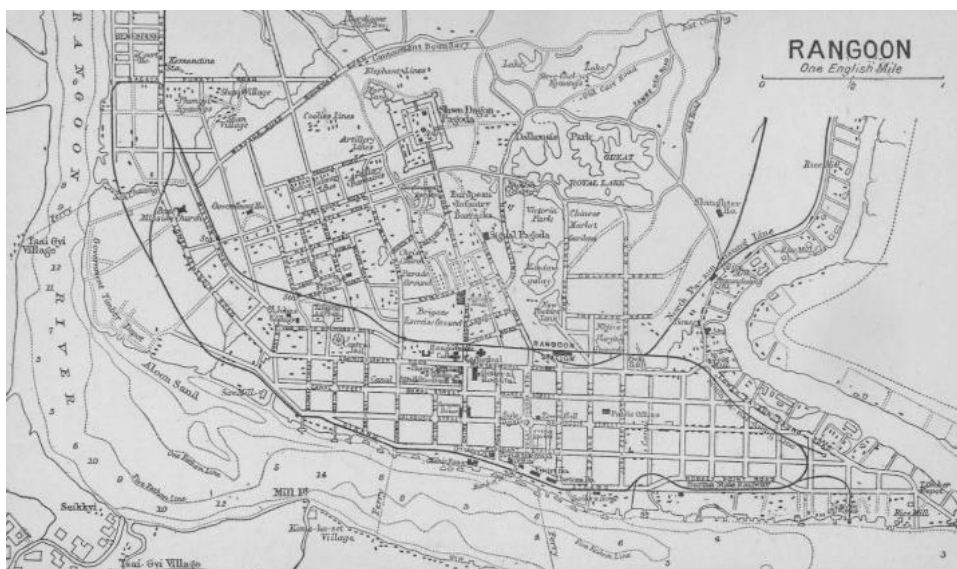
จากการสำรวจพัฒนาการของลักษณะผังเมืองแบบตารางกริดนี้ มิได้เป็นเพียงสิ่งที่อังกฤษสร้างขึ้นในเมืองอย่างกังหันเพียงแห่งเดียวเท่านั้น แต่ยังปรากฏการวางผังเมืองในลักษณะดังกล่าวนี้ในเมืองสำคัญอีกหลายแห่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น เมืองมณฑลทะเล เมืองสิงคโปร์ เมืองมะละแหม่ง ฯลฯ สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบเฉพาะในการจัดการกับภูมิทัศน์และภูมิกายของเมืองในอาณานิคมอังกฤษ อันเกี่ยวพันต่อการจัดการเชิงกายภาพและการจัดการปกครองเชิงโครงสร้าง และสามารถกำหนดนโยบายได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ยังพบว่าอังกฤษได้จัดการผังเมืองอย่างกังหันออกเป็นแต่ละส่วนๆ โดยไม่ต่อเนื่องกัน เนื่องจากมีข้อจำกัดในการเข้าถึงพื้นที่และข้อจำกัดด้านทุนทรัพย์ โดยเฉพาะประเด็นด้านการสเวนทุนทรัพย์โดยมีการกิจหลักเพียงเพื่อสร้างสิ่งที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่พื้นที่เศรษฐกิจเท่านั้น เพื่อคาดหวังผลตอบแทนและกำไรที่จะได้รับเป็นสำคัญ (Yuen, 2011, p. 148) ฉะนั้น การลงทุนพัฒนาเมืองอย่างกังหันจึงไม่ได้มีวัตถุประสงค์สำคัญบนรากฐานการสร้างเมืองใหม่ให้แก่พลเมืองชาวพม่า เนื่องจากรูปแบบการพัฒนาพื้นที่จริงที่ปรากฏเป็นส่วนใหญ่ โดยพื้นที่เหล่านี้ได้รับการจัดการวางผังเมืองจะกระจุกตัวอยู่บริเวณปลายแม่น้ำเท่านั้น ซึ่งเป็นพื้นที่เชิงพาณิชย์สำหรับนักธุรกิจและพ่อค้านักลงทุนต่างๆ การจัดสร้างเมืองเพื่อพาณิชย์กรรมส่งผลโดยตรงต่อการกำหนดสถานะของพื้นที่ดังกล่าว จึงได้กลายเป็นศูนย์กลางการบริหารราชการและการปกครองเมืองอย่างกังหันไปโดยปริยาย และเป็นพื้นที่เข้มข้นทางเศรษฐกิจ

หากจะกล่าวถึงสัมฤทธิ์ผลของผังเมืองแบบอาณานิคมนี้ ผู้เขียนบทความก็ตอบโดยไม่ลังเลว่า ด้วยเหตุที่สามารถพิสูจน์ได้จากหลักฐานเชิงประจักษ์ คือ ผังเมืองอย่างกังหันที่ปรากฏให้เห็นจนถึงสมัยปัจจุบัน ล้วนเป็นสิ่งที่พิสูจน์โดยถือว่าค่อนข้างเป็นคำตอบในตัวหลักฐานเองอยู่แล้วว่า อังกฤษประสบความสำเร็จอย่างมากในการวางรูปแบบผังเมืองสมัยใหม่ที่ทันสมัยอย่างมากให้แก่ดินแดนพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (พม่า) ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 สิ่งปลูกสร้างที่มั่นคงและถาวรเติบโตขึ้นและตั้งตระหง่านด้วยวัสดุประเภทหินสีขาวและก้อนอิฐแดง สร้างภูมิทัศน์ใหม่ให้แก่เมืองอย่างกังหัน กระทั่งสามารถที่จะกล่าวได้ว่า

“...ในช่วงทศวรรษ 1930 เมืองย่างกุ้งเติบโตขึ้นจนกลายเป็นเมืองที่ดีที่สุดในโลกฝั่งตะวันออก และมีสถานะเป็นเมืองท่าการค้าศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของอังกฤษ ซึ่งขับเคลื่อนโดยเหล่านักธุรกิจชาวอังกฤษ อินเดีย และจีน...” (Lefroy, 1963, p. 31)

อาคารบ้านเรือนที่วางตัวอย่างเป็นระบบระเบียบ พร้อมทั้งมีถนนตัดผ่านแบ่งพื้นที่เป็นกลุ่มๆ จากแนวตะวันตกไปแนวตะวันออกตามลำดับ เช่น ตำบลอะโลง (Ahlone; အလုံမြို့နယ်), ตำบลลันมะต่อ (Lanmadaw; လမ်းမတော်မြို့နယ်), ตำบลละตา (Latha; လသာမြို့နယ်), ตำบลปันแบตัน (Pabedan; ပုဒ်ဘဲတန်းမြို့နယ်), ตำบลเจาก์ตะดา (Kyauktada; ကျောက်တံတားမြို့နယ်), ตำบลโบตะเถา (Botataung; ဗိုလ်တောင်မြို့နယ်) เป็นต้น รวมไปถึงตามแนวถนนที่มีลักษณะตัดตรง (Street Avenue) ซึ่งมักจะปลูกต้นไม้รายทาง จึงกลายเป็นเส้นทางสัญจรแกนหลักของเมืองและย่านชุมชนนั้นๆ เช่น ย่านเจดีย์ชูละ และเขตมหาวิทยาลัยย่างกุ้ง เป็นต้น ถนนสายหลักๆ มักปลูกพุ่มไม้ไปด้วยตึกกรมอันใหญ่โต ผู้คนหลากหลายเชื้อชาติทั้งพม่า จีน ยุโรปล้วนชักชวนไปมาทั้งสัญจรด้วยเท้าและรถม้า บรรยายภาพเมืองแบบใหม่นี้ล้วนกลายเป็นอัตลักษณ์ของเมืองย่างกุ้งในสมัยอาณานิคม (Chaudior, 2011, p. 72) ดังตัวอย่างรูปแบบการจัดวางแผนผังเมืองย่างกุ้งตามแบบตารางกริดในภาพประกอบที่ 1



ภาพที่ 1 แผนผังเมืองย่างกุ้งในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1910

ที่มา: ดัดแปลงจาก Myanmar today (2008)

ส่วนบ้านเรือนของพลเมืองชาวย่างกุ้งส่วนใหญ่ยังคงปลูกสร้างโดยอาศัยวัสดุจากธรรมชาติ ดังเช่นบันทึการเดินทางของกัปตันโชดัวร์ และมิสเตอร์จอห์นตันกับภริยา พวกเขาเดินทางมาอย่างถึงใน ค.ศ. 1897 กล่าวถึงสภาพบ้านเรือนอย่างน่าสนใจไว้ว่า โดยส่วนใหญ่บ้านเรือนของราษฎรในเมืองย่างกุ้งมักจะสร้างยกใต้ถุนสูงจากระดับพื้นราว 7-8 ฟุต พื้นเรือนขัดสานด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยตับใบไม้ ภายในตัวเรือนจัดแบ่งเป็นห้องๆ ราว 2-3 ห้อง และมีโถงเปิดกว้างหันรับตามแนวถนน สิ่งของเครื่องใช้ภายในเรือนมีลักษณะเรียบง่ายเพียงไม่กี่ชิ้นเท่านั้น ไม่นิยมตกแต่งประดับประดาบ้านเรือน ฉะนั้นจึงเป็นบ้านที่สุตเสนาเรียบง่ายและธรรมดา เมื่อเทียบกับสิ่งปลูกสร้างที่มักจะได้รับความนิยมประดับตกแต่งอย่างวิจิตรบรรจงอย่างเช่น พระตำหนัก พระราชวัง วัด พระอาราม เป็นต้น นอกจากนี้ ชาวย่างกุ้งนิยมเลี้ยงสัตว์ที่มีมูลค่าเชิงพาณิชย์ไว้ละแวกเรือนด้วย เช่น ม้า ควาย วัว หมู ไก่ ฯลฯ (Chaudior, 2011, pp. 67-68)

อนึ่ง ผู้เขียนบทความตั้งข้อสังเกตว่าหลักฐานที่บันทึกเกี่ยวกับการเดินทางและการจัดบันทึกของชาวตะวันตกส่วนใหญ่ที่มาเขียนเขียนอย่างถี่ถ้วน จะกล่าวถึงเฉพาะอย่างถี่ถ้วนในเขตเมือง (Township) และที่อยู่ของชุมชนชาวตะวันตกเท่านั้น สะท้อนให้เห็นถึงสภาพของการพัฒนาเมืองอย่างถี่ถ้วนที่มีความเจริญรองรับเหล่านักเดินทาง ฉะนั้น การพัฒนาจึงกระจุกตัวอยู่ที่เมืองแห่งนี้อย่างมาก ประกอบกับศักยภาพด้านการคมนาคมขนส่งในการรองรับเรือเดินสมุทร จึงส่งผลให้เมืองอย่างถี่ถ้วนเต็มไปด้วยผู้คนจากต่างถิ่นและสินค้าที่หลากหลาย รวมถึงกิจกรรมการคมนาคมขนส่งในประเทศ (Domestic) ระหว่างประเทศทั้งขาเข้า (Inbound) และขาออก (Outbound) สร้างความมั่งคั่งให้แก่เจ้าอาณานิคมอังกฤษอย่างมหาศาล

พลเมืองชาวอย่างถี่ถ้วนส่วนหนึ่งได้รับการจัดระเบียบไปตามแบบแผนของผังเมืองสมัยใหม่ โดยพวกเขาได้โยกย้ายเข้าไปตั้งถิ่นฐานในอาคารพาณิชย์ และตึกขนาดใหญ่ซึ่งมีห้องโถงด้านล่างเปิดกิจการทำธุรกิจที่หลากหลาย โดยส่วนใหญ่แล้วกิจการในอาณานิคมแห่งนี้ล้วนตกอยู่ภายใต้กลุ่มทุนใหญ่ 2 ชาติ คือ พลเมืองจากอาณานิคมอินเดีย และชาวจีน ส่วนชาวพม่ายังคงถูกกีดกันด้านโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนและทรัพยากรที่จะใช้ลงทุน ดังจะเห็นได้ว่าบทบาทของกลุ่มพลเมืองในสมัยอาณานิคมของพม่าโดยส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มพลเมืองอาณานิคมที่มาจากอินเดีย เนื่องจากเหตุผลทางการปกครองซึ่งในทางทฤษฎีถือว่าพลเมืองกลุ่มแรกที่ได้รับการปลูกฝังระเบียบวิธีของสังคมสมัยใหม่ในฐานะพลเมืองอาณานิคมแล้ว ฉะนั้น การรับราชการรวมไปถึงการประกอบธุรกิจค้าขายส่วนใหญ่จึงตกอยู่ภายใต้การเลือกใช้แรงงานชาวอินเดียเป็นสำคัญ นอกจากนี้ การที่พม่าพึ่งผลัดเปลี่ยนจากวิถีของรัฐจารีตเข้าสู่การปกครองของอังกฤษ ส่งผลให้พลเมืองพม่ายังไม่สามารถปรับตัวเข้ากับลักษณะของรัฐอาณานิคมสมัยใหม่ได้ อันเป็นอุปสรรคที่กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญในการกดขี่ชาวพม่าและลดทอนสถานะท่ามกลางพื้นที่สังคมสมัยใหม่

ผลจากการพัฒนาเมืองอย่างถี่ถ้วนให้เติบโตอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรอย่างน่าสนใจ จากรายงานการสำมะโนประชากรพลเมืองอาณานิคม ผู้เขียนบทความพบว่าจำนวนประชากรในเมืองอย่างถี่ถ้วนในช่วง ค.ศ. 1872-1881 เป็นช่วงที่มีอัตราการประชากรเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 81.2 ซึ่งเป็นสัดส่วนที่มากกว่าทุกเมืองในอาณานิคมพม่า (Report on the census of British Burma 1881, 1881, p. 26) ขณะเดียวกันสอดคล้องกับการลดลงอย่างมากของจำนวนประชากรในเมืองหลวงเก่า (เมืองมะละแหม่ง) ที่ลดลงจากจำนวนประชากรใน ค.ศ. 1869 มีมากถึง 71,534 คน ลดลงตามลำดับ ได้แก่ 62,653 คน, 55,653 คน, และใน ค.ศ. 1872 มีจำนวนประชากร 46,472 คน (Report on the census of British Burma 1872, 1875, p. 10) สะท้อนนัยยะว่าเมืองอย่างถี่ถ้วนได้กลายเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญอย่างแท้จริง และมีฐานกำลังทางเศรษฐกิจที่มีศักยภาพ กระทั่งสามารถสร้างแรงจูงใจให้เกิดการโยกย้ายถิ่นฐานของประชาชน เพื่อแสวงหาแหล่งประกอบอาชีพยังศูนย์กลางการปกครองใหม่แห่งนี้

นอกจากนี้ การจัดสร้างอาคารและการวางองค์ประกอบของอาคารและผังเมือง ผู้เขียนบทความพบว่ามีส่วนคล้ายคลึงกับองค์ภาพของเมืองในยุโรป ซึ่งเค้าโครงดังกล่าวทำให้พอที่จะอนุมานได้ถึงการนำรูปแบบเมืองตะวันตกมาปรับใช้กับการบริหารจัดการศูนย์กลางอาณานิคมแห่งนี้ เช่น การสร้างศาลาว่าการเมือง อาคารศาลาการและภาษี มหาวิทยาลัยอย่างถี่ถ้วน อาคารพาณิชย์แบบเรือนแถว ฯลฯ รวมถึงการสร้างวงเวียน หอสมุด หอจดหมายเหตุ ฯลฯ พร้อมกับถนนที่ตัดเป็นแนวตรง สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นตัวอย่างที่ดีในการสนับสนุนข้อเสนอในประเด็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนภูมิทัศน์ของเมืองอย่างถี่ถ้วน และได้ทำให้เมืองอย่างถี่ถ้วนกลายเป็นเมืองสมัยอาณานิคมที่พัฒนาอย่างมากกระทั่งได้รับการยอมรับจากพ่อค้าต่างชาติ ขณะเดียวกันรัฐบาลอังกฤษก็ได้เร่งระดมสรรพกำลังในการพัฒนาพม่าให้มีความทันสมัยผ่านกลไกการบริหารรัฐกิจ ดังจะพบว่าเกิดการโยกย้ายข้าราชการรวมไปถึงพลเมืองอาณานิคมจากอนุทวีปอินเดียเข้าไปยังพม่า ข้าราชการอังกฤษส่วนใหญ่ที่เข้าไปปกครองพม่าในช่วงแรกล้วนแต่เป็นข้าราชการที่มีประสบการณ์เคยรับราชการในแถบอินเดียและมลายูทั้งสิ้น

รัฐบาลอังกฤษประสบความสำเร็จในการสถาปนาอำนาจเพื่อจัดการอาณานิคมพม่าผ่านศูนย์กลางการบริหารราชการที่เมืองอย่างถี่ถ้วน จากการประสบความสำเร็จทางด้านเศรษฐกิจที่เมืองท่าอาณานิคมแห่งนี้ได้สร้างกำไรอย่างมากพอที่จะ

เป็นฐานกำลังด้านการปกครอง รัฐบาลอังกฤษจึงสามารถที่จะเร่งสร้างระบบสาธารณูปโภค รวมไปถึงการเข้าจัดการปกครองดินแดนทางตอนใน (Upper Burma) อย่างรัดกุมมากยิ่งขึ้นผ่านโครงการเดินรถไฟ ซึ่งภายในเมืองย่างกุ้งนับเป็นจุดแรกเริ่มของโครงการวางโครงข่ายคมนาคมด้วยรถไฟ ซึ่งประสานเส้นทางเชื่อมต่อไปรอบเมืองย่างกุ้งโครงข่ายรถไฟจึงนับว่าค่อนข้างประสบความสำเร็จอย่างมากและเอื้อต่อการพัฒนาการของเมืองหลากหลายด้าน นอกจากนี้ คุณูปการของการพัฒนาเมืองย่างกุ้งและอาณานิคมพม่ายังส่งต่อไปยังดินแดนรอบข้างด้วย โดยเฉพาะกรณีของประเทศสยามที่ได้รับความช่วยเหลือในการขี้นการปกครองจากอังกฤษมารับราชการและเป็นที่ปรึกษาการในช่วงปฏิรูปประเทศ รวมไปถึงระบอบอาณานิคมของอังกฤษยังมีส่วนในฐานะของ “ต้นแบบ” ให้แก่รัฐบาลสยามในการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญทัดเทียมตามมาตรฐานของเมืองอาณานิคมสมัยใหม่ (ชัยวัฒน์ ปะสนะ, 2564, น.195)

ดังนั้น การเข้ามาของอังกฤษสร้างคุณูปการต่อรัฐพม่าพื้นเมืองอย่างก้าวกระโดด โดยอาศัยความรู้และความชำนาญจากวิทยาการตะวันตกมาจัดการกับเมืองท่าแห่งนี้ เนื่องจากอังกฤษได้เข้ามาปรับเปลี่ยนโฉมของเมืองย่างกุ้งด้านกายภาพให้มีศักยภาพที่ทัดเทียมเมืองสำคัญตามมาตรฐานที่ชาวตะวันตกยอมรับ นอกเหนือจากสิ่งปลูกสร้างรูปทรงอันทันสมัยแล้ว เมืองที่ทันสมัยแห่งนี้ยังได้รับการจัดสร้างระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานอีกด้วย โดยจุดประสงค์หลักเพื่อบริการและอำนวยความสะดวกให้แก่ย่านธุรกิจการค้า หรือในอาณาบริเวณของเมืองท่าอย่างกุ้ง รวมไปถึงย่านที่อยู่อาศัยของพลเมืองชาวตะวันตกในย่างกุ้ง ทั้งนี้ ผลพวงจากการพัฒนาสาธารณูปโภคดังกล่าวจึงส่งผลให้ชาวพม่าบางส่วนได้รับผลประโยชน์จากสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ด้วย และนำพากระแสการพัฒนาเมืองสมัยใหม่ให้แผ่ขยายไปยังชุมชนและเมืองรอบข้าง

ย่างกุ้ง: จุดหมายของนักเดินทาง

เมืองย่างกุ้งเติบโตขึ้นจากรากฐานอันมั่นคงที่เจ้าอาณานิคมอังกฤษได้เข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการวางรากฐานให้แก่เมืองท่าการค้าแห่งนี้ ส่งผลให้สถานะของเมืองย่างกุ้งยังคงเป็นศูนย์กลางทางการค้าและศูนย์กลางของความเจริญอันยากที่จะปฏิเสธได้ แม้ว่าปัจจุบันรัฐบาลเมียนมาจะมีการโยกย้ายเมืองหลวงของพม่ากลับเข้าไปยังทางตอนในทวิปแล้วก็ตาม โดยการสถาปนาเมืองเนปีดอว์ (Naypyidaw; နေပြည်တော်) ในฐานะศูนย์กลางการบริหารรัฐกิจแห่งใหม่ แต่ทว่าในเชิงมิติด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของผู้คนล้วนแต่ผูกโยงเข้ากับเมืองย่างกุ้งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เหตุดังกล่าวย่อมขับเคลื่อนถึงความสำคัญและความสำเร็จในการสร้างสรรค์เมืองย่างกุ้งให้เป็น “มหานคร”⁵ โดยเจ้าอาณานิคมอังกฤษได้เป็นอย่างดี และสิ่งสำคัญที่ไม่อาจทำให้เมืองย่างกุ้งหมดความสำคัญลง คือ การเป็นศูนย์กลางทางความศรัทธาของชาวพม่า เนื่องจากเป็นสถานที่ประดิษฐานพระมหาเจดีย์ชเวดากองและพระเกศาธาตุตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชน

ท่ามกลางบทบันทึกเกี่ยวกับเมืองย่างกุ้งของเหล่านักเดินทางที่มีโอกาสได้เข้ามาเยี่ยมเยือนพม่า พระมหาเจดีย์ชเวดากอง (Shwedagon; ရွှေဝိက္ခိဓတီတော်) ถือเป็นสัญลักษณ์สำคัญของเมืองที่บ่งบอกถึงความยิ่งใหญ่ของพม่า รวมไปถึงเป็นสถานที่ดึงดูดใจให้นักเดินทางชาวตะวันตกเกิดความปรารถนาที่จะเดินทางมาสัมผัสประสบการณ์การท่องเที่ยวจากฟากโลกตะวันออกสักครั้งในชีวิต กระแสการท่องเที่ยวในรูปแบบของการเดินทางออกสำรวจและหาประสบการณ์แปลกใหม่ของชาวตะวันตก เริ่มได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้นในราวช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19-20 อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการครอบครองดินแดนอาณานิคมของบรรดาชาติตะวันตก และการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์และข่าวสารที่ช่วยเป็นกระบอกเสียง

⁵ “มหานคร” หมายถึง เมืองอันมีสถานะเป็นศูนย์กลางสำคัญทั้งทางด้านมิติการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และได้รับการจัดลำดับศักดิ์ของเมืองเหนือเมืองบริวารอื่นๆ ในท้ายที่สุดเมืองเหล่านี้โดยส่วนใหญ่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะได้รับการพัฒนาให้เป็นเมืองหลวงของประเทศ

กระจายการรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับเมืองอย่างกรุงเทพฯและพระมหาเจดีย์ชเวดากองให้เป็นที่รู้จักแก่ชาวตะวันตกที่ได้อ่านหนังสือพิมพ์เหล่านั้น

ขณะเดียวกันความพร้อมด้านกำลังทุนทรัพย์จากกลุ่มคนที่ปรับสถานะเป็นชนชั้นกลางในตะวันตก คนกลุ่มใหม่เหล่านี้ให้ความสนใจกับประสบการณ์จึงแสวงหาการสำรวจและต้องการออกเดินทางไปเผชิญท้องที่ที่ยังดินแดนอันห่างไกล ขณะเดียวกันการติดต่อค้าขายระหว่างภูมิภาคเป็นที่แพร่หลายมากขึ้น จึงส่งผลให้เกิดอุตสาหกรรมการเดินทางเรือข้ามทวีปเพิ่มขึ้นด้วย การเดินทางจากปากโลกตะวันตกมายังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงไม่ได้เป็นอุปสรรค เนื่องจากเรือเดินสมุทรมีการล่องเรือขนถ่ายสินค้าจากดินแดนอาณานิคมกับประเทศมาตุภูมิของเจ้าอาณานิคมอยู่เสมอ นักเดินทางสำรวจที่ต้องการมาท่องเที่ยวยังดินแดนโพ้นทะเลรวมไปถึงเมืองอย่างกรุงเทพฯจึงมีสัดส่วนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา (Sharpley, 2018, p. 31)

ปัจจัยด้านความพร้อมของเมืองอย่างกรุงเทพฯดึงดูดนักท่องเที่ยว ประกอบกับในด้านความเชื่อและพุทธสถานสำคัญที่เปรียบได้กับเพชรน้ำเอก คือ พระมหาเจดีย์ชเวดากอง ส่งผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวทั้งในรูปแบบต่างๆ เช่น นักท่องเที่ยวแบบเดี่ยว แบบกลุ่ม และแบบที่ใช้บริการนำเที่ยวในต่างประเทศ ล้วนแล้วแต่มุ่งจุดสนใจมายังเมืองอย่างกรุงเทพฯนี้เพื่อมาสักการบูชาองค์พระธาตุ รวมทั้งหาโอกาสเพื่อมาเยี่ยมผลงานศิลปกรรมของศิลปินเมืองในอาณานิคมพม่า ดังปรากฏเอกสารจำนวนมากของนักเดินทางท่องเที่ยวที่ได้นบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพม่า เมืองอย่างกรุงเทพฯ และพระมหาเจดีย์ชเวดากองไว้จำนวนมาก

รายละเอียดส่วนใหญ่ที่ปรากฏมีพรรณนาเห็นพ้องไปในแนวเดียวกัน กล่าวคือ “...วัดแห่งนี้เป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ยิ่งสำหรับเหล่าผู้แสวงบุญในภูมิภาคอินโดจีน...” นอกจากนี้ภาพส่วนใหญ่มักจะกล่าวถึงตั้งแต่รูปปั้นสิงห์ทวารบาลขนาดใหญ่ที่ปรากฏตรงหน้าก่อนการเดินทางขึ้นไปยังลานสักการะ ซึ่งตามบันไดราทางพบว่าการจำหน่ายสินค้าทั้งอาหาร ผลไม้ ดอกไม้ รวมไปถึงศิลปวัตถุเกี่ยวกับพุทธศาสนา ความตระการตาโดยรอบมักได้รับการกล่าวชื่นชมถึงผลงานทางศิลปกรรมในการแกะสลักไม้ประดับอาคาร ซึ่งเป็นลวดลายอันวิจิตรและสะท้อนภูมิปัญญาเชิงช่างพม่าได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเทคนิคการแกะสลักให้มีมิติ และความอัครรยของพุทธวัตถุเชิงศิลป์อีกหลายชิ้น การเดินทางมาเยี่ยมชมพระมหาเจดีย์ชเวดากองของชาวตะวันตกสร้างความประหลาดใจในสิ่งที่ได้พบเห็นตรงหน้าอันมีอยู่อย่างดาษดื่น กระทั่งไม่อาจที่จะเก็บรายละเอียดความประทับใจและงานศิลปกรรมครอบคลุมได้ทั้งหมด ดังความตอนหนึ่งของบันทึกของหนึ่งในนักท่องเที่ยวชาวเบลเยียม ซึ่งบันทึกไว้ขณะมีโอกาสดำเนินทางไปเยี่ยมชมพระมหาเจดีย์ชเวดากอง บันทึกไว้ ณ วันที่ 26 มีนาคม ค.ศ. 1897 ความว่า

“...บทพรรณนาความงามของพระมหาเจดีย์ชเวดากองมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ถ้าหากข้าพเจ้าจำก้อธิบายทุกสิ่งอย่างที่ได้พบเห็นและบรรยายทุกกิจกรรมที่ได้ลงมือทำ ก็เกรงว่าอาจต้องใช้เวลายาวถึงช่วงเย็นล่วงถึงเช้ารุ่งขึ้น บันทึกการเดินทางของข้าพเจ้าคงจักยืดยาวราวกับเขียนสารานุกรม...” (Chaudior, 2011, p. 73)

จากตัวอย่างข้างต้น กล่าวถึงความประทับใจที่ไม่อาจกล่าวรายละเอียดได้ทั้งหมด กลายเป็นเสน่ห์และปริศนาอันชวนเร้นที่เชื้อเชิญให้ผู้ที่ได้อ่านบทบันทึกเหล่านี้ต้องการที่จะได้มาพิสูจน์ด้วยตนเอง อีกหนึ่งตัวอย่างที่น่าสนใจ คือ อุทยานดัลเฮาสี (Dalhousie Park) เป็นสวนสาธารณะสำหรับการพักผ่อนของชาวตะวันตก ได้รับการยกย่องด้านการจัดวางและการปรับปรุงทัศนียภาพให้มีความสวยงามตามพรรณนาของชาวตะวันตก ทั้งนี้ยังเป็นจุดที่สวยงามที่สามารถมองเห็นพระมหาเจดีย์ชเวดากองซึ่งทอดเงาลงบนผิวน้ำในทะเลสาบภายในสวนแห่งนี้อีกด้วย (Chaudior, 2011, pp. 72-73)

อนึ่งจะสังเกตได้ว่ารูปแบบการจัดการเมืองของอังกฤษมีลักษณะที่พยายามสอดแทรกธรรมชาติและต้นไม้เข้าไปยังเมืองสมัยใหม่ด้วย ดังสะท้อนได้จากการปลูกต้นไม้ตามรายทาง รวมไปถึงการให้ความสำคัญกับพื้นที่สวนสาธารณะของเมือง

เนื่องจากแนวคิดของอังกฤษเป็นการผสมผสานระหว่างการจัดการผังเมืองเข้ากับแนวคิด “Garden city” (Davies, 1966, p. 159) ฉะนั้น พื้นที่เมืองอาณานิคมของอังกฤษหลายแห่งล้วนแต่ได้รับการสร้างขึ้นบนแนวคิดการปรับภูมิทัศน์ของเมืองในลักษณะนี้ ด้วยเช่นกัน แม้ว่าอังกฤษจะไม่ได้เข้าไปจัดการโดยตรงกับด้านพุทธศาสนา แต่ทว่าสามารถเข้าไปจัดการภูมิทัศน์โดยรอบอย่างชาญฉลาด และเป็นการขยายขอบเขตของการพัฒนาเมืองสมัยใหม่ให้ครอบคลุมเข้ามายังส่วนอื่น ๆ มากขึ้น

จะเห็นได้ว่าเรื่องราวเกี่ยวกับพม่ารวมไปถึงเมืองอาณานิคมแห่งอื่น ๆ ได้รับการเล่าขานและบรรยายไว้อย่างน่าอัศจรรย์ในหนังสือพิมพ์ทั่วไปที่ตีพิมพ์ในยุโรป เป็นสิ่งที่เชื้อเชิญให้ผู้อ่านเกิดความหลงใหล และสนใจใคร่ที่จะออกเดินทางท่องเที่ยวมายังดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากยิ่งขึ้น ประกอบกับแสนยานุภาพของเรือตะวันตกที่สามารถพิชิตดินแดนอาณานิคมไว้ได้ทั้งหมด จึงทำให้มีการบุกเบิกเส้นทางรวมไปถึงการขยายเส้นทางคมนาคมที่พอจะเอื้ออำนวยให้แก่ชาวตะวันตกที่ปรารถนาจะมาท่องเที่ยวในดินแดนอาณานิคม และกิจกรรมการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมเยือนพม่าเกิดขึ้นภายหลังจากที่เกิดการวางรากฐานการปกครองอย่างมั่นคง กล่าวคือ อังกฤษสามารถจัดการกับสถานการณ์ทางการเมืองภายในให้อยู่ในความสงบเรียบร้อย และศักยภาพในการรับรองความปลอดภัยให้แก่บรรดาชาวตะวันตกรวมไปถึงคณบดีเดินทางท่องเที่ยวที่จะเดินทางเข้ามาไม่เพียงเฉพาะในเมืองย่างกุ้งเท่านั้น แต่หมายรวมถึงผู้ที่ต้องการสำรวจพื้นที่ทางตอนในของอาณานิคมพม่าอีกด้วย

แม้ว่าภูมิทัศน์ของย่างกุ้งที่ปรับเปลี่ยนไปอย่างมาก แต่ทว่าพื้นที่ของวัดพระมหาเจดีย์ชเวดากองแห่งนี้ยังคงทำหน้าที่เป็นภาพแทนของความเป็นท้องถิ่น ซึ่งสามารถดำเนินไปพร้อมกับการพัฒนาเมืองจากเจ้าอาณานิคมได้เป็นอย่างดี รัฐบาลอาณานิคมได้ผลักดันให้เกิดการพัฒนาโดยรอบเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงสถานที่ โดยเฉพาะการตัดถนนเชื่อมเข้ากับถนนสายหลักขนานรอบพื้นที่วัด รวมไปถึงการเปิดบริการรถรางในวันที่ 4 มีนาคม ค.ศ. 1884 ซึ่งสัญจรผ่านจุดสำคัญตามแนวผังเมืองแบบตารางกริดที่วางไว้ (Aung, 2020) มีส่วนช่วยสนับสนุนและรองรับกับแผนพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งมวลชนภายในเมืองย่างกุ้งได้อย่างสอดคล้องกัน รถรางในเมืองย่างกุ้งแล่นผ่านตามแกนถนนแนวตรงที่ตัดผ่านสถานที่สำคัญของทางราชการ และรวมไปถึงมหาพุทธสถานของเมืองบริเวณลานบันไดด้านทิศใต้ของวัดพระมหาเจดีย์ชเวดากอง สร้างความตื่นตาให้แก่ทั้งชาวพม่าและภิกษุสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง ดังสะท้อนได้จากภาพประกอบที่ 2



ภาพที่ 2 คณะภิกษุชาวพม่าบนรถรางที่เล่นผ่านบันไดทิศใต้ของทางขึ้นพระมหาเจดีย์ชเวดากอง

ที่มา: ธีระเกียรติ (2017, ๑๖๖-๑๖๗ หน้า 65)



นอกจากนี้ ปัจจัยส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวในเมืองอย่างกรุงเทพฯ ได้รับคุณูปการจากการวางระบบสาธารณูปโภคที่ค่อนข้างสะดวกสบาย รวมทั้งถนนและความเป็นอยู่ตามวิธีแบบ “สังคมเมือง” เป็นเครื่องรับประกันถึงความสบายที่เหล่านักท่องเที่ยวคาดหวังว่าจะได้รับพอสมควร ส่งผลให้เมืองอย่างกรุงเทพฯ ดึงดูดผู้คนจากทั่วสารทิศโดยเฉพาะเหล่าผู้แสวงบุญที่เดินทางมาสักการบูชาพระมหาเจดีย์ชเวดากอง ทั้งที่เดินทางข้ามน้ำข้ามทะเลมาจากอนุทวีปอินเดีย ศรีลังกา สยาม และจีน ประกอบกับการเดินทางเข้ามาของผู้คนทั้งวัตถุประสงค์เพื่อการค้าและการลงทุน ล้วนแต่ทำให้เมืองอย่างกรุงเทพฯ เป็นเมืองที่มีลักษณะของความสากล (Cosmopolitan) มากขึ้น

แม้ว่าการพัฒนาอาณานิคมจะส่งผลให้เกิดการกำหนดขอบเขตรัฐอย่างชัดเจนและเป็นทางการ แต่กลับไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อผู้ที่ต้องการเดินทางมาแสวงบุญในอาณานิคมพม่า เนื่องจากอังกฤษได้จัดสร้างและวางระบบสาธารณูปโภคภายในเมืองอย่างกรุงเทพฯ อย่างดี จึงมีส่วนช่วยในการส่งเสริมและอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่ต้องการจะเดินทางมายังพม่าเพื่อเยี่ยมและสักการะศาสนสถานแห่งนี้ได้ง่าย ดังนั้น จะเห็นได้ว่าพระมหาเจดีย์ชเวดากองได้ทำหน้าที่ทั้งเป็นโบราณสถาน และศูนย์รวมจิตใจของชาวเมืองอย่างกรุงเทพฯ และชาวพุทธสืบเนื่องยาวนานจากสมัยโบราณจวบจนถึงสมัยปัจจุบัน รวมถึงในสมัยอาณานิคมที่เป็นพื้นที่เปิดรับนักท่องเที่ยวชาวตะวันตกซึ่งกำลังสนใจมาเปิดประสบการณ์ครั้งสำคัญในดินแดนอาณานิคมตะวันออก และกลายเป็นสัญลักษณ์ของเมืองอย่างกรุงเทพฯ โดยได้รับการยอมรับจากทั้งคนพื้นเมืองและเจ้าอาณานิคมในการประชาสัมพันธ์ถึงเมืองอย่างกรุงเทพฯ อีกด้วย

บทสรุป

รัฐบาลอังกฤษประสบความสำเร็จอย่างมากหลังจากสถาปนาเมืองอย่างกรุงเทพฯ ให้เป็นศูนย์กลางการปกครองอาณานิคมในพม่าตั้งแต่ ค.ศ. 1852-1948 ประกอบกับศักยภาพของทำเลที่ตั้งมีส่วนช่วยเกื้อหนุนให้เกิดเป็นเมืองท่าที่เข้มแข็งอีกแห่งหนึ่งของภูมิภาคและระดับนานาชาติ ชุมชนอย่างกรุงเทพฯ แบบดั้งเดิมได้รับการแทนที่ด้วยการพัฒนาไปสู่เมืองอาณานิคมที่ทันสมัย พร้อมกับระบบสาธารณูปโภคที่สร้างรองรับการเติบโตของเมืองท่าการค้า นำพากระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งวิถีการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจ สังคม ฯลฯ เมืองอย่างกรุงเทพฯ สมัยใหม่เป็นที่รู้จักในระดับโลกโดยสถานะเมืองที่แปรความหมายทับซ้อนกัน 3 สถานะ ประกอบด้วย 1) ศูนย์กลางการบริหารรัฐกิจอาณานิคมในพม่า 2) เมืองท่าการค้านานาชาติ และ 3) จุดหมายปลายทางในการท่องเที่ยว โดยเฉพาะสถานะสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งเมืองอย่างกรุงเทพฯ ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวชาวตะวันตกมากขึ้น สะท้อนความสำเร็จในการเข้ามาพัฒนาเมืองอย่างกรุงเทพฯ ของอังกฤษและการจัดวางโครงสร้างพื้นที่ เพื่อรองรับการเดินทางเข้ามาเยี่ยมเยือนของนักเดินทางท่องเที่ยวจำนวนมาก และร่วมเป็นประจักษ์พยานในการยืนยันความสำเร็จของเจ้าอาณานิคมอังกฤษ ในการสถาปนาอิทธิพลอำนาจและการเนรมิตเมืองอย่างกรุงเทพฯ ให้กลายเป็นเมืองที่คับคั่งด้วยพาณิชยกรรม กระทั่งทำให้เมืองอย่างกรุงเทพฯ โดดเด่นขึ้นมาจนกลายเป็นที่ยอมรับในฐานะเมืองที่พัฒนาอย่างดียิ่งในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ล้วนเกิดขึ้นภายใต้การกำหนดนโยบาย และอุทิศสรรพกำลังของเจ้าอาณานิคมอังกฤษ

ข้อเสนอจากประเด็นศึกษาในบทความนี้ มุ่งสะท้อนเกี่ยวกับการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงสภาพของเมืองอย่างกรุงเทพฯ ภายหลังจากการที่เจ้าอาณานิคมอังกฤษเข้ามาจัดการกับเมืองอย่างกรุงเทพฯ โดยเริ่มแรกจากการปรับวางผังเมืองสมัยใหม่อย่างเป็นระบบมีแบบแผนในลักษณะของ “ผังเมืองแบบตารางกริด” ลักษณะดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อการรับรู้เชิงสุนทรียภาพของเมืองอย่างกรุงเทพฯ ที่เปลี่ยนไป กล่าวคืออังกฤษได้จัดการปรับภูมิทัศน์ของเมืองอย่างกรุงเทพฯ ใหม่ทั้งหมด เพื่อให้เมืองอย่างกรุงเทพฯ พัฒนาสอดคล้องตามมาตรฐานของเมืองในทศวรรษตะวันตก ท้ายที่สุดความสำเร็จของเจ้าอาณานิคมอังกฤษที่มีต่อเมืองอย่างกรุงเทพฯ ล้วนพิสูจน์ได้ในเชิงประจักษ์เป็นต้นว่าการวางผังเมืองที่ยังผลการใช้งานมาจนถึงปัจจุบัน และมีความสอดคล้องกับรูปแบบผังเมืองร่วมสมัยของชาวตะวันตกในอีกหลายเมืองด้วย การใช้สอยประโยชน์จากอาคารและพื้นที่สมัยอาณานิคมยังดำเนินมาจนกระทั่งปัจจุบัน

อันเป็นสิ่งที่สนับสนุนและย้ำเตือนว่าอังกฤษได้วางรากฐานของเมืองย่างกุ้งไว้ค่อนข้างพร้อม เจ้าอาณานิคมอังกฤษได้ปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ของเมืองย่างกุ้งทั้งหมดให้มีความเป็นสมัยใหม่ และกลไกการทำงานของเมืองย่างกุ้งตามเจตนารมณ์ของเจ้าอาณานิคมอังกฤษยังคงดำเนินอยู่ (Functional) ในการรักษาอรรถประโยชน์การใช้สอยเมืองและผังเมืองได้อย่างแท้จริง

รายการอ้างอิง

- ชัยวัฒน์ ปะสนะ. (2564). ระบอบอาณานิคมของอังกฤษ: พิศราห์การปกครองอาณานิคมในพม่าและแหลมมลายู ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 19-20. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 13(1), 175-198.
- Aung, W. Y. (2020). *The Day Myanmar's First Steam Tram Began Operating in Yangon*. Retrieved June 15, 2022, from <https://www.irrawaddy.com/specials/on-this-day/day-myanmars-first-steam-tram-began-operating-yangon.html>
- Burman Empire. (1834, 15 May). *Singapore Chronicle and Commercial Register*, p. 2.
- Cape or Good Hope. (1852, 2 March). *The Straits Times*, p. 4.
- Chaudoir, P. (2011). *Belgian tourists in Burma, Siam, Vietnam and Cambodia*. Bangkok: White Lotus.
- Damrongrachanuphap, Prince, (1991). *Journey through Burma in 1936*. Bangkok: River Books.
- Davies, R. L. (1966). Town Design. *The Town Planning Review*, 37(3), 157-172.
- Lefroy, C. M. (1963). *The land and people of Burma*. London: Adam & Charles Black.
- Myanmar today. (2008). *Yangon (Rangoon) Map 1912*. (Map). Retrieved June 1, 2022, from http://www.photos1.blogspot.com/blogger/6707/377/1600/rangoon_1912.jpg
- Report on the census of British Burma*. (1881). Rangoon: The Government Press.
- Report on the census of British Burma 1872*. (1875). Rangoon: The Government Press.
- Savage, V. R. (1984). *Western impressions of nature and landscape in Southeast Asia*. Singapore: Singapore University Press.
- Sharpley, R. (2018). *Tourism, Tourists and Society*. London: Routledge.
- Stadtner, D. M. (2008). The Mon of Lower Burma. *Journal of Siam Society*, 96, 193-215.
- Yuen, B. (2011). Urban planning in Southeast Asia: perspective from Singapore. *The Town Planning Review*, 82(2), 145-167
- ဦးစိုးဝင်း (2017)။ *မြန်မာ့သမိုင်းဝင်ဓာတ်ပုံများ* [Myanmar's history photos]။ ရန်ကုန်၊ ရွှေပြည်သာစာပေ။



การส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองเพื่อพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทย

บุญยวีร์ มงคลพิพัฒน์พร¹ สุพิชญา กันกา² สมจิต ขอนวงศ์³ ปัญญา สุนันตา^{4*}

Promotion of Political Culture for the Development of Democracy in Thai Society

Punyavee Mongkolpipatporn¹ Supitchaya Kanka² Somjit Khonwong³ Panya Sunanta^{4*}

Received 16/08/2022

Revised 27/11/2022

Accepted 08/12/2022

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมือง เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและสถาบันทางการเมือง เพื่อนำผลที่ได้ไปต่อยอดสำหรับการพัฒนารูปแบบการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทย ซึ่งผู้เขียนได้ศึกษาข้อมูลจากนักวิชาการผ่านเอกสาร ตำราที่มีความเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองเพื่อพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทยที่ผ่านกระบวนการถ่ายทอด ปฏิกิริยาแนวความคิด อุดมการณ์ ความเชื่อของสมาชิกในสังคมนั้น ๆ หลังจากการศึกษาการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองทำให้ทราบว่าปัจจัยสำคัญของการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในสังคม คือ 1) การเลือกตั้ง 2) การเป็นเจ้าหน้าที่พรรคการเมืองและผู้รณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง 3) การเป็นผู้มีบทบาทในชุมชน 4) การติดต่อกับทางราชการ 5) การเป็นผู้ประท้วง และ 6) การเป็นผู้สื่อข่าวสารทางการเมือง

คำสำคัญ : วัฒนธรรมทางการเมือง การเมือง ระบอบประชาธิปไตย

¹ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus

E-mail: punyavee.mon@mcu.ac.th

² คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

Faculty of Social Science, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus

E-mail: supitchaya.kan@mcu.ac.th

³ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

Faculty of Social Science, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus

E-mail: jit_kw@hotmail.com

^{4*} คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus

E-mail: panya.sun@mcu.ac.th

* Corresponding author e-mail: panya.sun@mcu.ac.th

Abstract

This article investigated the promotion of political culture to study the relationship between people and political institutions and to develop a democratic political model in Thai society. Academic documents and textbooks related to the promotion of political culture were used as the data resources for developing Thai democratic system through transferring process, idea cultivating, ideology, and shared beliefs in the particular community. The results revealed that the main factors of promoting political culture in a democratic society were 1) election, 2) being political party members and election campaign staff, 3) being community key persons, 4) contacting with government institutions, 5) being protestors and 6) being political journalists.

Keywords: political culture, politics, democracy

บทนำ

การเมืองเป็นระเบียบปฏิบัติช่วยกันจัดบ้านเมืองหรือสังคม หรือโลกให้หมดปัญหา หรือการช่วยแก้ปัญหาบ้านเมือง สังคมทั้งหมด การมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นเป็นแนวทางหรือกิจกรรมที่สำคัญยิ่งของการปกครองแบบประชาธิปไตย หรือไม่ว่า การปกครองรูปแบบใด บทบาทของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนย่อมจำเป็นอย่างยิ่ง ต่อการรักษาความสมดุล ระหว่างผู้บริหารประเทศ (รัฐบาล) กับผู้รับผลประโยชน์อันเกิดจากการบริหารประเทศ (ประชาชน) ซึ่งหากแม้ว่าระบบ การเมืองใดก็ตามที่ละเลยในประเด็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองย่อมไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงเช่นกัน

คำกล่าวที่ว่า “การเมืองเป็นเรื่องของคนทุกคน และทุกคนก็ไม่สามารถปฏิเสธผลกระทบทางการเมืองต่อการ ดำรงชีวิตของประชาชนได้” (ประหยัด หงษ์ทองคำ, มปป., หน้า 7) โดยคำกล่าวนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสนใจและม การศึกษาไว้อย่างมากมาย จนสามารถสะท้อนแนวคิดต่าง ๆ ออกมาตามบริบททางสังคมด้านการเมืองและวัฒนธรรมของ ตนเอง โดยเฉพาะประเด็นความหมายการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีผู้ให้แนวคิดไว้อย่างหลากหลาย เช่น แนวคิดของชาบูเอล ฮันทิงตันและจอร์จ ไอ โด มินเกซที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกิจกรรมหรือการกระทำของประชาชนที่ต้องการ อิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลโดยการกระทำนั้นเป็นไปทั้งถูกต้องตามกฎหมายและผิดกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง ทั้งที่สำเร็จหรือล้มเหลว ทั้งที่สมัครใจหรือไม่สมัครใจ รวมถึงกิจกรรมที่การร่วมรณรงค์หาเสียง การเลือกตั้ง การรวมตัวกันเพื่อ โน้มน้าวหรือกดดันรัฐบาล การประท้วง และการใช้ความรุนแรง (Huntington and Dominguez, 1975, หน้า 33)

วัฒนธรรมทางการเมืองเกิดจากกระบวนการกล่อมเกลாதทางการเมือง (Political Socialization) ซึ่งการกล่อมเกล าทางการเมืองเริ่มต้นที่ครอบครัว ญาติพี่น้อง หมายถึง บุคคลในสังคมเริ่มได้รับการกล่อมเกลாதทางการเมืองตั้งแต่วัยเป็นเด็ก ในสังคมที่สมัยใหม่ขึ้น สถาบันการศึกษาเป็นตัวแทนที่สำคัญยิ่งในการขัดเกลากุศลการควบคู่ไปกับครอบครัว อีกทั้งสถาบัน ครอบครัวเป็นสถาบันอันดับแรกหรือเรียกได้ว่าเป็นขั้นปฐมภูมิของการเรียนรู้ทางการเมือง ครอบครัวใดที่สมาชิกส่วนใหญ่ของ ครอบครัวมีความสนใจทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นการติดตามสถานการณ์ทางการเมือง การพูดคุยติดต่อสื่อสารผ่านสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะผู้นำของครอบครัวที่ให้ความสนใจมาก ย่อมทำให้สมาชิกของครอบครัวซึมซับรับเอาวัฒนธรรมนั้นเข้าไปโดยไม่รู้ตัว ซึ่งย่อมแตกต่างกับครอบครัวที่มีความสนใจทางการเมืองน้อย รวมทั้งครอบครัวที่ไม่มีเวลาจะอยู่ด้วยกันพร้อมหน้า หรือ ครอบครัวที่มีปัญหา การซึมซับรับเอาวัฒนธรรมทางการเมืองจึงมีน้อย หรือไม่มีเลย สิ่งเหล่านี้เป็นกระบวนการในการกล่อมเกล าทางการเมือง ซึ่งอาจจะก่อให้เกิด “วัฒนธรรมทางการเมือง”



การส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมือง

วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) ได้ถูกใช้เป็นครั้งแรกในบทความ ชื่อ “Comparative Political Systems” ซึ่งเขียนโดย กาเบรียล เอ. อัลมอนต์ (Almond, 1956) ใน Journal of Politics ในบทความชิ้นนี้ อัลมอนต์ได้พยายามชี้ให้เห็นว่าระบบการเมืองแต่ละระบบนั้นอันที่จริงแล้วมิได้เป็นผลผลิตของสิ่งที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น กฎหมาย รัฐธรรมนูญ แต่เป็นภาพสะท้อนของสิ่งที่อยู่ลึกลงไปเท่านั้น นั่นคือวัฒนธรรม จารีตประเพณี และความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมนั้น ๆ สิ่งซึ่งเป็นผลผลิตดังกล่าวนี้ อัลมอนต์ขนานนามว่า “วัฒนธรรมทางการเมือง” จากบทความดังกล่าวหมายความว่า ในความคิดของอัลมอนต์ ระบบการเมืองของประเทศหนึ่ง ๆ จะมีลักษณะเป็นอย่างไรนั้นเป็นผลของวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นสิ่งที่สร้างกฎเกณฑ์ทางการเมืองต่าง ๆ เช่น รัฐธรรมนูญ และ รัฐธรรมนูญก็คือแบบแผนที่กำหนดระบบการเมืองอีกทีหนึ่งนั่นเอง ฉะนั้น ถ้าประเทศไทยลอกเลียนรัฐธรรมนูญของประเทศอื่น แล้วนำมาใช้โดยไม่ปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมทางการเมืองของตนเสียก่อน รัฐธรรมนูญนั้นก็ไม่ใช่ผลผลิตของวัฒนธรรมทางการเมืองของประเทศนั้น ๆ และอาจขัดกับวัฒนธรรมทางการเมืองจนทำให้รัฐธรรมนูญนั้น ๆ ไม่มีผลในทางปฏิบัติก็ได้ ซึ่งหลังจากอัลมอนต์ได้ใช้ศัพท์คำว่าวัฒนธรรมทางการเมืองในบทความของเขาเป็นครั้งแรก ถัดมาอีก 10 ปี อัลมอนต์และ เพาเวลล์ก็ได้ร่วมกันเขียนหนังสือขึ้นอีกเล่มชื่อ Comparative Politics : A Developmental Approach ในหนังสือเล่มนี้ได้แยกแยะคำว่า Political Culture ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นโดยเสนอว่า วัฒนธรรมทางการเมืองนั้นเป็นแบบแผนของการเรียนรู้ อบรม ความรู้สึกและทัศนคติของแต่ละบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองต่อส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง และต่อบทบาทของ ตัวเองที่จะมีส่วนในระบบการเมือง เขาได้แยกแยะและวิเคราะห์ถึงลักษณะต่าง ๆ ของการเรียนรู้อบรมดังกล่าวว่า ประกอบด้วย 1) Cognitive Orientation ได้แก่ ความโน้มเอียงในด้านความรู้ เช่น ความรู้ในเรื่องระบอบการปกครอง ความเชื่อทางการเมือง (ไม่ว่าจะเป็นความรู้ที่ถูกต้องหรือไม่ก็ตาม) 2) Affective Orientation ความโน้มเอียงด้านอารมณ์ ได้แก่ ความรู้สึกที่มีต่อระบบการกรอง องค์การทางการเมืองว่ามีความรู้สึกอย่างไร เช่น ความรู้สึกไม่สนใจใยดีต่อการเมือง การไม่ไป ออกเสียงเลือกตั้ง เพราะหมดศรัทธาต่อระบอบการเมืองที่เป็นอยู่ เป็นต้น และหากประชาชนมีความรู้สึกต่อการเมืองแบบนี้ มาก ๆ พฤติกรรมที่แสดงออกก็จะแสดงให้เห็น วัฒนธรรมทางการเมืองชนิด ไม่เข้าร่วมทางการเมือง และ 3) Evaluative Orientation ได้แก่ความโน้มเอียงในเชิงประเมิน เช่น การใช้ดุลยพินิจ, การคาดคะเนหรือคาดการณ์ ระบบการเมืองที่เป็นอยู่ จะใช้ได้หรือไม่ เหมาะสมหรือไม่ กับประเทศเป็นความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองว่าอย่างไร มีประสิทธิภาพ แค่ไหน ซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเอาค่านิยมเข้ามาเกี่ยวข้อง (Value Judgment) เช่น การที่เห็นว่าระบอบการปกครองแบบ ประชาธิปไตยมีประสิทธิภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจต่ำกว่าระบอบการปกครอง แบบคอมมิวนิสต์ และให้เสรีภาพมากกว่า จึงดีกว่าลักษณะที่จะเป็นการเอาค่านิยมทางด้านเสรีภาพมาวัดระบอบการปกครอง เป็นต้น (วิเชษฐ เทพเฉลิม และสุรพันธ์ ทับสุวรรณ, 2525, หน้า 13)

กระบวนการในการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองอาจจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะคือ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบ อำนาจนิยมหรือแบบเผด็จการและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ซึ่งลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองทั้ง 2 อย่างนี้ มีลักษณะตรงข้ามกันโดยสิ้นเชิง (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2536, หน้า 315-316) กล่าวคือ 1) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยม (Authoritative Political Culture) เป็นลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายใต้สังคมที่มีการปกครองแบบอำนาจนิยม หรือแบบเผด็จการ เช่น การปกครองแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ การปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และเผด็จการทหาร และพลเรือน เป็นต้น ซึ่งลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมมีลักษณะที่สำคัญคือ อำนาจการปกครองทั้งหมด เป็นของผู้ปกครองหรืออาจเรียกว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของผู้ปกครอง โดยที่การบริหารประเทศล้วนเป็นไปตามอารมณ์และความต้องการของผู้ปกครองเป็นหลักและประชาชนถูกตัดขาดจากการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ของประชาชนจะเกิดได้เฉพาะกรณีที่เป็นคำสั่งของผู้ปกครองเพื่อแสดงการสนับสนุนเจตนารมณ์ของผู้ปกครองเท่านั้น นอกจากนี้ ประชาชนถูกปลูกฝังให้เชื่อว่าประชาชนที่ดีจะต้องเชื่อฟังยอมรับและปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ผู้ปกครองกำหนด ซึ่งหน้าที่ในการบริหารประเทศของผู้ปกครอง ประชาชนไม่ควรเข้ามายุ่งเกี่ยว ประชาชนที่ดีต้องมีวินัยและไม่กระทำการเรียกร้องอันจะก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวายต่อประเทศ ซึ่งลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมหรือเผด็จการนี้ นอกจากจะพบเห็นโดยทั่วไปในประเทศที่ปกครองแบบอำนาจนิยมหรือเผด็จการแล้วอาจจะเห็นได้ในประเทศที่เพิ่งเปลี่ยนแปลงจากอำนาจนิยมไปเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะประเทศที่ประชาชนส่วนใหญ่ยากจนและความรู้ต่ำ แม้โครงสร้างการปกครองจะมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยประชาชนส่วนใหญ่ที่ไม่ได้รับโอกาสในการเรียนรู้และเข้าใจระบอบประชาธิปไตยก็ยังคงยึดถือค่านิยมหรือทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยมอยู่ดั้งเดิม และจะเป็นปัญหาอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยรวมทั้งเป็นสาเหตุให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยขาดความมั่นคงโดยอาจเกิดการปฏิวัติและรัฐประหารอยู่เสมอ 2) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (Democratic Political Culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ซึ่งถือว่าเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนมีลักษณะที่สำคัญคือ เป็นการปกครองของประชาชน คือ การที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย อำนาจสูงสุดในการปกครองเป็นของประชาชนและการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองโดยประชาชน คือ ประชาชนเป็นผู้กำหนดผู้ปกครอง ผู้ปกครองเป็นตัวแทนที่ได้รับมอบฉันทะจากประชาชนให้เข้ามาทำหน้าที่ในการปกครอง และการที่ผู้แทนประชาชนได้รับมอบฉันทะให้เข้ามาทำหน้าที่ปกครอง จะต้องใช้อำนาจปกครองกระทำการบริหารเพื่อสนองต่อความต้องการของประชาชน ให้ประชาชนอยู่ดีกินดี

วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย

วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2543, หน้า 33-35) เป็นสิ่งที่ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมและกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคม ภายใต้ระบบการปกครองแบบดั้งเดิม อาจกล่าวได้ว่า ลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้คือ

1. นิยมการใช้อำนาจ คนไทยส่วนใหญ่ชอบการใช้อำนาจเด็ดขาด เคารพเชื่อฟังและอ่อนน้อม ต่อผู้มีอำนาจ รวมทั้งมอบอำนาจและความรับผิดชอบในทุกสิ่งทุกอย่างไว้ที่ผู้นำ ทั้งนี้ จะเห็นได้จากการปกครองในทุกระดับนับแต่ครอบครัวไปจนถึงระดับชาติ จะนิยมการใช้อำนาจบังคับให้มีการปฏิบัติตามมากกว่าการใช้เหตุผล หลักการ หรือการรับฟังความเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จะนิยมการรวบอำนาจไว้ในตัวผู้นำการทำงานจึงมีลักษณะสั่งการจากเบื้องบนสูงมากกว่าจะมีการริเริ่มจากเบื้องล่าง ยิ่งกว่านั้นคนไทยยังนิยมการใช้อำนาจอย่างเด็ดขาดด้วย ส่วนผู้น้อยก็ต้องเกรงกลัว เคารพเชื่อฟังและอ่อนน้อมยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ มีหน้าที่รับคำสั่งและปฏิบัติตามคำสั่งเท่านั้น ไม่นิยมการโต้แย้ง ไม่ว่าคำสั่งนั้นจะชอบธรรมหรือไม่ สังคมไทย ชอบผู้นำที่มีความเก่งกล้าสามารถ เป็นผู้นำประเภทอศวินม้าขาวที่จะช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปได้

2. นิยมระบบเจ้านายกับลูกน้อง ในสังคมไทยคนส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มพวกพ้องกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดเสมอ ผู้นำผู้เป็นเจ้านาย ผู้มีอำนาจวาสนา ผู้มีบารมีต้องสามารถให้ความคุ้มครองและให้ผลประโยชน์แก่ลูกน้องได้ ส่วนลูกน้องจะต้องตอบแทนด้วยการสนับสนุนและให้บริการแก่เจ้านาย ความสัมพันธ์เช่นนี้จะมีในทุกหนทุกแห่ง เช่น ในความสัมพันธ์ทางการเมืองในระบบพรรคการเมือง หรือในระบบราชการ คนไทยจึงนิยมนับถือผู้มีอำนาจเพื่ออาศัยบารมีปกป้องผลประโยชน์ส่วนตัว ข้าราชการจำนวนมากจึงมีแนวโน้มที่จะสนใจรับใช้ผู้ใหญ่มากกว่าการให้บริการประชาชน ประชาชนส่วนมากก็ยังถือว่าข้าราชการเป็นเจ้านายของตน ตำแหน่งหน้าที่การงานมักถือเสมือนเป็นสมบัติส่วนตัว อีกทั้งมีการยึดถือระบบพวกพ้อง เมื่อผู้เป็น



หัวหน้าพันตำแหน่งไป บรรดาลูกน้องทั้งหลายก็พากันแสวงหาเข้านายคนใหม่ต่อไป ในสังคมไทยการเป็นเจ้านายคนจึงได้รับการยกย่องนับถือมาก การอวยพรของผู้ใหญ่ในสมัยก่อน ๆ ที่มีต่อเด็ก ๆ จึงมักเน้นว่าเมื่อโตขึ้นขอให้ได้เป็นเจ้านายคน

3. ยึดมั่นในตัวบุคคลมากกว่าหลักการ นอกจากจะนิยมระบบเจ้านายกับลูกน้องแล้ว ความสัมพันธ์และการช่วยเหลือกันเป็นส่วนตัวยังมีความสำคัญมากในการประกอบกิจกรรมเกือบทุกอย่าง การรวมกลุ่มในทางการเมือง หรือสังคมจึงต้องอาศัยบุคลิกภาพของผู้นำเป็นหลัก ยิ่งกว่านั้น คนไทยยังเป็นผู้เล็งผลเสียในทางปฏิบัติมากกว่าจะยึดมั่นในอุดมการณ์ กล่าวคือ จะสนใจกับสิ่งที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติ โดยปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือสภาพความเป็นจริงได้โดยไม่ยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับเรื่องที่ทำได้ หรือให้ผลประโยชน์แก่ตนอย่างชัดเจน เช่น การนิยมเข้าข้างผู้ชนะ ใครยึดอำนาจ ได้ก็จะถือเป็นฝ่ายถูก เป็นต้น จึงมีการยึดมั่นในความสำเร็จของตัวบุคคลมากกว่าระบบอุดมการณ์ หลักการหรือเหตุผล เช่น ในการเลือกตั้ง คนทั่วไปมักจะคำนึงถึงคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครมากกว่า นโยบายหรืออุดมการณ์ของพรรคการเมือง

4. มีการจัดลำดับฐานะในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ระบบเจ้าขุนมูลนาย ทำให้มีการแบ่งชั้นวรรณะกันระหว่างคนไทย ทำให้คนไทยมีสิทธิไม่เท่าเทียมกัน ถือว่าทุกคนต้องรู้จักที่ต่ำที่สูง ไม่ควรตีเสมอผู้ใหญ่ คนไทยยึดถือสิ่งที่ติดตัวคนมา เช่น คุณสมบัติที่มีอยู่ตามชาติภูมิ วิทยุ และคุณวุฒิมากกว่าความสำเร็จของบุคคล บุคคลผู้มีความสัมพันธ์เหล่านี้ถือว่าเป็นผู้ใหญ่ที่ผู้น้อยจะต้องเคารพ เชื้อพียง ยกย่องและนับถือ คนไทยจะยกย่องนับถือผู้ที่เกิดมาในตระกูลสูง เช่น เป็นเชื้อพระวงศ์ ตระกูลขุนนาง หรือพวกผู้ดี ตระกูลที่มั่งมี คนไทยยกย่องนับถือความเป็นผู้ใหญ่ คือ ผู้ที่มีฐานะตำแหน่งทางสังคมสูง มีอายุมาก ทำงานหรือเป็นสมาชิกขององค์กรมานาน เพราะถือว่ามีความประสบการณ์ในชีวิตมาก ย่อมฉลาด สุขุม และเข้าใจโลก การพิจารณาความดีความชอบหรือการเลื่อนตำแหน่งในวงราชการ รวมทั้งการดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งมักถืออาวุโสมากกว่าผลงานและความสามารถยิ่งกว่านั้น คนไทยยังนิยมยกย่องผู้ที่ผ่านการศึกษาระดับสูง ๆ มากกว่าจะสนใจในความรู้ที่แท้จริงของบุคคล ประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตรจึงเป็นใบเบิกทางที่ดี ในการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวของบุคคล การยึดมั่นในค่านิยมเหล่านี้ทำให้คนไทยยอมรับในเรื่องความเสมอภาคของบุคคลได้ยาก ทั้งในหลักการและในทางปฏิบัติ

5. ความเป็นอิสระนิยม คนไทยรักความเป็นอิสระ ชอบทำอะไรโดยลำพังตนเอง ไม่อยากให้ใครมายุ่งเกี่ยวกับตนมากนัก ไม่ชอบการถูกบังคับหรือตกอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของคนอื่น คนไทยส่วนใหญ่ส่วนมากขาดระเบียบหรือกฎเกณฑ์ในการดำเนินชีวิต ไม่ชอบอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ หรือกฎหมายของสังคม ไม่ค่อยจะมีระเบียบวินัย ความพยายามในการดึงคนมาอยู่ในวินัยเสียบ้าง สะท้อนให้เห็นความจริงในเรื่องนี้ เช่น การบังคับให้สวมเครื่องแบบตั้งแต่เด็กเรียนไปจนถึงข้าราชการ การบังคับให้นักเรียนตัดผมสั้น การบังคับให้อยู่ในวินัยจะได้ผลก็เฉพาะต่อหน้า หากสลับหลังคนก็จะละเมิดกัน การละเลยหรือฝ่าฝืนกฎหมายจึงมีอยู่ทั่วไป เพราะชอบอยู่อย่างสบาย เข้าทำนอง “ทำอะไรตามใจคือไทยแท้” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในท้องที่ที่อยู่ห่างไกลความเจริญ การดำเนินชีวิตของชาวบ้านมักเป็นไปอย่างผิดกฎหมาย ยิ่งกว่านั้น คนไทยยังไม่ชอบการรวมกลุ่มโดยถือหลักต่างคนต่างอยู่ การรวมกลุ่มในทางการเมืองเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใด จึงเป็นไปได้ยาก ความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมจึงมีน้อย

6. การยึดมั่นในประเพณีดั้งเดิม คนไทยจำนวนไม่น้อยยังยึดมั่นในความเชื่อ ค่านิยม และประเพณีแบบเก่า ๆ อยู่ กล่าวคือยังเชื่อในเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ ภูตผีปีศาจ ไสยศาสตร์ ของขวัญ และโชคลางอยู่ ซึ่งมักฝากอนาคตไว้กับดวงชะตา สิ่งเหล่านี้เป็นที่พึ่งทางใจ หรือความหวังชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อประสบปัญหาหรือความเดือดร้อน จึงเป็นการยากที่คนไทยโดยทั่วไปจะยึดหลักเหตุผล รู้จักวิเคราะห์วิจารณ์ หรือมองโลกตามความเป็นจริง โดยทั่วไปแล้ว คนไทยส่วนใหญ่มักมีแนวโน้มที่จะมีลักษณะอนุรักษ์นิยม จะสนใจในพิธีกรรมมากกว่าการทำงานให้บรรลุผลอย่างจริงจัง ในขณะเดียวกันก็ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลงและการเสี่ยง ตัวอย่างของพฤติกรรมเหล่านั้น เช่น จะมีการปรึกษาหมอดูเพื่อหาฤกษ์ในการทำรัฐประหาร หรือสมัครรับเลือกตั้ง รวมทั้งการถือว่าการเมืองเป็นเรื่องของหลวง ประชาชนทั่วไปไม่ควรมีส่วนเกี่ยวข้อง ยิ่งกว่านั้น คนเหล่านี้ยัง

มีความคิดค่อนข้างแคบ คือยังผูกพันต่อกลุ่มเดิม ๆ ของตน เช่น ท้องถิ่น สถาบัน หรือพวกพ้องของตนมากกว่าต่อสังคมคนส่วนรวม

7. ความเฉื่อยชา ไม่กระตือรือร้นหรือสนใจต่อกิจกรรมทางการเมือง คนไทยโดยทั่วไปจะพอใจในสถานภาพที่เป็นอยู่ของตนเอง จะยอมรับสภาพที่เสียเปรียบของตนเอง โดยถือว่าตนมีบุญวาสนา หรือโชคชะตาอยู่เพียงแต่นั้น เป็นกรรมเก่าของตน จึงไม่ชอบกระตือรือร้นชวนชวนทำงานเท่าที่จะเป็นในการครองชีพเท่านั้น ส่วนใหญ่จะชอบความสะดวกสบาย และสนใจกับอบายมุขต่าง ๆ เช่น เล่นการพนัน และเสพของมีเงินมา แต่จะไม่ชอบจริงจังกับชีวิตและงาน ขาดการมุ่งในเรื่องความสำเร็จของงาน ชอบความรื่นเริงสนุกสนาน ซึ่งอาจมีแฝงอยู่ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ในพิธีกรรมทางศาสนาหรือแม้แต่ในกิจกรรมทางการเมือง แม้แต่การประท้วงหรือนัดหยุดงานก็มักจะมีการละเล่นลิเก รำวง สลับกันไป เกี่ยวกับการเมืองก็ถือว่าเป็นสิ่งสกปรก ไม่ก่อให้เกิดผลดีกับตัวเอง ยิ่งกว่านั้นคนส่วนใหญ่ถือว่าการแก้ปัญหาสังคมเป็นเรื่องของชนชั้นปกครอง ซึ่งสนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการเมืองน้อย

8. ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง มองโลกในแง่ร้าย และขาดความไว้วางใจผู้อื่น คนไทยจำนวนมากมักขาดความเชื่อมั่นตนเอง ในการแก้ไขปัญหา หรือเอาชนะสิ่งแวดล้อมหากต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติ ความอดอยาก โรคภัยไข้เจ็บ และหากถูกเอาเปรียบจากกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลหรือใช้อำนาจทางกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นจึงต้องแสวงหาคำแนะนำ ไม่คิดว่าความทุกข์ยากต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองจะมีทางแก้ไขได้แทนที่จะขอให้ผู้มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์มาช่วย มักหวาดระแวงไม่ไว้วางใจคนอื่นที่เป็นคนนอกจะไว้วางใจตนในกลุ่มของตน และช่วยปกปิดหรือมองข้ามความไม่ยุติธรรมของบุคคลเหล่านั้น แต่ในทางการเมืองแล้วมักจะมอบความไว้วางใจให้ตัวผู้นำ ในขณะที่บรรดาผู้นำกลับขาดความศรัทธาและความไว้วางใจในตัวประชาชน โดยคิดว่าหากสิ้นตนเสียแล้วสังคมจะอยู่ไม่ได้ทีเดียว สิ่งดังกล่าวนี้เป็นผลมาจากทัศนคติแบบอำนาจนิยม

การส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมือง

รูปแบบการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สามารถเห็นเป็นแนวความคิดอย่างรูปธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเจริญของสังคม สภาพแวดล้อมของสังคมผู้นำในสังคม ระดับการศึกษาของคนในสังคม และสภาพความเป็นอยู่ของคนในสังคมที่ขาดความพร้อมจะส่งผลให้มีวัฒนธรรมทางการเมืองไม่ดีเท่ากับสังคมที่มีความพร้อม อัลมอนต์ และเวอร์บา (Almond and Verba, 1965) ได้นำเสนอรูปแบบวัฒนธรรมทางการเมือง 3 รูปแบบ ประกอบด้วย 1) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ (Parochial Political Culture) หมายถึง วัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่มีความรู้ ความเข้าใจทางการเมือง ไม่รับรู้ถึงการปฏิบัติการขององค์การทางการเมือง และไม่สนใจเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง 2) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (Subject Political Culture) หมายถึง วัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองยอมรับอำนาจรัฐ และปฏิบัติตามกฎข้อบังคับที่มีผลมาจากการตัดสินใจของรัฐบาล แต่ไม่มีความสนใจจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นระดับใด 3) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participant Political Culture) หมายถึง วัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลในสังคมที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง และรู้ว่าตนเองมีความสามารถที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ และเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยมีความรู้สึกส่วนตัวว่าเขาสามารถใช้อิทธิพลที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ โดยมีความสอดคล้องกับแนวคิดของเลสเตอร์ ดับเบิลยู มิลบราธ (Milbrath, 1987, หน้า 22-26) ได้จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ 6 รูปแบบด้วยกัน ได้แก่

1. การเลือกตั้ง (Voting) เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สามารถแยกกิจกรรมที่เกี่ยวกับการณรงค์หาเสียงและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง (McClosky, 1988, หน้า 252-253) การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นเพียงการ



แสดงออกของประชาชนถึงความจงรักภักดีต่อระบอบการเมืองมากกว่าเป็นการกระทำตามความต้องการของตน เป็นการไปทำตามความสำนึกในหน้าที่พลเมืองดีมากกว่า ที่จะเชื่อว่าการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้นจะมีผลทางการเมืองที่แตกต่างกันออกไป

2. การเป็นเจ้าหน้าที่พรรคการเมืองและผู้รณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง (Party and Campaign Workers) หมายถึง การเข้ามีส่วนร่วมในพรรคการเมืองทั้งในช่วงระหว่างการเลือกตั้งและการรณรงค์หาเสียง การบริจาคเงินช่วยเหลือผู้สมัครรับเลือกตั้ง การชักชวนประชาชนไปลงทะเบียนเพื่อสิทธิในการลงคะแนนการเข้าร่วมและสนับสนุนพรรคการเมือง การพยายามชักชวนให้ประชาชนลงคะแนนเสียงแก่พรรคหรือผู้สมัครที่ตนขอ การลงสมัครรับเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมทางการเมืองนี้เป็นแบบแผนของความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนกับรัฐ

3. การเป็นผู้มีบทบาทในชุมชน (Community Activities) เป็นการก่อตั้งกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม หรือร่วมมือกับกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้ว เพื่อเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวกับกิจกรรมสาธารณะหรือติดต่อกับทางราชการในเรื่องปัญหาสังคม ผู้มีบทบาทในชุมชนจึงนับว่าเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นสูงสุดตลอดจนมีระดับความผูกพันทางจิตใจกับชุมชน

4. การติดต่อกับทางราชการ (Contracting Officials) เป็นกิจกรรมที่เน้นเฉพาะของบุคคลซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อบุคคลนั้นเองเท่านั้น เช่น การติดต่อกับทางราชการในเรื่องการเสียภาษีโรงเรือน การทำถนน การติดต่อขอรับสวัสดิการ เป็นต้น

5. การเป็นผู้ประท้วง (Protestors) ขอบเขตของกิจกรรมในการมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบนี้ คือ การเข้าร่วมเดินขบวนตามถนนหรือก่อให้เกิดจลาจล (ถ้าจำเป็น) เพื่อบังคับให้รัฐแก้ไขบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเมืองให้ถูกต้อง การประท้วงที่เปิดเผยต่อสาธารณะชน

6. การเป็นผู้สื่อสารทางการเมือง (Communicators) ได้แก่ การติดต่อข่าวสารทางการเมืองอยู่เสมอ การส่งข่าวสารแสดงการสนับสนุนให้แก่ผู้นำทางการเมืองเมื่อเขากระทำในสิ่งที่ถูกต้องหรือส่งคำคัดค้านเมื่อเขากระทำในสิ่งที่เลวร้าย การร่วมถกปัญหาทางการเมือง การให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการเมืองแก่เพื่อนในชุมชน การให้ความสนใจแก่ทางราชการ และการเขียนจดหมายหรือบทความถึงบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ ผู้เข้าร่วมลักษณะนี้มักจะเป็นคนที่มีการศึกษาสูง มีข้อมูลเกี่ยวกับการเมืองมาก และมีความสนใจทางการเมืองมากด้วย (Robert, 1971, หน้า 145) การเป็นผู้สื่อสารทางการเมืองเหล่านี้จะวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล มากกว่าเจ้าหน้าที่พรรคการเมืองหรือผู้รักชาติ แต่จะไม่แสดงออกด้วยการประท้วง

สรุป

การส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองมีปัจจัยสำคัญที่เกิดจากกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง (Political Socialization) ซึ่งการกล่อมเกลาทางการเมืองเริ่มต้นที่ครอบครัว ญาติพี่น้อง และมีการขยายผลไปยังสถาบันทางสังคมอื่น ๆ เพิ่มขึ้น การศึกษาการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองปรากฏในความคิดของกาเบรียล เอ. อัลมอนด์ (Gabriel A. Almond and Sidney Verba) ที่ได้ชี้ให้เห็นว่าระบบการเมืองแต่ละระบบนั้นอันที่จริงแล้วมิได้เป็นผลิตผลของสิ่งที่เปลี่ยนลักษณะอักษร เช่น กฎหมาย รัฐธรรมนูญ แต่เป็นภาพสะท้อนของสิ่งที่อยู่ลึกลงไปในสังคมคือ วัฒนธรรม จารีตประเพณี และความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมนั้น ๆ จนเกิดเป็น “วัฒนธรรมทางการเมือง” ในความคิดของอัลมอนด์ ระบบการเมืองของประเทศหนึ่ง ๆ จะมีลักษณะเป็นอย่างไรนั้นเป็นผลของวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นสิ่งที่สร้างกฎเกณฑ์ทางการเมืองต่าง ๆ เช่น รัฐธรรมนูญ และรัฐธรรมนูญก็คือแบบแผนที่กำหนดระบบการเมืองอีกทีหนึ่ง สำหรับกระบวนการศึกษารูปแบบการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สามารถเห็นเป็นแนวความคิดอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเจริญของสังคม สภาพแวดล้อมของสังคมผู้นำในสังคม ระดับการศึกษาของคนในสังคม และสภาพความเป็นอยู่ของคนในสังคมที่ขาดความพร้อมย่อมจะส่งผลให้มีวัฒนธรรมทางการเมืองไม่ดีเท่ากับสังคมที่มีความพร้อมที่ต้องมีความเข้าใจแนวทางทางการเมืองที่เป็น

แนวทางในการปฏิบัติร่วมกันของคนในสังคม เพื่อให้ตนเองเป็นส่วนหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ ซึ่งเลสเตอร์ ดับเบิลยู มิลบราธ (Milbrath, 1987, pp. 22-26) ได้จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ 6 รูปแบบด้วยกัน ได้แก่ 1) การเลือกตั้ง (Voting) เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สามารถแยกกิจกรรมที่เกี่ยวกับการณรงค์หาเสียงและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง 2) การเป็นเจ้าหน้าที่พรรคการเมืองและผู้ณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง (Party and Campaign Workers) คือ การเข้ามีส่วนร่วมในพรรคการเมืองทั้งในช่วงระหว่างการเลือกตั้งและการณรงค์หาเสียง การบริจาคเงินช่วยเหลือผู้สมัครรับเลือกตั้ง การชักชวนประชาชนไปลงคะแนนเพื่อสิทธิในการลงคะแนนการเข้าร่วมและสนับสนุนพรรคการเมือง 3) การเป็นผู้มีบทบาทในชุมชน (Community Activities) เป็นการก่อตั้งกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม หรือร่วมมือกับกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้ว เพื่อเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวกับกิจกรรมสาธารณะหรือติดต่อกับทางราชการในเรื่องปัญหาสังคม 4) การติดต่อกับทางราชการ (Contracting Officials) เป็นกิจกรรมที่เน้นเฉพาะของบุคคลซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อบุคคลนั้นเองเท่านั้น เช่น การติดต่อกับทางราชการในเรื่องการเสียภาษีโรงเรือน การทำถนน การติดต่อขอรับสวัสดิการ เป็นต้น 5) การเป็นผู้ประท้วง (Protestors) ขอบเขตของกิจกรรมในการมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบนี้ คือ การเข้าร่วมเดินขบวนตามถนนหรือก่อให้เกิดจลาจล เพื่อบังคับให้รัฐแก้ไขบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเมืองให้ถูกต้อง 6) การเป็นผู้สื่อข่าวทางการเมือง (Communicators) ได้แก่ การติดต่อข่าวทางการเมืองอยู่เสมอ การส่งข่าวสารแสดงการสนับสนุนให้แก่ผู้นำทางการเมืองเมื่อเขากระทำการในสิ่งที่ถูกต้องหรือส่งคำคัดค้านเมื่อเขากระทำการในสิ่งที่เลวร้าย

รายการอ้างอิง

ทินพันธ์ นาคะตะ. (2543). *ประชาธิปไตยไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ประหยัด หงษ์ทองคำ. (มปป.). *การพัฒนาทางการเมืองโดยกระบวนการปกครองส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด พาพาส.

วิเชษฐ เทพเฉลิม และสุรพันธ์ ทับสุวรรณ. (2525). *วัฒนธรรมทางการเมืองของสมาชิกสภาไทย (พ.ศ. ๒๕๒๔)*. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สมบัติ อารังญวงศ์. (2536). *วัฒนธรรมทางการเมืองของคนชั้นกลางในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

Almond, Gabriel A. (1956). Comparative Political Systems. *Journal of Politics*, 18(3), 391-409.

Almond, Gabriel A. and Verba, Sidney. (1965). The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations. *Journal of Politics*, 27(1), 206-209.

Huntington, Samuel and Dominguez, Jorge I. (1975). *Political Development: in the handbook of the political science : Macro political theory*, ed, Fred Greenstein and Nelson P, Reading, Mass: Addison-Wesley.

McClosky, Herbert. (1988). Political Participation, pp.252-253. *In International Encyclopedia of the Social Science*, Vol. 12. New York: McMillan and Free Press.

Milbrath, L W. (1987). *Political participation*. New York: University of Buffalo Press.

Robert, G K., (1971), *A Dictionary of Political Analysis*, London: Longman.



กลยุทธ์การจัดการธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก ในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-19

ภูมิพัฒน์ ฉายา¹ อริสา จันดีป² สุนันทา เพ็ชรกลาง³
มนัญชญา กลิ่นหอม⁴ กนกภรณ์ ครุฑภาพันธุ์^{5*}

Strategies for Managing a Small Hotel Business During the COVID-19 Pandemic

Phumipat Chaya¹ Arisa Chantip² Sununta Phetklang³
Manunchaya Klinhom⁴ Kanokporn Krutpapan⁵

Received 13/06/2022

Revised 2/12/2022

Accepted 08/12/2022

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินการของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก และนำเสนอกลยุทธ์การจัดการธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก ในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่ช่วยให้โรงแรมสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ การจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นแนวคิดที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการตัดสินใจในการเผชิญกับสภาวะการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะโรงแรมขนาดเล็กที่มีความเปราะบาง การเลือกเครื่องมือที่ช่วยในการวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ อย่างเหมาะสม สามารถช่วยให้โรงแรมทำความเข้าใจสภาพภายนอกและภายในที่ส่งผลต่อธุรกิจได้ การวิเคราะห์โดยใช้ PESTEL ร่วมกับการวิเคราะห์ SWOT, TOWS Matrix เป็นการกำหนดกลยุทธ์และทิศทางในการทำงานให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การบริหารความสัมพันธ์กับลูกค้าก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องดำเนินการควบคู่กันไปโรงแรมพร้อมปรับปรุงเทคโนโลยีและการใช้งานสำหรับกิจกรรมนวัตกรรมทางด้านการตลาดเพื่อให้โรงแรมสามารถผ่านวิกฤติและดำเนินธุรกิจต่อไปได้

¹ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

E-mail: phumipat_c@rmutt.ac.th

² คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

E-mail: 116110102219-1 @ rmutt.ac.th

³ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

E-mail: 116110102228-2@rmutt.ac.th

⁴ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

E-mail: 116110102223-3@ rmutt.ac.th

^{5*} คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

E-mail: kanokporn_k@rmutt.ac.th

* Corresponding author e-mail: kanokporn_k@rmutt.ac.th

คำสำคัญ : กลยุทธ์ การจัดการ โรงแรมขนาดเล็ก โควิด-19

Abstract

This academic article aims to analyze factors that affect small hotel operation and present strategies for small hotel business management during the COVID-19 epidemic in order to help the hotels continue their operation. Strategic management is a widely used concept because it is a tool for making decisions in the changing conditions especially small hotels that are fragile. Choosing a suitable tool in analyzing various factors can help hotels understand both external and internal conditions that affect their business. Analysis using PESTEL together with SWOT analysis and TOWS Matrix is a more effective approach of strategic planning and creating working directions for all involved parties. In addition, managing customer relationship is necessary to be operated with improving technology and implementing innovative marketing activities in order to cope with the crisis and sustain their business.

Keywords: strategy, management, small hotel, COVID-19

บทนำ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศไทยเป็นอุตสาหกรรมที่มีขนาดใหญ่และมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580 มีประเด็นด้านการท่องเที่ยวทั้งหมด 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1.การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม 2. การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ 3.การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพความงามและแพทย์แผนไทย 4. การท่องเที่ยวสำราญทางน้ำ 5. การท่องเที่ยวเชื่อมโยงภูมิภาค และ 6.การพัฒนากระบวนท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้ประเทศไทยเป็นจุดหมายของการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพและความยั่งยืน รองรับการเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ เกิดการจ้างงานและการกระจายรายได้ จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาประเทศไทยในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ จากสถิติการท่องเที่ยวและกีฬา พบว่า ในปี พ.ศ. 2562 มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติ 39,916,251 คน สร้างรายได้เข้าประเทศ 1,911,807.95 ล้านบาท จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (COVID-19) ในปี พ.ศ. 2563 ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวและโรงแรมทั่วโลก สำหรับประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ดังกล่าว โดยมีการทบทวนและปรับเปลี่ยน “แนวทาง/วิธีการ” และ “เครื่องมือ” ในรูปแบบของ “แผนแม่บทเฉพาะกิจภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติอันเป็นผลมาจาก สถานการณ์โควิด-19 พ.ศ. 2564 - 2565”แต่ยังคง “เป้าหมาย” ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ไว้เช่นเดิม เพื่อเร่งดำเนินการให้สามารถรับมือและเตรียมความพร้อมในการเยียวยาช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบ พื้นฟูกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมให้เข้าสู่ภาวะปกติ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ), 2564)

จากมาตรการทางสาธารณสุขของภาครัฐมีการปิดเมือง-ปิดประเทศ (Lockdown) รวมถึงการห้ามเดินทางเพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส เป็นสาเหตุให้นักท่องเที่ยวยกเลิกการเดินทางและที่พักอย่างกะทันหัน จำนวนนักท่องเที่ยวลดลง โดยข้อมูลจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2563) พบว่า ในปี พ.ศ.2563 นักท่องเที่ยวต่างชาติและรายได้ลดลง 83.2% และผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (GDP) หมวดที่พักแรมและบริการด้านอาหารมีมูลค่าลดลง 38.3%



เมื่อเทียบกับปี พ.ศ.2562 กระทบต่อรายได้ของธุรกิจท่องเที่ยวและโรงแรมเป็นอย่างมาก ดังที่ ศุภชัย เหมือนโพธิ์ (2565) กล่าวว่า ผลกระทบร้ายแรงของการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (COVID-19) และผลที่ตามมาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในภาคธุรกิจท่องเที่ยวและโรงแรม เนื่องจากบริษัทต่าง ๆ ต้องปรับกิจกรรมของตนให้เข้ากับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนในปัจจุบัน สร้างผลกระทบที่ยาวนานและกว้างขวาง ส่งผลกระทบอย่างมากต่อการพัฒนาธุรกิจและก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการ การฟื้นฟูกิจการแพร่ระบาดทั่วโลกต้องปรับกลยุทธ์ทั้งหมด ทำความเข้าใจพฤติกรรมผู้บริโภครูปแบบใหม่ รวมถึงกฎระเบียบข้อบังคับด้านสาธารณสุข ดังนั้น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการหลังการแพร่ระบาดจะต้องมีการปรับปรุงวิธีการดำเนินงานมากขึ้น ทั้งในด้านของวิธีการจัดการ คำนึงถึงผลกระทบต่อสถานที่ ผู้คน และชุมชน (Khan and Hashim, 2020)

ธุรกิจโรงแรมเป็นหนึ่งในธุรกิจที่มีความเชื่อมโยงโดยตรงกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว การบริหารธุรกิจโรงแรมในช่วงการระบาดที่ผ่านมาได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก การฟื้นตัวจากผลกระทบจะต้องใช้มาตรการต่าง ๆ ที่มีมาช่วยการจัดการกับภาวะวิกฤติและวางแผนการดำเนินงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการบริการ ธุรกิจโรงแรมไม่สามารถที่จะเปลี่ยนธุรกิจจากที่พักแรมไปเป็นธุรกิจอื่น ๆ ได้ เนื่องจากสินทรัพย์ที่ไม่มีสภาพคล่องที่จะจำหน่ายหรือเปลี่ยนแปลง (Maulanaa, 2020) ดังนั้น การออกแบบวิธีใหม่ในการดำเนินงานภายใต้กฎการเว้นระยะห่างทางสังคม การปรับตัวเข้ากับข้อกำหนดด้านความปลอดภัยใหม่ หรือการฟื้นฟูธุรกิจโรงแรมต้องมีความยืดหยุ่น เพื่อปรับตัวและอยู่รอดจากการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งธุรกิจที่มีขนาดเล็กมีความเสี่ยงสูงที่จะประสบปัญหาในการดำเนินกิจการในด้านต่าง ๆ (Zenker and Kock, 2020) จากผลการวิจัยของ พิมพ์ชนก สมควร, วีระ วีระโสภณ และบัว ศรีศิช (2565) พบว่า ผู้ประกอบการโรงแรมและร้านอาหารมีความกังวลต่อการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (COVID-19) โดยเฉพาะโรงแรมที่มีขนาดเล็กจะมีความกังวลต่อสถานการณ์มาก และธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กจะประสบปัญหารุนแรงกว่าโรงแรมขนาดกลางหรือขนาดใหญ่ที่มีทางเลือกในการสร้างรายได้และดำเนินกิจกรรมการบริการในรูปแบบอื่น ๆ นอกจากนี้โรงแรมยังพบปัญหาทางด้านการแข่งขันกับที่พักแรมแบบต่างๆทำให้โรงแรมขนาดเล็กต้องหาแนวทางในการพัฒนาธุรกิจให้ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคและสามารถทำการแข่งขันได้

ดังนั้น เพื่อเป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับกลยุทธ์การจัดการธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (COVID-19) การวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกองค์กร คือ สิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการกำหนดกลยุทธ์ของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก เพื่อให้เข้าใจแนวทางการจัดการวิกฤตได้ดีขึ้น บทความนี้ผู้เขียนจึงจะนำเสนอ ประเภทของโรงแรม เพื่อให้เข้าใจรูปแบบการบริหารจัดการโรงแรม รวมถึงข้อจำกัดต่าง ๆ ของโรงแรมขนาดเล็กที่มาจากปัจจัยภายในและภายนอก เพื่อเป็นแนวทางกำหนดกลยุทธ์ในการบริหารธุรกิจโรงแรมให้มีคุณภาพในช่วงภาวะวิกฤติ

การแบ่งประเภทของโรงแรม

การจัดแบ่งประเภทของที่พักแรมแตกต่างกันออกไปตามวัตถุประสงค์ ดังนั้น การจัดแบ่งประเภทของที่พักแรมจึงไม่มีข้อยุติแน่นอน สำหรับบทความวิชาการนี้ขอนำเสนอประเภทของโรงแรมเบื้องต้นเพื่อให้ผู้อ่านได้ทำความเข้าใจ ลักษณะการดำเนินงานของโรงแรม จึงได้แบ่งประเภทของโรงแรมโดยยึดพื้นฐานทางด้านขนาดของโรงแรม เป้าหมายการตลาด ระดับของการบริหาร และการเป็นเจ้าของหรือการเป็นสมาชิกขององค์กรในการบริหารโรงแรมไว้ (จิตตินันท์ นันทไพบุลย์, 2555) ดังนี้

1. การแบ่งตามขนาดโรงแรม (Hotel Size) การแบ่งตามขนาดของโรงแรม สามารถนับได้จากจำนวนห้องพัก ซึ่งสามารถแยกได้เป็น 4 ขนาด คือ ห้องพักรวมที่มีจำนวนต่ำกว่า 150 ห้อง ห้องพักระหว่าง 150–299 ห้อง ห้องพักระหว่าง 300–599 ห้อง และห้องพักระหว่าง 600 ห้องขึ้นไป

2. การแบ่งตามเป้าหมายด้านการตลาด (Hotel Target Markets) เป้าหมายด้านการตลาดของ โรงแรมมีหลายประเภท เช่น โรงแรมเพื่อการพาณิชย์ โรงแรมสแนมบิน โรงแรมรีสอร์ท เป็นต้น

3. การแบ่งตามระดับการบริการ (Levels and Service) แบ่งได้ 3 ประเภทดังนี้

3.1 การบริการระดับโลก (World – Class Service) โรงแรมประเภทนี้มีเป้าหมายในการรับแขกระดับบุคคลสำคัญ นักธุรกิจ และบุคคลผู้มีชื่อเสียงอื่นๆ

3.2 การบริการระดับกลาง (Mid - range Service Hotels) มีเป้าหมายในการรับแขกทั่วไป

3.3 การบริการระดับประหยัด (Economy or Limited Service) โรงแรมประเภทนี้มีราคาประหยัด บริการอุปกรณ์ขั้นพื้นฐาน

4. การแบ่งตามความเป็นเจ้าของและการเป็นสมาชิกในสถาบันโรงแรม (Ownership and Affiliation) แยกได้เป็น 2 ประเภท คือ

4.1 โรงแรมบริหารงานอย่างอิสระ (Independent Hotels) โรงแรมประเภทนี้บุคคลคนเดียวหรือคณะบุคคลเป็นเจ้าของ การบริหารงานเป็นอิสระ มีความคล่องตัว นอกจากนี้ ยังมีการรวมกลุ่มกันของโรงแรมบริหารงานอย่างอิสระ เรียกว่า Consortia มีวัตถุประสงค์ คือ 1) การบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกัน 2) การดำเนินกิจกรรมทางการตลาดร่วมกัน โรงแรมที่รวมกลุ่มในลักษณะนี้มักตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน บางครั้งอาจมีการแบ่งลูกค้ากันภายในกลุ่มอีกด้วย

4.2 โรงแรมเครือข่าย (Chain Hotels) โรงแรมเครือข่ายจัดแบ่งการบริหารงานออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) การบริหารโดยบริษัทแม่ (Parent Company) 2) การบริหารโดยพันธสัญญา (Management Contract) 3) การบริหารงานแบบแฟรนไชส์ (Franchise Groups)

ธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก

สำหรับธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กเป็นหนึ่งในกลไกในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทย การเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกความต้องการนักท่องเที่ยวในปัจจุบันนิยมพักโรงแรมขนาดเล็กเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีราคาประหยัดและความคล่องตัวในการเดินทาง ลักษณะโรงแรมขนาดเล็ก (Small Hotel) เป็นโรงแรมที่มีขนาดห้องพักน้อยกว่า 50 ห้อง มีราคาประหยัด มีเอกลักษณ์สไตล์การตกแต่งเฉพาะตัว การบริการรวดเร็ว บริหารงานแบบอิสระโดยเจ้าของ (วัฒนา ทนงค์แพง และชวลีย์ ณ ถลาง, 2560; วรดิศ ธนภัทร, 2563) ผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (COVID-19) ที่เกิดขึ้นกับโรงแรมที่มีการบริหารงานแบบอิสระ พบว่าในช่วงมาตรการปิดเมือง-ปิดประเทศ(Lockdown) มีผลต่อการดำเนินกิจการ อัตราการเข้าพักลดลง การเปิด-ปิดโรงแรมรวมถึงการเปลี่ยนแปลงของราคาที่พักมีความผันผวน ซึ่งส่งผลกระทบต่อประกอบการของโรงแรม (ธิษณา หาวารี และบุษรา โพวาทอง, 2565) นอกจากนี้ยังพบว่าจำนวนพนักงานลดลงอย่างมาก เนื่องจากยังไม่มีความแน่นอนในการเปิดดำเนินการและยังไม่มีมาตรการทางด้านสาธารณสุขในการรองรับ (Fu, 2020) รวมถึงเงินทุนที่จะใช้ในการบริหารจัดการ เนื่องจากโรงแรมขนาดเล็กจะให้บริการเฉพาะห้องพัก จึงทำให้ขาดรายได้แต่รายจ่ายยังคงเท่าเดิม ซึ่งมีความแตกต่างกับโรงแรมขนาดกลางที่มีความยืดหยุ่นในการปรับตัวได้มากกว่า สามารถจะเพิ่มช่องทางในการสร้างรายได้ เช่น ขายอาหารในรูปแบบออนไลน์ หรือ เดลิเวอรี่ได้ และด้วยจำนวนห้องพักที่มากกว่าโรงแรมขนาดเล็ก สามารถปรับให้มีลักษณะเป็นสถานที่กักตัวของรัฐได้ (State Quarantine) เพื่อให้พนักงานมีงานทำและมีรายได้บางส่วนเข้ามาหมุนเวียน โรงแรมขนาดใหญ่ หรือ โรงแรมในเครือที่มีอยู่มากมายทั่วโลก สามารถปรับตัวตามสถานการณ์ได้ดีกว่าโรงแรมขนาดเล็กและขนาดกลาง เนื่องจากมีระบบของการบริหารงานที่เป็นมาตรฐานและมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการดำเนินการอยู่แล้ว กลุ่มลูกค้ามีฐานลูกค้าประจำ การดำเนินการในด้านการตลาดสามารถทำได้ทั่วโลก ดังนั้น ในช่วงมาตรการปิดเมือง-ปิดประเทศ โรงแรมขนาดใหญ่จะได้รับผลกระทบในช่วงระยะเวลาหนึ่ง (อธิป จันทรสุรีย์, 2564)



การวิเคราะห์กลยุทธ์การจัดการสำหรับธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก

โรงแรมขนาดเล็กเป็นการจัดการธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กจะมีความต้องการไม่เหมือนกับโรงแรมเครือข่ายขนาดกลางหรือขนาดใหญ่ที่มีระบบบริหารจัดการที่เป็นมาตรฐานสากล แต่สำหรับการบริหารจัดการโรงแรมขนาดเล็กที่มีระบบบริหารจัดการแบบอิสระควรมีระบบการวิเคราะห์ความต้องการที่แท้จริงของโรงแรมตนเอง เนื่องจากสภาพแวดล้อม สถานที่ตั้ง กลุ่มลูกค้ามีความต้องการที่แตกต่างกัน การวิเคราะห์ความต้องการสู่การขับเคลื่อนองค์กรสามารถใช้เครื่องมือที่หลากหลาย ทั้งการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอก (SWOT Analysis, Tows Matrix) และการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อธุรกิจโรงแรม (PESTEL Analysis) (Garrido-Moreno, 2021; Rachman and Do, 2022)

การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) เป็นการวิเคราะห์ที่สามารถพัฒนาแผนการดำเนินงานของธุรกิจ ช่วยให้บริษัทตระหนักถึงทุกแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ สภาพแวดล้อมภายในมีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน สภาพแวดล้อมภายนอกรวมถึงโอกาสและภัยคุกคามที่เกิดขึ้นภายนอกบริษัทและในตลาดที่กว้างขึ้น องค์กรอาจคว้าโอกาสและป้องกันอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น การวิเคราะห์ SWOT มุ่งเน้นไปที่กลุ่มลูกค้าเพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด ดังนั้นจุดแข็งของธุรกิจจึงเป็นขีดความสามารถที่ธุรกิจใช้ประโยชน์จากข้อได้เปรียบเหล่านี้มาสร้างเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาเพื่อช่วยแก้ไขจุดอ่อนหรือลดผลกระทบของจุดอ่อนเหล่านี้ให้น้อยลง (ไกล่ฉัตร บุชาธรรม, 2564) สำหรับโรงแรมขนาดเล็กก่อนเกิดการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (COVID-19) ศักยภาพในการดำเนินงานในด้านการบริหารมีค่อนข้างสูงเนื่องจากเป็นโรงแรมอิสระที่เจ้าของเป็นผู้ดูแลเอง การบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและจำกัด รวมถึงสามารถให้บริการและสร้างปฏิสัมพันธ์กับลูกค้าได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากมีห้องพักจำนวนน้อย แต่การให้บริการของโรงแรมขนาดเล็กยังพบข้อบกพร่องบางประการ เช่น การปฏิบัติงานบริการของพนักงานไม่เป็นไปตามมาตรฐาน ไม่สอดคล้องกับหน้าที่ เนื่องจากพนักงานมีจำนวนน้อยและทำหลายหน้าที่ (เพ็ญพัชรศิมา วิเชียรวรรณ, วิษุทธา แก่นสานสันติ และปิยะดา ศรีบุญยดี, 2565) โรงแรมขนาดเล็กส่วนใหญ่ยังขาดกระบวนการขั้นตอนการดำเนินงานมาตรฐาน (SOP) ทั้งในด้านการจัดการโรงแรม รวมถึงการตอบสนองอย่างมีประสิทธิภาพในการจัดการภัยพิบัติ รวมถึงภัยธรรมชาติและเหตุฉุกเฉิน เช่น โรคระบาด การระเบิด อัคคีภัย ความรุนแรง การโจรกรรม การเจ็บป่วยร้ายแรง และการเสียชีวิต (Hao, Xiao, Chon, 2020)

TOWS Matrix เป็นส่วนขยายของ SWOT Analysis ที่รวมการวิเคราะห์ภายนอกและภายใน การวิเคราะห์ TOWS Matrix เป็นกระบวนการเชื่อมโยงจุดแข็งกับโอกาสและอุปสรรคกับจุดอ่อน ซึ่ง Rachman and Do (2022) กล่าวว่ากลยุทธ์ใน TOWS Matrix มี 4 รูปแบบ ประการแรก กลยุทธ์เชิงรุก (SO) ออกแบบโดยใช้จุดแข็งที่มีอยู่ภายในองค์กรเพื่อตอบสนองต่อโอกาสจากภายนอก องค์กรสามารถใช้เป็นจุดแข็งที่แตกต่างเพื่อสร้างความได้เปรียบจากคู่แข่งได้ ประการที่สอง กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO) มีเป้าหมายเพื่อปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อนภายในองค์กร โดยการนำโอกาสจากภายนอกมาส่งเสริมและปรับปรุงให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร เพื่อตอบสนองต่อโอกาสภายนอก ประการที่สาม คือ กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST) ที่กำหนดขึ้นโดยใช้จุดแข็งขององค์กร เพื่อลดผลกระทบจากอุปสรรคภายนอกที่เกิดขึ้น การรักษาข้อได้เปรียบ ความแตกต่างขององค์กรจะทำให้เกิดความได้เปรียบเหนือคู่แข่ง ประการสุดท้าย คือ กลยุทธ์เชิงรับ (WT) เป็นกลยุทธ์การป้องกันองค์กรเพื่อลดผลกระทบจากอุปสรรคทั้งภายในและภายนอกองค์กร ควรหลีกเลี่ยงและแก้ไขโดยเร็ว เพราะหากปล่อยให้เกิดขึ้น อาจนำไปสู่ภาวะวิกฤติภายในองค์กรได้ (ปิยะพันธ์ บุญเนื่อง, 2560) การวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ องค์กรสามารถเข้าใจความเป็นไปได้ของธุรกิจผลลัพธ์ของการกำหนดกลยุทธ์ใน TOWS Matrix จะทำให้เกิดทางเลือกมากมายได้มาซึ่งกลยุทธ์ในการดำเนินงานของโรงแรมสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ (Maulana, Oktaviaman and Farah, 2020)

การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อธุรกิจโรงแรม (PESTEL Analysis) ถือว่าเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่มีผลกระทบต่อธุรกิจโดยตรง เนื่องจากเป็นปัจจัยภายนอกที่อยู่เหนือการควบคุม การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (COVID-19) เป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อทั้งปัจจัยภายในและภายนอกอื่น ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งในด้านของนโยบายภาครัฐ

เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อมและกฎหมาย และการบริหารจัดการภายในองค์กร ผลการศึกษาของ บุญชนะ เจริญผล และอภิรัตน์ กังสดารพร (2565) ได้ใช้แนวคิด PESTEL Analysis พบว่าการปรับตัวของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กและขนาดกลาง ในจังหวัดน่าน ก่อนเกิดการระบาดของโควิด-19 มีอุปสรรคในการดำเนินการเล็กน้อย แต่หลังจากมีการระบาดของโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อภาระจูงใจพนักงานถึงรายได้จากที่พักธุรกิจต้องแบกรับภาระต้นทุนที่สูง แต่ผลกระทบดังกล่าวสามารถสร้างโอกาสในการปรับตัวทางเศรษฐกิจรวมไปถึงการใช้เทคโนโลยีเข้ามาใช้งานแทนการสัมผัสระหว่างลูกค้าและพนักงาน Sun, Jiang, Feng, Wang and Shang (2022) กล่าวว่าในระยะเวลาของการแพร่ระบาด เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่โรงแรมจะต้องปฏิบัติต่อแขกให้แตกต่างออกไปจากเดิม ความเสี่ยงต่อสุขภาพ และการบริการขั้นพื้นฐาน รวมถึงผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการบริการจำเป็นต้องให้บริการที่มีประสิทธิภาพและลดความเสี่ยงด้านสุขภาพ เพื่อดึงดูดลูกค้าและช่วยพัฒนากลยุทธ์การจัดการเพื่อความอยู่รอดในยุคโควิด-19

นอกจากนี้หากเสริมด้วย ทฤษฎี POCCC คือ การวางแผน (P – Planning) เป็นการกำหนดแผนกระบวนการปฏิบัติที่เป็นแนวทางสำหรับการทำงาน โดยมีการจัดองค์กร (O – Organizing) โดยการกำหนดตำแหน่งงาน ภาระ หน้าที่ ความรับผิดชอบ จำนวนบุคลากรให้ครอบคลุมการทำงานครบทุกกระบวนการเพื่อจัดลำดับการบริหารและสั่งการที่ชัดเจนไม่ทับซ้อน ซึ่งการบังคับบัญชา (C – Commanding) ที่ชัดเจนมีลำดับ ทำการดำเนินงานได้อย่างราบรื่นมีคนคอยควบคุม สั่งการ ควบคุมรวม ตลอดจนแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ผู้บังคับบัญชาที่ดียังสามารถที่สร้างแรงจูงใจในการทำงาน เข้าใจและเอาใจใส่ ผู้ใต้บังคับบัญชา ช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหาต่าง ๆ การประสานงาน (C – Coordination) มีหน้าที่ในการเชื่อมโยงงานตลอดจน การปฏิบัติการทุกอย่างรวมไปถึงกำลังคนให้หน่วยงานเข้ากันได้ กำกับให้มุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามแผนที่วางไว้ โดยการควบคุม (C – Controlling) ในการกำกับตลอดจนบริหารจัดการทุกอย่างให้สำเร็จลุล่วงไปตามแผนที่วางไว้ เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพที่สุดและผ่านวิกฤตต่าง ๆ (กิริฐากร บุญรอด, สุณิสสา ผลโชติ และรุษยา คำนวน, 2565) อย่างไรก็ตาม TOWS Matrix ได้ถูกใช้เป็นส่วนขยายของการวิเคราะห์ SWOT ที่รวมเอาการวิเคราะห์ภายนอกและภายใน เกี่ยวข้องกับโรงแรมขนาดเล็ก ในการวิเคราะห์สถานการณ์ของโรงแรมและการพัฒนากลยุทธ์และกิจกรรมเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายและพันธกิจขององค์กร ผู้เขียนได้ทำการสังเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูลจากงานวิจัย บทความวิชาการต่าง ๆ เพื่อกำหนดกลยุทธ์ทางเลือกที่สามารถสร้างขึ้นจากส่วนประกอบของ TOWS Matrix เพื่อสร้างกลยุทธ์การจัดการธุรกิจ โรงแรมขนาดเล็ก ในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (สทิธา มะลาสิน, ทศนชัย พัฒนโกศัย และชัชณพพงศ์ ศิริโชตินิศากร, 2564; ปรีศนา มั่นภา และฐิตียา เนตรวงษ์, 2565; กิริฐากร บุญรอด และคณะ, 2565; พิมพ์ชนก สมควร และคณะ, 2565; Le, 2020; Hao, Xiao and Chon, 2020; Fu, 2020; Garrido-Moreno et.al., 2021) ดังภาพที่ 1



External Factors	
External Factors	Strengths-S - มีอำนาจในการบริหารงานที่เด็ดขาด - การให้บริการได้ทั่วถึงเป็นกันเองกับลูกค้า - ที่พักอยู่บริเวณสถานที่ท่องเที่ยวเข้าถึงง่าย - ราคาห้องพักไม่สูงสามารถแข่งขันได้เพื่อต้อนรับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ - มีการบริการที่หลากหลาย
	Weakness-W - การบริหารจัดการยังได้มาตรฐาน - กิจกรรมการตลาดมีการลงทุนสูง - จำนวนพนักงานไม่เพียงพอ - พนักงานไม่มีใจบริการ - จำนวนห้องพักมีความจำกัด - จำนวนสิ่งอำนวยความสะดวกมีจำกัด
	Opportunities-O - นโยบายช่วยเหลือด้านการเงินจากภาครัฐ - นโยบายช่วยเหลือด้านการเศรษฐกิจจากภาครัฐ - แคมเปญการท่องเที่ยว - การเปิดน่านฟ้า - มีโอกาสขยายตัวเพิ่มสูงขึ้น - เทคโนโลยีใหม่ๆที่ทันสมัย - มีช่องทางติดต่อสื่อสารใหม่ๆ
	Threats-T - สถานะการแพร่ระบาด จำนวนผู้ป่วยโควิดที่เพิ่มขึ้น - ภาวะเศรษฐกิจที่ซบเซา - กฎระเบียบ ข้อบังคับทางกฎหมาย - ภัยคุกคามจากธุรกิจบริการอื่นๆ ที่มีการบริการเหมือนกัน (โรงแรม/รีสอร์ท/เกสต์เฮาส์) - นวัตกรรมของคู่แข่ง - การพัฒนาธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กมีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ - การแข่งขันทางการตลาดโดยเฉพาะในด้านราคาสูง
กลยุทธ์เชิงรุก (SO) 1. เพิ่มอัตราการเข้าพักโดยเน้นที่นักท่องเที่ยวในท้องถิ่นเพื่อทำการจองที่พักออนไลน์ 2. ให้ราคาพิเศษและส่วนลดสำหรับการจองออนไลน์ 3. ให้บริการตรวจห้องพักพร้อมทัวร์เสมือนจริงสำหรับลูกค้าที่ต้องการดูสภาพโรงแรมก่อนเข้าพัก 4. สร้างช่องทางการสื่อสารแบบ online สำหรับการสื่อสารและการรักษาลูกค้า (ความภักดี) โดยมีข้อเสนอพิเศษและโบนัสต่างๆ 5. พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เช่น แพคเกจกักตัวที่มีเป้าหมายมีความเสี่ยง COVID-19 6. เข้าร่วมโครงการต่างๆที่ภาครัฐสนับสนุน เช่น โครงการคนละครึ่ง 7. เข้าร่วมโครงการ Amazing Thailand Safety and Health Administration (SHA) เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับลูกค้าด้านความปลอดภัย 8. ติดต่อกับธนาคารในด้านการเงินทั้งหมด เช่น การพักชำระหนี้ การกู้ยืม เป็นต้น 9. สร้างพันธมิตรทางธุรกิจ 10. เข้าร่วมกลุ่มความร่วมมือทางการตลาด (Consortia) ในพื้นที่ของตนเอง 11. การรับสมัครงานผ่านช่องทางการสื่อสารต่างๆของโรงแรมทั้งออนไลน์และออฟไลน์	
กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO) 1. อัปเดตข้อมูลข่าวสารของโรงแรมในช่องทางสื่อสารต่างๆให้ลูกค้าทราบ 2. กำหนดกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อให้ลูกค้าทราบมาตรการป้องกันที่โรงแรมใช้เพื่อให้แน่ใจว่าสภาพแวดล้อมปลอดภัย 3. หมั่นตรวจเช็คอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกของลูกค้าให้มีความเหมาะสมอยู่เสมอ 4. จัดทำคู่มือมาตรฐานในการดำเนินงานของโรงแรม 5. จัดแผนการฝึกอบรมให้กับพนักงานในด้านการให้บริการ 6. จัดสวัสดิการให้กับพนักงานอย่างเหมาะสมและเป็นไปตามกฎหมายกำหนด 7. จัดทำเอกสารว่าจ้างงานอย่างเป็นธรรมตามข้อกำหนดและเป็นรายลักษณะอักษร 8. จัดตรวจสอบสุขภาพให้กับพนักงานที่ให้บริการเป็นประจำ	
กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST) 1. การพิจารณารายละเอียดในการดำเนินงานอย่างรอบคอบเพื่อลดข้อผิดพลาด 2. จัดทำระบบบัญชีและควบคุมต้นทุนและให้มีการตรวจสอบบัญชีอย่างสม่ำเสมอ 3. วางแผนการจัดทำราคาในช่วงเวลาต่างๆ และหมั่นตรวจสอบราคากลางของห้องพักในพื้นที่และคู่แข่งทางตรงและทางอ้อม 3. ควรพิจารณาพนักงานที่มีความสามารถมาช่วยในการบริหารจัดการ 4. สร้างมาตรฐานการให้บริการเพื่อให้ลูกค้าเกิดความมั่นใจ 5. เสนอความสะดวกสบายของโรงแรมให้แก่ผู้มีโอกาสเป็นลูกค้าเพื่อเข้าพักในช่วงที่เกิดโรคระบาด (เน้นที่นักท่องเที่ยวในท้องถิ่น)	
กลยุทธ์เชิงรับ (WT) 1. เพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นให้เพียงพอ เช่น เพิ่มบริการตู้กดอัตโนมัติเพื่อลดการสัมผัสกับลูกค้าโดยตรง 2. จัดสวัสดิการที่เหมาะสม เพิ่มการอบรมพัฒนาพนักงานในด้านต่างๆ 3. จัดทำช่องทางการสื่อสารกลับกลุ่มลูกค้าให้ครอบคลุม 4. เพิ่มมาตรการรองรับกับการแพร่ระบาดของโรค Covid-19 5. พัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายเพื่อสามารถบริหารจัดการห้องพักได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะในช่วง Hi Season	

ภาพที่ 1 TOWS Matrix เพื่อสร้างกลยุทธ์การจัดการธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก ในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-19

จากกลยุทธ์ TOWS Matrix ที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์ในลักษณะภาพรวมแล้ว ผู้เขียนจะขอสรุปเพิ่มเติมเป็นรายประเด็น เพื่อให้ผู้ประกอบการโรงแรมนำไปปรับใช้ในแต่ละแผนกได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของโรงแรมของตน เพื่อช่วยลดผลกระทบของการระบาดใหญ่ของโควิด-19 ดังนี้

1.กลยุทธ์ด้านการบริหารงาน

ผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมควรปรับโครงสร้างการบริหารงานที่ลดน้อยลงตลอดจนปรับรูปแบบการให้บริการที่แตกต่างจากเดิม นอกจากนี้ควรปรับโครงสร้างรายได้ โดยการลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น การปรับราคาให้เข้ากับกลุ่มลูกค้าคนไทย ปรับปรุงกระบวนการการบริหารงานโรงแรม โดยควรกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานมาตรฐาน (SOP) ที่สามารถตอบสนองต่อการจัดการธุรกิจขนาดเล็กได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของความสามารถในการจัดการด้านต่างๆ ทั้งด้านการบริการ การตลาด การเงิน และการจัดการภัยพิบัติที่รวมถึงภัยธรรมชาติและเหตุฉุกเฉิน เช่น โรคระบาด การระเบิด อัคคีภัย ความรุนแรง การโจรกรรม การเจ็บป่วยร้ายแรง และการเสียชีวิต เพื่อให้มีแนวทางในการดำเนินการในอนาคต (อธิป จันทรสุรีย์, 2564; กิรฐากร บุญรอด และคณะ, 2565; Garrido-Moreno et.al., 2021) สอดคล้องกับ Hao, Xiao, and Chon (2020) กล่าวว่า โรงแรมจะต้องใช้กลยุทธ์การประหยัดด้วยตนเองเพื่อหมุนเวียนเงินสดไหล ลดต้นทุนที่ไม่จำเป็น เพิ่มขีดความสามารถในการดำเนินงาน ตรวจสอบการคาดการณ์กระแสเงินสดและทำการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารงานอย่างทันที่

2.กลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับบุคลากร

พนักงานที่ถือเป็นทรัพยากรที่มีค่าสำหรับองค์กร พนักงานเหล่านี้มีส่วนช่วยให้องค์กรฟื้นฟูกิจได้หลังจากที่ผ่านพ้นวิกฤติแล้ว แต่ในช่วงการแพร่ระบาดธุรกิจมีความจำเป็นที่จะลดต้นทุน สำหรับโรงแรมขนาดเล็กอาจไม่ต้องให้พนักงานลาออก แต่สามารถทำข้อตกลงในด้านรูปแบบการจ้างงาน (บุญชนะ เจริญผล และอภิรัตน์ กังสดารพร, 2564) ซึ่งโรงแรมแต่ละแห่งอาจทำข้อตกลงที่ต่างกัน ขึ้นอยู่กับการบริหารรายได้ของโรงแรมนั้น ๆ เช่น ให้สลับกันมาทำงาน หรือ เปลี่ยนจากพนักงานประจำเป็นชั่วคราว สามารถช่วยลดต้นทุนของโรงแรมขนาดเล็กได้ และ Hao, Xiao, and Chon (2020) กล่าวว่า โรงแรมไม่ควรรีบให้พนักงานลาออก โรงแรมควรสนับสนุนและให้คุณค่าแก่พนักงานขององค์กรในด้านความเป็นธรรม มีสภาพการทำงานที่เหมาะสม แต่ถ้าสามารถสร้างความจงรักภักดีให้เกิดขึ้นในองค์กรหลังจากผ่านพ้นช่วงวิกฤติไปแล้วโรงแรมจะได้พนักงานที่รักและทำงานในองค์กรได้อย่างเต็มที่ การวิจัยของ Salem, Elbaz, Elkhweshy, and Ghazi (2021) เน้นย้ำว่า โรงแรมควรจัดการฝึกอบรมด้านสุขภาพ การสนับสนุนเงินเดือนและค่าจ้าง ค่าคอมมิชชั่น การสนับสนุนอาจอยู่ในรูปแบบอื่น ๆ รวมถึงการทำงานเป็นทีมและความคิดริเริ่มในการสร้างทีม การให้วิธีแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพ การตัดสินใจอย่างมีสติ ความเป็นผู้นำ การสร้างวิธีการใหม่ ๆ ในการปฏิบัติงาน และการแก้ไขข้อขัดแย้ง นอกจากนี้โรงแรมขนาดเล็กควรรับสมัครพนักงานในท้องถิ่น เพื่อประหยัดต้นทุนในด้านที่พักและยังสามารถช่วยให้คนในชุมชนท้องถิ่นมีงานทำ

3.กลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีและการตลาด

การแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้โรงแรมส่วนใหญ่มีการปรับโครงสร้างการดำเนินงานและการบริหารงานใหม่ โรงแรมขนาดเล็กก็เช่นกัน มีการนำเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการดำเนินงานมากขึ้น นอกจากจะมีความสะดวกรวดเร็วแล้วยังสามารถประหยัดต้นทุนได้อีกด้วย โมเดลแนวทางในการพัฒนาดิจิทัลแพลตฟอร์มเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจโรงแรมในประเทศไทยของ สติรา มะลาสิน และคณะ (2564) ได้สรุปว่า ดิจิทัลแพลตฟอร์มมีความสะดวกต่อการใช้งาน มีช่องทางการสื่อสาร สิทธิพิเศษสำหรับสมาชิก สามารถแบ่งปันข้อมูลสำหรับกลุ่มสมาชิก มีความร่วมมือระหว่างสมาชิก นอกจากนี้ การนำเทคโนโลยีอื่น ๆ เข้ามาให้บริการต่าง ๆ เช่น การเช็คอิน-เช็คเอาท์ ระบบชำระเงินดิจิทัลต่าง ๆ สามารถใช้แอปพลิเคชันเข้ามาช่วยเพื่อลดการสัมผัส (Hao, Xiao, and Chon, 2020) นอกจากนั้นการให้บริการพื้นฐาน เช่น น้ำดื่ม ขนมต่าง ๆ หรือหน้ากาอนามัยสามารถเพิ่มตู้กดอัตโนมัติในการบริการตนเองได้ การฟื้นฟูกิจโรงแรมขนาดเล็กโดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยียังเป็นพื้นฐานในการพัฒนากลยุทธ์การทำงานร่วมกัน



นอกจากนี้ ควรกำหนดมาตรการทางการตลาดที่จำเป็นต่อการฟื้นฟูความเชื่อมั่นของลูกค้าโดยใช้ดิจิทัลแพลตฟอร์มที่กลายเป็นรูปแบบองค์กรหลักในอุตสาหกรรมต่างๆซึ่งมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องสามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าได้ทั่วโลกและเป็นตัวกระตุ้นธุรกิจบริการ ตัวอย่างของแพลตฟอร์มที่ผู้เขียนเห็นควรนำไปปรับใช้ ได้แก่ แพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย เช่น Facebook, Twitter, Instagram และ LinkedIn แพลตฟอร์มการแชร์สื่อ เช่น Youtube, Spotify และ Vimeo แพลตฟอร์มที่เน้นการบริการ เช่น Uber, Airbnb และ GrubHub (ปริศนา มั่นเภา และฐิตยา เนตรวงษ์, 2565) ซึ่งโรงแรมสามารถใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารกับลูกค้าในเรื่องต่าง ๆ ได้ แต่ข้อเสียของการใช้แพลตฟอร์มต่าง ๆ เหล่านี้มีราคาสูง ดังนั้น การร่วมมือกับตัวแทนอื่น ๆ จากพันธมิตรทางธุรกิจต่าง ๆ เช่น บริษัททัวร์ท้องถิ่น สายการบิน รถทัวร์ หรือหน่วยงานท้องถิ่น หรือการรวมกลุ่มการตลาดของโรงแรมอิสระในท้องถิ่น (Consortia) เพื่อพัฒนากิจกรรมทางการตลาดร่วมกันและยังช่วยลดต้นทุนในด้านการตลาดของโรงแรมได้ ในขณะเดียวกันก็สร้างแพ็คเกจใหม่และข้อเสนอพิเศษ พัฒนาแคมเปญและข้อเสนอพิเศษเพื่อตอบสนองตลาดท้องถิ่นพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ เพื่อสร้างรายได้ทางเลือก

4.กลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริการและสุขอนามัย

ความสำคัญของคุณลักษณะด้านสุขอนามัยของโรงแรมเพื่อให้เอาชนะวิกฤตได้ การปฏิบัติตามกฎและคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ควรเป็นสิ่งที่จะต้องทำ ความร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญด้านความสะอาดและสุขอนามัยและการนำเทคโนโลยีที่เป็นนวัตกรรมมาใช้จะเป็นวิธีแก้ปัญหาคือเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนและมุ่งมั่นเพื่อมาตรฐานสูงสุด ในด้านการบริการสังคม โรงแรมควรกำหนดให้มีป้ายมากขึ้นและมีระเบียบวินัยที่เข้มงวดเพื่อให้แน่ใจว่าลูกค้าปฏิบัติตามกฎ Kim and Han (2020) เสนอว่าความสะอาดของพื้นที่ใช้งานของลูกค้ามีความสำคัญอย่างยิ่ง และคุณลักษณะที่ดีของพนักงานมีความสำคัญต่อองค์กร การบริการที่ดีมาจากพนักงานที่ปฏิบัติตามแนวทางป้องกันทางด้านสุขอนามัย ซึ่งรวมถึงการสวมหน้ากากอนามัย ล้างมือบ่อย ๆ และปิดจมูกและปากเมื่อจามหรือไอ อย่างไรก็ตาม ควรมีการสอบถามว่าลูกค้ามีความคิดเห็นต่อมาตรการใหม่เหล่านี้หรือไม่ (Garrido-Moreno et.al., 2021) โรงแรมบูรณาการนวัตกรรมเทคโนโลยีอัตโนมัติเพื่อการเว้นระยะห่างทางสังคม สิ่งสำคัญคือต้องลดการปฏิสัมพันธ์กับพนักงานและลูกค้ารายอื่นๆ แม้ว่าระบบเทคโนโลยีจะมีความสำคัญ แต่ก็อาจสร้างความท้าทายให้กับโรงแรมด้วยค่าใช้จ่ายที่สูงได้เช่นกัน

สรุป

การแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้การดำเนินการของโรงแรมเปลี่ยนแปลงไปตามพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนไป สำหรับโรงแรมขนาดเล็กถือเป็นธุรกิจที่ได้รับผลกระทบหลายด้าน ทั้งสุขอนามัย การบริหารจัดการด้านต่างๆในโรงแรม ดังนั้นเพื่อให้โรงแรมอยู่รอดจากภาวะวิกฤติดังกล่าว ควรมีแผนกลยุทธ์ในการดำเนินงาน แต่อย่างไรก็ดีสำหรับโรงแรมขนาดเล็กยังมีข้อจำกัดหลายประการในการดำเนินงาน จำเป็นที่ต้องค่อยๆแก้ไขทีละด้าน ด้านแรกคือเรื่องของการบริการงานที่โรงแรมขนาดเล็กควรสร้างมาตรฐานให้เกิดขึ้น และสามารถตรวจสอบ ปรับปรุง แก้ไขได้ มาตรฐานของโรงแรมขนาดเล็กแต่ละแห่งก็จะแตกต่างกันไปตามบริบทของสถานที่ตั้ง สังคมแวดล้อม ดังนั้น สิ่งที่สำคัญโรงแรมควรทำการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของโรงแรม เพื่อมาขยายต่อเป็นกลยุทธ์เฉพาะโรงแรมของตนเอง การนำเทคโนโลยีที่ช่วยในด้านของการให้บริการลูกค้า และเทคโนโลยีทางการตลาดมีช่องทางใหม่เกิดขึ้นมากมายที่สามารถใช้ดำเนินกิจกรรมทางการตลาดและการสื่อสารกับลูกค้าได้ การบริหารบุคคลในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นเรื่องของการสื่อสารและการทำความเข้าใจ เพื่อให้พนักงานรับทราบสถานการณ์ปัจจุบันของโรงแรม การสร้างแรงจูงใจ การให้กำลังใจเพื่อร่วมแรงร่วมใจกันฝ่าฟันวิกฤตในครั้งนี้ และการบริหารจัดการด้านการเงิน ถือเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารงาน การลงทุนต่าง ๆ ของโรงแรม ผู้บริหารควรมีการวางแผนร่วมกับผู้เชี่ยวชาญทางการเงิน เพื่อให้สามารถมีเงินหมุนเวียนเพียงพอและลงทุนเพิ่มเติมได้

รายการอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563). *ธุรกิจโรงแรม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยธนาคารออมสิน.
- กิริฐากร บุญรอด, สุณิสสา ผลโชติ และรัชยา คำนวน. (2565). แนวทางในการบริหารจัดการธุรกิจโรงแรมในช่วงวิกฤตโควิด-19. *วารสารเทคโนโลยีภาคใต้*, 15(1), 139-148.
- ไกล่ฉัตร บุชาธรรม. (2564). *การศึกษาการรับมือของผู้ประกอบการที่พักและโรงแรม เนื่องจากวิกฤตโรคระบาด-19 กรณีศึกษา โรงแรม 5 ดาวและสามดาวในพัทยา จังหวัดชลบุรี*. (สารนิพนธ์การจัดการมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- จิตตินันท์ นันทไพบุลย์. (2555). *ธุรกิจโรงแรม*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- ธิษณา หาวารี และบุษรา โพพาทอง. (2565). การปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในภาวะวิกฤตโควิด-19 ระหว่าง พ.ศ. 2563-2564 ของโรงแรมในเขตพัทยาเหนือกรณีศึกษาโรงแรมที่มีการบริหารงานแบบอิสระขนาดเล็กและขนาดกลาง. *สารศาสตร์*, 2, 219 –232.
- บุญชนะ เจริญผล และอภิรัตน์ กังสดารพร. (2564). แนวทางการพัฒนาธุรกิจโรงแรมและรีสอร์ทขนาดเล็กและขนาดกลาง ในจังหวัดน่าน กับสถานการณ์ภาวะโรคระบาดไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19). *ว.มรณ*, 16(1), 53-67.
- ปริศนา มั่นเภา และฐิตยา เนตรวงษ์. (2565). ดิจิทัลแพลตฟอร์มเพื่อยกระดับธุรกิจบริการในยุคโควิด-19. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 1(1), 57-65.
- ปิยะพันธ์ บุญเนื่อง และอภิรมย์ พรพรมจรรยา. (2560). กลยุทธ์การตลาดสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวอินเดียของโรงแรมใน จังหวัดภูเก็ต. ใน *การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิชาการระดับชาติ UTCC Academic Day ครั้งที่ 2 June 8, 2018 University of the Thai Chamber of Commerce*, หน้า 1150-1164. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- พิมพ์ชนก สมควร, วีระ วีระโสภณ และบัว ศรีคช. (2565). การสร้างมาตรฐานและความเชื่อมั่นในการให้บริการของโรงแรมขนาดเล็กในเขตกรุงเทพมหานคร หลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*, 7(2), 248-262.
- เพ็ญพัชรศิณา วิเชียรวรรณ, วริษฐา แก่นสานสันติ และปิยะดา ศรีบุญยดี. (2565). การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการปฏิบัติงานของพนักงานในโรงแรมขนาดเล็กในเขตพัฒนาการท่องเที่ยวลุ่มน้ำโขง. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยธนบุรี*, 16(3), 1-12.
- วรดิศ ธนภัทร. (2563). แบบจำลองความได้เปรียบทางการแข่งขันของโรงแรมขนาดเล็กในประเทศไทย. *Journal of Modern Management Science*, 13(1), 21-32.
- วัฒนา ทนงค์แผง และชลลีย์ ณ ถลาง. (2560). รูปแบบการจัดการธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก เขตพื้นที่จังหวัดตราด. *วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต*, 13(3), 71-83.
- ศุภชัย เหมือนโพธิ์. (2565). รูปแบบการปรับตัวของกลุ่มธุรกิจบริการเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมวิถีใหม่ New Normal. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 8(1), 89 –104.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ). (2564). *วิเคราะห์ผลกระทบของโควิด-19 ต่อธุรกิจท่องเที่ยว*. สืบค้น 15 กันยายน 2565, จาก <https://tdri.or.th/2021/02/covid-112/>
- สธิรา มะลาสิน, ทัศนชัย พัฒนโกศัย และชัชฌิพงษ์ ศิริโชตินิศากร. (2565). แนวทางการพัฒนาดิจิทัลแพลตฟอร์มเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจโรงแรมไทย. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 10(4), 1545-1559.



อชิป จันทร์สุริย์. (2564). HOTEL+HOSPITAL= : กลยุทธ์การปรับตัวของธุรกิจโรงแรมภายใต้สถานการณ์โรคระบาด COVID-19.

วารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ, 8(2), 114-131.

Fu, Yan-Kai. (2020). The impact and recovering strategies of the COVID-19 pandemic: Lessons from Taiwan's hospitality industry. *Cogent Social Sciences*, 6, 1-12. from <https://www.tandfonline.com/loi/oass20>

Garrido-Moreno, Aurora, García-Morale, Victor J., and Martín-Rojas, Rodrigo. (2021). Going beyond the curve: Strategic measures to recover hotel activity in times of COVID-19. *International Journal of Hospitality Management*, 96, 1-12.

Hao, Fei, Xiao, Qu, and Chon, Kaye. (2020). COVID-19 and China's Hotel Industry: Impacts, a Disaster Management Framework, and Post-Pandemic Agenda. *International Journal of Hospitality Management*, 90, 1-11.

Khan, Ashraful Azam and Hashim, Haslinda. (2020). The Effect of Covid-19 on Tourism and Hospitality Industry in Malaysia, Resurgence in the Post-Pandemic Era: A Conceptual Criterion. *International Journal of Tourism & Hospitality Review*, 7(2), 54-62.

Kim, Jinkyung Jenny and Han, Heesup. (2020). Saving the hotel industry: Strategic response to the COVID-19 pandemic, hotel selection analysis, and customer retention. *International Journal of Hospitality Management*, 102, 1-20.

Le, Dung and Phi, Giang. (2020). Strategic responses of the hotel sector to COVID-19: Toward a refined pandemic crisis management framework. *International Journal of Hospitality Management*, 94, 1-20.

Maulana, Noveri, Oktaviaman, Restia, and Farah, Yasmine. (2020). Hygiene from the Heart: the Rise of Sharia Compliant Hotel in Indonesia after Covid-19 Pandemic. *JEBIS: Jurnal Ekonomi dan Bisnis Islam*, 6(2), 221-238.

Rachman, Gilang Permana and Do, Anh-Dung. (2020). Business Strategy for Atlantic City Hotel Facing Covid-19 Pandemic. *International Journal of Current Science Research and Review*, 5(2), 333-340.

Salem, Islam Elbayoumi, Elbaz, Ahmed Mohamed, Elkhwesky, Zakaria, and Ghazi, Karam Mansour. (2021). The COVID-19 pandemic: The mitigating role of government and hotel support of hotel employees in Egypt. *Tourism Management*, 85, 1-16.

Sun, Shaolong, Jiang, Fuxin, Feng, Gengzhong, Wang, Shouyang, and Zhang, Chengyuan. (2022). The Impact of COVID-19 on Hotel Customer Satisfaction : Evidence from Beijing and Shanghai in China. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 34(1), 382-406.

Zenker, Sebastian and Kock, Florian. (2020). The Coronavirus Pandemic – A Critical Discussion of a Tourism Research Agenda. *Tourism Management*, 81, 1-4.



การศึกษาความสามารถในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน

ของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี

สนิทดเดช จินตนา^{1*} สุพิศ บุญลาภ² ชัยมงคล สุพรหมอินทร์³

A Study of Capability to Create Competitive Advantages of Community Enterprises in Pathumthani Province

Sanitdech Jintana^{1*} Supit Boonlab² Chaimongkhon Supromin³

Received 13/03/2022

Revised 18/09/2022

Accepted 08/12/2022

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความสามารถในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี และ 2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการสร้างความสามารถในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed-method design) ระหว่างเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย คือ ประธานและรองประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ซึ่งเผชิญความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านจำนวนและการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ จำนวน 283 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) และสัมภาษณ์เชิงลึกจากหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการที่เกี่ยวข้อง และประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในระดับก้าวหน้า จำนวน 16 ราย เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความสามารถในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันโดยรวมนั้นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก 3 ด้าน โดยสามารถเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ด้านการสร้างความแตกต่าง รองลงมา คือ ด้านมีความยืดหยุ่น และด้านการสร้างนวัตกรรม และการต่อยอดผลิตภัณฑ์ ตามลำดับ และมีรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง อีก 1 ด้าน คือ ด้านการลดต้นทุน 2. ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ด้านการลดต้นทุน

^{1*} คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

E-mail: sanitdech_j@rmutt.ac.th

² คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

E-mail: supit_b@rmutt.ac.th

³ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

Email: chaimongkhon_s@rmutt.ac.th

* Corresponding author e-mail: sanitdech_j@rmutt.ac.th



เนื่องจากมีข้อเสียในกระบวนการผลิต ต้นทุนแรงงานและวัตถุดิบสูงขึ้น ด้านการสร้างแตกต่างพบว่า สินค้าไม่มีความโดดเด่นและแตกต่างจากสินค้าประเภทเดียวกันในตลาด และกลุ่มวิสาหกิจไม่สามารถผลิตสินค้าที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้ การไม่สามารถปรับตัวเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอกและขาดการพัฒนากระบวนการผลิตที่มีมาตรฐานเหนือคู่แข่ง

คำสำคัญ: ความได้เปรียบทางการแข่งขัน ศักยภาพสภาพแวดล้อม วิสาหกิจชุมชน

Abstract

The aim for this research were to: (1) explore the capability to create competitive advantages of community enterprises in Pathum Thani Province, and (2) investigate the problems and obstacles in developing competitive advantages of community enterprises in Pathum Thani Province. This research was a mix-method study. The sample size of research was 283 presidents and vice presidents in community enterprises of Pathum Thani Province, which have encountered the significant change in both number and effective management. The stratified random sampling was used in this study. Also, sixteen samples including governmental officials, academics and the presidents of progressive community enterprises were interviewed. The instrument used in this study were a questionnaire and an in-depth interview. Statistics used in data analysis composed of frequency, percentage, mean and standard deviation.

The results showed that (1) most of the community entrepreneurs in Pathum Thani Province had a high level of overall competitive advantages. When considering each aspect, the high level of three aspects included differentiation, flexibility, and innovation, respectively; meanwhile the low – cost leadership aspect was at a moderate level; (2) problems and obstacles in developing the competitive advantage of community enterprises in Pathum Thani province were firstly cost reduction as there was an increase of waste in the production process, and higher labor and raw materials costs. In terms of differentiation, it was found that the product was not outstanding and different from other products in the market and they were unable to create a product that meet consumers' needs. Lastly, they had inability to adapt to changes in the external environment and lack of development of production processes with higher standards than their competitors.

Keywords: competitive advantage, environmental potential, community enterprises

บทนำ

ในโลกยุคที่เรียกกันว่า VUCA World คือ โลกที่มีองค์ประกอบ 4 ปัจจัย ได้แก่ 1) Volatility 2) Uncertainty 3) Complexity and 4) Ambiguity นั้นทำให้สภาวะการเปลี่ยนแปลงของโลกธุรกิจในปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนไม่แน่นอน ส่งผลให้การแก้ไขปัญหาอย่างหนึ่งอาจเกิดปัญหาอย่างหนึ่ง (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน), 2562) ปัจจัยดังกล่าว นั้นเป็นสิ่งที่ทำให้ธุรกิจต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มวิสาหกิจชุมชนซึ่งเป็นธุรกิจชุมชน ต้องเร่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานให้ทันต่อสถานการณ์ เพราะสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกที่มีผลกระทบต่อการดำเนินกิจการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม สร้างความได้เปรียบมากกว่าคู่แข่งในตลาดเดิม (Kuratko and Hodgetts, 2004) สำหรับองค์กรจะเกิดความได้เปรียบทางการแข่งขันได้นั้นองค์กรต้องไม่หยุดนิ่งต้องมีการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่องจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ประกอบการธุรกิจต้องอาศัยขั้นเชิงในการบริหารที่เหนือกว่าคู่แข่ง หรืออาศัยความรวดเร็วในการปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์แข่งขันที่เกิดขึ้น ผ่านการใช้กลยุทธ์ในการแข่งขันทั้งในระยะสั้นและระยะยาว (Porter, 2012)

เมื่อศึกษาจากธุรกิจต่าง ๆ ของโลกนั้นจะพบว่าแม้แต่องค์กรใหญ่ระดับโลกหลายแห่งนั้นยังมีความจำเป็นที่ต้องทำการสร้างความสามารถทางการแข่งขันเพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ รัฐบาลไทยจึงตระหนักถึงความจำเป็นดังกล่าวโดยเฉพาะกับกลุ่มเศรษฐกิจฐานรากซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศจึงมีการกำหนดนโยบายประเทศไทย 4.0 ที่มุ่งเน้นการดำเนินเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม รวมถึงแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ผ่านยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน (The national strategy on competitiveness enhancement) โดยมีเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพของประเทศโดยสร้างความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศในด้านอื่น ๆ นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่ ซึ่งเน้นการพัฒนาส่งเสริมการเกษตร การบริการ และภาคอุตสาหกรรมแบบดิจิทัล เพื่อเพิ่มศักยภาพและความสามารถในการแข่งขัน เช่นเดียวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ที่รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาคเกษตรกรรมและชุมชน จากประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูงมีความมั่นคงและยั่งยืน สังคม อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข จึงมียุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ที่ให้ความสำคัญ กับการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน และ “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน” ที่เป็นเศรษฐกิจระดับฐานรากให้มีความเข้มแข็ง และเน้นการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม ก็ได้มีการมุ่งเน้นการพัฒนานวัตกรรมและการนำมาใช้เป็นปัจจัยขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกมิติเพื่อยกระดับศักยภาพของประเทศในทุกด้าน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

แต่จากรายงานสถานการณ์ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ทำให้ทราบว่าประเทศไทยยังขาดการเตรียมความพร้อมเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและรองรับการแข่งขันที่เข้าสู่ยุคเศรษฐกิจในอนาคต โดยขาดทั้งฐานความรู้ ความตระหนัก ข้อมูลข่าวสาร บุคลากร โครงสร้างพื้นฐาน และปัจจัยเอื้อต่าง ๆ ส่งผลให้ยังล้าหลังประเทศที่ประสบความสำเร็จด้วยนวัตกรรมผลิตภัณฑ์และการบริการ จากรายงานการจัดอันดับความสามารถทางการแข่งขันนานาชาติในภาพรวมประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 28 โดยด้านประสิทธิภาพของเศรษฐกิจ (Economic Performance) และสมรรถนะของภาคธุรกิจ (Business Efficiency) นั้นอยู่ในอันดับที่ 21 ส่วนด้านความสามารถด้านนวัตกรรมจัดอันดับประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 50 ตามหลังประเทศสมาชิกกลุ่มอาเซียน เช่น สิงคโปร์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย (International Institute for Management Development, 2021) เช่นเดียวกับรายงานดัชนีนวัตกรรมโลก จัดอันดับความสามารถด้านนวัตกรรมภาพรวมประเทศไทย อยู่ในอันดับที่ 44 ตามหลังสิงคโปร์ มาเลเซีย และเวียดนามประเทศไทยจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับ



การพัฒนาความสามารถด้านนวัตกรรมให้มากขึ้น เพราะเป็นพื้นฐานความสามารถทางการแข่งขันที่สำคัญ (The Global Innovation Index: GII, 2020)

วิสาหกิจชุมชน (community enterprise) คือกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิต สินค้า การให้บริการหรือกิจการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการ (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2548) แต่ทว่าการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนมีการเติบโตอย่างช้า ๆ โดยหากพิจารณาถึงการบริหารจัดการที่ดีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นสามารถวิเคราะห์ได้จากรายงานวิสาหกิจชุมชนที่มีผลการประเมินศักยภาพอยู่ในระดับดีเด่นของกรมส่งเสริมการเกษตรที่มีการประเมินผลทุกปี ซึ่งเป็นการประเมินจากการกำหนดทิศทางของวิสาหกิจชุมชน การวางแผนดำเนินงาน การดำเนินงานด้านการตลาด การวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน การบริหารสมาชิก เป็นต้น นั้นมีสถิติที่ลดลงอย่างน่ากังวล โดยจากสถิติพบว่าในจำนวนวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนทั่วประเทศ ในปี 2564 มีจำนวน 97,489 ราย มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีผลการประเมินศักยภาพอยู่ในระดับดีเด่นเพียง 84 กลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 0.08 และยิ่งไปกว่านั้นสถิติยังลดลงมาเหลือ 33 กลุ่ม ในปีพ.ศ. 2564 ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 0.03 ของวิสาหกิจชุมชนทั่วประเทศ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2564) สถิติดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนนั้นไม่มีประสิทธิภาพเป็นอย่างมาก และยิ่งเมื่อเจอกับปัญหาวิกฤตอย่างการแพร่ระบาดของโควิด-19 รวมถึงความท้าทายจากสภาพแวดล้อมจากภายนอกด้านอื่น ๆ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง กฎหมาย และเทคโนโลยีนั้นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศแทบไม่สามารถปรับตัวกับสถานการณ์ได้ จนทำให้ความสามารถในการบริหารจัดการลดประสิทธิภาพลงเป็นอย่างมาก

ปัญหาสำคัญของวิสาหกิจชุมชนคือ การผลิตที่ไม่ตรงตามความต้องการของตลาด อีกทั้งไม่รู้วิธีการนำทุนภูมิปัญญา และทุนต่าง ๆ ในชุมชนมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเอง เนื่องจากการจัดการความรู้เพื่อนำไปสู่การต่อยอดภูมิปัญญาด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ยังมีข้อจำกัด ทำให้การยกระดับความสามารถในวิชาชีพไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร การสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าโดยใช้เอกลักษณ์ไทยหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นของสินค้าไทยยังมีน้อยและมีเฉพาะผู้ผลิตในวงจำกัด ขาดการออกแบบและการมีตราสินค้าที่เป็นของไทย ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนบางส่วนยังขาดความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ชุมชนและการสร้างนวัตกรรม ดังนั้นจึงควรมีการพัฒนาผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนให้ได้รับความรู้ และส่งเสริมด้านความคิดสร้างสรรค์เพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค นวัตกรรมสำหรับวิสาหกิจชุมชนเป็นการคิดนอกกรอบอันนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดประโยชน์ด้านสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ การรับรู้ถึงนวัตกรรมต่าง ๆ ทั้งการผลิต การจัดการ และการทำการตลาด รวมทั้งการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันอันเป็นการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนซึ่งส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน (อภิสิทธิ์ ธรรมวิมุตติ และธีระวัฒน์ จันทิก, 2560)

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ถึงความสำคัญของการศึกษาและสำรวจความสามารถทางการแข่งขันของธุรกิจไทย รวมไปถึงนโยบายที่สำคัญของประเทศไม่ว่าจะเป็นแผนยุทธศาสตร์ นโยบายประเทศไทย 4.0 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (16) ประเด็น เศรษฐกิจฐานราก (พ.ศ. 2561 - 2580) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) นั้นมุ่งส่งเสริมความสามารถทางการแข่งขันของเศรษฐกิจประเทศ ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวเป็นอย่างดี ดังนั้นเพื่อเป็นการศึกษาเพื่อทบทวนประสิทธิภาพของการนำเอานโยบายไปสู่การปฏิบัติงานวิจัยครั้งนี้จึงต้องการทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาความสามารถในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน ของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี” เพื่อเป็นการทบทวนถึงการนำแผนมาสู่การปฏิบัติว่าเกิด ผลลัพธ์ต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้มากน้อยเพียงใด เพื่อได้เอาผลการวิจัยไปปรับปรุงพัฒนา และเสนอแนวทางในการพัฒนากลยุทธ์ในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานีต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาความสามารถในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน ของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี
- 2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการสร้างความสามารถในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน ของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้เลือกใช้แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของพอร์เตอร์ (Porter, 2012) ได้นำเสนอแนวคิดยุทธศาสตร์การแข่งขันหรือ Competitive Strategy ที่ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการทำธุรกิจที่จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีความเข้าใจเป็นอย่างดีเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและคู่แข่งตลอดเวลา โดยกลยุทธ์การแข่งขันเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันพอร์เตอร์ได้กำหนดไว้ 5 ประการ ได้แก่

- 1) การลดต้นทุนทางการจัดการ (Low – Cost Leadership) หากธุรกิจมีต้นทุนที่ต่ำไม่ว่าจะเป็นต้นทุนวัตถุดิบ แรงงาน หรือ อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะทำให้มีความได้เปรียบในการแข่งขันจากความแตกต่างระหว่างราคาผลิตภัณฑ์/บริการ กับต้นทุนที่มากกว่าคู่แข่ง

- 2) การสร้างความแตกต่าง (Differentiation) ธุรกิจควรมีการสร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์/ บริการให้เป็นเอกลักษณ์ขององค์กร อาจจะเป็นความแตกต่างในกระบวนการทำงานขององค์กร หรือสินค้าและบริการที่มีคุณค่าในมุมมองของผู้ซื้อ/ ผู้บริโภค

- 3) มีความยืดหยุ่น (Flexibility) ธุรกิจควรมีความสามารถในการปรับตัวเพื่อสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค อาทิ ความรวดเร็วในการตอบสนอง การปรับต้นทุน การปรับราคา รูปแบบการขาย ฯลฯ

- 4) สร้างนวัตกรรม (Innovation) การสร้างนวัตกรรมในการผลิตหรือพัฒนาผลิตภัณฑ์พัฒนาผลิตภัณฑ์จากผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่แล้วให้เกิดขึ้น รวมทั้งการปรับปรุงของเก่าให้ดีขึ้น นั้นจะสามารถสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันได้

จากแนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยจะนำมาหลักการขององค์ประกอบที่มีผลต่อกระบวนการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันมาใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ 1) การลดต้นทุนทางการจัดการ (Low – Cost Leadership) 2) การสร้างความแตกต่าง (Differentiation) 3) การมีความยืดหยุ่น (Flexibility) และ 4) สร้างนวัตกรรม (Innovation)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศไทยนั้นได้มีนักวิชาการได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจในประเทศไทยได้มากมาย อาทิ ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช และ บุญทวรรณ วิงวอน (2563) ผลการวิจัยพบว่า ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ที่ได้รับการประเมินในระดับดีให้ความสำคัญต่อภาวะการเป็นผู้ประกอบการ มากที่สุด รองลงมาด้านนวัตกรรม ด้านการบูรณาการองค์ความรู้ และด้านผลการดำเนินงาน โดยทุกด้านอยู่ในระดับมาก ในงานวิจัยของ ชัยวัฒน์ สมศรี, บงกชกร หงส์สาม และนภาพรพร เนตรประดิษฐ์ (2560) พบว่า ความสามารถทางการแข่งขัน นั้นมีระดับความสำคัญ อยู่ในระดับมากที่สุดในเรื่องการควบคุม ประสิทธิภาพการทำงานของสมาชิกกลุ่มเป็นอย่างดี ส่วนด้านการมุ่งเน้นการตลาด พบว่า มีระดับความสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุด ในเรื่องมีการตอบสนองต่อการแข่งขันด้านธุรกิจได้อย่างรวดเร็ว ส่วนด้านนวัตกรรมพบว่า มีระดับการความสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุดในเรื่องการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม สำหรับด้านการมีส่วนร่วม พบว่า มีระดับความสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุด ใน



เรื่องการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์หรือรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ และด้านกลยุทธ์ธุรกิจ พบว่า มีระดับความสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุดในเรื่องเน้นการสร้างกลยุทธ์การตลาดที่แตกต่างจากคู่แข่งและการปรับกลยุทธ์อย่างต่อเนื่อง

สำหรับงานวิจัยในต่างประเทศที่น่าสนใจ อาทิ งานวิจัยของ Quaye and Mensah (2019) ที่พบว่า ความสามารถทางการตลาด ได้แก่ ทรัพยากรทางการตลาดและความสามารถทางการตลาด และกิจกรรมทางการตลาดที่เป็นนวัตกรรมใหม่ ๆ ช่วยเพิ่มความได้เปรียบในการแข่งขัน ทรัพยากรทางกายภาพอาจส่งผลให้เกิดความได้เปรียบทางการตลาด แต่การผสมผสานทรัพยากรทางกายภาพต่าง ๆ ทั้งสินค้า บุคลากร ราคา ช่องทางการจำหน่าย เข้ากับความสามารถทางการตลาดแบบพลวัตนั้น ทำให้เกิดความยั่งยืนในการแข่งขันในตลาดที่มีการแข่งขันสูงอย่างปัจจุบัน และในงานวิจัยของ Udriyah and Azam (2019) พบว่า ความได้เปรียบทางการแข่งขัน มีอิทธิพลทางตรงต่อผลการดำเนินงาน ส่วนการมุ่งเน้นการตลาด และนวัตกรรม นั้นมีอิทธิพลทางตรงต่อผลการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศมาเลเซีย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

วิธีการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed-method design) ระหว่างเชิงปริมาณ (Quatitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสำรวจครั้งนี้ ได้แก่ ประธานและรองประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี จำนวน 283 คน โดยระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือเดือนมีนาคม – พฤษภาคม พ.ศ. 2564 เป็นระยะเวลา 2 เดือน เครื่องที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่าความคิดเห็น 5 ระดับ ซึ่งผ่านการทดสอบคุณภาพ โดยตรวจสอบความเที่ยงตรงในเนื้อหา (Content validity) และการทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) ซึ่งได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .953

ผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อมูลหลักสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth) ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบไปด้วย 1) นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดปทุมธานี จำนวน 1 คน 2) เกษตรอำเภอ จำนวน 3 คน 3) พัฒนาชุมชนอำเภอ จำนวน 3 คน 4) เจ้าพนักงานชุมชนในองค์กรปกครองท้องถิ่น จำนวน 3 คน 5) ผู้อำนวยการกองการศึกษาฯ และวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหก จำนวน 1 คน 6) ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 3 คน และ 7) นักวิชาการด้านการพัฒนาชุมชน จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น 16 คน

พื้นที่ที่ทำการศึกษา ได้แก่ จังหวัดปทุมธานี เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานีมีจำนวนลดลงอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากปัญหาความไม่ยั่งยืนโดยสาเหตุหลักเกิดจากการบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพเป็นเมืองของจังหวัดปทุมธานีทำให้สังคมมีความเปลี่ยนแปลงไปลดศักยภาพในการรวมกลุ่ม

นอกจากนั้นผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากบุคลากรของหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และนักวิชาการด้านการพัฒนาธุรกิจชุมชน จำนวน 16 คน โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interviews)

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา โดยมีสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้วิจัยได้ใช้วิธีการพรรณนาข้อมูลในปรากฏการณ์ หรือรูปธรรม และวิเคราะห์ตีความข้อมูลเพื่อสร้างข้อสรุปเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการเชิงนวัตกรรม และสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน แก่วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ มีดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 283 คน พบว่า ประธานและรองประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นวิสาหกิจชุมชนประเภทการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 26.50 โดยมากมีจำนวนสมาชิก 7 - 10 คน คิดเป็นร้อยละ 40.64 มีระยะเวลาที่ดำเนินกิจการ 2 - 4 ปี คิดเป็นร้อยละ 33.22 รายได้ต่อปีไม่เกิน 100,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 62.90 มีช่องทางการจัดจำหน่ายหลักโดยการขายผ่านหน้าร้าน คิดเป็นร้อยละ 44.88 และมีกลุ่มลูกค้าหลักเป็นกลุ่มผู้บริโภคภายในชุมชน/อำเภอ คิดเป็นร้อยละ 79.51

2. ความสามารถในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน ของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี

ความได้เปรียบทางการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยรวมนั้นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.63 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมาก 3 ด้าน โดยสามารถเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ด้านการสร้างความแตกต่าง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.79 รองลงมาคือด้านมีความยืดหยุ่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.70 และด้านการสร้างนวัตกรรมและการต่อยอดผลิตภัณฑ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.65 ตามลำดับ และมีรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง อีก 1 ด้าน คือ ด้านการตลาด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.39 (ตารางที่ 1)

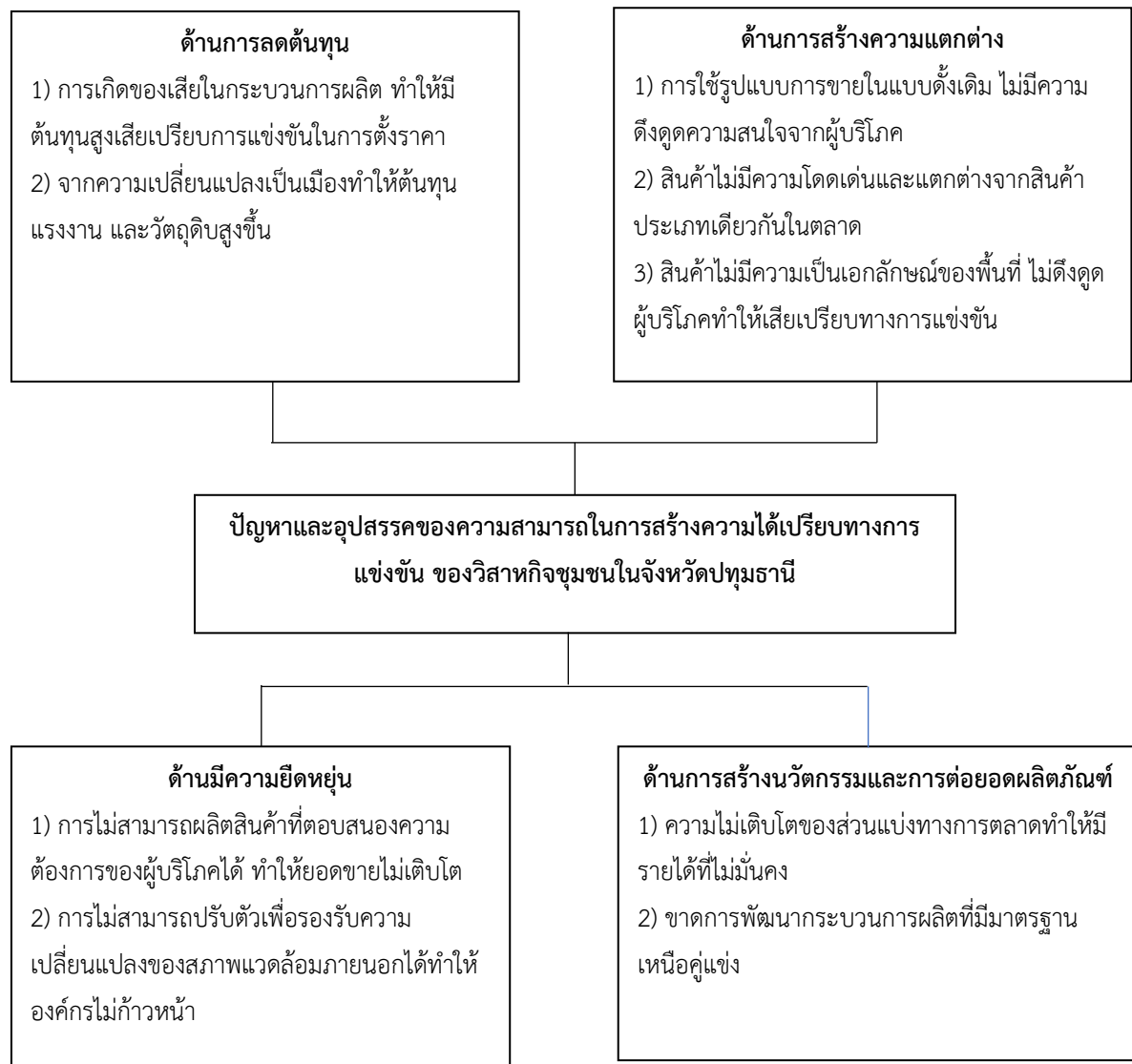
ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความสามารถในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี (n = 283)

ความสามารถในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	อันดับที่
1. ด้านการตลาด	3.39	1.03	ปานกลาง	4
2. ด้านการสร้างความแตกต่าง	3.79	0.95	มาก	1
3. ด้านมีความยืดหยุ่น	3.70	0.96	มาก	2
4. ด้านการสร้างนวัตกรรมและการต่อยอดผลิตภัณฑ์	3.65	0.86	มาก	3
เฉลี่ย	3.63	0.95	มาก	-



3. ปัญหาและอุปสรรคของการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน

โดยจากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 16 ท่าน นั้นพบว่า วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี มีปัญหาและอุปสรรคของการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน ดังภาพที่ 2



ภาพที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคของการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน ของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี

ที่มา : จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการวิเคราะห์จากผู้วิจัย

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากการศึกษานี้พบว่า ความสามารถในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความสามารถในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันโดยรวมนั้นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมาก 3 ด้าน โดยสามารถเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ด้านการสร้างความแตกต่าง รองลงมาคือด้านมีความยืดหยุ่น และด้านการสร้างนวัตกรรมและการต่อยอดผลิตภัณฑ์ ตามลำดับ และมีรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง อีก 1 ด้าน คือ ด้านการลดต้นทุน โดยผลการศึกษานี้ก็มีความสอดคล้องตามการพัฒนาของประเทศไทย ทั้งนโยบายประเทศไทย 4.0 ที่มุ่งเน้นการดำเนินเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม รวมถึงแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ผ่านยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน (The National Strategy on Competitiveness Enhancement) โดยมีเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพของประเทศโดยสร้างความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศในด้านอื่น ๆ นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่ ซึ่งเน้นการพัฒนาส่งเสริมการเกษตร การบริการ และภาคอุตสาหกรรมแบบดิจิทัล เพื่อเพิ่มศักยภาพและความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งรวมถึงการสร้างและพัฒนาผู้ประกอบการในการพัฒนาระบบการจัดการให้เกิดเป็นนวัตกรรมการทำงานใหม่ ๆ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) จึงทำให้ผลการศึกษาศาสามารถในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

โดยเมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องก็พบว่ามีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมา อาทิ งานวิจัยของ จรุงศักดิ์ วงศ์วิราช และบุญทวรรณ วิงวอน (2563) ผลการวิจัยพบว่า ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนที่ได้รับการประเมินในระดับดีให้ความสำคัญต่อภาวะการเป็นผู้ประกอบการ มากที่สุด รองลงมาด้านนวัตกรรม ด้านการบูรณาการองค์ความรู้ และด้านผลการดำเนินงาน โดยทุกด้านอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของชัยวัฒน์ สมศรี และคณะ (2560) พบว่า ความสามารถทางการแข่งขัน นั้นมีระดับความสำคัญ อยู่ในระดับมากที่สุดในเรื่องการควบคุม ประสิทธิภาพการทำงานของสมาชิกกลุ่มเป็นอย่างดี ส่วนด้านการมุ่งเน้นการตลาด พบว่า มีระดับความสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุดในเรื่องมีการตอบสนองต่อการแข่งขันด้านธุรกิจได้อย่างรวดเร็ว ส่วนด้านนวัตกรรมพบว่า มีระดับความสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุดในเรื่องการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม สำหรับด้านการมีส่วนร่วม พบว่า มีระดับความสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุด ในเรื่องการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์หรือรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ และด้านกลยุทธ์ธุรกิจ พบว่า มีระดับความสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุดในเรื่องเน้นการสร้างกลยุทธ์การตลาดที่แตกต่างจากคู่แข่งและการปรับกลยุทธ์อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Quayle and Mensah (2019) ที่พบว่า ความสามารถทางการตลาด ช่วยเพิ่มความได้เปรียบในการแข่งขัน ทรัพยากรทางกายภาพอาจส่งผลให้เกิดความได้เปรียบทางการตลาด แต่การผสมผสานทรัพยากรทางกายภาพต่าง ๆ ทั้งสินค้า บุคลากร ราคา ช่องทางการจำหน่าย เข้ากับความสามารถทางการตลาดแบบพลวัตนั้นทำให้เกิดความยั่งยืนในการแข่งขันในตลาดที่มีการแข่งขันสูงอย่างปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยตรง ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดและอำเภอ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเชิงนโยบายที่สำคัญดังนี้

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ควรสร้างความชัดเจนในทิศทาง สร้างแผนการพัฒนาธุรกิจชุมชนให้มีแนวทางการดำเนินการและเป้าหมายของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีศักยภาพในการจัดการเชิงนวัตกรรมได้ในทุก



มิติไม่ว่าจะเป็นด้านผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาด กระบวนการผลิต และด้านการทำแผนกลยุทธ์ ด้วยการพัฒนาบุคลากรภาครัฐมีความเชี่ยวชาญในการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเชิงนวัตกรรม รวมถึงมีการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่วิสาหกิจชุมชน

2) ด้านทรัพยากรทางการบริหาร และศักยภาพของหน่วยภาครัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในส่วนกลาง ควรมีการส่งเสริมทรัพยากรทางการบริหาร ในระดับภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น ให้มีงบประมาณและบุคลากรสำหรับการจัดโครงการในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างเพียงพอ

3) ด้านการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ควรมีการถ่ายทอดนโยบายเกี่ยวกับพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ผู้ปฏิบัติงานความเข้าใจเพียงพอในเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยนวัตกรรมดิจิทัลตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี นโยบายไทยแลนด์ 4.0 และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นเศรษฐกิจฐานราก (พ.ศ. 2561 - 2580) รวมถึงการส่งเสริมการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะสำนักงานเกษตร สำนักงานพัฒนาชุมชน รวมถึงสำนักงานพาณิชย์ สำนักงานอุตสาหกรรม สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงาน ซึ่งสามารถนำเอาศักยภาพของแต่ละหน่วยงานมาร่วมกันพัฒนาให้วิสาหกิจชุมชนมีศักยภาพในการจัดการเชิงนวัตกรรมและมีความสามารถทางการแข่งขันได้

รายการอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2564). *จำนวนวิสาหกิจชุมชน*. สืบค้น 17 มกราคม 2564, จาก http://smce.doae.go.th/smce1/report/select_report_smce.php?report_id=17
- ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช และบุญทววรรณ วิงวอน. (2563). อิทธิพลของภาวะการเป็นผู้ประกอบการ การบูรณาการองค์ความรู้ และนวัตกรรมที่มีต่อผลการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน. *วารสารศิลปการจัดการ*, 4(2), 308 – 324.
- ชัยวัฒน์ สมศรี บงกชกร หงส์สาม และนภววรรณ เนตรประดิษฐ์. (2560). อิทธิพลของกลยุทธ์ธุรกิจ นวัตกรรม การมีส่วนร่วม การมุ่งเน้นการตลาด ที่มีต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชน จังหวัดลำปาง. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น*, 11(3), 161 – 173.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2548). *ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ว่าด้วยการรับจดทะเบียนและการเพิกถอนทะเบียนวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.๒๕๔๘*. สืบค้น 17 มกราคม 2564, จาก https://www.moac.go.th/law_agri-files-391091791893
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี*. สืบค้น 17 ธันวาคม 2563, จาก https://www.nesdc.go.th/download/document/SAC/NS_Plan Oct2018.pdf
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน). (2562). *การจัดการสู่องค์กรนวัตกรรม*. สืบค้น 17 ธันวาคม 2563, จาก https://creation.smartcatalogue.com/public/products/user_000756/00002211/pdf/200921140602-0000002211.pdf
- อภิลักษณ์ ธรรมวิมุตติ และธีระวัฒน์ จันทิก. (2560). ทูมมนุษย์เชิงนวัตกรรมและสร้างสรรค์ของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน. *Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 10(1), 1572 – 1589.

- International Institute for Management Development. (2021). *World Competitiveness Ranking*. Retrieve on January 14, 2021, from <https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness/>
- Kuratko, D. F. & Hodgetts, R. M. (2004). *Entrepreneurship: Theory, Process, Practice*. Mason, OH: South-Western Publishers.
- Porter, M. E. (2012). *Competitive Advantage: Enduring Ideas and New Opportunities*. Retrieved on January 14, 2021, from https://www.hbs.edu/ris/Publication%20Files/2012-0622---Rotman_Strategy_Presentation_9e4fa66e-fdbb-47dd-b03f-861f5bdc7f70.pdf
- Quaye, D., & Mensah, I. (2019). Marketing innovation and sustainable competitive advantage of manufacturing SMEs in Ghana. *Management Decision*, 57(7), pp. 1535-1553.
- The Global Innovation Index. (2020). *The Interactive Database of the Gii 2020 Indicators*. Retrieved on January 14, 2021, from <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-indicator>
- Udriyah, U., Tham, J & Azam, S. (2019). The effects of market orientation and innovation on competitive advantage and business performance of textile SMEs. *Management Science Letters*, 9(9), 1419-1428.

อัตลักษณ์และการปรับตัวทางวัฒนธรรมอาหารอาหรับในพื้นที่สุขุมวิท กรุงเทพมหานคร

ปณณทัต จิตตกุล¹ กฤษชญาน อินทรรัตน์² อารีวรรณ หัสติน^{3*}

The Preservation and Adaptation of Arab Cuisine Culture in Sukhumvit Area, Bangkok

Pannatat Jittakul¹ Kritchayan Intarat² Areewan Hussadin^{3*}

Received 20/06/2022

Revised 17/11/2022

Accepted 08/12/2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และการปรับตัวทางวัฒนธรรมอาหารอาหรับในพื้นที่สุขุมวิท กรุงเทพมหานคร ผ่านการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก มีกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ประกอบการร้านอาหารอาหรับในพื้นที่ซอยสุขุมวิท 3 - 3/1 จำนวน 8 คน ผลการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์อาหารอาหรับประกอบด้วย 1) ลักษณะอาหารจะมีส่วนประกอบของข้าวหรือแผ่นแป้งพิต้า (Pita) เป็นองค์ประกอบหลัก และนิยมทานคู่กับอาหารที่มีเนื้อสัตว์เป็นส่วนประกอบหลักเช่น กะบับ (Kabab) ขนมหวานอาหรับจะมีส่วนประกอบของอินทผลัมหรือถั่วอย่างฟัตตาห์ (Fattah) โดยนิยมดื่มคู่กับชาหรือกาแฟไว้ท้ายสุดหลังมื้ออาหาร 2) วัฒนธรรมบนโต๊ะอาหาร ได้แก่ การมีบริเวณสำหรับการรับประทานอาหารบนพื้น การแสดงภาพเมนูอาหารด้วยการเขียนภาษาอาหรับ มีบริการน้ำดื่ม ชูผักหรือซूपเนื้อพร้อมด้วยผักสด และน้ำจิ้ม นิยมรับประทานอาหารด้วยมือ ด้านการปรับตัวทางวัฒนธรรมอาหารอาหรับ แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ 1) ระยะแรก (ก่อนปี พ.ศ.2530 - 2549) ผู้ประกอบการร้านอาหารอาหรับส่วนใหญ่ยังไม่มีการปรับตัว จึงทำให้อาหารอาหรับที่ขายในพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงรสชาติให้เข้ากับคนท้องถิ่นน้อย โดยเน้นบริการให้แก่ชาวอาหรับเป็นหลัก 2) ระยะที่สอง (ปี พ.ศ.2549 - 2562) เริ่มมีกระแสความสนใจในวัฒนธรรมอาหารต่างชาติและอาหารสุขภาพเพิ่มมากขึ้นในกลุ่มผู้บริโภคชาวไทย จึงทำให้ผู้ประกอบการร้านอาหารอาหรับมีการปรับตัว โดยมีการบริการอาหารไทย อาหารอินเดียมุสลิม และได้พยายามแนะนำอาหารท้องถิ่นให้ผู้บริโภคชาวไทยได้ลองรับประทาน 3) ระยะปัจจุบัน (ปี พ.ศ.2562- ปัจจุบัน) ในช่วงวิกฤตโควิด-19 ผู้ประกอบการร้านอาหารอาหรับมีการปรับตัวทางธุรกิจโดยให้วัฒนธรรมอาหารอาหรับเข้าถึงคนภายนอกพื้นที่ด้วยการสั่ง

¹ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

E-mail: pannatat.jit@dome.tu.ac.th

² คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

E-mail: intaratt@tu.ac.th

^{3*} คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

E-mail: areewan_h@rmutt.ac.th

* Corresponding author e-mail: areewan_h@rmutt.ac.th

อาหารผ่านแอปพลิเคชัน ทั้งนี้เพื่อเป็นการทำให้ธุรกิจสามารถอยู่ได้ อีกทั้งยังเป็นการสร้างทัศนคติของคนท้องถิ่นที่มีต่ออาหารอาหรับให้ดีขึ้น

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ การปรับตัว วัฒนธรรมอาหาร อาหารอาหรับ

Abstract

This article aimed to investigate the preservation and adaptation of Arab cuisine culture in the Sukhumvit area by employing qualitative research through participant observation and in-depth interviews. The target group is eight Arab restaurant entrepreneurs in Sukhumvit Soi 3 – 3/1. The study discovered that Arab cuisine identities included 1) rice or pita bread are the main ingredients, admiring served with meat like kabab. Arab dessert consisted of date palm and nuts (Fattah) served with tea or coffee after the main dish. 2) Arab tableware culture revealed that the meals are served on the floor. The menu was written in Arabic. Drinking water, vegetable or meat soup, fresh vegetables, and sauce are provided. Hands are used instead of utensils for having a meal. The cultural adaptation is divided into three periods. First (before 1987 to 2006), most Arabians rarely adapted their culture to further establishments. The taste remains initially and exclusively focuses on Arab customers. In the second period (2006 to 2019), international cuisine and healthy food became trendy among Thai customers, resulting in the adaptation. Thai and Muslim cuisine is served in Arab restaurants; they also promote their local dishes to Thai customers. In the current period (2019 to present), most entrepreneurs adapt their businesses to reach more customers during the COVID-19 crisis. Food applications are incorporated to help sustain and promote a better attitude of local people toward Arab cuisine.

Keywords: Identity, adaptation, food culture, Arab cuisine

บทนำ

ด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นอย่างเห็นเป็นนัยยะสำคัญในช่วงศตวรรษที่ 21 จึงส่งผลให้เกิดกระแสการย้ายถิ่นระหว่างพื้นที่ในแต่ละส่วนของโลกที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการย้ายถิ่นด้วยจุดประสงค์ต่าง ๆ อย่างเต็มใจหรือไม่เต็มใจ ทั้งนี้เพื่อแสวงหาโอกาสและชีวิตที่ดีกว่าในอีกดินแดนหนึ่ง ซึ่งภายใต้กระบวนการย้ายถิ่นฐานของผู้คนแต่ละท้องถิ่นจะมีการนำเอาวัฒนธรรมเฉพาะตัวที่ได้มาจากพื้นที่ต้นทางที่เป็นแหล่งศูนย์กลางวัฒนธรรมเหล่านั้นมาปรับใช้ให้เข้ากับพื้นที่แห่งใหม่เพื่อให้สามารถดำรงวัฒนธรรมของตนเองให้อยู่อย่างยั่งยืนได้ภายในพื้นที่ใหม่ จนเกิดการเผยแพร่วัฒนธรรมออกไปยังพื้นที่ใหม่ที่มีเชื้อแหล่งกำเนิดต้นทางของตน พร้อมกับการปรับตัวให้เข้ากับพื้นที่วัฒนธรรมใหม่ด้วยเช่นกัน (พรธงาม ขพานนท์, ม.ป.ป., หน้า 26-32) ทั้งนี้วัฒนธรรมดั้งเดิมที่ได้นำมานั้นอาจจะเป็นวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน อาทิ การแต่งกาย การสื่อสารภาษาท้องถิ่น ประเพณีทางศาสนาของท้องถิ่น และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาหารการกิน ถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นกระแสหลักที่ผู้ย้ายถิ่นได้นำมาพร้อมกับตนเองด้วย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เข้าถึงผู้คนชนชาติต่าง ๆ ในพื้นที่โดยง่ายเนื่องจากความ



แปลกใหม่ทั้งด้านรสชาติ กรรมวิธีการปรุง หรือแม้กระทั่งวัฒนธรรมในการรับประทาน และกระแสอาหารแรงงานต่างชาติที่มีเพิ่มมากขึ้นทั่วโลกอันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน (Möhrling, 2016)

อาหารอาหรับ ถือเป็นวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นอีกรูปแบบหนึ่งที่ได้เข้ามามีอิทธิพลมากขึ้นในแต่ละพื้นที่ทั่วโลก โดยเฉพาะในทวีปยุโรปและทวีปเอเชีย (Unicomb, 2021) ซึ่งกรุงเทพมหานครถือเป็นหนึ่งในจุดหมายที่ผู้คนจากภูมิภาคตะวันออกกลางหรือที่รู้จักกันดีในนามของ “คนอาหรับ” ได้เลือกย้ายถิ่นฐานเพื่อเข้ามาประกอบธุรกิจภายในกรุงเทพมหานคร ด้วยเช่นกัน จึงทำให้ธุรกิจร้านอาหารถือเป็นหนึ่งในธุรกิจที่คนอาหรับนิยมมาประกอบกิจการกันภายในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และเป็นที่สามารถแสดงถึงอัตลักษณ์และตัวตนของคนในภูมิภาคนี้ได้เป็นอย่างดี ในการปรุงอาหารของชาวอาหรับนั้นจะมีการใช้เชื้อเพลิงในปริมาณที่น้อย แต่สามารถกักเก็บความร้อนไว้ได้นานจึงทำให้อาหารอาหรับเป็นการใช้ความร้อนจากการอบเตาไฟ และมีการใส่เครื่องเทศที่หลากหลายในจานอาหาร ทั้งนี้เนื่องจากในภูมิภาคอาหรับเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางสายไหมที่คอยเชื่อมต่อระหว่างโลกตะวันออกและโลกตะวันตกผ่านการค้าขาย ทำให้อาหารอาหรับนั้นได้รับอิทธิพลจากต่างดินแดนด้วยส่วนหนึ่ง กระทั่งได้กลืนกลืนจนกลายเป็นอัตลักษณ์ที่เห็นอยู่จนถึงวันนี้ (Petzen, 2020, pp.94-103)

บทความวิจัยนี้จึงมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และการปรับตัวทางวัฒนธรรมอาหารอาหรับภายในพื้นที่สุขุมวิท กรุงเทพมหานคร โดยมีการศึกษาในทั้งแง่ลักษณะอาหาร และวัฒนธรรมบนโต๊ะอาหาร ผ่านการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการธุรกิจร้านอาหารอาหรับจำนวน 8 คน เพื่อให้ทราบถึงลักษณะทางอัตลักษณ์และการปรับตัวของวัฒนธรรมอาหารอาหรับ ว่ามีลักษณะเช่นใดและมีการปรับตัวไปในลักษณะใดบ้าง อีกทั้งบทความวิจัยเรื่องนี้ยังสามารถเป็นแบบแผนของการศึกษาวัฒนธรรมต่างชาติกระแสที่เกิเกิดขึ้นภายในประเทศไทยต่อไปในอนาคตได้

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และการปรับตัวทางวัฒนธรรมอาหารอาหรับในกรุงเทพมหานคร

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการปรับตัวทางวัฒนธรรม

มัญศรี โชติรสสุติ (2556) ได้อธิบายคำนิยามของการปรับตัวทางวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นกระบวนการที่มนุษย์ต้องพบเจอกับการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมรอบตัวอยู่เสมอ จึงทำให้มนุษย์ต้องมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ความคิด หรือความรู้สึก เพื่อให้ทำให้นั่นสามารถกลมกลืนไปกับสภาพสังคมและสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ได้จนเป็นที่ยอมรับของสังคมในสภาวะแวดล้อมนั้น ๆ

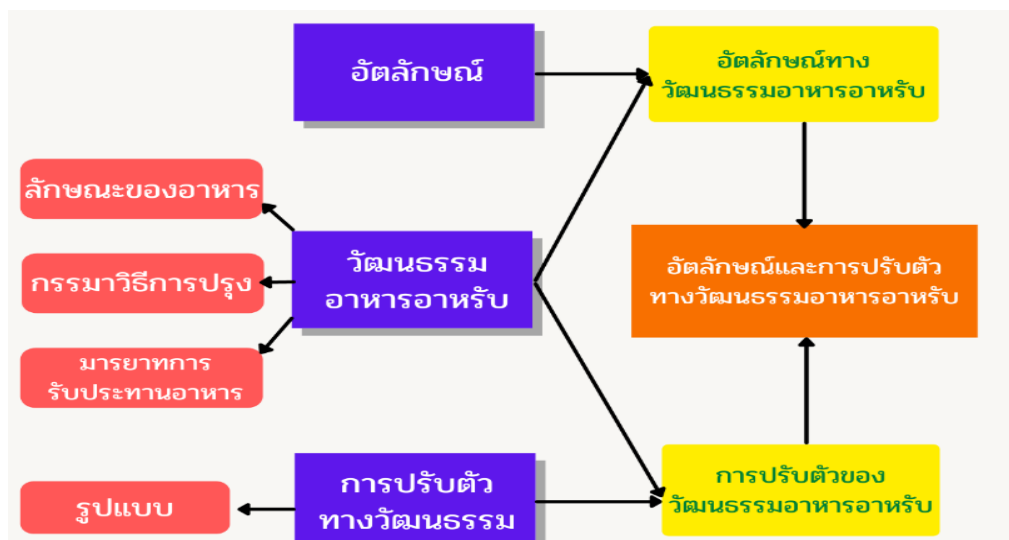
ภายใต้การปรับตัวทางวัฒนธรรมเป็นการยากที่จะดำรงลักษณะทางอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมดั้งเดิมให้คงที่เหมือนแต่ก่อน เพราะเนื่องจากบริบททางวัฒนธรรมของพื้นที่ใหม่นั้นมีอิทธิพลมากกว่าวัฒนธรรมดั้งเดิม จึงทำให้วัฒนธรรมเหล่านั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งในการรักษาขนบธรรมเนียมของกลุ่มคนที่ย้ายเข้ามาภายในพื้นที่ (Berry, et al, 1987, อ้างถึงใน สุรศักดิ์ บุญอาจ, 2558, หน้า 6) ลักษณะการปรับตัวทางวัฒนธรรมนั้นย่อมมีปัจจัยหลากหลายประการที่ส่งผลต่อลักษณะทางวัฒนธรรมด้วย นอกเหนือจากอำนาจทางวัฒนธรรมภายในพื้นที่ เช่น ระบบกฎหมาย การเมือง ศาสนา สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และธรรมชาติ เป็นต้น

แนวคิดวัฒนธรรมอาหารอาหรับ

ลักษณะทางอาหารอาหรับนั้น Petzen (2020, pp.94-103) ได้ให้คำนิยามว่า อาหารอาหรับเป็นอาหารที่มีการผสมผสานของวัฒนธรรมต่าง ๆ จากภูมิภาคอื่นผ่านกระบวนการค้าขายผ่านเส้นทางสายไหม รวมทั้งวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ จนมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่มีความแปลกใหม่ไม่เหมือนใคร โดยในกรรมวิธีการปรุงอาหารและการรับประทานอาหารอาหรับนั้นจะขึ้นอยู่กับอิทธิพลทางศาสนาอิสลามและสภาพทางภูมิศาสตร์ภายในพื้นที่เป็นหลัก กล่าวคือจะมีการใช้เนื้อสัตว์ที่ผ่านกระบวนการตามหลักศาสนาอิสลาม มีการใช้เชื้อเพลิงในการประกอบอาหารที่น้อยแต่สามารถกักเก็บความร้อนได้นาน และการใช้เครื่องเทศที่มีความหลากหลายอันเนื่องมาจากเป็นภูมิภาคที่เป็นเส้นทางการค้าในสมัยก่อน

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวมาข้างต้น เพื่อศึกษาวิจัยเรื่องอัตลักษณ์และการปรับตัวทางวัฒนธรรมอาหารอาหรับ ในพื้นที่กรุงเทพมหานครว่ามีการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงไปในทางด้านใด รวมถึงศึกษาลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมอาหารอาหรับ ทั้งด้านกรรมวิธีประกอบอาหาร และมารยาทในการรับประทานอาหาร

กรอบแนวคิดในการวิจัย



ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องอัตลักษณ์และการปรับตัวทางวัฒนธรรมอาหารอาหรับภายในพื้นที่สุขุมวิท กรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 3 แหล่ง ได้แก่

1) แหล่งข้อมูลเอกสาร

โดยการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย เช่น ลักษณะทางวัฒนธรรมอาหารอาหรับ การปรับตัวทางวัฒนธรรม ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม อัตลักษณ์ เป็นต้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดและสร้างแนวคำถามเพื่อการ



เก็บข้อมูลสำหรับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interviews) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2) แหล่งข้อมูลบุคคล

การรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลบุคคลจะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interviews) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบการร้านอาหารในพื้นที่จำนวน 8 ท่าน โดยแต่ละท่านได้ประกอบธุรกิจร้านอาหารคนละ 1 ร้านภายในพื้นที่ โดยทางผู้วิจัยได้ทำการสอบถามข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง และข้อมูลเชิงลึก อาทิ สาเหตุของการเข้ามาประกอบกิจการ อัตลักษณ์ของอาหารอาหรับ การปรับตัวภายในพื้นที่ เป็นต้น โดยคำถามที่ใช้ในการสอบถาม จะได้จากการทบทวนเอกสารและประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการทราบเพิ่มเติม นอกเหนือจากที่ปรากฏในเอกสาร

3) แหล่งข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยลงภาคสนามพื้นที่ร้านอาหารอาหรับบริเวณซอย สุขุมวิท 3 – 3/1 กรุงเทพมหานคร และใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมควบคู่กับการวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงและเห็นประเด็นที่ศึกษาอย่างชัดเจน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structure) เป็นการร่างประเด็นคำถามเพื่อสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยเปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีอิสระในการเล่าเรื่อง แสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี โดยใช้รูปแบบการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – Depth Interviews) ที่ครอบคลุมถึงประเด็นต่าง ๆ ของจุดประสงค์ในการศึกษาครั้งนี้

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ ใช้หลักการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) คือการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูล 3 วิธี คือ วิธีการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสำรวจพื้นที่ และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในการจะนำมาวิเคราะห์ว่าข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกันจะสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากวิธีการต่าง ๆ กันมาสรุปและวิเคราะห์ร่วมกัน รวมทั้งการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้วยวิธีการตรวจสอบเนื้อหาจากแหล่งผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน อย่างน้อย 3 แหล่ง ว่าข้อมูลชุดเดียวกันข้อมูลจะแตกต่างกัน หรือสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ เพื่อให้เกิดความถูกต้องของข้อมูลที่คลาดเคลื่อนน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ประเด็นที่มีความน่าสนใจให้เป็นเนื้อหาอย่างสมบูรณ์ แล้วจึงทำการสรุปและอภิปรายผลการศึกษาที่ได้จากการทำวิจัยครั้งนี้

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ซอยสุขุมวิท 3 – 3/1 กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการรวมกลุ่มของชนชาติอาหรับมากที่สุด ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยพื้นที่ตั้งอยู่ในเขตวัฒนาที่มีการคมนาคมสะดวกเนื่องจากอยู่ใกล้กับสถานีรถไฟฟ้า BTS สถานีนา และบริเวณโดยรอบยังเป็นพื้นที่ชุมชนของชาวอาหรับ อีกทั้งยังเป็นที่ตั้งของสถานพยาบาลชื่อดังอย่าง โรงพยาบาลบำรุงราษฎร์ (สำนักงานเขตวัฒนา, 2564) รวมถึงในบริเวณพื้นที่ยังเป็นแหล่งที่ตั้งของสถานบันเทิงต่าง ๆ และแหล่งรวมที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่ได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในประเทศไทยด้วย

ขอบเขตด้านเวลา

ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – Depth Interviews) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ตั้งแต่เดือนกันยายน - พฤศจิกายน 2564

ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยนี้ศึกษาอัตลักษณ์และการปรับตัวทางวัฒนธรรมอาหารอาหรับ โดยศึกษาลักษณะอาหาร และวัฒนธรรมบนโต๊ะอาหาร ที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอาหารอาหรับ รวมถึงศึกษาการปรับตัวของวัฒนธรรมอาหารอาหรับ ว่ามีการปรับตัวไปในลักษณะใดเมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานในวัฒนธรรมอื่น

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาอัตลักษณ์และการปรับตัวทางวัฒนธรรมอาหารอาหรับภายในพื้นที่สุขุมวิท กรุงเทพมหานคร พบผลการศึกษาที่น่าสนใจ แบ่งออกเป็น 2 ประเด็นดังต่อไปนี้

1. อัตลักษณ์อาหารและวัฒนธรรมการกินของชาวอาหรับ

อัตลักษณ์ของอาหารอาหรับจะมีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการของลูกค้าที่เป็นชาวอาหรับเป็นหลัก เนื่องจากกลุ่มลูกค้าชาวอาหรับถือเป็นกลุ่มลูกค้าหลักที่เข้ามารับประทานมากกว่ากลุ่มลูกค้าในท้องถิ่น อีกทั้งผู้ประกอบการธุรกิจอาหารเองได้เน้นการให้บริการเฉพาะชาวอาหรับที่เข้ามาในกรุงเทพมหานครด้วย นอกจากอัตลักษณ์ด้านอาหารอาหรับที่ยังคงรักษาความเป็นดั้งเดิมไว้แล้ว บรรยากาศภายในร้านอาหารอาหรับก็ถือเป็นส่วนหนึ่งที่มีส่วนช่วยรักษาวัฒนธรรมตามแบบวิถีของอาหรับไว้ เช่น มีการตกแต่งภายในร้านให้มีความหรูหราโอ่อ่า มีการจัดเตรียมห้องละหมาด และมีเมนูอาหารพร้อมกับภาพประกอบโดยในเมนูยังเขียนด้วยภาษาอาหรับชื่อเมนูเป็นภาษาอังกฤษ รูปแบบการอ่านเมนูในร้านอาหารอาหรับส่วนใหญ่จะมีการอ่านจากขวาไปซ้าย

1.1 ด้านอัตลักษณ์อาหารอาหรับ พบว่า อาหารแต่ละมื้อของชาวอาหรับนั้น จะมีส่วนประกอบของข้าวหรือแผ่นแป้งพิต้า (Pita) เป็นองค์ประกอบหลักในทุกมื้ออาหาร โดยขึ้นอยู่กับกรรมวิธีการปรุงและอาหารที่นำมารับประทานร่วมกัน เมนูอาหารที่ขึ้นชื่อในภูมิภาคอาหรับที่เป็นที่รู้จักกันดีคือ “กะบับ” (Kabab) ถือเป็นหนึ่งในเมนูแรก ๆ ที่จะสั่งขึ้นมาวางโต๊ะอาหาร โดยจะมีทั้งเนื้อหรือไก่สับผสมกับผักสดมะเขือเทศและหอมใหญ่ พร้อมกับใส่เครื่องเทศหลากหลายชนิดและปั่นให้เป็นแท่งแบนไม้ แล้วนำไปย่างบนเตาถ่าน รับประทานพร้อมกับข้าวหรือแป้งพิต้า ฮัมมุส (Hummus) เป็นอาหารจานย่อยที่นิยมรับประทานกับแป้งพิต้าที่ทำมาจากถั่วลูกไก่บดผสมกับ ทาฮินี (Tahini) น้ำมันมะกอก และกระเทียม มีรสชาติที่เปรี้ยวเค็มและกลมกล่อม ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในเมนูอาหารสุขภาพของชาวอาหรับที่นิยมรับประทานกัน และเป็นจานที่ชีวิตความอร่อยของเมนูอื่นภายในร้านอาหารได้อีกด้วย ส่วนเมนู “ข้าวหมกมันต์” (Mandi Rice) เป็นข้าวที่มีลักษณะคล้ายข้าว



หมกของอินเดีย แต่จะมีความแตกต่างกันตรงที่เครื่องเทศที่จะมีการใช้เครื่องเทศที่หลากหลายมากกว่า แต่กลิ่นจะไม่เข้มข้นเท่ากับอาหารอินเดีย รวมถึงกรรมวิธีการปรุงที่จะทำการอบในเตาดินเผาหรือชุดหลุมอบไว้จนกว่าข้าวจะสุกและเนื้อเปื่อยนุ่มกำลังดี โดยที่ข้าวมันดีจะนิยมใช้เนื้อไก่หรือเนื้อแพะในการปรุงอาหารเมนูนี้

นอกจากนี้ ผู้ประกอบการยังได้นำเสนออาหารท้องถิ่นที่ไม่ใช่อาหารอาหรับกระแสหลักแต่เป็นที่รู้จักกันในกลุ่มคนทั่วไปอย่างเมนู “อักดาร์” (Akdar) ที่ประกอบไปด้วยเนื้อไก่และเนื้อแกะ ผัดคลุกเคล้ากับมะเขือเทศ พริกหยวก มันฝรั่ง และเครื่องเทศ ซึ่งเป็นอาหารที่นิยมเป็นอย่างมากในประเทศเยเมน เมนู “ซัคชูกา” (Shakshuka) เป็นไข่ผัดหอมหัวใหญ่ มะเขือเทศ กระเทียม และผักชี ซึ่งเป็นที่นิยมในกลุ่มชาวอาหรับแถบแอฟริกาตอนเหนือ เมนู “แกงซาโลน่า” (Salona) ซึ่งเป็นแกงของชาวอาหรับที่ประกอบไปด้วยเนื้อสัตว์ชนิดต่าง ๆ พร้อมด้วยเครื่องปรุงรสหลากชนิด เช่น มะนาวดำ และเครื่องเทศผสมอย่าง “Omani spice mix” ซึ่งถือเป็นที่นิยมมากในแถบประเทศโอมาน เป็นต้น

อัตลักษณ์อาหารหวาน ชาวอาหรับจะนิยมรับประทานขนมหวานที่มีส่วนผสมของอินทผลัมหรือถั่วเช่น ฟัตตาห์ (Fattah) ซึ่งเป็นขนมปังที่มีการผสมกับอินทผลัม เนย และกล้วย โดยมีจะนิยมดื่มคู่กับชาหรือกาแฟไว้หลังมื้ออาหาร ซึ่งชาที่ชาวอาหรับนิยมดื่มนี้จะเป็นชาดำที่มีการผสมของใบสะระแหน่ไว้ภายในกา และถ้าหากมีเพียงแค่การดื่มชาหรือกาแฟเพียงอย่างเดียวหลังมื้ออาหาร ก็จะมีการเติมน้ำตาลลงไปในภาชนะที่ใส่เครื่องดื่ม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทางร้านว่าจะเป็นผู้เติมน้ำตาลให้เองหรือให้ลูกค้าเติมได้ตามความต้องการ

1.2 ด้านวัฒนธรรมการกินของชาวอาหรับ โดยภายในร้านอาหารอาหรับนั้นเมื่อมีลูกค้าเดินเข้ามาภายในร้าน ลูกค้าจะเป็นผู้เลือกที่นั่งรับประทานอาหาร เนื่องจากบางร้านจะมีพื้นที่บริการแบ่งออกเป็น 2 พื้นที่คือ บริเวณที่นั่งรับประทานบนโต๊ะเหมือนร้านอาหารทั่วไป และบริเวณที่นั่งสำหรับรับประทานบนพื้น เพื่อให้ลูกค้าได้เลือกซึ่งส่วนใหญ่ลูกค้าชาวอาหรับจะนิยมรับประทานอาหารบนพื้นมากกว่า เนื่องจากมีความสะดวกสบายและมีความเป็นกันเอง นอกจากนี้ยังเป็นลักษณะนิสัยของชาวอาหรับในเวลารับประทานอาหารจะทำตัวผ่อนคลายเหมือนกับกำลังรับประทานอาหารในบ้าน ในขณะที่นั่งแบบโต๊ะ ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มคนท้องถิ่นที่มารับประทานอาหารอาหรับและชาวอาหรับที่ไม่สะดวกนั่งรับประทานบนพื้น เมื่อลูกค้าได้เลือกที่นั่งแล้วจะมีพนักงานมาบริการนำดื่มหรือซุสผักหรือซุสเนื้อ โดยทันที พร้อมด้วยผักสด และน้ำจิ้ม เมื่ออาหารมาเสิร์ฟถึงโต๊ะ ผู้รับประทานอาหารจะต้องไปล้างมือก่อนรับประทานอาหาร พร้อมกับกล่าวพระนามของพระอัลลอฮ์ด้วยคำว่า “บิสมิลลาฮ์” จากนั้นชาวอาหรับจะรับประทานอาหารด้วยมือโดยจะใช้มือขวาในการหยิบอาหารเข้าปาก ส่วนคนท้องถิ่นที่มารับประทานจะใช้ช้อนส้อมในการรับประทาน

อาหารอาหรับในแต่ละประเทศแถบภูมิภาคตะวันออกกลางส่วนใหญ่จะไม่มีแตกต่างกันมากอย่างไรก็ตามชาวอาหรับส่วนใหญ่จะชื่นชอบอาหารอาหรับที่อยู่ในประเทศเยเมน เนื่องจากอาหารมีความหลากหลายมากกว่าประเทศอื่นในภูมิภาคเดียวกัน อีกทั้งยังมีการปรุงที่ละเอียดอ่อนมากกว่า จึงทำให้ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก

2.การปรับตัวทางวัฒนธรรมอาหารอาหรับ

การปรับตัวทางวัฒนธรรมอาหารอาหรับ สามารถแบ่งได้ออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่

1) ระยะแรก (ก่อนปี พ.ศ.2530 - 2549) ในระยะแรกวัฒนธรรมอาหารอาหรับ ยังคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอาหารอาหรับแบบดั้งเดิม ยังไม่มีการปรับตัวหรือมีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในทุกด้าน ทั้งรสชาติอาหาร หรือแม้กระทั่งเรื่องของมารยาทการรับประทานอาหารของชาวอาหรับ เนื่องจากชาวอาหรับมีลักษณะนิสัยที่ไม่ค่อยนิยมปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นภายในพื้นที่ จึงทำให้ร้านอาหารอาหรับที่ได้เข้ามาเปิดกิจการภายในพื้นที่นั้นยังคงไว้ซึ่งรูปแบบความเป็นวัฒนธรรมอาหรับเหมือนกับตอนที่อยู่ในประเทศของตน เช่น บรรยากาศของร้านโดยมีการตกแต่งภายในร้านให้ดูหรูหราโอ่อ่า มีบริเวณสำหรับการรับประทานบนพื้น มีการเสิร์ฟซุสหรือน้ำเปล่าทันทีเมื่อเข้ามาในร้าน เป็นต้น รวมถึงรสชาติอาหารที่จะพยายามเน้นให้มีรสชาติถูกปากกับคนในภูมิภาคมากกว่าคนในพื้นที่ อย่างไรก็ตามภายในร้านอาหารก็ยังคงมีการบริการแบบนั่งโต๊ะ และใช้ช้อนส้อม

เพื่อให้บริการสำหรับคนในท้องถิ่นที่อาจจะเข้ามารับประทานภายในร้านอาหาร ซึ่งถือได้ว่าการปรับเพียงเล็กน้อยที่ร้านอาหารจะมีการปรับรูปแบบวัฒนธรรมเมื่อเข้ามาในพื้นที่ในระยะนี้ โดยในระยะแรกนี้ถือได้ว่ากลุ่มผู้ประกอบการร้านอาหารอาหรับยังคงไว้ซึ่งการรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมของวัฒนธรรมอาหารผ่านวัฒนธรรมอาหารของตนไว้ (Ethnic-Oriented Identity)

2) ระยะที่สอง (ปี พ.ศ.2549 - 2562) เริ่มมีกระแสความสนใจในกลุ่มชาวไทยที่ชื่นชอบการรับประทานอาหารต่างถิ่นที่เข้ามาเปิดร้านบริการภายในประเทศไทย รวมถึงกลุ่มคนรักสุขภาพบางคนที่มีความต้องการทดลองรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพที่ไม่สามารถรับประทานได้ในท้องตลาดทั่วไป จึงทำให้อาหารอาหรับหลายร้านเริ่มมีการปรับตัวแบบอัตลักษณ์ทางพหุวัฒนธรรม (Bicultural Identity) ที่เห็นได้เด่นชัดมากยิ่งขึ้น เนื่องจากผู้ประกอบการร้านอาหารได้พยายามนำเสนอเมนูอาหารที่ขึ้นชื่อในภูมิภาคหรือในท้องถิ่น เช่น เมนู กะบับ (Kabab) ฮัมมุส (Hummus) ชวามาร์ (Shawarma) ข้าวหมกมันต์ (Mandi) เป็นต้น ซึ่งถือเป็นอาหารที่มีรสชาติถูกปากคนไทย อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการยังได้มีการเพิ่มเมนูอาหารไทย อาทิ ต้มยำข้าวผัด ผัดผักรับ เป็นต้น ทั้งนี้เป็นการเพิ่มทางเลือกให้กับลูกค้าชาวไทย หากไม่สามารถรับประทานอาหารอาหรับได้ รวมถึงชาวอาหรับที่ต้องการทดลองรับประทานอาหารไทยที่ถูกต้องตามหลักศาสนา ซึ่งอาหารไทยที่ถูกปรุงในร้านอาหารอาหรับนั้นจะยังคงวัตถุดิบตามแบบดั้งเดิม แต่รสชาติก็ยังยึดตามรสชาติของชาวอาหรับเป็นหลัก เช่น เมนูต้มยำกุ้ง ก็จะมีรสเผ็ดคล้ายคลึงกับร้านอาหารไทยทั่วไป แต่รสชาติจะมีความหวานและเปรี้ยวและจะมีความเผ็ดเพียงเล็กน้อยเท่านั้น มากไปกว่านั้น ในระยะนี้ก็มีผู้ประกอบการกลุ่มใหม่อย่างชาวบังคลาเทศได้เข้ามาประกอบกิจการภายในพื้นที่ด้วยเช่นกัน อันเนื่องมาจากเห็นโอกาสในการสร้างรายได้จากกลุ่มลูกค้าส่วนใหญ่ในพื้นที่นับถือศาสนาอิสลาม โดยผู้ประกอบการกลุ่มนี้จะมีบริการอาหารอินเดียมุสลิมพร้อมกับอาหารไทยและอาหารอาหรับเข้ามาด้วย

3) ระยะปัจจุบัน (ปี พ.ศ.2562- ปัจจุบัน) อันเนื่องมาจากสถานการณ์โควิด-19 จึงทำให้กลุ่มลูกค้าชาวอาหรับซึ่งถือเป็นกลุ่มลูกค้าหลักนั้นได้หายไปจำนวนร้อยละ 80 จึงส่งผลต่อผู้ประกอบการร้านอาหารอาหรับเป็นอย่างมาก และทำให้ผู้ประกอบการบางคนได้ปิดกิจการลงภายในพื้นที่เป็นการชั่วคราว อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้ประกอบการบางส่วนที่สามารถเปิดธุรกิจอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน โดยยังคงสามารถปรับตัวแบบอัตลักษณ์ทางพหุวัฒนธรรม (Bicultural Identity) ด้วยวิธีการแบบใหม่ เช่น การเพิ่มช่องทางในการขายผ่านแอปพลิเคชันสั่งอาหารอาทิ Grab, Foodpanda, Lineman เป็นต้น โดยผู้ประกอบการได้ขยายเป้าหมายกลุ่มลูกค้าไปยังกลุ่มลูกค้าท้องถิ่นที่เป็นชาวไทยมากขึ้น เช่น มีการทำเมนูภาษาไทยขึ้นบนแอปพลิเคชันสั่งอาหารพร้อมด้วยคำอธิบายที่เป็นภาษาไทย เพื่อให้ลูกค้าได้มีความเข้าใจและมีความรู้สึกต้องการรับประทานอาหารอาหรับมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ผู้ประกอบการบางร้านได้นำแนวคิดให้กลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลทางความคิด (Influencer) มาแนะนำ (Review) อาหารผ่านเพจร้านอาหารในเฟซบุ๊ก หรือช่องยูทูบ เพื่อมาช่วยโฆษณาให้ร้านอาหารเป็นที่รู้จักในกลุ่มลูกค้าท้องถิ่นมากขึ้น ถึงแม้ว่าผู้ประกอบการจะสูญเสียรายได้เป็นอย่างมากจากสถานการณ์โควิด-19 ในครั้งนี้ แต่ผู้ประกอบการยังสามารถปรับมุมมองทางธุรกิจโดยการโปรโมทวัฒนธรรมอาหารอาหรับให้เป็นที่รู้จัก และได้รับความสนใจในอาหารอาหรับเหมือนกับอาหารอื่น ๆ ที่เข้ามาเปิดธุรกิจในกรุงเทพมหานคร รวมถึงยังเป็นการสร้างทัศนคติที่ดีต่อวัฒนธรรมอาหารอาหรับด้วยในอีกทางหนึ่ง

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. อัตลักษณ์อาหารและวัฒนธรรมการกินของชาวอาหรับ

วัฒนธรรมอาหารอาหรับภายในพื้นที่ซอยสุขุมวิท 3 - 3/1 กรุงเทพมหานคร พบว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของอัตลักษณ์และขนบธรรมเนียมการรับประทานอาหารอาหรับในช่วงระยะแรก (ก่อนปี พ.ศ.2530 - 2549) ทั้งในด้านของรูปแบบการนำเสนอและรสชาติอาหาร โดยที่ผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายหลัก เพื่อบริการชาวอาหรับที่เข้ามาภายในเขตกรุงเทพมหานคร อีกทั้งจากลักษณะนิสัยของชาวอาหรับที่ไม่นิยมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เข้ากับวัฒนธรรมในพื้นที่นั้น ๆ



จึงทำให้ต้องมีการสร้างบรรยากาศภายในร้านอาหารให้มีลักษณะคล้ายคลึงกับภูมิภาตามแบบฉบับชาวอาหรับ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องของการปรับตัวแบบรักษาสถิตดั้งเดิม (Berry, et al, 1987, อ้างถึงใน สุรศักดิ์ บุญอาจ, 2558, หน้า 6) ที่ได้กล่าวถึงลักษณะการปรับตัวทางวัฒนธรรมภายในพื้นที่ ที่ไม่มีการปรับตัวหรือมีการปรับตัวที่น้อยมาก จึงทำให้ยังคงมีการคงความเป็นอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมอาหารอาหรับภายในพื้นที่อย่างชัดเจน ทั้งวัตถุดิบ กรรมวิธีการปรุง และวัฒนธรรมการบริโภคอาหารอาหรับ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Petzen (2020, pp. 94-103) และ Obeidat (2002, p. 8-16) ที่กล่าวไปในทิศทางเดียวกันว่า วัฒนธรรมอาหารอาหรับนั้นจะมีความผูกพันและเชื่อมโยงกับศาสนาอิสลามเป็นอย่างมากอย่าง เช่น วิธีการปรุงอาหารอย่างถูกต้องตามหลักศาสนา การเลือกใช้วัตถุดิบที่เป็นฮาลาล การบริโภคอาหารไม่ให้มึนจนเกินไป อาหารอาหรับมีกรรมวิธีการปรุงที่ใช้เครื่องเทศอย่างหลากหลายในแต่ละเมนู จนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของอาหารอาหรับ และวัฒนธรรมการดื่มชา กาแฟถือเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นชาวอาหรับได้ดีที่สุด

2. การปรับตัวทางวัฒนธรรมอาหารอาหรับ

ร้านอาหารอาหรับในปัจจุบันมีการปรับตัวเพื่อให้ยังคงสามารถประกอบธุรกิจได้ ดังนั้นร้านอาหารอาหรับภายในพื้นที่บางร้าน จึงมีการขายอาหารอินเดียมุสลิม และอาหารไทย ทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มทางเลือกให้กับลูกค้าที่เข้ามาประทานอาหารภายในร้าน และยังเป็นการสร้างความมั่นใจในกลุ่มลูกค้ามุสลิมด้วยว่าอาหารที่นำมาขายนั้นถูกต้องตามหลักศาสนาอย่างแท้จริง โดยจะยังคงยึดรสชาติตามแบบชาวอาหรับเป็นหลัก จึงทำให้อาหารไทยที่ขายภายในร้านการปรับเปลี่ยนรสชาติไปจากเดิมเป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุทธิพร บุญมาก (2556, หน้า 98-101) และ Berry, et al (1987, อ้างถึงใน สุรศักดิ์ บุญอาจ, 2558, หน้า 6) ที่ได้กล่าวถึงการปรับตัวทางวัฒนธรรมแบบอัตลักษณ์ทางพหุวัฒนธรรมที่มีการยอมรับเอาวัฒนธรรมบางอย่างที่ได้มาจากพื้นที่แห่งใหม่มาปรับใช้กับวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองให้มีการผสมผสานกันอย่างลงตัวโดยยังคงธำรงรูปลักษณ์ทางอัตลักษณ์เดิมไว้ อย่างการทำอาหารไทยให้กับชาวต่างชาติได้รับประทานนั้น จะมีการปรุงรสชาติบางอย่างให้มีรสชาติที่อ่อนลงเพื่อให้ชาวต่างชาตินั้นสามารถรับประทานได้ แต่ยังคงเรื่องของวัตถุดิบและรสชาติให้คงคล้ายกับรสชาติที่คนท้องถิ่นรับประทานกัน

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ เนื่องจากเกิดวิกฤตโรคระบาดโควิด-19 จึงส่งผลให้ลูกค้าชาวอาหรับมีจำนวนลดน้อยลงไปเป็นจำนวนมาก จึงส่งผลให้ผู้ประกอบการต้องเข้าหาลูกค้ากลุ่มใหม่ที่เป็นคนไทย เพื่อเป็นการรักษาธุรกิจร้านอาหารให้รอดพ้นจากวิกฤตช่วงนี้ไปได้ด้วยดี มากไปกว่านั้นผู้ประกอบการยังมีความตั้งใจในการเผยแพร่อาหารอาหรับให้กับกลุ่มคนไทย โดยเชื่อว่าทัศนคติของคนไทยที่มีต่ออาหารอาหรับจะดีขึ้นมากกว่าเดิมหลายเท่าตัว จนอาจจะกลายเป็นวัฒนธรรมอาหารชนิดหนึ่งที่อยู่ในกระแสหลักของสังคมไทย

วัฒนธรรมอาหารอาหรับ ถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมอาหารกระแสรองในสังคมไทย เนื่องด้วยเป้าหมายของผู้ประกอบการที่มีความต้องการที่จะให้บริการแก่ชาวอาหรับที่เข้ามาในกรุงเทพมหานครด้วยจุดประสงค์ต่าง ๆ จึงทำให้วัฒนธรรมอาหารอาหรับยังคงมีการธำรงรักษาไว้อย่างสมบูรณ์กว่าวัฒนธรรมอาหารกระแสหลักอย่างอาหารจีน อาหารญี่ปุ่น หรืออาหารเกาหลี ทั้งลักษณะอาหารและวัฒนธรรมบนโต๊ะอาหาร ถึงแม้ว่าจะมีการปรับตัวทางวัฒนธรรมไปบางอย่าง เช่น การเพิ่มอาหารไทยหรืออาหารอินเดียมุสลิมลงไปในเมนูเพื่อเป็นการเพิ่มทางเลือกให้แก่ผู้บริโภค แต่ก็ยังคงกลมกลืนร่วมกับตัวบริบททางวัฒนธรรมของชาวอาหรับไว้เป็นอย่างดี แม้ว่า ณ ปัจจุบันจะเกิดวิกฤตโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบต่อภาคธุรกิจเป็นอย่างมาก แต่ผู้ประกอบการมีความพยายามที่จะทำให้ธุรกิจยังคงสามารถดำเนินการอยู่ได้โดยการปรับมุมมองทางการตลาดมากขึ้น อีกทั้งยังคงนำเสนออาหารอาหรับที่คงอัตลักษณ์ของตนเองไว้ได้อย่างดี จนสามารถก้าวไปสู่วัฒนธรรมอาหารกระแสหลักที่ยังคงอัตลักษณ์เดิมไว้ได้จนถึงปัจจุบัน

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดีเนื่องจากได้รับความช่วยเหลือทางข้อมูลจากผู้ประกอบการร้านอาหาร
อาหรับทั้งชาวไทยและชาวอาหรับจำนวน 8 ท่านที่ได้ให้ความกรุณาในการเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์จนสำเร็จลุล่วง

รายการอ้างอิง

- พรรณงาม ขพานนท์. (2526). *ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- มัญชรี โชติรสสุติ. (2556). *การปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักเรียนไทยในต่างประเทศ*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต).
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ. อัดสำเนา.
- สำนักงานเขตวัฒนา. (2564). *ข้อมูลทางกายภาพ*. สืบค้น 20 พฤศจิกายน 2564, จาก <https://webportal.bangkok.go.th/vadhana>
- สุธิพร บุญมาก. (2556). ร้านอาหารไทยในประเทศออสเตรเลีย: ภาพสะท้อน “ความเป็นไทย” และ “การปรับตัว”.
วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาลัยเขตหาดใหญ่, 5(1), 90-103.
- สุรศักดิ์ บุญอาจ. (2558). *กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาชาวและกัมพูชาในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*.
อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- Möhring, M. (2016). *GESCHMACK IST SO WANDELBAR WIE DIE IDENTITÄT*. Retrieved on November 6,
2021, from <https://www.goethe.de/ins/th/de/kul/mag/20866343.html>
- Obeidat, B. (2002). *Food Habits of Arab Students Living in the United States*. (Master's Thesis).
Nutritional Sciences Texas Tech University, Lubbock.
- Petzen, B. (2020). Middle Eastern Food: Six Lenses. *The Geography Teacher*, 17(3), 94-103.
- Unicomb, M. (2021). *From doner to hummus, the Middle Eastern foods Europe loves*. Retrieved on July
28, 2022, from <https://www.middleeasteye.net/discover/middle-east-food-doner-hummus-europe-loves>



พลังวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ในความเคลื่อนไหวในการจัดการความรู้ และสืบสานภูมิปัญญาจากท้องถิ่นสู่ภูมิภาค

พิเชฐ สายพันธ์^{1*} สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์² ชนัญญ์ เมฆหมอก³

Cultural and Ethnic Power in Local Knowledge Organization Movement and Inheritance of Wisdom from Local to Region

Pichet Saiphan^{1*} Somrak Chaisingkananont² Chanan Mekmok³

Received 17/07/2022

Revised 30/10/2022

Accepted 08/12/2022

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นผลจากโครงการวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้และสืบสานภูมิปัญญาด้วยพลังวัฒนธรรมและชาติพันธุ์จากท้องถิ่นสู่อาเซียน” ที่ได้รับทุนสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ผลการศึกษาชี้ให้เห็นแนวทางของการเคลื่อนไหวในการทำงานด้านการจัดการความรู้เพื่อสืบสานภูมิปัญญาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา โดยอาศัยกลุ่มเครือข่ายเยาวชนสืบสานภูมิปัญญาเป็นกรณีศึกษาที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างชุมชน ท้องถิ่น และบริบทร่วมกับภูมิภาค โครงการมีจุดมุ่งหมายในการสร้างความร่วมมือแบบเครือข่ายในการทำงานอย่างกว้างขวางมากขึ้นระหว่างชุมชนสู่ท้องถิ่นและภูมิภาค ซึ่งเป็นผลของการปรับตัวจากแนวคิด “รากเหง้าดั้งเดิม” “วัฒนธรรมชุมชน” “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” และ “การจัดการศึกษาบนฐานชุมชน” เข้ามาใช้ร่วมกันและบูรณาการเป็นชุดมโนทัศน์ “รากเหง้าวัฒนธรรม-สืบสานภูมิปัญญา-การจัดการศึกษาบนฐานชุมชน” ในความเคลื่อนไหวการจัดการความรู้และสืบสานภูมิปัญญา โดยมีทิศทางไปสู่จุดมุ่งหมายที่สอดคล้องกับสภาวะการณ์ของความเคลื่อนไหวทางสังคมในโลกปัจจุบัน คือ เพื่อการธำรงความเป็นชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และอัตลักษณ์วัฒนธรรมให้เด่นชัดขึ้น และเพื่อความเข้าใจพหุวัฒนธรรมในชุมชนและท้องถิ่นสำหรับการดำเนินชีวิตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงโดยวิถีของชุมชนปฏิบัติการ

คำสำคัญ: การศึกษาบนฐานชุมชน ชุมชนปฏิบัติการ ความเคลื่อนไหวการจัดการความรู้ท้องถิ่น

^{1*} คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Faculty of Sociology and Anthropology Thammasat University.

E-mail: phanpichet@gmail.com

² สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

School of Liberal Arts Walailak University

E-mail: somrakmam@gmail.com

³ นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

E-mail: chanan_lenin@hotmail.com

* Corresponding author e-mail: phanpichet@gmail.com

Abstract

This article is a result from the research project titled “Local Knowledge Organization Movement in Ethnic and Cultural Wisdom Inheritance from Local to ASEAN”, funded by The Thailand Research Fund (TRF), Research for Locals Division. Qualitative research methodology and participatory action research were employed. The project results showed that the local knowledge organization movement has been implemented since 2007 by The Youth for Wisdom Inheritance Organization Network, which is an example of ‘The New Social Movement’, to reflect the linkage between the community, the locals and regionally mutual contexts. The project aimed to significantly develop more extensive network from the communities to the locals and the regions. This resulted from the adaptation from the concepts of ‘original grassroots’, ‘community culture’, ‘local wisdoms’ and ‘community-based learning management’ that were mutually employed and integrated into the new paradigm of “cultural primordialism - inherit wisdom - community-based learning” for local knowledge organization movement and inheritance of wisdom with an aim aligned with current situations of social movement to manifestly sustain ethnicity, ethnic identity and cultural identity, and to understand multiculturalism in communities and locals for living among changes with the approach of communities of practice.

Keywords: community-based learning, communities of practice, local knowledge organization movement

บทนำ

งานศึกษานี้ให้ความสนใจความเคลื่อนไหวในการพัฒนาท้องถิ่นผ่านกระบวนการจัดการความรู้และสืบสานภูมิปัญญาในด้านวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ร่วมกับการพัฒนาศักยภาพการวิจัยของกลุ่มนักวิจัยในพื้นที่หรือนักวิจัยท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการวิจัยที่สอดคล้องกับการเข้าถึงปัญหาและสถานการณ์ท้องถิ่นอย่างเข้าใจ สามารถประยุกต์และพัฒนากระบวนการวิจัยในท้องถิ่นให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีประเด็นสำคัญที่งานวิจัยให้ความสนใจคือ แนวความคิดที่มีผลต่อแนวทางในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ (learning process approach) ชุมชนปฏิบัติการ (communities of practice) กับการเรียนรู้ และวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ (culture of learning) หรือวิถีการเรียนรู้ เพื่อนำมาปรับใช้ให้เข้ากับวิธีการที่เหมาะสมในกระบวนการเรียนรู้ในท้องถิ่นหรือชุมชน ตลอดจนการให้ความสำคัญต่อการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระดับที่กว้างขึ้นจากท้องถิ่นต่าง ๆ ในแต่ละภาคของประเทศไทยสู่ความสัมพันธ์ระดับภูมิภาค ซึ่งจำเป็นต้องอธิบายชุมชนและท้องถิ่นในมิติที่อยู่ร่วมกันภายใต้กระแสการเคลื่อนไหวทางความคิดและแนวทางปฏิบัติในรัฐไทยกับภูมิภาคด้วย

จากการสำรวจที่มาของอิทธิพลทางความคิดที่มีผลต่อกระบวนการจัดการความรู้และสืบสานภูมิปัญญาในการวิจัยครั้งนี้ ทำให้เห็นวาทะทัศน์ด้านวัฒนธรรมในสังคมไทยในช่วงก่อน พ.ศ. 2500 เป็นการศึกษาวัฒนธรรมที่นักวิชาการไทยผสมผสานความรู้เรื่องวัฒนธรรมตามแบบจารีตประเพณีกับนิยามวัฒนธรรมแบบตะวันตก แต่ก็มีงานจำนวนน้อยมากที่จะใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีมาอธิบายความรู้ว่าด้วยวัฒนธรรมตามแนวทางของการศึกษาจากตะวันตกอย่างจริงจัง งานส่วนใหญ่อาศัยการพรรณนารายละเอียดทางวัฒนธรรม เช่น งานของพระยาประชาภิจักรจักร (แช่ม บุนนาค, 2498) ชุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนพันธุ์, 2471) พระยาอนุมานราชธน (2478, 2483) หลวงวิจิตรวาทการ (2499) ต่างก็แสดงที่มาเชิงประวัติและ



วัฒนธรรมทางภาษาในฐานะที่ภาษาไทยมีกำเนิดดั้งเดิมร่วมกัน แสดงให้เห็นการใช้มโนทัศน์รากเหง้าดั้งเดิม⁴ (primordialism) เป็นแกนสำคัญในการประกอบสร้างวัฒนธรรมในสังคมไทยแบบชาตินิยมไทย ซึ่ง สายชล สัตยานุรักษ์ (2557, หน้า 16) เสนอว่างานเหล่านี้คือ การพยายามสร้างความหมายให้กับ “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” ในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ต้องการสร้างความหมายของประวัติศาสตร์ชาติไทยด้วยการรวบรวมท้องถิ่นต่าง ๆ ผนวกเข้ากับศูนย์กลางของกรุงเทพฯ ในเวลานั้น เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพ (unity) ภายใต้โครงความคิดของประวัติศาสตร์ที่มีรากเหง้ากำเนิดร่วมกัน

มโนทัศน์รากเหง้าดั้งเดิมจึงกลายเป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการอธิบายลักษณะวัฒนธรรมในสังคมไทย โดยไม่สนใจความแตกต่างและหลากหลายทางวัฒนธรรม และมีผลต่อการศึกษาทางชาติพันธุ์ โดยเฉพาะในการศึกษาความเป็นมาของชนชาติไทยร่วมกับแนวคิดเรื่อง “เชื้อชาติไทย” (Thai race) พร้อมกับการเติบโตของแนวคิดชาตินิยม (nationalism) จนมาถึงในทศวรรษที่ 2520 ทำให้เกิด “แนวทางชาตินิยมไทยหรือการสร้างเขตกว้างใหญ่ของวัฒนธรรมไททั้งหมด” (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ เรณู วิชาติศิลป์, 2538, หน้า 64) ทำให้ความรับรู้เข้าใจว่าด้วยเรื่องชนชาติไทยและวัฒนธรรมชนชาติไทยถูกนำมาผนวกร่วมกัน จนมีลักษณะสะท้อนแนวคิดชาตินิยมเชิงเชื้อชาติ (racist nationalism) เกิดมายาคติที่เชื่อกันว่าชนชาติไทและคนไทยมีเชื้อสายสืบสายเลือดมาจากแหล่งกำเนิดเดียวกัน (พิเชฐ สายพันธ์, 2561, หน้า 83-117) จนเป็นความคิดกระแสหลักในการศึกษาวัฒนธรรมไทยและกลุ่มคนต่าง ๆ ในประเทศไทย แม้ว่าในยุคก่อน พ.ศ. 2500 นี้จะปรากฏผลงานที่น่าสนใจของบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ที่เผยแพร่ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2493 เรื่อง “30 ชาติในเชียงราย” ได้ให้ความสำคัญต่อความหลากหลายของผู้คนและวัฒนธรรมในท้องถิ่นมาแล้วก็ตาม (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547) แต่มุมมองดังกล่าวก็ไม่ได้ได้รับความสนใจมากไปกว่าการเห็นวัฒนธรรมเหล่านั้นเป็นเรื่องแปลกและห่างไกลจากวัฒนธรรมชาติ

ครั้นเมื่อสังคมไทยเริ่มเข้าสู่นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอย่างจริงจัง ด้วยทิศทางการพัฒนาจาก “บนลงล่าง” เน้นการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน (infra-structure) โดยได้รับทุนสนับสนุนจาก The United States Operations Mission หรือ USOM หลัง พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา มีการศึกษาชุมชนอย่างเป็นระบบจากนักมานุษยวิทยาต่างชาติ รวมทั้งนักมานุษยวิทยาไทยในสมัยนั้น เพื่อศึกษาระบบสังคมวัฒนธรรมของชุมชนอย่างละเอียดในการทำความเข้าใจเพื่อสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน รวมไปถึงบรรยาการทางการเมืองระดับภูมิภาคเวลานั้นในการต่อต้านอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเด็นเรื่องวัฒนธรรมได้ถูกนำมาตั้งข้อสังเกตร่วมกับการพัฒนามากขึ้น อานันท์ กาญจนพันธ์ ชี้ให้เห็นว่าในบริบทสังคมไทยการศึกษาทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการต่อสู้ทางความคิด 2 กระแสหลัก คือ ด้านหนึ่งจะยึดติดอยู่ในกรอบของความคิดเชิงอุดมการณ์แบบชาตินิยม ในขณะที่อีกด้านหนึ่งจะพยายามวิพากษ์วิจารณ์ความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อปรับทิศทางการพัฒนา (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2552, หน้า 15)

การศึกษาวัฒนธรรมในสังคมไทยช่วงปี พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา แนวทางสำคัญยังคงอยู่ในภาพรวมของการศึกษาวัฒนธรรมทั้งสองกระแสคือ กระแสวัฒนธรรมที่อิงกับอุดมการณ์ชาตินิยมที่เชื่อในเรื่องของรากเหง้าดั้งเดิมร่วมกันของคนไทยทุกกลุ่มในชาติไทย และกระแสที่เริ่มให้ความสนใจต่อการทำความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเกิดจากการวิพากษ์วิจารณ์แนวทางการพัฒนาของรัฐให้หันมาเข้าใจและรับฟังข้อเสนอจากชุมชนมากขึ้น คำอธิบายวัฒนธรรมของชุมชนได้ฉีกออกจาก

⁴ อานันท์ กาญจนพันธ์ (2546) และนิติ ภาวรัตน์ (2558) ได้เสนอคำว่า มโนทัศน์รากเหง้าดั้งเดิม เป็นคำแปลของ “primordialism” ทั้งนี้ เอ็ดเวิร์ด ชิลส์ (Shils, 1957, pp. 130-145) เป็นผู้ที่เริ่มนำคำว่า primordialism มาอธิบายพื้นฐานการสืบสายโลหิต ครอบครัวและเครือญาติ และต่อมา คลิฟฟอร์ด เกียร์ซ (Geertz, 1963, pp. 40-45) ได้ขยายให้หมายรวมถึงกำเนิดทางสายเลือดของคนแต่ละกลุ่ม ร่วมกับที่มาทางวัฒนธรรม ได้แก่ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนความเป็นคนร่วมพื้นถิ่นเดียวกัน ในทางสังคมวิทยาและทางรัฐศาสตร์ก็นำแนวคิดนี้มาอธิบายว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อสำนึกร่วมทางสังคมเกียวก่อถึงความเป็น ชาติพันธุ์ ชาติ และชาตินิยมในกลุ่มสังคมที่มีขนาดใหญ่ขึ้น ดังคำอธิบายของปีแอร์ แวน เดน เบิร์ก (Van den Berghe, 1978, pp. 401-411, and 1988, pp. 246-263) และแอนโทนี ดี สมิธ (Smith, 1998; pp. 145-167)

การครอบงำของแนวคิดชาตินิยมและวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นการแสดงให้เห็นการโต้ตอบกันระหว่างความรู้กระแสหลักกับความรู้ของท้องถิ่น โดยเฉพาะเรื่องของภูมิปัญญาในฐานะพลังทางวัฒนธรรมที่ขับเคลื่อนท้องถิ่นให้สามารถรับมือกับนโยบายรัฐและต่อรองกับกระแสโลก พร้อมไปกับการสร้างความเข้าใจท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้น

นักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) มองเห็นปัญหาจากการพัฒนาชุมชนที่มาจาก “บนลงล่าง” เกิดข้อวิพากษ์วิจารณ์ที่เห็นว่าแนวทางการพัฒนาของรัฐได้สร้างปัญหาของความเหลื่อมล้ำให้เกิดขึ้นในสังคมมากขึ้น ทรัพยากรมิได้กระจายไปสู่ชุมชนแต่ยังกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มชนชั้นนำและนายทุน ให้ความสนใจต่อการศึกษาวรรณกรรมของชุมชนท้องถิ่นในชนบทเพื่อหาทางออกให้กับการพัฒนา ทฤษฎีมาร์กซิสม์ (Marxism) และเศรษฐศาสตร์การเมือง ได้เติบโตขึ้นในสังคมไทยในช่วงนี้ และได้กลายเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สำคัญต่อการเสนอแนวคิด “วัฒนธรรมชุมชน” (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2534) ซึ่งได้เสนอทางเลือกใหม่ว่า ชาวบ้านที่อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนมีวัฒนธรรมอันสั่งสมมาจากอดีต เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและสามารถนำมาใช้เป็นพลังผลักดันในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้ดีขึ้น โดยเน้นที่องค์ความรู้ของชาวบ้านเองในการแก้ปัญหาและเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลง แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนจึงเป็นแนวความคิดที่สร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมศักยภาพของชาวบ้านผู้รับผลของการพัฒนา ว่าสามารถที่จะฟื้นฟูดำรงอยู่และพัฒนาตนเองได้ ด้วยพื้นฐานทางความเชื่อ ความสัมพันธ์ในชุมชนและภูมิปัญญาหรือที่รวมเรียกว่า “วัฒนธรรม” ของตนเอง (ยุกติ มุกดาวิจิตร, 2548, หน้า 2)

การวิพากษ์การพัฒนาและการเติบโตของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ทำให้คำอธิบายลักษณะวัฒนธรรมในสังคมไทยเริ่มไม่ผูกพันกับแกนความรู้ที่อิงอยู่กับศูนย์กลางเพียงอย่างเดียว แต่กระจายความสนใจออกไปสู่ท้องถิ่นและชุมชนมากขึ้น ด้วยวิธีที่มองจาก “ล่างขึ้นบน” ชุมชน ท้องถิ่น กลุ่มชาติพันธุ์ ถูกประมวลขึ้นมาจากภาพย่อยสู่ภาพรวมของสังคมไทยและอธิบายว่าด้วยความสำคัญของวัฒนธรรมและภูมิปัญญา การศึกษาด้านภูมิปัญญาและคติชาวบ้านจึงเริ่มได้รับความสนใจมากขึ้นร่วมกับความเป็นท้องถิ่นเพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมในสังคมไทยไปในตัว ขณะเดียวกันมโนทัศน์รากเหง้าดั้งเดิมยังคงมีบทบาทเป็นแกนความคิดสำคัญให้กับแต่ละชุมชนหรือแต่ละท้องถิ่น กลายเป็นรากเหง้าที่หลากหลายของแต่ละชุมชนและกลุ่มคนประกอบกันขึ้นมาในสังคมไทยไม่ใช่รากเหง้าที่อิงอยู่กับความเป็นชาตินิยมแบบเมื่อก่อน การเติบโตของกระแสภูมิปัญญาท้องถิ่นแสดงให้เห็นความสำคัญของความเป็นท้องถิ่นแยกออกจากกระแสวัฒนธรรมศูนย์กลางหรือวัฒนธรรมกระแสหลักมากขึ้น จนในที่สุดได้พัฒนาขึ้นมาสู่แนวคิดการศึกษานานาชาติชุมชน (community-based learning) ร่วมกับแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนก่อนหน้านี้ ซึ่งมีอิทธิพลต่อความเคลื่อนไหวของประชาชนในระดับรากหญ้าอีกแบบหนึ่งที่เชิดชูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตนเป็นพลังในการต่อสู้และขับเคลื่อน ภาพสะท้อนดังกล่าวปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนจากการศึกษาความเคลื่อนไหวของกลุ่มเครือข่ายสืบสานภูมิปัญญาที่เติบโตขึ้นมาในห้วงทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา ที่มีบทบาทสำคัญต่อการปรับตัวของแนวคิดและแนวทางการดำเนินงานความเคลื่อนไหวในการจัดการความรู้และสืบสานภูมิปัญญาในสังคมไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อประมวลองค์ความรู้และสังเคราะห์ความรู้จากท้องถิ่นในเรื่องการจัดการความรู้และสืบสานภูมิปัญญาด้วยพลังวัฒนธรรมและชาติพันธุ์
2. เพื่อพัฒนาศักยภาพของกลุ่มนักวิจัยท้องถิ่นทั้งในด้านเนื้อหาและระเบียบวิธีวิจัยด้วยการวิจัยทางมานุษยวิทยา

วิธีการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นการบูรณาการวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และดำเนินการวิจัยด้วยลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ในระหว่างปี พ.ศ. 2558-2560 ในด้านวิธีการวิจัย



เชิงคุณภาพได้ทำการค้นคว้าเอกสาร (Document) และการทำงานภาคสนาม (Field Study) ด้วยเทคนิคการเก็บข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ (Survey) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม (Participant Observation and Non-participant Observation) การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ทั้งในแบบการสัมภาษณ์ทั่วไป (General Interview) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) และการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล (In-dept Interview) ได้แก่ กลุ่มครูภูมิปัญญาในแต่ละพื้นที่ กลุ่มผู้เข้าร่วมกระบวนการจัดการความรู้สืบสานภูมิปัญญา และกลุ่มนักวิจัยในท้องถิ่นที่ร่วมดำเนินงานในโครงการเพื่อสร้างการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ด้วยการสร้างกระบวนการเสริมเครื่องมือการวิจัยทางมานุษยวิทยาโดยวิธีอบรมทีมนักวิจัยในท้องถิ่นและปฏิบัติในพื้นที่ทำงานจริง ทีมนักวิจัยแต่ละกลุ่มได้สร้างส่วนร่วมกับชุมชนชาวบ้าน ผู้นำภูมิปัญญา ให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยในด้านการให้ข้อมูลและการถ่ายทอดความรู้ในกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาของแต่ละกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาฯ ร่วมกับครูภูมิปัญญาด้านทอผ้า ปั่นพระ อักษรล้านนา ปั่นหมอนน้ำตัน ฟ้อนเจิง จากชุมชนรอบเมืองเชียงใหม่ กลุ่มยุวชนสร้างสรรค์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี กับส่วนร่วมชุมชนชาวไทดำบ้านดอนมะลิ-โทรงาม กลุ่มรักษ์เขาชะเมา จังหวัดระยองกับส่วนร่วมชุมชนผู้ใช้แรงงานข้ามชาติในเขตตำบลทุ่งควายกิน และสถาบันพัฒนาเยาวชนสืบสานภูมิปัญญาอีสาน จังหวัดอุบลราชธานี กับส่วนร่วมชุมชนชาวส่วยบ้านสร้างโพรง โครงการวิจัยได้ประมวลข้อมูลจากการดำเนินงานแต่ละส่วนทั้งหมดเพื่อทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์

ดังนั้น โครงการฯ จึงได้สร้างความร่วมมือทำการวิจัยกับกลุ่มนักวิจัยในท้องถิ่นที่มีพื้นฐานมาจากการทำงานเคลื่อนไหวพัฒนาในด้านการสืบสานภูมิปัญญาในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย คือกลุ่มเครือข่ายเยาวชนสืบสานภูมิปัญญา⁵ จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ (Lanna wisdoms school, Chiang Mai Province) 2) กลุ่มยุวชนสร้างสรรค์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี (Creative Youth Group, Suratthani Province) 3) กลุ่มรักษ์เขาชะเมา จังหวัดระยอง (Rak Khao Chamao Group, Rayong Province) และ 4) สถาบันพัฒนาเยาวชนสืบสานภูมิปัญญาอีสาน จังหวัดอุบลราชธานี (Isan Wisdom Insitute, Ubon Ratchathani Province) พื้นที่ทั้ง 4 กลุ่มนี้เป็นพื้นที่ในการศึกษาเพื่อตอบโจทย์วิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

จากการศึกษาโดยตัวอย่างที่มีลักษณะเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวที่อิงกับชุมชนต่าง ๆ ที่เป็นตัวแทนจากภูมิภาคของประเทศไทยทั้ง 4 แห่ง เห็นได้ชัดว่าชุมชนเหล่านี้ต่างก็อาศัยคุณสมบัติทางวัฒนธรรมชุมชนและลักษณะทางชาติพันธุ์มาเป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดการความรู้ภูมิปัญญา การทบทวนวรรณกรรมแนวทางและมโนทัศน์ที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาด้านวัฒนธรรมและชุมชนชาติพันธุ์ในประเทศไทยดังที่ได้กล่าวมาก่อนหน้านี้ ชี้ให้เห็นว่ามีการนำมโนทัศน์รากเหง้าดั้งเดิมและวัฒนธรรมชุมชนมาปรับใช้โดยตรงต่อความเคลื่อนไหวดังกล่าวอย่างมีนัยสำคัญ และจากการศึกษาในโครงการวิจัยนี้ผ่านกลุ่มตัวอย่างและรูปแบบการปฏิบัติในการจัดการความรู้และสืบสานภูมิปัญญา ก็ทำให้เห็นเพิ่มเติมว่าแนวคิด “การศึกษามานุษยวิทยา” ได้ถูกนำมาต่อยอดจนมีบทบาทสำคัญในความเคลื่อนไหวดังกล่าว ดังจะได้อธิบายในผลการวิจัยต่อไป

⁵ เครือข่ายเยาวชนสืบสานภูมิปัญญา 4 ภาค มาจากรวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs network) ทางด้านการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นในช่วงทศวรรษ 2540 ประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ 5 กลุ่ม นอกจาก 4 กลุ่มที่เป็นกลุ่มตัวแทนเข้าร่วมชุดโครงการวิจัยนี้แล้ว ยังมีสถาบันฝึกอบรมเพื่อการจัดการตนเอง จังหวัดเชียงใหม่ (Training Institute for Self-management, Chiang Mai Province) อีกกลุ่มหนึ่งที่ยังไม่ได้เข้าร่วมในชุดโครงการวิจัยครั้งนี้

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงคำตอบสำคัญต่อแนวความคิดที่มีผลต่อแนวทางในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ (learning process approach) ตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 ในด้านการจัดการความรู้และสืบสานภูมิปัญญาด้วยพลังวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ที่ได้ตั้งประเด็นพิจารณาตามที่กล่าวไว้ข้างต้น 4 ประการคือ

1. การปรับทิศทางแนวคิด “รากเหง้าดั้งเดิม” “วัฒนธรรมชุมชน” “ภูมิปัญญา” และ “การศึกษาบนฐานชุมชน” ร่วมกันในความเคลื่อนไหวการสืบสานภูมิปัญญานับแต่ทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา นำไปสู่การบูรณาการความรู้จากประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาจนเป็นชุดมโนทัศน์ “รากเหง้าวัฒนธรรม-สืบสานภูมิปัญญา-การศึกษาบนฐานชุมชน” ซึ่งมองเห็นว่าการพัฒนาที่สนใจแต่เฉพาะเนื้อหาภายในชุมชนแต่เพียงอย่างเดียวไม่พอ ควรดำเนินไปควบคู่กับกระบวนการจัดการความรู้ในชุมชนนั้นด้วย จนเกิดแนวทางปฏิบัติการร่วมกับพื้นฐานของแนวคิดที่ว่าด้วยการศึกษาบนฐานชุมชน ในด้านหนึ่งเกิดขึ้นจากการเปิดกว้างของนโยบายรัฐต่อการจัดการทางการศึกษาที่เล็งเห็นความสำคัญของชุมชน วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น การพยายามดึงภาคส่วนขององค์กรเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการความรู้ในชุมชน ซึ่งปรากฏระบุไว้ชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2543, หน้า 12 – 15) ด้วยเล็งเห็นว่าปัญหาของการพัฒนาที่ผ่านมาทำให้ผู้คนแยกห่างออกจากชุมชนและท้องถิ่นของตนมากขึ้น ในขณะที่กระบวนการศึกษาในระบบก็มองข้ามปัญหาเหล่านี้เช่นกัน จึงเกิดแนวคิดที่เป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการศึกษาทางเลือก โดยเน้นให้เห็นความสำคัญของชุมชน ท้องถิ่น ด้วยทุนทางวัฒนธรรม สังคมในท้องถิ่นเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต สอดคล้องกับระบบนิเวศ รู้จักตนเองและชุมชน และเปิดโอกาสให้ชุมชนและท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา แนวทางดังกล่าวจึงได้พัฒนาขึ้นเป็นแนวคิด “การศึกษาบนฐานชุมชน” โดยมีหลักการเชื่อมโยงองค์ความรู้จากภูมิปัญญาและวิถีชีวิตชุมชน เพื่อความเข้าใจชุมชน เข้าใจตนเอง เคารพความเป็นมนุษย์ เคารพนิเวศธรรมชาติสิ่งแวดล้อม สามารถพึ่งพาตนเองได้ในโลกแบบโลกาภิวัตน์ และอาศัยกระบวนการของการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชน สร้างส่วนร่วมให้สังคมมีความเข้มแข็งบนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชน หัวใจของการศึกษาบนฐานชุมชนอยู่ที่ความเข้าใจในกระบวนการพัฒนาการศึกษาซึ่งมีสำคัญในการพัฒนาชีวิต จิตวิญญาณ ควบคู่กับการร่วมสร้างสรรค์ชุมชนและสังคม การศึกษาบนฐานชุมชนจึงเป็นทางเลือกของการศึกษาเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงตนเอง เรียนรู้เพื่อกำหนดวิถีชีวิตตนเอง เรียนรู้เท่าทันสถานการณ์สังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงชุมชนและสังคม (เครือข่ายเยาวชนสืบสานภูมิปัญญา, 2558)

การเกิดขึ้นของโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ในปี พ.ศ. 2540 แสดงให้เห็นผลลัพธ์ที่ชัดเจนในการบูรณาการมโนทัศน์ “รากเหง้าวัฒนธรรม-สืบสานภูมิปัญญา-การศึกษาบนฐานชุมชน” มาใช้ร่วมกับแนวคิดในความเคลื่อนไหวด้านการพัฒนาท้องถิ่นมาส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้บนฐานประสบการณ์ตรงของผู้เรียน ด้วยการนำสถานการณ์จริงของชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่ามาจัดระบบเพื่อการเรียนรู้ภายใต้รูปแบบและลักษณะการเรียนรู้ที่หลากหลายโฮงเฮียนฯ กลายเป็นต้นแบบในการรวมเครือข่ายเยาวชนสืบสานภูมิปัญญา 4 ภาคให้นำการศึกษาบนฐานชุมชนมาขยายผลใช้ในพื้นที่ของตนเอง มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาเด็กเยาวชน ทั้งทางด้านทักษะชีวิต อาชีพ สุขภาวะ จิตปัญญา และสำนึกสาธารณะ กลุ่มเครือข่ายเยาวชนสืบสานภูมิปัญญา 4 ภาค ได้แสดงให้เห็นว่ากระบวนการเรียนรู้ ปฏิบัติการ และการสรุปบทเรียนของเครือข่ายเยาวชนสืบสานภูมิปัญญาในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา ได้ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้รากเหง้าของตนเองผ่านประวัติศาสตร์ชุมชน วัฒนธรรมชุมชนในท้องถิ่น ฐานทรัพยากรธรรมชาติ วิธีการทำมาหากิน ความเชื่อประเพณีพิธีกรรมในรอบปี และผู้รู้ภูมิปัญญาในชุมชน รวมทั้งเรียนรู้ปัจจุบันและเท่าทันโลกสมัยใหม่ด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยการสร้าง “วัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้” ด้วยการผลานวิธีการเรียนรู้ตามแบบจารีตประเพณี เช่น ระบบพ่อครูแม่ครู ครูหม่อ ครูช่าง ในแต่ละวัฒนธรรม ให้เข้ากับวิธีการเรียนการ



สอนตามระบบการศึกษาสมัยใหม่ จากการฟัง การวิเคราะห์ การฝึกอบรม การร่วมกิจกรรม การลงมือทำ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสรุปทบทวน เป็นต้น จนสามารถเลือกสรรความรู้ใหม่มาสร้างความเข้มแข็งให้ตนเอง ชุมชน และสังคมได้

2. ความเคลื่อนไหวด้านแนวคิด “สืบสานภูมิปัญญา” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชุดมโนทัศน์ “รากเหง้าวัฒนธรรม-สืบสานภูมิปัญญา-การศึกษาบนฐานชุมชน” ได้ช่วยให้เราย้อนกลับไปเห็นพัฒนาการทางความคิดที่คลี่คลายจากแนวคิดที่เริ่มต้นมาจากระบบการพัฒนาชนบทของรัฐที่เกิดขึ้นตั้งแต่ยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ซึ่งแต่เดิมเป็นการนำแนวคิดการพัฒนาไปใช้ร่วมกับการเข้าไปสงเคราะห์ชุมชนต่าง ๆ ของรัฐ โดยเกิดขึ้นผ่านหน่วยงานหลัก คือ กรมประชาสงเคราะห์ (ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2493) และกรมพัฒนาชุมชน (ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2496) เพื่อบรรลุดุฏประสงค์ทางเศรษฐกิจและการเมืองในช่วงนั้น จนเกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในเวลานั้น

แนวทาง “การพัฒนา” และ “การสงเคราะห์” จึงนับเป็นแนวทางแรกที่ได้เริ่มบุกเบิกทำให้เกิดกระบวนการในการเข้าไปศึกษาชุมชนต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ทำให้ประเทศไทยได้เข้าสู่กระแสของการพัฒนาประเทศแผนใหม่และเกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในการวางยุทธศาสตร์และนโยบายในการพัฒนาประเทศให้เป็นระบบมากขึ้นในปี พ.ศ. 2504-2509 และได้ดำเนินแผนพัฒนาฯ ดังกล่าวนี้อย่างต่อเนื่อง ทำให้ช่วงเวลานั้นประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่จุดเริ่มต้นที่องค์การสหประชาชาติเรียกว่า “ทศวรรษแห่งการพัฒนา”

แนวคิดและแนวทาง “การพัฒนา” เช่นนี้ส่งผลให้เกิดองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ซึ่งเป็นเครือข่ายขององค์กรจากต่างประเทศขึ้น ดำเนินการมุ่งช่วยเหลือสงเคราะห์ พัฒนาชาวบ้านและคนกลุ่มต่าง ๆ ด้วยความพยายามมุ่งเน้นที่ความสัมพันธ์ทางการผลิต การกระจายวัตถุดิบ ทรัพยากรและเทคโนโลยีไปสู่ชุมชนในชนบทให้สามารถผลิตได้มากขึ้น สร้างกระบวนการพัฒนาที่มาจากความต้องการของชาวบ้านให้มากยิ่งขึ้น เพื่อลดช่องว่างของความเหลื่อมล้ำและความขัดแย้งที่เกิดจากกลุ่มชนชั้นนำ นักการเมือง นายทุน ที่จะเข้ามาผูกขาดผลประโยชน์ทางทรัพยากรหรือเศรษฐกิจ นำความรู้ว่าด้วย “เศรษฐศาสตร์การเมือง” มาประยุกต์ใช้จนในที่สุดได้มีการเสนอแนวคิดว่าด้วย “วัฒนธรรมชุมชน” ขึ้นในช่วงทศวรรษ 2520 ทำให้เราเห็นบทบาทและพลังของท้องถิ่นและท้องถิ่นนิยม (localism) เป็นตัวเสริมกระบวนการในการทำงานด้านการสืบสานภูมิปัญญาที่เติบโตขึ้นมาด้วย พร้อมกับความสนใจเรื่อง “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” “ภูมิปัญญาชุมชน” ได้แพร่หลายเป็นวงกว้าง ความคิดจากชุมชนและท้องถิ่นจึงกลายเป็นพลังที่สามารถโต้ตอบกับกระแสการพัฒนาหลักที่มาจากศูนย์กลางและรัฐมากขึ้น ในขณะเดียวกันวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่นก็ได้เริ่มมีพลัง บทบาท และมีพื้นที่แสดงออกมากขึ้น จนนำไปสู่การพัฒนาด้วยแนว “สืบสานภูมิปัญญา” ที่เห็นเป็นรูปธรรมขึ้นในทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา ดังกรณีของโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา และเครือข่ายเยาวชนสืบสานภูมิปัญญา 4 ภาค ที่เป็นตัวอย่างสำคัญในงานวิจัยชิ้นนี้ ได้ใช้แนวคิดสืบสานภูมิปัญญาและต่อยอดกับแนวคิดรากเหง้าวัฒนธรรมร่วมกับการศึกษาบนฐานชุมชน พัฒนาขึ้นเป็นชุดมโนทัศน์ “รากเหง้าวัฒนธรรม-สืบสานภูมิปัญญา-การศึกษาบนฐานชุมชน” เป็นแนวคิดและแนวทางการพัฒนาที่โดดเด่นของกลุ่มดังที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

การเคลื่อนไหวเรื่องอัตลักษณ์และพลังท้องถิ่นนี้ สอดคล้องกับการเคลื่อนไหวทางความคิดนีโอมาร์กซิสต์ในโลกตะวันตก เนื่องจากเห็นปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาของรัฐและกลไกของรัฐที่เข้ามาควบคุมประชาชนมากขึ้น จึงมีข้อเสนอวิธีการและแนวทางการพัฒนาแบบใหม่ที่ต้องการหลุดพ้นจากอิทธิพลของรัฐและนายทุน เรียกกันว่าเป็น “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่” (The new social movement) และให้ความสำคัญต่อ “ขบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนในระดับรากหญ้า” (the grassroot movement) เน้นการสร้างการเมืองแบบที่ประชาชนธรรมดา มีบทบาทในการเคลื่อนไหว เพราะประชาชนสามารถสร้างอำนาจจากฐานของประชาชนในฐานะที่เป็นหน่วยอำนาจแบบหนึ่ง (agency) ที่สามารถกระจายอำนาจออกไปได้อย่างหลากหลายมากกว่าที่จะกระจุกอยู่ที่รัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว กระแสการวิพากษ์แนวทางการพัฒนาของประเทศไทยในขณะนั้น ได้นำไปสู่การให้ความสำคัญต่อประชาชนในระดับรากหญ้าผ่านข้อเสนอที่เรียกว่า “วัฒนธรรมชุมชน” “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” และ “ภูมิปัญญาชุมชน” สะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนในงานวิจัยนี้จาก

กรณีศึกษาของกลุ่มเครือข่ายเยาวชนสืบสานภูมิปัญญา 4 ภาค แนวทางเคลื่อนไหวเช่นนี้สอดคล้องกับคำอธิบายว่าเป็นความพยายามช่วงชิงการนำ ด้วยการกำหนดคุณค่าหรือสร้างค่านิยมความหมายชุดใหม่ให้กับสิ่งต่าง ๆ ในสังคม ในรูปของวาทกรรมระบบคุณค่า ชุดความจริง ชุดความรู้ อัตลักษณ์ ฯลฯ อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมในที่สุด ประเมินผลของการเคลื่อนไหวแบบใหม่จึงอยู่ที่เรื่องของความรู้ วัฒนธรรม ภาษา ธรรมเนียมประเพณีเฉพาะ สิทธิของประชาชน เพศ สุขภาพ อนามัย มุ่งเน้นที่คนกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะชนกลุ่มน้อยและกลุ่มด้อยโอกาส ไม่ได้ให้ความสำคัญกับความเติบโตทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติ แต่เน้นเรื่องคุณภาพชีวิตในรูปของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การปฏิบัติใช้แบบแผนทางวัฒนธรรม ก้าวข้ามบริบทของรัฐชาติแต่ให้ความสำคัญต่อการเคลื่อนไหวในระดับท้องถิ่นหรือระดับย่อย เช่น ในชุมชน ทว่าเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในระดับโลกด้วย หรือที่ชาวโลว่า “think globally, act locally” (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2542) ดังนั้นคุณค่าใหม่ในอัตลักษณ์ของชุมชน ท้องถิ่น ชาติพันธุ์ จึงเติบโตขึ้นเป็นความเคลื่อนไหวที่มีนัยสำคัญตามที่ปรากฏผลการวิจัยจากกรณีศึกษาข้างต้น

3. แนวทางในการปรับใช้โมทัศน์ “รากเหง้าวัฒนธรรม-สืบสานภูมิปัญญา-การศึกษานานชุมชน” ในการจัดการเรียนรู้แบบ “ห้องเรียนภูมิปัญญา” กลุ่มเครือข่ายเยาวชนสืบสานภูมิปัญญา 4 ภาค นิยามคำว่า “ห้องเรียน” ในความหมายกว้างหมายถึงพื้นที่เรียนรู้ใด ๆ ก็ได้ที่อาจจะเป็นทั้งห้องเรียนในอาคาร วัด ป่าชุมชน ศาลากลางบ้านทุ่งนา สนามหญ้า ฯลฯ โดยเชื่อมโยงกับชุมชนไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ลักษณะดังกล่าวเป็นตัวอย่างที่เด่นชัดของความเคลื่อนไหวตามลักษณะของการสร้างความหมายและอัตลักษณ์เพื่อการเรียนรู้ในแบบชุมชนปฏิบัติการ (communities of practice) (Wenger, 2000) จากกรณีศึกษาพบว่า มีการสร้างสรรค์วิธีการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของตนด้วยแนวทางและรูปแบบที่เรียกว่า “ห้องเรียนภูมิปัญญา” ซึ่งก็คือพื้นที่หรือสนามของการเรียนรู้ที่ชุมชนแต่ละแห่งพยายามพัฒนาชุดความรู้ในท้องถิ่นของตนเองเพื่อถ่ายทอดให้กับคนในชุมชนมีพื้นฐานตามแนวทางของการให้การศึกษาทางเลือก สร้างกิจกรรมความรู้กับชุมชนร่วมไปกับการพัฒนาชุดความรู้บางเรื่องที่จะสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่นในโรงเรียนด้วย ตัวอย่างที่เกิดขึ้นจากชุมชนสองแห่งที่น่าสนใจในโครงการวิจัยนี้คือ โมเดล “ห้องเรียนไทดำ” ของชุมชนไทดำบ้านดอนมะลิ-ไพรงาม อำเภอยะรัง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งพัฒนาโดยกลุ่มยุวชนสร้างสรรค์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และโมเดล “ห้องเรียนวิถีไทบ้าน” ของชุมชนชาวส่วย(กวย/กูย) ภาคอีสาน ซึ่งพัฒนาโดยสถาบันพัฒนาเยาวชนสืบสานภูมิปัญญาอีสาน

“ห้องเรียนไทดำ” เป็นลักษณะการจัดการจัดการความรู้สืบสานภูมิปัญญาชุมชนชาวไทดำ โดยกลุ่มยุวชนสร้างสรรค์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ร่วมกับกลุ่มครูภูมิปัญญาไทดำที่มีอยู่ในชุมชน มีพื้นฐานแนวคิดว่าการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษานานชุมชน ได้พัฒนาชุดความคิดที่เป็นแนวทางให้กับการทำงานของกลุ่มคือ “ศึกษารากเหง้า-สร้างตัวตนคนสืบสาน-ยกระดับสังคมภูมิปัญญา-พัฒนาเครือข่าย”

ชุดความคิดที่เป็นแนวทางดำเนินงานข้างต้น ได้ทำให้เกิดการพัฒนาต่อการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของชุมชนปฏิบัติการที่เรียกว่า “ห้องเรียนไทดำ” สิ่งที่น่าสนใจในกระบวนการนี้ คือ ห้องเรียนไทดำเกิดขึ้นจากกลุ่มยุวชนสร้างสรรค์ซึ่งเป็นกลุ่มทำงานที่อยู่นอกระบบการศึกษาในโรงเรียน จึงถือได้ว่ามีลักษณะเป็นการศึกษาทางเลือกอย่างเป็นอิสระอีกทางหนึ่ง ที่พยายามสร้างสรรค์ชุดความรู้และกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นอันมีลักษณะเฉพาะตัว คือ ภูมิปัญญาชาวไทดำจากชุมชนไทดำในพื้นที่สุราษฎร์ธานีและเครือข่ายไทดำภาคใต้ ทั้งนี้ การดำเนินงานที่ผ่านมาในการจัดการห้องเรียนไทดำได้สร้างเนื้อหาและรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาไทดำ 2 ส่วนคือ เนื้อหาด้านประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และชุมชนไทดำ และเนื้อหาวัฒนธรรมไทดำ เช่น ภาษา อาหาร พิธีกรรม การฟ้อนการแสดง ผ้าและเครื่องแต่งกาย เป็นต้น

ในด้านการจัดการรูปแบบ ได้สร้างรูปแบบห้องเรียนในลักษณะที่เป็นฐานการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ โดยอาศัยพื้นที่ของเรือนไทดำตามแบบจารีตที่สร้างขึ้นในบริเวณส่วนหนึ่งของวัดประจำหมู่บ้าน ซึ่งเรียกพื้นที่ส่วนนี้ว่าศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทดำ ตลอดจนพื้นที่อื่น ๆ ในบริเวณชุมชน เช่น ท้องทุ่ง แม่น้ำ บ้านครูทอผ้าไทดำ บ้านครูอาหารไทดำ ฯ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง



กับเนื้อหาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สืบสานภูมิปัญญา มีครูภูมิปัญญาไทดำจากในชุมชนและท้องถิ่นใกล้เคียงเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน พร้อมกับมีกิจกรรมประกอบฐานการเรียนรู้เหล่านั้น ซึ่งมักเป็นกิจกรรมที่ได้ฝึกหัดการเรียนรู้ในแต่ละฐานการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง

จากการจัดการความรู้ในโครงการห้องเรียนไทดำ ทำให้ได้มีการนำแนวทางและรูปแบบ “ห้องเรียนไทดำ” มาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการสืบสานภูมิปัญญาไทดำในชุมชน โดยผ่านการจัดการความรู้ใน 2 ลักษณะคือ

1) “ห้องเรียนไทดำ” ในศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทดำ ซึ่งเป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่ตั้งขึ้นมาโดยกลุ่มยุวชนสร้างสรรค์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในเครือข่ายเยาวชนสืบสานภูมิปัญญา การเรียนรู้ผ่านห้องเรียนไทดำในศูนย์การเรียนรู้ฯ แห่งนี้จึงเป็นลักษณะการเรียนรู้ในระบบการศึกษาในโรงเรียน เป็นตัวอย่างหนึ่งของรูปแบบการศึกษาทางเลือกในชุมชน

2) “ห้องเรียนไทดำ” ในหลักสูตรท้องถิ่นวิชาไทดำ โดยมีการปรับเนื้อหาและรูปแบบให้เข้ากับการสอนในโรงเรียนบ้านไทรงาม ตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นการขยายผลของโครงการห้องเรียนไทดำให้เข้าสู่การศึกษาในระบบตามโรงเรียนในแต่ละชุมชนผ่านหลักสูตรท้องถิ่น โดยมีกรอบระยะเวลาของวิชาไทดำ 40 ชั่วโมง

นอกจากการทำให้เกิดชุมชนปฏิบัติการในแต่ละชุมชนแล้ว โมเดล “ห้องเรียนไทดำ” ยังสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนไทดำที่เป็นเครือข่ายไทดำในภาคใต้ด้วยกัน เนื่องจากเล็งเห็นว่าแต่ละชุมชนมีคุณสมบัติในการรักษาวัฒนธรรมประเพณีไทดำที่โดดเด่นแตกต่างกัน เช่น บางชุมชนโดดเด่นในด้านภูมิปัญญาภาษาไทดำ บางชุมชนโดดเด่นด้านการปฏิบัติประเพณีพิธีกรรมอย่างเคร่งครัด บางชุมชนโดดเด่นในด้านศิลปะการแสดง การจัดการความรู้สืบสานภูมิปัญญาในรูปแบบ “ห้องเรียนไทดำ” จึงเป็นความพยายามสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นระหว่างชุมชนไทดำในท้องถิ่น และมีความพยายามเชื่อมโยงกับชุมชนไทดำต่าง ๆ ในประเทศไทยและในประเทศลาว เวียดนาม ซึ่งเพิ่มมิติของเครือข่ายปฏิบัติการในระดับภูมิภาคอาเซียนให้เข้ามามีส่วนร่วมกันมากขึ้น

“ห้องเรียนวิถีไทบ้าน” เป็นลักษณะของการจัดการความรู้สืบสานภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย (กวย/กูย) ซึ่งพัฒนาขึ้นมาโดยสถาบันพัฒนาเยาวชนสืบสานภูมิปัญญาอีสาน จังหวัดอุบลราชธานี โดยเริ่มจัดทำนาร่องที่ชุมชนชาวส่วย (กวย/กูย) บ้านสร้างโพน ตำบลหนองไฮ อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ห้องเรียนวิถีไทบ้านใช้วิธีการเรียนรู้แบบเล่าสู่กันฟัง ตั้งวงสนทนาพูดคุยแลกเปลี่ยนกันอย่างไม่เป็นทางการ ที่ภาษาอีสานเรียกว่า “โส” อาศัยการเข้าเรียนรู้ในพื้นที่ต่าง ๆ ของชุมชน เรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมประเพณีในชุมชน ให้ความสำคัญกับความรู้จากครูภูมิปัญญา รวมถึงการออกไปเรียนรู้จากชุมชนอื่นเพื่อเปรียบเทียบด้วย (คิด แก้วคำชาติ, 2557, หน้า 25-46). โดยให้ความสำคัญกับเนื้อหา 3 ด้านคือ 1) ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ส่วย(กวย/กูย) และประวัติชุมชน 2) วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อในชุมชน 3) ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมชุมชน รูปแบบการจัดชุดความรู้ตามเนื้อหาดังกล่าวจะแบ่งย่อยตามฐานความรู้ มีครูภูมิปัญญาที่มาจากชุมชนและท้องถิ่นเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ในแต่ละฐาน

โมเดล “ห้องเรียนภูมิปัญญา” ทั้งในแบบของ “ห้องเรียนไทดำ” และ “ห้องเรียนวิถีไทบ้าน” ได้แสดงให้เห็นความพยายามในการบูรณาการการจัดการความรู้เพื่อสืบสานภูมิปัญญาในชุมชนของตนเอง โดยพยายามอธิบายเชื่อมโยงกับท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง สร้างการเรียนรู้ภายในชุมชนในแนวความคิดแบบการศึกษาบนฐานชุมชน อันเป็นแนวทางหนึ่งของการศึกษาแบบทางเลือก ขณะเดียวกันก็มีความพยายามในปรับกระบวนการเรียนรู้บางส่วนให้เข้ากับหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งเป็นหลักสูตรส่วนหนึ่งของการศึกษาในระบบ

4. การสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ ด้วยวิธีการเรียนรู้ตามแบบจารีตประเพณีผสมผสานกับแบบแผนการเรียนรู้ของการศึกษาทางเลือกและการศึกษาในระบบ ด้วยเนื้อหาวัฒนธรรมชุมชน ท้องถิ่น และชาติพันธุ์ ความเคลื่อนไหวของแนวทางการพัฒนาในการจัดการความรู้เพื่อสืบสานภูมิปัญญาจากกรณีตัวอย่าง ได้แสดงให้เห็นความมุ่งหมายที่สำคัญในความพยายามจัดการความรู้เพื่อสืบสานภูมิปัญญาในท้องถิ่นและชุมชนสองประเด็นหลัก คือ

4.1 สืบสานภูมิปัญญาเพื่อการธำรงความเป็นชาติพันธุ์ (ethnicity) และแสดงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (ethnic identity) เป็นลักษณะเด่นที่เกิดขึ้นจากตัวอย่างที่พบในกระบวนการสืบสานภูมิปัญญาในกลุ่มชุมชนสร้างสรรค์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งพยายามสร้างแนวทางการพัฒนาห้องเรียนภูมิปัญญาเพื่อการสืบทอดอัตลักษณ์คนไทดำกับเครือข่ายชุมชนไทดำภาคใต้ โดยเชื่อมโยงรากเหง้าที่มาของประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ชาวไทดำที่มีกำเนิดร่วมกันและกระจายตัวในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในขณะที่กลุ่มสถาบันพัฒนาเยาวชนสืบสานภูมิปัญญาอีสาน จังหวัดอุบลราชธานี พยายามสร้างการจัดการองค์ความรู้ในการฟื้นฟูและอนุรักษ์อัตลักษณ์ชาวส่วย บ้านสร้างโพน ตำบลหนองไฮ อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ด้วยความพยายามเชื่อมโยงกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย(กวย/กวย) ในชุมชนกับเครือข่ายชาติพันธุ์เดียวกันในท้องถิ่นใกล้เคียง รวมทั้งประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ที่เกี่ยวข้องกันในประเทศเพื่อนบ้าน

ในกรณีของกลุ่มชุมชนสร้างสรรค์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เกิดจากความตระหนักของเยาวชนลูกหลานชาวไทดำและคนในชุมชนบ้านดอนมะลิ-ไทรงาม ที่มองเห็นว่ากลุ่มชาติพันธุ์ของตนนอกจากจะตั้งถิ่นฐานอยู่ท่ามกลางคนกลุ่มอื่นที่แวดล้อมอยู่เป็นจำนวนมากแล้ว ยังต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม รวมทั้งวิกฤตปัญหาที่สังคมเผชิญมาในห้วงเวลาที่ผ่านมามีแนวโน้มว่าจะเป็นเหตุการณ์ภัยพิบัติจากน้ำท่วมภาคใต้ หรือการต่อสู้เรื่องสิทธิที่ดินทำกินในชุมชน ทำให้กลุ่มไทดำให้ความสำคัญต่อมิติของกระบวนการในการรวมกลุ่มและใช้พลังของความเป็นชาติพันธุ์เข้ามาเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จนในที่สุดได้พัฒนารูปแบบของกระบวนการสืบสานภูมิปัญญาไทดำอย่างเป็นระบบ และสามารถสร้างตัวแบบของกระบวนการสืบสานภูมิปัญญาไทดำในแบบที่ตนคิดค้นขึ้นมา เรียกตัวแบบนี้ว่า “ห้องเรียนไทดำ” ซึ่งได้ทำให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้และสืบสานภูมิปัญญาไทดำขึ้นมาหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไทดำในระดับชุมชนเชื่อมโยงกับระดับภูมิภาค เช่น การเรียนรู้เรื่องราวดินแดนสิบสองจุไทในเวียดนามที่เป็นต้นกำเนิดของประวัติที่มาของไทดำในประเทศไทย เพื่อเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ไทดำและการย้ายถิ่นก่อตั้งชุมชนของหมู่บ้าน โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทดำ เช่น ระบบ “สิง” หรือสายตระกูลและเครือญาติวงศ์วาน ภาษา การแต่งกาย การฟ้อนรำ อาหาร พิธีกรรม ฯลฯ ซึ่งได้ทำให้ความมุ่งหมายในการธำรงรักษาลักษณะทางชาติพันธุ์บรรลุผลเกิดขึ้นในชุมชนอย่างเห็นได้ชัดและสัมพันธ์กับเครือข่ายชุมชนไทดำภาคใต้และชุมชนไทดำในท้องถิ่นต่าง ๆ ในภูมิภาค ในขณะที่เดียวกันก็ได้ต่อยอดอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทดำให้เด่นชัดขึ้นในกลุ่มของตนท่ามกลางคนกลุ่มอื่นที่อยู่แวดล้อมชุมชนชาวไทดำในภาคใต้

นอกจากนี้ยังทำให้เห็นว่าในกระบวนการสืบสานภูมิปัญญาไทดำดังกล่าว มีแง่มุมของการรวมกลุ่มเพื่อทำให้เกิดพลังต่อรอง (negotiate) กลายเป็นพลังสำคัญอย่างหนึ่งในความเคลื่อนไหวของชุมชนชาวไทดำเพื่อต้านทานกับอำนาจอิทธิพลของรัฐและนายทุนในกรณีการต่อสู้เรียกร้องเพื่อสิทธิที่ดินทำกินของชุมชนชาวไทดำที่ประสบปัญหาในภาคใต้ โดยเฉพาะปัญหาที่ดินที่ชุมชนไทดำบ้านดอนมะลิ-ไทรงามกำลังเผชิญอยู่ จากความเคลื่อนไหวในการจัดการความรู้ในชุมชนชาติพันธุ์ไทดำซึ่งให้ความสำคัญในการรักษาวรรณกรรมและภูมิปัญญาทางชาติพันธุ์ของตนเพื่อธำรงลักษณะทางชาติพันธุ์และแสดงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทดำ จึงได้เกิดการสร้างกระบวนการและรูปแบบของความพยายามในการสืบสานภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำอย่างเป็นรูปธรรมขึ้น ในขณะเดียวกันก็พบว่ากระบวนการดังกล่าวสามารถเสริมสร้างสำนึกชาติพันธุ์ (ethnic consciousness) ทำให้เกิดความผูกพันเหนียวแน่นของสมาชิกชาวไทดำในชุมชน และเป็นพลังเสริมสร้างความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาพื้นฐานของชุมชน อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและกลไกรัฐที่เข้ามาทำให้ชาวไทดำสามารถสร้างกระบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องต่อสู้ในการแก้ไขปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นผลสำเร็จมากขึ้น

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกรณีที่เกิดขึ้นกับการจัดการความรู้ในการฟื้นฟูและอนุรักษ์อัตลักษณ์ชาวส่วย บ้านสร้างโพน ตำบลหนองไฮ อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ที่ดำเนินการโดยสถาบันพัฒนาเยาวชนสืบสานภูมิปัญญาอีสาน จังหวัดอุบลราชธานี ทำให้พบว่า กระบวนการสืบสานภูมิปัญญาเพื่อการฟื้นฟูและอนุรักษ์อัตลักษณ์ชาวส่วยในพื้นที่ศึกษาในหมู่บ้าน



สร้างโหนด ยังอยู่ในขั้นเริ่มต้นในการแสวงหาแนวทางฟื้นฟูและเริ่มสร้างกระบวนการ โดยเริ่มจากการค้นหาประวัติศาสตร์ของชุมชน ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ในชุมชนที่สัมพันธ์กับท้องถิ่นแวดล้อมรวมถึงในประเทศเพื่อนบ้านที่เกี่ยวข้องถึงชุมชนของตนเอง และการสร้างกิจกรรมทางภาษาเพื่อฟื้นฟูภาษาชาติพันธุ์ในชุมชน

การจัดการความรู้เพื่อสืบสานภูมิปัญญาของทั้งสองกลุ่มได้พัฒนารูปแบบของการจัดการความรู้ในลักษณะคล้ายคลึงกันในแบบ “ห้องเรียนภูมิปัญญา” กระบวนการสืบสานภูมิปัญญาไทดำในภาคใต้นำเสนอรูปแบบที่เรียกว่า โมเดล “ห้องเรียนไทดำ” ในขณะที่กระบวนการสืบสานภูมิปัญญาชาวส่วย(กวย/กวย) ที่บ้านสร้างโหนด จังหวัดอุบลราชธานี นำเสนอรูปแบบที่เรียกว่า โมเดล “ห้องเรียนวิถีไทบ้าน” อีกทั้งยังได้สร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ของตนในท้องถิ่น เช่น เครือข่ายไทดำในภาคใต้ และเครือข่ายชาวส่วย(กวย/กวย) ในภาคอีสาน และเริ่มมองเห็นมิติความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ในระดับภูมิภาคมากขึ้นทั้งในกรณีกลุ่มไทดำที่ต้องเชื่อมโยงตัวเองออกไปมากกว่าในท้องถิ่นสู่ไทดำภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย และไทดำในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และกลุ่มชาวส่วย(กวย/กวย) ที่ต้องเชื่อมตนเองเข้าไปสู่ความสัมพันธ์กับชาติพันธุ์เดียวกันในประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาวและกัมพูชา ในประเด็นนี้การทำความเข้าใจความเคลื่อนไหวในการจัดการการเรียนรู้และสืบสานภูมิปัญญาผ่านมิติทัศน์ “รากเหง้าวัฒนธรรม-สืบสานภูมิปัญญา-การศึกษาบนฐานชุมชน” จึงมีส่วนสำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดสำนึกของความเป็นกลุ่มและตัวตนทางชาติพันธุ์

4.2 สืบสานภูมิปัญญาเพื่อความเข้าใจพหุวัฒนธรรม (multiculture) ในชุมชนและท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง จากตัวอย่างที่พบในการจัดการความรู้เพื่อสืบสานภูมิปัญญาในกลุ่มโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ และกลุ่มรักษะเขมา จังหวัดระยอง กรณีของโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ชี้ให้เห็นว่า ภูมิปัญญาในอาณาบริเวณของท้องถิ่นที่เรียกว่าล้านนานั้นมีอยู่อย่างมากมายและมีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามกลุ่มคนและชุมชนต่าง ๆ การจัดการเพื่อการสืบทอดความรู้ภูมิปัญญาที่หลากหลายและดำรงอยู่ในชุมชนเหล่านี้ทั่วทั้งดินแดนล้านนาเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ด้วยการสร้างหลักสูตรภูมิปัญญาล้านนาเฉพาะในแต่ละด้าน เช่น หลักสูตรเอกสารโบราณล้านนา หลักสูตรทอผ้าล้านนา หลักสูตรอาหารล้านนา หลักสูตรการฟ้อนล้านนา ฯลฯ (โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา, 2555) เพื่อนำเสนอความหลากหลายของชุดความรู้ภูมิปัญญาในแต่ละกลุ่ม ผ่านกระบวนการของการศึกษานอกระบบ ให้ผู้คนได้เข้ามาเรียนรู้พร้อมกับสามารถนำไปประกอบเป็นอาชีพได้ เป็นความพยายามตอบโจทย์ปัญหาในท้องถิ่นที่กำลังได้รับกระแสอิทธิพลวัฒนธรรมภายนอกไหลบ่าเข้าไปส่งผลกระทบและมีบทบาทต่อวิถีชีวิตในชุมชนมากขึ้น ในอีกทางหนึ่งก็เป็นความเคลื่อนไหวในด้านการฟื้นฟูและการอนุรักษ์วัฒนธรรม (cultural revival and conservation) ต่าง ๆ ของท้องถิ่นล้านนา เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีของพื้นที่ซึ่งกลุ่มรักษะเขมาเคลื่อนไหวในการให้ความรู้เพื่อสืบสานภูมิปัญญาชุมชนในตำบลทุ่งควายกิน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ได้ตระหนักถึงสถานการณ์ของการเคลื่อนย้ายของแรงงานข้ามชาติอันเกิดขึ้นมาจากเงื่อนไขแวดล้อมในระดับภูมิภาคทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวขึ้นในชุมชน เงื่อนไขที่ว่่านั้นก็คือการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community - AEC) อันทำให้ประเทศไทยกลายเป็นพื้นที่สำคัญของการเคลื่อนย้ายแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านเพื่อเข้ามามีส่วนสำคัญในการเป็นพลังขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจที่เปิดกว้างขึ้น แรงงานข้ามชาติที่เข้ามาใช้ชีวิตในชุมชนรอบตำบลทุ่งควายกินต่างก็ประกอบด้วยคนกลุ่มต่าง ๆ เช่น กะเหรี่ยง ไทใหญ่ พม่า เขมร ยิ่งทำให้เห็นวิถีชีวิตอันแตกต่างหลากหลายของคนแต่ละกลุ่มและทำให้ชุมชนเกิดลักษณะแบบสังคมพหุวัฒนธรรม (multi-cultural society) ทางกลุ่มรักษะเขมาจึงได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่านการจัด “ค่ายรักษะเขมาวัฒนธรรม” โดยได้ดำเนินมาต่อเนื่องเป็นประจำทุกปีตั้งแต่ พ.ศ. 2542 เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันของคนในชุมชนให้เข้าใจชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม โดยที่ค่ายรักษะเขมาวัฒนธรรมที่จัดขึ้นในปี พ.ศ. 2558 ซึ่งอยู่ในช่วงดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ ได้มีคำขวัญประจำปีเพื่อสร้างความเข้าใจพหุวัฒนธรรมที่เป็นปรากฏการณ์ใหม่ของชุมชนว่า “ความหลากหลายของชาติพันธุ์คือสีสันของ

ชุมชน” อันสะท้อนให้เห็นความพยายามจัดการเรียนรู้สืบสานภูมิปัญญาในชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจและปรับตัวต่อลักษณะ
พหุวัฒนธรรมที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงในระดับภูมิภาค

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 เพื่อพัฒนาศักยภาพของกลุ่มนักวิจัยท้องถิ่นทั้งในด้านเนื้อหาและระเบียบวิธีวิจัย
ด้วยการวิจัยทางมานุษยวิทยา เป็นส่วนที่ต้องอาศัยคำอธิบายประกอบมาก จำเป็นต้องแยกอธิบายเป็นอีกบทความหนึ่งเนื่อง
ด้วยข้อจำกัดของขนาดบทความ ทั้งนี้ได้ให้แสดงผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 ในบทความนี้ไว้เพื่อประกอบความเข้าใจใน
ภาพรวมอย่างสังเขปคือ

โครงการฯ ได้พัฒนาศักยภาพของกลุ่มนักวิจัยท้องถิ่นทั้ง 4 กลุ่มเพื่อให้การสร้างกระบวนการจัดการความรู้
ภูมิปัญญาที่แต่ละกลุ่มดำเนินงานมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น โดยมีการจัดประชุมร่วมด้านการดำเนินงานวิจัยเพื่อพัฒนาการสร้ง
หัวข้อวิจัยและวิธีการวิจัยทางมานุษยวิทยา 6 ครั้ง การลงพื้นที่ปฏิบัติการเก็บข้อมูลและติดตามการทำงานที่วิจัยเพื่อเสริม
ทักษะในการใช้เทคนิคการทำงานภาคสนามให้มีประสิทธิภาพ 10 ครั้ง การประชุมเชิงปฏิบัติการ (work shop) เพื่อฝึกฝนการ
เขียนรายงานวิจัย 2 ครั้ง โดยมีผู้เชี่ยวชาญร่วมให้คำแนะนำทางด้านเนื้อหาและระเบียบวิธีวิจัย ได้แก่ ผศ.ดร.ฉวีวรรณ
ประจวบเหมาะ ผู้เชี่ยวชาญทางมานุษยวิทยา ผศ.ดร.ประจวบ จันทรหมื่น ผู้เชี่ยวชาญทางชาติพันธุ์กวย พตท.ผศ.ดร.ไวพจน์
กุลชาติ ผู้เชี่ยวชาญทางรัฐศาสตร์ และคุณวรเชษฐ์ เขียวจันทร์ ผู้เชี่ยวชาญการอบรมศักยภาพเชิงกระบวนการ

ด้วยกระบวนการพัฒนาศักยภาพกลุ่มนักวิจัยดังกล่าว ทำให้เกิดผลลัพธ์ในโครงการวิจัยนี้เชิงรูปธรรมด้วยการสร้ง
โครงการวิจัยย่อยภายใต้ชุดโครงการนี้เป็น 4 โครงการ คือ โครงการกระบวนการสืบสานภูมิปัญญาล้านนา กรณีศึกษาโครงการ
หน่อคำลำแก้ว โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา เชียงใหม่ ได้ปรับปรุงรูปแบบการจัดการความรู้เพื่อสืบสานภูมิปัญญาตาม
โมเดล “หน่อคำลำแก้ว” โดยขยายหลักสูตรภูมิปัญญาต่าง ๆ ให้มีมากขึ้นและให้สอดคล้องกับการนำความรู้ไปใช้ประกอบ
อาชีพให้เป็นประโยชน์ได้ในปัจจุบัน โครงการแนวทางการพัฒนาห้องเรียนภูมิปัญญาเพื่อการสืบทอดอัตลักษณ์คนไทดำ
โดยการมีส่วนร่วมเครือข่ายชุมชนภาคใต้ ได้สร้างโมเดล “ห้องเรียนไทดำ” ในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาชาวไทดำ
โครงการการจัดการความรู้ในการฟื้นฟูและอนุรักษ์อัตลักษณ์ชาวส่วยบ้านสร้างโหง่น ตำบลหนองไฮ อำเภอสำโรง จังหวัด
อุบลราชธานี ได้สร้างโมเดล “ห้องเรียนวิถีไทบ้าน” ในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาชาวส่วย และโครงการการปรับตัวในสังคม
พหุอัตลักษณ์อาเซียน กรณีตำบลทุ่งควายกิน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ได้สร้างโมเดล “ค่ายรักษวัฒนธรรม” ในการ
จัดการความรู้ภูมิปัญญาให้กับชุมชนในตำบลทุ่งควายกิน

ผลลัพธ์เชิงรูปธรรมจากการวิจัยของโครงการแสดงให้เห็นว่า การจัดการความรู้ภูมิปัญญาเป็นส่วนหนึ่งของ
ความเคลื่อนไหวในการฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรม จำเป็นต้องอาศัยส่วนร่วมของชุมชนและการสร้างกระบวนการในการ
จัดการความรู้ภูมิปัญญาที่มีประสิทธิภาพ ปัจจุบันให้ความสนใจเชื่อมโยงความรู้ภูมิปัญญาในชุมชนร่วมกับเครือข่ายชุมชนที่
เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่นและภูมิภาค ทำให้ข้อตระหนักถึงลักษณะของความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมได้รับความสำคัญมากขึ้น

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

การศึกษาทำให้เห็นลักษณะสำคัญของเครือข่ายกับความเคลื่อนไหวการจัดการความรู้ท้องถิ่น (Network and
Local Knowledge Organization Movement) ที่มีการปรับทิศทางการดำเนินงานก้าวข้ามจากชุมชนสู่ท้องถิ่นและภูมิภาค
อย่างกว้างขวางขึ้น กลุ่มเครือข่ายเยาวชนสืบสานภูมิปัญญาทั้ง 4 กลุ่มในการศึกษารั้งนี้เป็นตัวอย่งของขบวนการเคลื่อนไหว
ทางสังคมแบบใหม่ ที่พัฒนาความคิดและแนวทางขึ้นมาจากการเรียนรู้ประสบการณ์ทางพัฒนาของบรรดาองค์กรเอกชน
ในหลายทศวรรษก่อนหน้านี้ เครือข่ายกลุ่มนี้มีแนวทางร่วมกันคือมุ่งให้ความสนใจต่อการสืบสานภูมิปัญญาของชุมชน
สร้างกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาตนเองจากวัฒนธรรมและชุมชนในท้องถิ่น โดยมีความมุ่งหมายที่จะส่งเสริมให้เยาวชนใน



ท้องถิ่นมีศักยภาพในการจัดการความรู้ท้องถิ่นของตนเอง รวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาต่าง ๆ เชื่อมโยงกับผู้รู้ที่เรียกว่า “ครูภูมิปัญญา” ในท้องถิ่นของตนมีความรู้เท่าทันสถานการณ์สังคมเพื่อนำไปสู่การกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง ด้วยการกำหนดเป้าประสงค์เพื่อ “เรียนรู้รากเหง้า เท่าทันสังคม กำหนดวิถีชีวิตของตนเอง” และนำแนวคิดการศึกษาบนฐานชุมชนมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะกับในกลุ่มเครือข่ายเยาวชนสืบสานภูมิปัญญา 4 ภาคที่เติบโตมาจากกระบวนการพัฒนาชุมชนและความเคลื่อนไหวการสืบสานภูมิปัญญาตั้งแต่ทศวรรษ 2540 มีการบูรณาการความรู้จากประสบการณ์การพัฒนาเพื่อนำมาใช้ในการจัดการความรู้เพื่อสืบสานภูมิปัญญาจนเป็นชุดมโนทัศน์ “รากเหง้าวัฒนธรรม-สืบสานภูมิปัญญา-การศึกษาบนฐานชุมชน” มาเป็นกรอบและแนวทางการดำเนินการ สะท้อนความเคลื่อนไหวของการร่วมมือในการสร้างเครือข่ายที่กว้างขวางขึ้นจากชุมชนสู่ท้องถิ่นและภูมิภาค โดยมีลักษณะที่สำคัญคือ

1) เครือข่ายความร่วมมือจากองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับการสืบสานภูมิปัญญาเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน การวางแผนคิดและแนวทางการทำงานให้สามารถมีทิศทางร่วมกัน จากตัวอย่างที่เห็นได้ในกลุ่มเครือข่ายเยาวชนสืบสานภูมิปัญญา ที่สามารถรวมตัวกันและกระจายกันทำงานในพื้นที่ต่าง ๆ ในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยมาตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา มีความพยายามที่จะถ่ายทอดการทำงานจากรุ่นก่อตั้งสู่รุ่นต่อไป ที่น่าสนใจคือกลุ่มเครือข่ายเยาวชนสืบสานภูมิปัญญาได้ลงไปทำงานเคลื่อนไหวในท้องถิ่นและชุมชน ทำให้มีสมาชิกคนทำงานที่มาจากคนที่อยู่ในท้องถิ่นและชุมชนเติบโตขึ้นมา จนสามารถขึ้นมาทำหน้าที่เป็นผู้เคลื่อนไหวในการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง โดยมีองค์กรเครือข่ายเยาวชนสืบสานภูมิปัญญา 4 ภาค ทำหน้าที่เป็นเสมือนพี่เลี้ยงและประสานงานระหว่างท้องถิ่นกับชุมชน แสดงให้เห็นว่าการสร้างเครือข่ายคนทำงานพัฒนาในด้านการสืบสานภูมิปัญญา จำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการสร้างคนรุ่นใหม่ในวงการพัฒนาที่เติบโตขึ้นมาจากในชุมชนของตนเอง เรียกลักษณะของคนทำงานพัฒนาแบบนี้ว่า “นักพัฒนาคนใน” ซึ่งจะได้สร้างจิตสำนึกผูกพันขึ้นมาจากภายในของท้องถิ่นและชุมชนของตนในกระบวนการพัฒนาและการจัดการความรู้เพื่อสืบสานภูมิปัญญา

2) เครือข่ายความร่วมมือจากชุมชนวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องและเครือข่ายชุมชนชาติพันธุ์มีความสำคัญมากขึ้นเนื่องจากความรู้ในการสืบสานภูมิปัญญาที่สัมพันธ์กับกลุ่มคนที่มีลักษณะวัฒนธรรมร่วมกันหรือกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน จำเป็นต้องมีการแลกเปลี่ยนกันระหว่างชุมชนของตนเอง การสร้างเครือข่ายของชุมชนวัฒนธรรมและชุมชนชาติพันธุ์ที่เกี่ยวข้องกันจึงมีความจำเป็นที่จะทำให้เกิดความเชื่อมโยงสัมพันธ์ของกลุ่มวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ของตนในมิติที่กว้างและลึกซึ้งขึ้นได้ เช่น กรณีวัฒนธรรมล้านนาในการดำเนินงานของโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ กรณีพหุวัฒนธรรมของแรงงานกลุ่มต่าง ๆ ในการดำเนินงานของกลุ่มรักษ์เขาชะเมา จังหวัดระยอง กรณีกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในการดำเนินงานของกลุ่มยุวชนสร้างสรรค์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และกรณีกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย(กวย/กูย) ในการดำเนินงานของสถาบันพัฒนาเยาวชนสืบสานภูมิปัญญาอีสาน จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีเนื้อหาในกระบวนการจัดการเรียนรู้สืบสานภูมิปัญญาในด้านประวัติศาสตร์ รวมทั้งวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ที่แต่ละชุมชนเองมีการรักษาวัฒนธรรมของตนได้ในแง่มุมและรูปแบบที่แตกต่างกันไป เช่น โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาได้เชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนล้านนาและครูภูมิปัญญาล้านนาแห่งต่าง ๆ ที่ยังรักษาวัฒนธรรมที่เป็นตัวแทนของล้านนา แปรเนื้อหาและรูปแบบออกมาเป็นหลักสูตรล้านนาที่แยกย่อยตามวัฒนธรรมล้านนาแต่ละประเภทอย่างหลากหลาย หรือกรณีของเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในภาคใต้ นอกจากจะได้ริเริ่มในการจัดการความรู้เพื่อการสืบสานภูมิปัญญาชาติพันธุ์ในชุมชนของตนแล้ว ยังได้มีการติดต่อแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชนชาติพันธุ์ไทดำในที่ต่าง ๆ จนได้สร้างเครือข่ายไทดำในภาคใต้ขึ้น และสร้างความสัมพันธ์ร่วมกับเครือข่ายไทดำในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ตลอดจนเครือข่ายไทดำที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แสดงให้เห็นว่าในมิติทางชาติพันธุ์ การจัดการความรู้ในการสืบสานภูมิปัญญาไม่สามารถทำได้อย่างจำกัดเพียงแค่ความเข้าใจในชุมชนของตนอย่างโดดเดี่ยว แต่ต้องขยายมิติความสัมพันธ์

เชื่อมโยงไปสู่ชุมชนชาติพันธุ์เดียวกันในท้องถิ่นของตนให้กว้างขึ้น และสามารถก้าวข้ามพรมแดนของชาติ ซึ่งจะทำให้ความเข้าใจต่อความรู้ในเรื่องชาติพันธุ์ของตนมองเห็นความสัมพันธ์กว้างขวางขึ้นจากชุมชนสู่ท้องถิ่นและภูมิภาคด้วย

ด้วยเหตุนี้ ปรากฏการณ์ความเคลื่อนไหวทางสังคมที่พิจารณาผ่านการพัฒนาในด้านการจัดการความรู้เพื่อสืบสานภูมิปัญญาซึ่งเติบโตขึ้นมาจากความสนใจต่อชุมชนและท้องถิ่น จึงมีความสำคัญมากขึ้นที่จะต้องทำความเข้าใจความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในระดับที่กว้างขวางขึ้น เนื่องจากชุมชนเองไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่ยังคงเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นและภูมิภาคของตน ความรู้ของชุมชนจึงต้องเป็นความรู้ที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายของชุมชนและชุดความรู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น กระบวนการจัดการความรู้เพื่อสืบสานภูมิปัญญาให้มีประสิทธิภาพจึงจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายของความเคลื่อนไหวในการทำงานอย่างกว้างขวางมากขึ้นจากบุคคลและองค์กรในชุมชนสู่ท้องถิ่นและภูมิภาคด้วยเช่นเดียวกัน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ ผศ.ดร.บัญชา แก้วส่อง อดีตผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาจารย์ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ ที่ปรึกษาโครงการ คุณนิวัตร ไช้เต็กม ผศ.ดร.ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ ผู้สนับสนุนทางความคิดและคำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อโครงการวิจัย ครูภูมิปัญญาทุกท่านที่ยินดีให้ข้อมูลทรงคุณค่า ทีมโครงการวิจัยย่อยจากเครือข่ายเยาวชนสืบสานภูมิปัญญาที่ร่วมดำเนินการภาคปฏิบัติการของการวิจัยอย่างอดทนและแข็งขัน และผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ความเห็นในการพัฒนาปรับปรุงโครงการวิจัยนี้ให้สำเร็จตามเป้าหมาย

รายการอ้างอิง

- คิด แก้วคำชาติ. (2557). ห้องเรียนวิถีไทบ้าน. ใน ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ และคณะ (บ.ก.), *บ้านผ้าแล้ง-นาเจริญ ห้องเรียนวิถีไทบ้าน* (หน้า 25-46). กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนารูปแบบสถาบันการจัดการเรียนรู้ด้านเด็กเยาวชนบนฐานชุมชน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนสุขภาพ (สสส.).
- เครือข่ายเยาวชนสืบสานภูมิปัญญา. (2558). แนวคิดการศึกษามูลฐานชุมชน, *เวทีการศึกษามูลฐานชุมชน ตอนคนมีราก*. [แผ่นพับ]. เชียงใหม่: โสภณสืบสานภูมิปัญญาล้านนา.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2534). *วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และเรณู วิชาศิลป์. (2538). องค์ความรู้ประวัติศาสตร์ไทอาหม. ใน บุญพา มีสินทุต, จารุวรรณ พรหมวัง-ข้าเพชร (บ.ก.), *การศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไท* (หน้า 51-80). สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2542). *วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- นิติ ภาวครพันธุ์. (2558). *ชนถกชาติและชาติพันธุ์*. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2547). *30 ชาติในเชียงราย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.
- ประชาภิจักรจักร (เข้ม บุนนาค), พระยา. (2478). *พงศาวดารโยนก*. พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ มหาอำมาตย์โท เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (ปลื้ม สุจริตกุล). พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.
- พิเชฐ สายพันธ์. (2561). การศึกษาคนไทในรัฐอัสสัม อินเดีย: จากแนวคิด “รากเหง้าดั้งเดิม” สู่ “ชาตินิยมเชิงเชื้อชาติ” และ “การกำหนดทางชาติพันธุ์”. *วารสารมานุษยวิทยา*, 1(1), 83-117.



- ยุคติ มุกดาวิจิตร. (2548). **อ่าน ‘วัฒนธรรมชุมชน’: วาทศิลป์และการเมืองของชาติพันธุ์นิพนธ์แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน.
- วิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนพันธ์), ชุน. (2506). **หลักไทย**. พระนคร: โอเดียนสโตร์.
- วิจิตรวาทการ, พลตรี หลวง. (2549). **งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2557). **10 ปีญาชนสยาม เล่ม 1 ปีญาชนแห่งรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์**. กรุงเทพฯ: โอเพ่น โซไซตี้.
- สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. (2543). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2546). “บทนำ”. ใน ชูพนิจ เกษมณี (บ.ก.), **ชาติพันธุ์และมายาคติ**. (หน้า 5-16). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2552). **ความเข้าใจ “วัฒนธรรม” ในงานวิจัยสังคมไทย มานุษยวิทยาปะทะวัฒนธรรมศึกษา: ยกเครื่องเรื่องวัฒนธรรมศึกษา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- อนุมานราชชน (เสฐียรโกเศศ), พระยา. (2505). **ไทย-จีน**. พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.
- อนุมานราชชน (เสฐียรโกเศศ), พระยา. (2511). **เรื่องของชาติไทย**. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์.
- โองเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา. (2555). **หลักสูตรวิชาภูมิปัญญาล้านนา**. เชียงใหม่: นานาการพิมพ์.
- Geertz, Clifford. (1963). “Primordial ties”. In John Hutchison and Anthony D. Smith (Eds.), *Ethnicity* (pp. 40-45). Oxford – New York: Oxford University Press.
- Shils, Edward. (1957). Primordial, personal, sacred and civil ties. *British Journal of Sociology*, 8(2), 130-145.
- Smith, Anthony D. (1998). *Nationalism and Modernism: A critical survey of recent theories of nations and nationalism*. London and New York: Routledge.
- Van den Berghe, Pierre L. (1978). Race and ethnicity: a sociological perspective. *Ethnic and Relation Studies*, 1(4), 401-411.
- Van den Berghe, Pierre L. (1988). Ethnicity and the sociology debate. In John Rex and David Mason (Eds.), *Theories of Ethnic and Race Relations* (pp. 246-263). Cambridge: Cambridge University Press.
- Wenger, Etienne. (2000). *Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.



การศึกษาความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน
รายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชวมงคลธัญบุรีของอาจารย์
ตามทรรศนะของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
นพรัตน์ พิเภก^{1*} สายฝน บุษชา²

A Study of Expectation and Hands-on Action in Instructors' Teaching and
Learning Management of "RMUTT Identity" Course
from RMUTT First Year Student' s Perspectives

Nopparat Phipek^{1*} Saifon Bucha²

Received 21/07/2022

Revised 10/09/2022

Accepted 08/12/2022

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความคาดหวังและการปฏิบัติจริง ในการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์ รายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชวมงคลธัญบุรี ของอาจารย์ ตามทรรศนะของนักศึกษา ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี 2) เปรียบเทียบความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชวมงคลธัญบุรี มุ่งศึกษาในด้านคุณลักษณะของอาจารย์ ด้านเทคนิคการสอน ด้านเนื้อหาวิชา ด้านกิจกรรมการสอน ด้านการใช้วัดกรรม และสื่อการสอน และด้านการประเมินผลผู้เรียน งานวิจัยนี้ศึกษาจาก “ประชากร” ทั้งหมดของผู้เรียนที่ลงทะเบียนเรียน รายวิชานี้ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามอิเล็กทรอนิกส์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ การทดสอบที (Dependent Sample: T-test)

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความคาดหวังในการจัดการเรียนการสอน ในทรรศนะของนักศึกษาทั้งในภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก โดยด้านคุณลักษณะของอาจารย์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านเนื้อหาวิชา มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 2) การปฏิบัติจริงในการ จัดการเรียนการสอน ในทรรศนะของนักศึกษาทั้งในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านคุณลักษณะของอาจารย์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านเนื้อหาวิชา มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 3) เปรียบเทียบความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน ในภาพรวมพบว่า ระดับการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอนสูงกว่าความคาดหวังของนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 ทุกด้าน

^{1*} คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

E-mail: noparat_p@rmutt.ac.th

² คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Faculty of Liberal Arts Rajamangala University of Technology Thanyaburi

E-mail: saifonbucha@rmutt.ac.th

* Corresponding author e-mail: noparat_p@rmutt.ac.th



คำสำคัญ: การจัดการเรียนการสอน วิชาอัตลักษณ์แห่งราชวมงคลธัญบุรี ความคาดหวัง การปฏิบัติจริง

Abstract

The objectives of this study were to: 1) examine students' expectation and hands-on action of instructors' teaching and learning management of the "RMUTT Identity" course, 2) compare between students' expectation and hands-on action of instructors' teaching and learning management of the "RMUTT Identity" course., in terms of instructors' identity, teaching techniques, course details, teaching and learning activity, teaching and learning innovation and media, and students' learning evaluation. The population in this study was all students who registered in the RMUTT Identity course in the second semester of the 2021 academic year. The data was collected through an electronic questionnaire form. Statistics used for analyzing data included percentage, mean, standard deviation and dependent sample t-test.

It was found that: 1) students' expectation regarding both in overall and each aspect of instructors' teaching and learning management, were at high levels. Teacher attributes had the highest average score. A course content had the lowest average score; 2) students' perspectives on both in overall and each aspect of the hands-on action of the instructors' teaching and learning management, were at high levels. The teacher attributes had the highest average. The course content had the lowest average score; 3) By comparing between teaching and learning management's expectation and hands-on action, the results showed that the students' perspectives on the instructors' hands-on action was statistically higher than the expectation at a significant level of .05 in every aspect.

Keyword: teaching and learning management, "RMUTT Identity" course, expectation, hands-on action

บทนำ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี เป็นสถาบันการศึกษาของรัฐที่ให้ความสำคัญกับการเรียนการสอน ส่งเสริมและสนับสนุนในทุกด้านของกระบวนการจัดการเรียนการสอนรายวิชาต่าง ๆ ของสถาบันฯ โดยมุ่งหวังเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนให้มีคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ ในการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้เรียนผู้สอนนับเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีบทบาทสำคัญมากที่จะบริหารจัดการและจัดกระบวนการเรียนการสอนให้มีความสมบูรณ์พร้อม ทั้งการออกแบบการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การเป็นผู้สอน ผู้แนะนำงาน ผู้ถ่ายทอดความรู้ การเลือกใช้นวัตกรรมและสื่อการสอนที่เหมาะสม รวมถึงการประเมินผลการเรียนรู้จากผู้เรียน เป็นต้น

สำหรับ "รายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชวมงคลธัญบุรี" จัดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียน ดำเนินการผ่านกิจกรรมและการลงมือปฏิบัติ มีการออกแบบการเรียนรู้ที่มีสาระความรู้ ส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นทีม และใช้กิจกรรมทางเลือกที่หลากหลายหนุนเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ทำการเปิดสอนให้กับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ทุกสาขาวิชา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะพึงประสงค์ ได้แก่ มีความรักและภูมิใจในสถานศึกษา การมีจิตอาสาสาธารณะ มีศักยภาพพร้อมต่อการเป็นบุคลากรของประเทศที่คุณภาพ แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี มีความตระหนักต่อการอยู่ร่วมกับชุมชนและสังคม ให้การสนับสนุน ช่วยเหลือและแบ่งปันแก่สังคม เป็นต้น (คู่มือการเรียนการสอนรายวิชา 00100101 อัตลักษณ์แห่งราชวมงคลธัญบุรี, 2564, หน้า 3)

เมื่อกระบวนการเรียนรู้เสร็จสิ้น ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจะแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ผู้เรียนได้รู้ เข้าใจ และสามารถนำไปปฏิบัติได้ภายหลังจากที่ได้สำเร็จตามกระบวนการในการเรียนรู้ การประเมินผลการเรียนรู้จากผู้เรียน จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนการสอน ที่เป็นหน้าที่ที่สำคัญของผู้จัดทำและผู้สอนต้องดำเนินการประมวลผลการเรียนรู้ เพื่อนำผลการประเมินนั้นไปพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในรายวิชานี้ต่อไป ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาถึงความคาดหวังในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชชมงคลธัญบุรี และการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอนรายวิชานี้ ตามทฤษฎีของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ทั้งในด้านคุณลักษณะของอาจารย์ ด้านเทคนิคการสอน ด้านเนื้อหาวิชา ด้านกิจกรรมการสอน ด้านการใช้นวัตกรรมและสื่อการสอน และด้านการประเมินผลผู้เรียน รวมทั้งการเปรียบเทียบให้เห็นถึงความแตกต่างของความคาดหวังกับการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน และข้อเสนอแนะอื่น ๆ จากนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ซึ่งเป็นนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชานี้ โดยมุ่งหวังที่จะทราบปัญหาในการเรียนการสอน พร้อมทั้งนำผลจากการวิจัยไปเป็นแนวทางการปรับปรุงการออกแบบการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาให้มีความทันสมัย เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ของมหาวิทยาลัยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคาดหวังและการปฏิบัติจริง ในการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์ รายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชชมงคลธัญบุรีของอาจารย์ ตามทฤษฎีของนักศึกษา ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบความคาดหวังและการปฏิบัติจริง ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชชมงคลธัญบุรีของอาจารย์ ตามทฤษฎีของนักศึกษา ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

สมมติฐานของการวิจัย

ความคาดหวังและการปฏิบัติจริง ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชชมงคลธัญบุรีของอาจารย์ ในด้านคุณลักษณะของอาจารย์ ด้านเทคนิคการสอน ด้านเนื้อหาวิชา ด้านกิจกรรมการสอน ด้านการใช้นวัตกรรมและสื่อการสอน และด้านการประเมินผลผู้เรียน ตามทฤษฎีของนักศึกษา ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีมีความแตกต่างกัน

วิธีการวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษา คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ชั้นปีที่ 1 ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชชมงคลธัญบุรี ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 23 กลุ่มเรียน จำนวนทั้งสิ้น 2,344 คน (สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 2565) และมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 1,542 คน คิดเป็นร้อยละ 65.78 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย คือ ความคาดหวังในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชชมงคลธัญบุรี และการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชชมงคลธัญบุรีของอาจารย์ ตามทฤษฎีของนักศึกษา ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามอิเล็กทรอนิกส์ (Google Form) โดยอาจารย์ผู้สอนจัดส่งแบบสอบถามอิเล็กทรอนิกส์ให้กับนักศึกษาที่เรียนในกลุ่มของตน สำหรับข้อคำถามประกอบด้วย ทฤษฎีเกี่ยวกับความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชชมงคลธัญบุรี 6 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณลักษณะของอาจารย์ ด้าน



เทคนิคการสอน ด้านเนื้อหาวิชา ด้านกิจกรรมการสอน ด้านการใช้นวัตกรรมและสื่อการสอน และด้านการประเมินผลผู้เรียน กำหนดมาตรฐานวัดระดับทรงคนเป็น 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบที (dependent Sample: T-test)

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ลักษณะทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ลักษณะทั่วไปของประชากรผู้ตอบแบบสอบถาม คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชชมงคลธัญบุรี ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง จำนวน 803 คน คิดเป็นร้อยละ 52.1 เป็นเพศชาย จำนวน 739 คน คิดเป็นร้อยละ 47.9 เป็นนักศึกษา คณะบริหารธุรกิจมากที่สุด จำนวน 496 คน คิดเป็นร้อยละ 32.2 รองลงมา คือ นักศึกษาคณะวิศวกรรมศาสตร์ จำนวน 455 คน คิดเป็นร้อยละ 29.5 ส่วนใหญ่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.01 – 3.50 จำนวน 542 คน คิดเป็นร้อยละ 35.1 รองลงมา มีเกรดเฉลี่ย ระหว่าง 2.51 – 3.00 จำนวน 373 คน คิดเป็นร้อยละ 24.2

ตอนที่ 2 ทรรศนะเกี่ยวกับความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชชมงคลธัญบุรีของอาจารย์ ตามทรรศนะของนักศึกษา ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

การศึกษาทรรศนะเกี่ยวกับความคาดหวังในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชชมงคลธัญบุรี และการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชชมงคลธัญบุรี จำแนกเป็น 6 ด้าน คือ ด้านคุณลักษณะของอาจารย์ ด้านเทคนิคการสอน ด้านเนื้อหาวิชา ด้านกิจกรรมการสอน ด้านการใช้นวัตกรรมและสื่อการสอน และด้านการประเมินผลผู้เรียน ผลการสำรวจ พบว่า ความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชชมงคลธัญบุรี ตามทรรศนะของนักศึกษา พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน สามารถจำแนกตามรายด้าน ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคาดหวังและระดับการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชชมงคลธัญบุรี ตามทรรศนะของนักศึกษา ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ด้านคุณลักษณะของอาจารย์

ด้านคุณลักษณะของอาจารย์	ความคาดหวัง			การปฏิบัติจริง		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. มีความสามารถในการอธิบายและถ่ายทอดความรู้ได้อย่างชัดเจน	4.14	.759	มาก	4.23	.755	มาก
2. มีการเตรียมการเรียนการสอน เข้าสอนและเลิกสอนตรงเวลาทุกครั้ง	4.16	.784	มาก	4.23	.766	มาก
3. มีอัธยาศัยที่ดีและพร้อมเป็นที่ปรึกษาที่ดีแก่นักศึกษาและปฏิบัติ ต่อนักศึกษาโดยไม่ใช้อารมณ์	4.25	.763	มาก	4.25	.757	มาก
4. ให้ความเสมอภาคและมีความยุติธรรมกับนักศึกษา	4.25	.772	มาก	4.23	.773	มาก
5. บุคลิกภาพเหมาะสมกับความเป็นอาจารย์	4.28	.753	มาก	4.28	.751	มาก
รวม	4.22	.682	มาก	4.24	.690	มาก

ด้านคุณลักษณะของอาจารย์ พบว่า ทั้งระดับความคาดหวัง และระดับการปฏิบัติจริง ในการจัดการเรียนการสอน เหมือนกัน โดยนักศึกษามีทรรศนะว่า อาจารย์มีบุคลิกภาพเหมาะสมกับความเป็นอาจารย์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$)

รองลงมาคือ คืออัยยาศัยที่ดีและพร้อมเป็นที่ปรึกษาที่ดีแก่นักศึกษาและปฏิบัติในนักศึกษาโดยไม่ใช้อารมณ์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.25$)

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคาดหวังและระดับการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชวมงคลธัญบุรี ตามพรรณษะของนักศึกษา ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ด้านเทคนิคการสอน

ด้านเทคนิคการสอน	ความคาดหวัง			การปฏิบัติจริง		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. เปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการเรียนแบบลงมือปฏิบัติ และสรุปความรู้ด้วยตัวเอง	4.30	.735	มาก	4.25	.742	มาก
2. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายและเหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน	4.13	.813	มาก	4.20	.759	มาก
3. มีการเตรียมงานให้นักศึกษาทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มและนอกกลุ่ม	4.24	.753	มาก	4.23	.748	มาก
4. การสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม เพื่อพัฒนาให้นักศึกษาให้รู้จักคิด วิเคราะห์และอภิปรายร่วมกันอย่างมีเหตุผล	4.18	.770	มาก	4.22	.749	มาก
5. ให้คำชมเชย ยกย่อง หรือให้กำลังใจนักศึกษาในระหว่างทำการสอน เพื่อให้นักศึกษาเรียนอย่างมีความสุข	4.19	.767	มาก	4.21	.762	มาก
รวม	4.21	.671	มาก	4.22	.676	มาก

ด้านเทคนิคการสอน พบว่า ระดับความคาดหวังในการจัดการเรียนการสอน นักศึกษามีความคาดหวังเกี่ยวกับการเปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการเรียนแบบลงมือปฏิบัติและสรุปความรู้ด้วยตัวเองในระดับมาก ($\bar{X} = 4.30$) รองลงมาคือ มีการเตรียมงานให้นักศึกษาทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มและนอกกลุ่มในระดับมาก ($\bar{X} = 4.24$) ในขณะที่ระดับการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน นักศึกษามีพรรณษะว่า อาจารย์มีการเปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการเรียนแบบลงมือปฏิบัติ และสรุปความรู้ด้วยตัวเองในระดับมาก ($\bar{X} = 4.25$) รองลงมาคือ มีการเตรียมงานให้นักศึกษาทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มและนอกกลุ่มในระดับมาก ($\bar{X} = 4.23$)



ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคาดหวังและระดับการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชวมงคลธัญบุรี ตามพรรณษะของนักศึกษา ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ด้านเนื้อหาวิชา

ด้านเนื้อหาวิชา	ความคาดหวัง			การปฏิบัติจริง		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. เนื้อหาวิชาช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรัก มีความภาคภูมิใจในมหาวิทยาลัย รู้จักอัตลักษณ์นักศึกษา และพัฒนาความเป็นนวัตกรรมที่พึงประสงค์ด้วยการใช้ 5H	4.15	.774	มาก	4.22	.746	มาก
2. เนื้อหาวิชาช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีและสังคม	4.14	.793	มาก	4.19	.763	มาก
3. เนื้อหาวิชาช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักการคิดวิเคราะห์ การวางแผน มีมารยาทและบุคลิกภาพที่ดี	4.16	.784	มาก	4.21	.752	มาก
4. เนื้อหาวิชาช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักหลักการใช้ชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.12	.816	มาก	4.17	.781	มาก
5. เนื้อหาวิชาทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการมีจิตสาธารณะต่อสังคม	4.17	.787	มาก	4.23	.764	มาก
รวม	4.15	.713	มาก	4.20	.689	มาก

ด้านเนื้อหาวิชา พบว่า ระดับความคาดหวังในการจัดการเรียนการสอน นักศึกษามีความคาดหวังให้เนื้อหาวิชาทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการมีจิตสาธารณะต่อสังคมในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.17) รองลงมาคือ เนื้อหาวิชาช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักการคิดวิเคราะห์ การวางแผน มีมารยาทและบุคลิกภาพที่ดีในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.16) ในขณะที่ระดับการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน นักศึกษามีพรรณษะว่า เนื้อหาวิชาทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการมีจิตสาธารณะต่อสังคมในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.23) รองลงมาคือ เนื้อหาวิชาช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรัก มีความภาคภูมิใจในมหาวิทยาลัย รู้จักอัตลักษณ์นักศึกษาและพัฒนาความเป็นนวัตกรรมที่พึงประสงค์ด้วยการใช้ 5H³ ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.22)

³ 5H คือ คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี อันประกอบด้วย Head, Heart, Hand, Hip และ Heel

Head หมายถึง ความรู้และวิธีการคิดของนักศึกษาที่ถูกปลูกฝังโดยมหาวิทยาลัย

Heart หมายถึง การปลูกฝัง การส่งเสริมคุณลักษณะที่ดี เพื่อนำไปใช้เป็นวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ

Hand หมายถึง การสร้างเสริมสมรรถนะและทักษะต่าง ๆ ที่บัณฑิตสามารถปฏิบัติและแสดงออกมาให้เห็นได้อย่างชัดเจน

Hip หมายถึง การส่งเสริมให้นักศึกษาคำนึงถึงสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี เพื่อนำไปสู่การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

Heel หมายถึง การส่งเสริมให้บัณฑิตสามารถพัฒนาศักยภาพตนเองได้หลังจบการศึกษาแล้ว

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคาดหวังและระดับการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชชมงคลธัญบุรี ตามทรงสนะของนักศึกษา ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ด้านกิจกรรมการสอน

ด้านกิจกรรมการสอน	ความคาดหวัง			การปฏิบัติจริง		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. กิจกรรมการสอนสอดคล้องกับเนื้อหาและเหมาะสมกับเวลาเรียน	4.15	.778	มาก	4.20	.760	มาก
2. กิจกรรมส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและรายบุคคลเน้นการฝึกปฏิบัติมากกว่าทฤษฎีเพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์	4.18	.775	มาก	4.22	.748	มาก
3. เปิดโอกาสให้นักศึกษาซักถามปัญหาและแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน	4.21	.755	มาก	4.24	.754	มาก
4. จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนให้นักศึกษาค้นคว้าความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง	4.18	.778	มาก	4.22	.757	มาก
5. จัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลายให้ผู้เรียนได้เข้าใจเนื้อหาสาระที่เรียน	4.16	.775	มาก	4.21	.747	มาก
รวม	4.17	.688	มาก	4.22	.683	มาก

ด้านกิจกรรมการสอน พบว่า ระดับความคาดหวังในการจัดการเรียนการสอน นักศึกษามีความคาดหวังในเรื่องการเปิดโอกาสให้นักศึกษาซักถามปัญหาและแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียนในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.21) รองลงมาคือ กิจกรรมส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและรายบุคคล เน้นการฝึกปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ และจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนให้นักศึกษาค้นคว้าความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.18) ในขณะที่ระดับการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน นักศึกษามีทรงสนะว่ามีการเปิดโอกาสให้นักศึกษาซักถามปัญหาและแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียนในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.24) รองลงมา คือ มีกิจกรรมส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและรายบุคคลเน้นการฝึกปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ อีกทั้งยังจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนให้นักศึกษาค้นคว้าความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.22)



ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคาดหวังและระดับการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชชมงคลธัญบุรี ตามทรรศนะของนักศึกษา ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ด้านการใช้นวัตกรรมและสื่อการสอน

ด้านการใช้นวัตกรรมและสื่อการสอน	ความคาดหวัง			การปฏิบัติจริง		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ใช้สื่ออุปกรณ์การสอนที่ทันสมัยและสอดคล้องเหมาะสมกับเนื้อหาของบทเรียน	4.19	.769	มาก	4.23	.750	มาก
2. มีการกระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ ประกอบการเรียน และการนำเสนอผลงาน	4.16	.756	มาก	4.21	.742	มาก
3. สื่อการสอนส่งเสริมให้นักศึกษาเกิดการคิดวิเคราะห์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การสร้างนวัตกรรม	4.17	.770	มาก	4.22	.751	มาก
4. ผู้สอนใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายในการเรียนการสอน	4.15	.769	มาก	4.20	.757	มาก
5. ผู้สอนใช้สื่อเทคโนโลยีในการสอนทำให้เข้าใจง่าย	4.19	.775	มาก	4.21	.769	มาก
รวม	4.17	.681	มาก	4.21	.685	มาก

ด้านการใช้นวัตกรรมและสื่อการสอน พบว่า ระดับความคาดหวังในการจัดการเรียนการสอน นักศึกษามีความคาดหวังให้มีการใช้สื่ออุปกรณ์การสอนที่ทันสมัยและสอดคล้องเหมาะสมกับเนื้อหาของบทเรียน และผู้สอนใช้สื่อเทคโนโลยีในการสอนทำให้เข้าใจง่ายในระดับมาก ($\bar{X} = 4.19$) รองลงมาคือ สื่อการสอนส่งเสริมให้นักศึกษาเกิดการคิดวิเคราะห์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การสร้างนวัตกรรมในระดับมาก ($\bar{X} = 4.17$) ขณะที่ระดับการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน นักศึกษามีทรรศนะว่า มีการใช้สื่ออุปกรณ์การสอนที่ทันสมัย และสอดคล้องเหมาะสมกับเนื้อหาของบทเรียนในระดับมาก ($\bar{X} = 4.23$) รองลงมาคือ สื่อการสอนส่งเสริมให้นักศึกษาเกิดการคิดวิเคราะห์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การสร้างนวัตกรรมในระดับมาก ($\bar{X} = 4.22$)

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคาดหวังและระดับการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชชมงคลธัญบุรี ตามทฤษฎีของนักศึกษา ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ด้านการประเมินผลผู้เรียน

ด้านการประเมินผลผู้เรียน	ความคาดหวัง			การปฏิบัติจริง		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. มีการแจ้งเกณฑ์วัดผลและประเมินผล และการให้คะแนนแต่ละงานให้ผู้เรียนทราบอย่างชัดเจน	4.20	.763	มาก	4.22	.753	มาก
2. ใช้วิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย เช่น การรายงานกลุ่ม อภิปราย การสรุปผังความคิด	4.21	.751	มาก	4.23	.735	มาก
3. มีการวัดผลและประเมินผลการนำเสนอกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์/จิตสาธารณะ/การร้องเพลงมหาวิทยาลัย	4.22	.764	มาก	4.21	.753	มาก
4. มีการวัดผลและประเมินผลการทำงานเป็นทีมในแต่ละบทเรียน	4.21	.766	มาก	4.24	.742	มาก
5. มีการวัดผลและประเมินผลโดยใช้การถอดบทเรียนออกมาเป็นรูปแบบผังความคิด	4.22	.771	มาก	4.25	.747	มาก
รวม	4.21	.688	มาก	4.23	.676	มาก

ด้านการประเมินผลผู้เรียน พบว่า ระดับความคาดหวังในการจัดการเรียนการสอน นักศึกษามีความคาดหวังให้มีการวัดผลและประเมินผลการนำเสนอกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ จิตสาธารณะและการร้องเพลงมหาวิทยาลัย มีการวัดผลและประเมินผลโดยใช้การถอดบทเรียนออกมาเป็นรูปแบบผังความคิดในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.22) รองลงมาคือ ใช้วิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย เช่น การรายงานกลุ่ม อภิปราย การสรุปผังความคิด มีการวัดผลและประเมินผลการทำงานเป็นทีมในแต่ละบทเรียนในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.21) ในขณะที่ระดับการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน นักศึกษามีทฤษฎีว่า มีการวัดผลและประเมินผลโดยใช้การถอดบทเรียนออกมาเป็นรูปแบบผังความคิดในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.25) รองลงมา คือ มีการวัดผลและประเมินผลการทำงานเป็นทีมในแต่ละบทเรียนในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.24)



ตอนที่ 3 การเปรียบเทียบความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชวมงคลธัญบุรีของอาจารย์ ตามทฤษฎีของนักศึกษา ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ในภาพรวม พบว่า ระดับการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอนสูงกว่าระดับความคาดหวังของนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทุกด้าน พิจารณาจำแนกตามรายด้าน ดังนี้

ตารางที่ 7 การเปรียบเทียบความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชวมงคลธัญบุรี ตามทฤษฎีของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ด้านคุณลักษณะของอาจารย์

การจัดการเรียนการสอน รายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชวมงคลธัญบุรี ด้านคุณลักษณะของอาจารย์		$\bar{X}$	S.D.	t	P
1. มีความสามารถในการอธิบายและถ่ายทอดความรู้ได้อย่างชัดเจน					
ความคาดหวัง		4.14	.759		
การปฏิบัติจริง		4.23	.755	5.946**	.000
2. มีการเตรียมการเรียนการสอน เข้าสอนและเลิกสอนตรงเวลาทุกครั้ง					
ความคาดหวัง		4.16	.784		
การปฏิบัติจริง		4.23	.766	3.936**	.000
3. มีอัธยาศัยดีและพร้อมเป็นที่ปรึกษาที่ดีแก่นักศึกษาและปฏิบัติต่อนักศึกษาโดยไม่ใช้อารมณ์					
ความคาดหวัง		4.25	.763		
การปฏิบัติจริง		4.25	.757	.127	.899
4. ให้ความเสมอภาคและมีความยุติธรรมกับนักศึกษา					
ความคาดหวัง		4.25	.772		
การปฏิบัติจริง		4.23	.773	-.964	.335
5. บุคลิกภาพเหมาะสมกับความเป็นอาจารย์					
ความคาดหวัง		4.28	.753		
การปฏิบัติจริง		4.28	.751	-.172	.863
ภาพรวม					
ความคาดหวัง		4.22	.682		
การปฏิบัติจริง		4.24	.690	2.604**	.009

*p < .05 **p < .01

การเปรียบเทียบความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอนด้านคุณลักษณะของอาจารย์ พบว่า ความสามารถในการอธิบายและถ่ายทอดความรู้ได้อย่างชัดเจน มีการเตรียมการเรียนการสอน เข้าสอนและเลิกสอนตรงเวลาทุกครั้ง และมีอัธยาศัยดีและพร้อมเป็นที่ปรึกษาที่ดีแก่นักศึกษาและปฏิบัติต่อนักศึกษาโดยไม่ใช้อารมณ์ ระดับการปฏิบัติจริงสูงกว่าระดับความคาดหวังของนักศึกษา ในขณะที่ บุคลิกภาพเหมาะสมกับความเป็นอาจารย์ การให้ความเสมอภาคและมีความยุติธรรมกับนักศึกษา มีระดับต่ำกว่าระดับความคาดหวังของนักศึกษา โดยในภาพรวม พบว่า ระดับการปฏิบัติจริงสูงกว่าระดับความคาดหวังอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 8 การเปรียบเทียบความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชวมงคล ธัญบุรี ตามทฤษฎีของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ด้านเทคนิคการสอน

การจัดการเรียนการสอน รายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชวมงคลธัญบุรี ด้านเทคนิคการสอน		$\bar{X}$	S.D.	t	P
1. เปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการเรียนแบบลงมือปฏิบัติและสรุปความรู้ด้วยตัวเอง					
ความคาดหวัง		4.30	.735		
การปฏิบัติจริง		4.25	.742	-3.142**	.002
2. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายและเหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน					
ความคาดหวัง		4.13	.813		
การปฏิบัติจริง		4.20	.759	4.175**	.000
3. มีการเตรียมงานให้นักศึกษาทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มและนอกกลุ่ม					
ความคาดหวัง		4.24	.753		
การปฏิบัติจริง		4.23	.748	-.334	.738
4. การสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงงาม เพื่อพัฒนาให้นักศึกษารู้จักคิด วิเคราะห์และอภิปรายร่วมกันอย่างมีเหตุผล					
ความคาดหวัง		4.18	.770		
การปฏิบัติจริง		4.22	.749	1.995*	.046
5. ให้คำชมเชย ยกย่อง หรือให้กำลังใจนักศึกษาในระหว่างทำการสอนเพื่อให้นักศึกษาเรียนอย่างมีความสุข					
ความคาดหวัง		4.19	.767		
การปฏิบัติจริง		4.21	.762	1.798	.072
ภาพรวม					
ความคาดหวัง		4.21	.671		
การปฏิบัติจริง		4.22	.676	1.527	.127

*p < .05 **p < .01

การเปรียบเทียบความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอนด้านเทคนิคการสอน พบว่า การปฏิบัติจริง เรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายและเหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน การสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงงาม เพื่อพัฒนาให้นักศึกษารู้จักคิด วิเคราะห์และอภิปรายร่วมกันอย่างมีเหตุผล การให้คำชมเชย ยกย่อง หรือ ให้กำลังใจนักศึกษาในระหว่างทำการสอนเพื่อให้นักศึกษาเรียนอย่างมีความสุข มีระดับสูงกว่าระดับความคาดหวังของนักศึกษา

ในขณะที่ การปฏิบัติจริงเรื่องเปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการเรียนแบบลงมือปฏิบัติและสรุปความรู้ด้วยตัวเอง และการเตรียมงานให้นักศึกษาทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มและนอกกลุ่มนั้น มีระดับต่ำกว่าระดับความคาดหวังของนักศึกษา โดยในภาพรวม พบว่า ระดับการปฏิบัติจริงสูงกว่าระดับความคาดหวังอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05



ตารางที่ 9 การเปรียบเทียบความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชวมงคลธัญบุรี ตามทฤษฎีของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ด้านเนื้อหาวิชา

การจัดการเรียนการสอน รายวิชาอัตลักษณ์แห่ง ราชวมงคลธัญบุรี ด้านเนื้อหาวิชา	$\bar{X}$	S.D.	t	P
1. เนื้อหาวิชาช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรัก มีความภาคภูมิใจในมหาวิทยาลัย รู้จักอัตลักษณ์นักศึกษาและพัฒนาความเป็นนวัตกรรมที่พึงประสงค์ด้วยการใช้ 5H				
ความคาดหวัง	4.15	.774		
การปฏิบัติจริง	4.22	.746	4.766**	.000
2. เนื้อหาวิชาช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีและสังคม				
ความคาดหวัง	4.14	.793		
การปฏิบัติจริง	4.19	.763	3.221**	.001
3. เนื้อหาวิชาช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักการคิดวิเคราะห์ การวางแผน มีมารยาทและบุคลิกภาพที่ดี				
ความคาดหวัง	4.16	.784		
การปฏิบัติจริง	4.21	.752	2.962**	.003
4. เนื้อหาวิชาส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักหลักการใช้ชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้				
ความคาดหวัง	4.12	.816		
การปฏิบัติจริง	4.17	.781	3.154**	.002
5. เนื้อหาวิชาทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการมีจิตสาธารณะต่อสังคม				
ความคาดหวัง	4.17	.787		
การปฏิบัติจริง	4.23	.764	3.728**	.000
ภาพรวม				
ความคาดหวัง	4.15	.713		
การปฏิบัติจริง	4.20	.689	5.322**	.000

*p < .05 **p < .01

การเปรียบเทียบความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอนด้านเนื้อหาวิชา พบว่า ในภาพรวมระดับการปฏิบัติจริงสูงกว่าระดับความคาดหวังอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ระดับการปฏิบัติจริงสูงกว่าระดับความคาดหวังทุกข้อ

ตารางที่ 10 การเปรียบเทียบความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชวมงคล ธัญบุรี ตามทฤษฎีของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ด้านกิจกรรมการสอน

การจัดการเรียนการสอน รายวิชาอัตลักษณ์แห่ง ราชวมงคลธัญบุรี ด้านกิจกรรมการสอน	$\bar{X}$	S.D.	t	P
1. กิจกรรมการสอนสอดคล้องกับเนื้อหาและเหมาะสมกับเวลาเรียน				
ความคาดหวัง	4.15	.778		
การปฏิบัติจริง	4.20	.760	3.090**	.002
2. กิจกรรมส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและรายบุคคล เน้นการฝึกปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์				
ความคาดหวัง	4.18	.775		
การปฏิบัติจริง	4.22	.748	2.944**	.003
3. เปิดโอกาสให้นักศึกษาซักถามปัญหาและแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน				
ความคาดหวัง	4.21	.755		
การปฏิบัติจริง	4.24	.754	1.576	.115
4. จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนให้นักศึกษาค้นคว้าความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง				
ความคาดหวัง	4.18	.778		
การปฏิบัติจริง	4.22	.757	3.142**	.002
5. จัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลายให้ผู้เรียนได้เข้าใจเนื้อหาสาระที่เรียน				
ความคาดหวัง	4.16	.775		
การปฏิบัติจริง	4.21	.747	3.770**	.000
ภาพรวม				
ความคาดหวัง	4.17	.688		
การปฏิบัติจริง	4.22	.683	4.645**	.000

*p < .05 **p < .01

การเปรียบเทียบความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอนด้านกิจกรรมการสอน พบว่า ในภาพรวม ระดับการปฏิบัติจริงสูงกว่าระดับความคาดหวังอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ระดับการปฏิบัติจริงสูงกว่าระดับความคาดหวังทุกข้อ



ตารางที่ 11 การเปรียบเทียบความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชวมงคล ธัญบุรี ตามทฤษฎีของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ด้านการใช้นวัตกรรมและสื่อการสอน

การจัดการเรียนการสอน รายวิชาอัตลักษณ์แห่ง ราชวมงคลธัญบุรี ด้านการใช้นวัตกรรมและสื่อการสอน	$\bar{X}$	S.D.	t	P
1. ใช้สื่ออุปกรณ์การสอนที่ทันสมัยและสอดคล้องเหมาะสมกับเนื้อหาของบทเรียน				
ความคาดหวัง	4.19	.769		
การปฏิบัติจริง	4.23	.750	2.799**	.005
2. มีการกระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ ประกอบการเรียนรู้ และการนำเสนอผลงาน				
ความคาดหวัง	4.16	.756		
การปฏิบัติจริง	4.21	.742	2.864**	.004
3. สื่อการสอนส่งเสริมให้นักศึกษาเกิดความคิดวิเคราะห์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การสร้างนวัตกรรม				
ความคาดหวัง	4.17	.770		
การปฏิบัติจริง	4.22	.751	3.476**	.001
4. ผู้สอนใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายในการเรียนการสอน				
ความคาดหวัง	4.15	.769		
การปฏิบัติจริง	4.20	.757	3.609**	.000
5. ผู้สอนใช้สื่อเทคโนโลยีในการสอนทำให้เข้าใจง่าย				
ความคาดหวัง	4.19	.775		
การปฏิบัติจริง	4.21	.769	1.108	.268
ภาพรวม				
ความคาดหวัง	4.17	.681		
การปฏิบัติจริง	4.21	.685	4.286**	.000

*p < .05 **p < .01

การเปรียบเทียบความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน ด้านการใช้นวัตกรรม และสื่อ การสอน พบว่า ในภาพรวม ระดับการปฏิบัติจริงสูงกว่าระดับความคาดหวังอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ระดับการปฏิบัติจริงสูงกว่าระดับความคาดหวังทุกข้อ

ตารางที่ 12 การเปรียบเทียบความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาอัตลักษณ์ แห่งราชวมงคลธัญบุรี ตามทฤษฎีของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ด้านการประเมินผลผู้เรียน

การจัดการเรียนการสอน รายวิชาอัตลักษณ์แห่ง ราชวมงคลธัญบุรี ด้านการประเมินผลผู้เรียน	$\bar{X}$	S.D.	t	P
1. มีการแจ้งเกณฑ์วัดผลและประเมินผล และการให้คะแนนแต่ละงานให้ผู้เรียนทราบอย่างชัดเจน				
ความคาดหวัง	4.20	.763		
การปฏิบัติจริง	4.22	.753	1.034	.301
2. ใช้วิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย เช่น การรายงานกลุ่ม อภิปราย การสรุปฟังความคิด				
ความคาดหวัง	4.21	.751		
การปฏิบัติจริง	4.23	.735	.816	.414
3. มีการวัดผลและประเมินผลการนำเสนอกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ จิตสาธารณะ การร้องเพลงมหาวิทยาลัย				
ความคาดหวัง	4.22	.764		
การปฏิบัติจริง	4.21	.753	-.089	.929
4. มีการวัดผลและประเมินผลการทำงานเป็นทีมในแต่ละบทเรียน				
ความคาดหวัง	4.21	.766		
การปฏิบัติจริง	4.24	.742	1.974*	.049
5. มีการวัดผลและประเมินผล โดยใช้การถอดบทเรียนออกมาเป็นรูปแบบผังความคิด				
ความคาดหวัง	4.22	.771		
การปฏิบัติจริง	4.25	.747	1.687	.092
ภาพรวม				
ความคาดหวัง	4.21	.688		
การปฏิบัติจริง	4.23	.676	1.643	.101

*p < .05 **p < .01

การเปรียบเทียบความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอน ด้านการประเมินผลผู้เรียน พบว่า การปฏิบัติจริงในเรื่อง การวัดผลและประเมินผลการทำงานเป็นทีมในแต่ละบทเรียน การวัดผลและประเมินผลโดยใช้การถอดบทเรียนออกมาเป็นรูปแบบผังความคิด การแจ้งเกณฑ์วัดผลและประเมินผลและการให้คะแนนแต่ละงานให้ผู้เรียนทราบอย่างชัดเจน และการใช้วิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย เช่น การรายงานกลุ่ม อภิปราย การสรุปฟังความคิดนั้น มีระดับสูงกว่าระดับความคาดหวังของนักศึกษา

ในขณะที่การปฏิบัติจริงเรื่องการวัดผลและประเมินผลการนำเสนอกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์จิตสาธารณะและการร้องเพลงมหาวิทยาลัย มีระดับต่ำกว่าระดับความคาดหวังของนักศึกษา ในภาพรวม พบว่า ระดับการปฏิบัติจริงสูงกว่าระดับความคาดหวังอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05



อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชวมงคลธัญบุรีของอาจารย์ ตามทฤษฎีของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี พบว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์ทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านคุณลักษณะของอาจารย์ ด้านเทคนิคการสอน ด้านเนื้อหาวิชา ด้านกิจกรรมการสอน ด้านการใช้นวัตกรรมและสื่อการสอน และด้านการประเมินผลผู้เรียน มีระดับความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในภาพรวม และรายข้ออยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรรณพนิช จันทา, สมเกียรติ ไทยปรีชา, กิตติพนธ์ เพิ่มพูน และศุภชัย เหมือนโพธิ์ (2563) ที่ศึกษาความคาดหวังและความพึงพอใจของนิสิตชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2562 ที่มีต่อหลักสูตรการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ที่พบว่า ความคาดหวังต่อหลักสูตรการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดและความพึงพอใจต่อหลักสูตรการเรียน การสอนของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน โดยรวมอยู่ในระดับมาก และประเด็นสำคัญในการบริหารจัดการหลักสูตรการเรียนการสอนทั้ง 6 ด้าน (ด้านหลักสูตร/รายวิชา ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านอาจารย์ผู้สอน ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ด้านปัจจัยสนับสนุนการเรียนการสอน และด้านการให้บริการทางวิชาการของหน่วยสนับสนุนการศึกษาเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของนิสิตชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2562 ที่มีต่อหลักสูตรการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การออกแบบการเรียนรู้และการจัดการเรียนการสอนของผู้สอนทำได้ดีกว่าที่นักศึกษาคาดหวัง อันเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักศึกษา

การเปรียบเทียบความคาดหวังและการปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชวมงคลธัญบุรีตามทฤษฎีของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี พบว่าระดับการปฏิบัติจริงทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านคุณลักษณะของอาจารย์ ด้านเทคนิคการสอน ด้านเนื้อหาวิชา ด้านกิจกรรมการสอน ด้านการใช้นวัตกรรมและสื่อการสอน และด้านการประเมินผลผู้เรียน มีระดับสูงกว่าความคาดหวังของนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สอดคล้องกับงานวิจัยเบญจรัตน์ ราชฉวาง (2562) ที่ศึกษาและเปรียบเทียบความคาดหวังและความเป็นจริงในการจัดการเรียนการสอนของนักศึกษาหลักสูตรระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ ใน 6 ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านครูผู้สอน ด้านเทคนิควิธีการสอน ด้านผู้เรียน ด้านการวัดและประเมินผล และด้านปัจจัยเกื้อหนุน ที่พบว่า นักศึกษาหลักสูตรระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มีความคาดหวังและความเป็นจริงในการจัดการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านเทคนิควิธีการสอน อยู่ในระดับมากที่สุด และงานวิจัยของโกศล รอดมา และจตุรงค์ เหมรา (2556) ได้ศึกษาเรื่องความคาดหวังและสภาพการปฏิบัติจริงตามทฤษฎีของนักศึกษาในการจัดการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาในสถาบันการพลศึกษาภาคเหนือ ผลการศึกษา พบว่า ความคาดหวังและสภาพการปฏิบัติจริงด้านคุณลักษณะของอาจารย์ ด้านเทคนิคการสอน ด้านการใช้นวัตกรรมสื่อในการสอน และด้านการประเมินผลผู้เรียนพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกข้อ จากผลการวิจัยที่พบว่า ระดับการปฏิบัติจริงในการสอนสูงกว่าความคาดหวังก่อนเข้ามาเรียน อาจเนื่องมาจากการออกแบบการเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายที่รายวิชานี้นำมาใช้ เช่น การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ การเรียนรู้จากใบงาน การเรียนรู้จากสถานการณ์จำลอง การเรียนรู้จากกิจกรรม การเรียนรู้จากโครงงาน การเรียนรู้จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์และสื่อดิจิทัล (การเรียนออนไลน์) เป็นต้น สอดคล้องกับสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (2560) ที่กล่าวว่า คนไทย 4.0 คือ คนไทยที่มีความรู้ ความสามารถ เป็นคนไทยที่มีความรู้และทักษะสูง มีความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรม

ข้อเสนอแนะ

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผลการวิจัย จะเป็นการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนการสอนในวิชานี้ ทั้งการออกแบบการเรียนการสอน สื่อและวิธีการสอน คุณภาพการเรียนการสอน เป็นต้น

2. ผลการวิจัย เป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการเรียนการสอน การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ในรายวิชา ให้ทันสมัย เหมาะสมและสอดคล้องกับการพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ต่อไป

3. การวิจัยในเรื่องนี้ จะเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการเรียนการสอนในรายวิชาอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชชมงคลธัญบุรี ตามทฤษฎีของ นักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

2. การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอัตลักษณ์แห่งราชชมงคลธัญบุรี ที่นักศึกษานำไปใช้ในการดำเนินชีวิต

รายการอ้างอิง

โกศล รอดมา และจตุรงค์ เหมรา. (2556). ความคาดหวังและสภาพการปฏิบัติจริงตามความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการ จัดการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาในสถาบันการพลศึกษาภาคเหนือ. *วารสารการวิจัยกาสะลองคำ*, 7(2), 47-59.

สืบค้น 8 มีนาคม 2565, จาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/ksk/article/view/128120/96394>

คู่มือการเรียนการสอนรายวิชา 00100101 อัตลักษณ์แห่งราชชมงคลธัญบุรี. (2564). ปทุมธานี: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

เบญจรัตน์ ราชฉวาง. (2562). ความคาดหวังและความเป็นจริงในการจัดการเรียนการสอนของนักศึกษาที่เรียนในหลักสูตร ระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม*, 13(2), 187-192.

พรรณพนัช จันทา, สมเกียรติ ไทยปรีชา, กิตติพจน์ เหมพูน และศุภชัย เหมือนโพธิ์. (2563). ความคาดหวังและความพึงพอใจของนิสิตชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2562 ที่มีต่อหลักสูตรการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน. *วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์*, 6(1), 85-105.

สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม. (2560). *ประเทศไทย 4.0*. สืบค้น 23 เมษายน 2565, จาก

https://www.nstda.or.th/home/knowledge_post/blueprint-thailand-4/

สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. (2565). **กลุ่มเรียนและนักศึกษาที่ ลงทะเบียนเรียนรายวิชา 00100101-62 RMUTT Identity อัตลักษณ์แห่งราชชมงคลธัญบุรี.** สืบค้น 21 มกราคม 2565, จาก https://oreg3.rmutt.ac.th/registrar/class_info_2_SB.asp?backto=home&option=0&courseid=100000002613&acadyear=2564§ion=15&semester=2&avs619525739=187

การรับรู้แนวปฏิบัติ และคุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการ ของงานทะเบียนนักศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

กรกนก อนรรฆนทะกุล*¹

Service Recipients' Perception on Practice Guidelines and Service Quality of
Service of Registration Department, Faculty of Liberal Arts,
Rajamangala University of Technology Thanyaburi
Kornkanok Anugthanakul¹

Received 02/08/2022

Revised 11/11/2022

Accepted 08/12/2022

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) การรับรู้แนวปฏิบัติของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน และ 2) การรับรู้คุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่าง คือ อาจารย์ และนักศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จำนวน 400 คน โดยใช้สูตรทาร์โรว์ ยามาเน่ (Taro Yamane) และสุ่มตัวอย่างตามสะดวก เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่หาค่าดัชนีความสอดคล้อง ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.993 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.969 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานด้วยค่าที และค่าเอฟ

ผลการวิจัยพบว่า ผู้รับบริการมีการรับรู้แนวปฏิบัติต่อการให้บริการงานทะเบียนในระดับมาก ได้แก่ ด้านข้อมูลงานทะเบียน ด้านการให้บริการงานทะเบียน และด้านขั้นตอนงานทะเบียน สำหรับการรับรู้คุณภาพบริการที่มีต่อการให้บริการของงานทะเบียนอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านความเชื่อถือไว้วางใจได้ ด้านการรู้จักและเข้าใจผู้รับบริการ ด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ ด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อผู้รับบริการ และด้านตอบสนองต่อผู้รับบริการ จากผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ผู้รับบริการที่มีปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา ประเภทบุคคล และความถี่ในการใช้บริการที่แตกต่างกัน มีการรับรู้แนวปฏิบัติและการรับรู้คุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียนไม่แตกต่างกัน ส่วนผู้รับบริการที่มีปัจจัยส่วนบุคคล ด้านวัตถุประสงค์ในการใช้บริการงานทะเบียนที่แตกต่างกัน มีการรับรู้แนวปฏิบัติ และการรับรู้คุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: การรับรู้แนวปฏิบัติ การรับรู้คุณภาพการบริการ งานทะเบียน

¹ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

E-mail: kornkanok_a@rmutt.ac.th

Abstract

The purposes of this exploratory study were 1) to examine service recipients' perception on practice guidelines of service registration; and 2) to investigate service recipients' perception on service quality of service of Registration Department of the Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi. The samples were 400 students and teachers at the Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi. Taro Yamane's sample size calculation and the convenience sampling method were employed. The research instrument used for data collection was a self-administered questionnaire with the Index Objective Congruence (IOC) score of 0.993 and the reliability level of 0.969. The data obtained were analyzed by using the descriptive statistics of percentage, mean, standard deviation. T-test and F-test were used to test the research hypotheses.

The results showed that the level of service recipients' perception on practice guidelines towards service of registration including giving information, providing services, and the service process was at a high level. Overall, the service recipients' perception on the service quality of the service of the registration department including reliability, empathy, service tangibility, assurance, and responsiveness was at a high level. The results from hypothesis testing showed that the service recipients with the differences of gender, age, education level, status, and frequency of using service had no different perception on the practice guidelines of service and perception on service quality of service of registration. The service recipients, who had different purposes of using service, had different perception on the practice guidelines of service and perception on service quality of service of registration with the statistical significance level of 0.05.

Keywords: perception on practice guideline, perception on service quality, service of registration

บทนำ

การให้บริการที่ดี เป็นการให้บริการแบบครบถ้วนสมบูรณ์ เป็นการพัฒนาระบบการให้บริการและทัศนคติ วิธีคิด วิธีทำงานของเจ้าหน้าที่งานทะเบียนที่มีเป้าหมายที่จะให้นักศึกษาและอาจารย์ได้รับการที่ควรจะได้รับอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ มีความสะดวกรวดเร็วในการให้บริการมุ่งที่จะให้บริการในเชิงส่งเสริมและสร้างทัศนคติและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการ ตลอดจนเป็นการให้บริการที่มีความถูกต้องชอบธรรม สามารถตรวจสอบได้สร้างความเสมอภาคทั้งในการให้บริการและในการที่จะได้รับการบริการจากเจ้าหน้าที่งานทะเบียน ทำให้เกิดความพึงพอใจสูงสุด และในงานบริการลูกค้าที่หลาย ๆ ธุรกิจกำลังดำเนินการอยู่นั้น มักจะมีคำถามของผู้ประกอบการ หรือ ผู้จัดการว่าทำอะไรถึงจะทำให้องค์กรของเรา มีบริการที่ดี รวดเร็วและครบวงจร จนมีลูกค้าที่ชมบอกปากต่อปากว่าให้มาที่เราลูกค้ามาแล้วรู้สึกประทับใจ จนทำให้เกิดแบรนด์ในการบริการ อันจะส่งผลต่อแบรนด์ขององค์กร แน่นอนว่าทุก ๆ องค์กรต้องการให้เกิดภาพนี้ขึ้น วิธีการสร้างนั้นมิใช่สร้างได้เพียงไม่กี่เดือน แต่มันต้องสร้างกันหลายปี จนเกิดเป็นวัฒนธรรมองค์กร หลายองค์กรก็มีวิธีที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับลักษณะธุรกิจ ค่านิยม และวัฒนธรรมขององค์กรนั้น ๆ ด้วย วิธีการสร้างระบบบริการที่เป็นเลิศและครบวงจร (One-Stop Service) นั้นเป็นวิธีหนึ่งที่สำคัญและสามารถนำมาใช้ได้ โดยจะต้องมีการปรับปรุงปัจจัยสู่ความสำเร็จในสามปัจจัยหลัก (พิชณพร รุโจปการ,

2556) คือ 1) บุคลากรผู้ให้บริการ 2) สถานที่สิ่งแวดล้อม และ 3) กระบวนการให้บริการ ซึ่งการบริการดังกล่าว จะส่งผลต่อการรับรู้ของผู้รับบริการ เพราะการรับรู้ (Perceptions) เป็นกระบวนการซึ่งเริ่มต้นจากการรับข้อมูลจากภายนอกของประสาทสัมผัสต่าง ๆ (Sensation) ข้อมูลจะถูกส่งไปแลกเปลี่ยนกับข้อมูลจากความทรงจำเดิมที่มี (Memory) จากนั้น จึงประมวลออกมาเป็นความเข้าใจ (Cognition) และส่งผลออกมาเป็นการตอบโต้ (Action) ในที่สุดข้อมูลที่ได้รับในแต่ละวันเป็นเพียงส่วนหนึ่งของข้อมูลจำนวนมหาศาลที่มีอยู่รอบตัว เพราะในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ จะมีสิ่งเร้าจากภายนอกที่มีอิทธิพลต่อเรา และเราจะเลือกให้ความสนใจต่อสิ่งเร้าจากภายนอก ที่มีความสำคัญที่สุดในช่วงเวลานั้นและจะเพิกเฉยต่อข้อมูลอื่น ๆ ที่เหลือ ปัจจุบันและต่อไปในอนาคตการแข่งขันด้านลูกค้าจะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นเพราะความต้องการของลูกค้าแต่ละบุคคลนั้น มีความหลากหลายและสลับซับซ้อนมากขึ้น หน่วยงานหลายแห่งแข่งขันกันโดยพัฒนาหน่วยงานในลักษณะที่เน้นลูกค้าเป็นสำคัญและมีเป้าหมายไปที่กลุ่มลูกค้าเดียวกัน ส่วนในสายตาลูกค้าผลิตภัณฑ์และบริการต่าง ๆ ของทางหน่วยงานนั้นอาจไม่มีความแตกต่างกันมากนัก ด้วยเหตุนี้ยุทธศาสตร์ของหน่วยงานส่วนมากจึงหันให้ความสำคัญกับการสร้างความโดดเด่นทางด้านคุณภาพบริการซึ่งนับเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างความได้เปรียบที่ยั่งยืนและยังเป็นการสร้างความแตกต่าง ในการแข่งขันของหน่วยงาน เนื่องจากงานบริการคือหัวใจสำคัญในการสร้างความแตกต่างทางธุรกิจ เพื่อครองใจลูกค้าหรือผู้รับบริการ ดังนั้นการปรับปรุงคุณภาพบริการ จึงถือเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้สามารถยืนหยัดสู้กับคู่แข่งได้ เพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรที่อยู่ในใจของผู้รับบริการ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีเป็นสถาบันการศึกษาที่มีการจัดบริการให้กับนักศึกษา บุคลากรจึงจำเป็นต้องมีการให้บริการที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน ดังนั้นการให้ความสำคัญเกี่ยวกับการจัดการบริการการศึกษารวมทั้งจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักศึกษาจึงมีความสำคัญ โดยเฉพาะสำนักงานส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน ที่มีหน้าที่ในการจัดการบริการการศึกษา ตั้งแต่การรับเข้าศึกษา จัดตารางสอน ตารางสอบ การลงทะเบียนเรียน การจัดห้องเรียนห้องสอบ การประมวลผลการศึกษา การประกาศผลการศึกษา การแจ้งจบการศึกษา เป็นต้น โดยส่วนใหญ่ นักศึกษาจะคาดหวังจากการทำงานของบุคลากร สามารถช่วยเหลือและเป็นที่พึ่งที่ดีของนักศึกษาและการทำงานที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ อีกทั้ง นักศึกษายังมีความคาดหวังจากการได้รับบริการที่มีคุณภาพ และสร้างความพึงพอใจต่อการใช้บริการงานทะเบียน ซึ่งก็มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพการบริการของงานทะเบียนนักศึกษา ได้แก่ งานวิจัยของรติมา กานต์ห้วยหงษ์ทอง, อองาม เปรมสุข และเพียว ดีใจ (2559) ที่พบว่า ความพึงพอใจต่อการใช้บริการงานทะเบียนที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ที่มีความเอาใจใส่ต่อผู้รับบริการ เอกสารคำร้องมีความชัดเจนเข้าใจง่าย ทั้งนี้ควรมีอุปกรณ์สารสนเทศให้บริการอย่างเพียงพอ มีขั้นตอนการรับบริการอย่างชัดเจน นอกจากนั้นการพัฒนาระบบทะเบียนออนไลน์ให้มีความสะดวก ความรวดเร็วในการเข้าสู่ระบบ การจัดหมวดหมู่ และข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการให้บริการงานทะเบียนอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป งานวิจัยของ มงคล มานพทวี และพระมหาธิติพงษ์ วรทสสี (2561) ที่พบว่า บุคลากรของงานทะเบียนทุกคนมีจิตสำนึกที่ดีต่อพันธกิจในการให้บริการคือจะต้องให้บริการด้วยความมีมิตรไมตรีมีความเป็นกันเองมีความรักใคร่กลมเกลียวกันช่วยเหลือซึ่งกันและกันและสิ่งที่บุคลากรทุกคนในงานทะเบียนและวัดผลจะต้องคำนึงถึงคือจะต้องพยายามทำให้นิสิตมีความพึงพอใจมากที่สุดหรือสามารถสนองตอบความต้องการของนิสิตมากที่สุดโดยยึดหลักการในการบริการด้วยความสะดวกรวดเร็วถูกต้องเสมอภาคสนองตอบความต้องการและมีความพร้อมในการให้บริการไม่เลือกปฏิบัติในการให้บริการ งานวิจัยของจิรวรรณ บุญพิทักษ์ และกาญจน์ระวี อนันตอัศรกุล (2562) ที่พบว่า แนวทางการพัฒนาคุณภาพบริการ ได้แก่ 1) ด้านบุคลากร ผู้ให้บริการ โดยการจัดบุคลากรให้มีเพียงพอต่อให้บริการในเวลาปกติ และมีผู้รับบริการมาติดต่อเป็นจำนวนมาก 2) ด้านสถานที่สิ่งแวดล้อม โดยการจัดสถานที่ให้บริการให้มีความเหมาะสม สะอาด เป็นระเบียบ อุปกรณ์ เครื่องมือ หยิบใช้ได้สะดวก และ 3) ด้านกระบวนการให้บริการ โดยมีการแจ้งขั้นตอนและระยะเวลาที่ชัดเจน

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี เป็นหน่วยงานหนึ่งที่มุ่งเน้นในเรื่องของงานบริการเป็นหลัก เนื่องจากมีจำนวนนักศึกษาที่เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี เป็นจำนวนมากส่งผลให้งานด้านบริการต่าง ๆ ของคณะมีเพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกัน ดังนั้นงานด้านการให้บริการนักศึกษา เช่น งานทะเบียน จึงเป็นภาระหน้าที่ของบุคลากรที่จะต้องเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพการให้บริการแก่นักศึกษาในรายวิชาศึกษาทั่วไป ได้แก่ รายวิชาภาษาอังกฤษสื่อสารมวลชน รายวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารและสาขาวิชาอุตสาหกรรมบริการการบิน ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยเล็งเห็นว่าการศึกษารับรู้ของนักศึกษาและอาจารย์ต่อแนวปฏิบัติ และคุณภาพบริการของงานทะเบียน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีจะเป็นประโยชน์ต่อคณะในการวางแผนการพัฒนาปรับปรุงคณะในด้านคุณภาพบริการได้อย่างชัดเจน เหมาะสม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ สร้างความพึงพอใจสูงสุด และสร้างความมั่นใจต่อผู้ใช้บริการงานทะเบียนของคณะศิลปศาสตร์ให้สูงขึ้น โดยผู้วิจัยเลือกศึกษา งานทะเบียนของคณะศิลปศาสตร์ เนื่องจากเป็นงานที่มีนักศึกษาต้องมาติดต่อใช้บริการและผลที่ได้จากการศึกษาสามารถชี้ให้เห็นข้อดีและข้อบกพร่องของการรับรู้แนวปฏิบัติ และคุณภาพบริการงานทะเบียน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ตลอดจนนำข้อมูลจากผลการวิจัย ไปเป็นแนวทางประกอบการวางแผน การดำเนินงาน สำหรับบุคลากรผู้ให้บริการงานทะเบียนและปรับปรุง แก้ไข พัฒนางานทะเบียนเพื่อให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการรับรู้แนวปฏิบัติของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
2. เพื่อศึกษาการรับรู้คุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

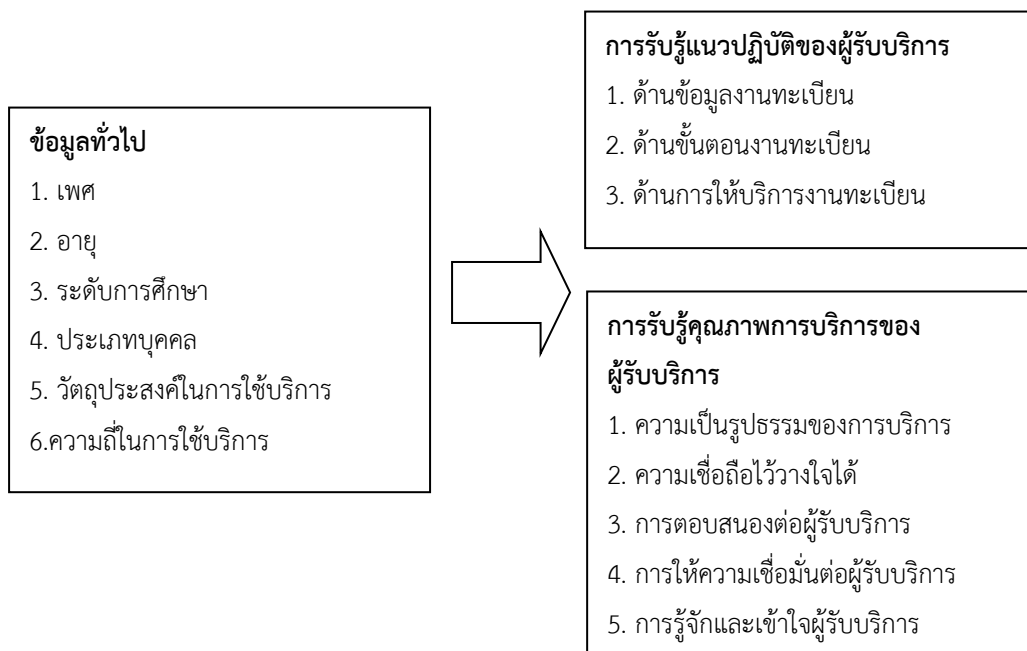
สมมติฐานการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดสมมติฐานศึกษาการรับรู้แนวปฏิบัติ และคุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ดังนี้

1. ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้รับบริการที่แตกต่างกันมีการรับรู้แนวปฏิบัติที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีแตกต่างกัน
2. ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้รับบริการที่แตกต่างกันมีการรับรู้คุณภาพบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีแตกต่างกัน

ตัวแปรอิสระ (independent variable)

ตัวแปรตาม (dependent variable)



ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การรับรู้แนวปฏิบัติ และคุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการของงานทะเบียน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี” เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) และใช้รูปแบบการสำรวจ (Survey Research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ อาจารย์ และนักศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ในปีการศึกษา 2564 อาจารย์ จำนวน 130 คน นักศึกษา จำนวน 2,154 คน รวมทั้งสิ้น 2,284 คน (ข้อมูลบุคลากรจาก ฐานข้อมูลงานบุคลากร คณะศิลปศาสตร์ ข้อมูลนักศึกษาจาก สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ณ วันที่ 16 มกราคม 2564)

2. กลุ่มตัวอย่าง (Sample) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ อาจารย์ และนักศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี โดยใช้สูตรการคำนวณกลุ่มตัวอย่างของยามาเน่ (Yamane, 1973) ที่ระดับความมีนัยสำคัญ 0.05 และขนาดความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ และสัมประสิทธิ์ความผันแปรเท่ากับ 0.05 จากประชากรทั้งสิ้น 2,284 คน จะได้กลุ่มตัวอย่าง 340 คน โดยมีความผิดพลาดไม่เกินร้อยละ 5 ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 เพื่อความสะดวกในการประเมินผล และการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 400 ตัวอย่าง ซึ่งถือว่าผ่านเกณฑ์ตามที่เงื่อนไขกำหนด คือไม่น้อยกว่า 340 ตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ มีหลักในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อมาเป็นตัวแทนในการศึกษา โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) ดังนี้

ขั้นที่ 1 สุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) จากประชากรที่เป็นนักศึกษาทุกระดับชั้นปีตามหลักสูตรมี 4 สาขาวิชา และจำนวนอาจารย์ของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ขั้นที่ 2 เพื่อความสะดวกในการเก็บข้อมูลคณะฯ ผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่าง 400 คน โดยการสุ่มตัวอย่างตามสะดวก (Convenience Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือเพื่อจัดเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเพื่อทำการวิจัย โดยทำการทบทวนวัตถุประสงค์และตัวแปรที่จะใช้ในการศึกษาวิจัย ค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม ได้ทำการออกแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย 4 ส่วน พร้อมกับวิธีการตอบคำถามดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม โดยลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิดแบบเลือกตอบ (Check List)

ส่วนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับการรับรู้แนวปฏิบัติของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี โดยลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิดแบบเลือกตอบ (Check List) 5 ระดับ

ส่วนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับการรับรู้คุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี โดยลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิดแบบเลือกตอบ (Check List) 5 ระดับ

ส่วนที่ 4 ข้อคำถามเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ โดยลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายเปิด

โดยข้อคำถามในส่วนที่ 2-3 มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของ Likert Scale และให้คะแนนแต่ละระดับตั้งแต่ค่าคะแนนน้อยที่สุด คือ 1 ถึงค่าคะแนนมากที่สุด คือ 5

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือได้ดำเนินการใน 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การตรวจสอบเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยได้นำเสนอแบบสอบถามปรึกษาที่ปรึกษาโครงการเพื่อตรวจสอบความครบถ้วนและความสอดคล้องของเนื้อหาของแบบสอบถามที่ตรงกับเรื่องที่จะศึกษาวิจัย

2. ผู้วิจัยหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ของเครื่องมือ โดยนำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และภาษา ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยและปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม แล้วนำกลับมาปรับปรุง แล้วหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม โดยใช้ค่า IOC (Index of Item Objective Congruence) นำตารางวิเคราะห์ค่า IOCของผู้เชี่ยวชาญ มาคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องแล้วเลือกข้อที่มีค่าดัชนีตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ซึ่งการกำหนดเกณฑ์โดยใช้เกณฑ์การประเมิน ผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญพบว่าแบบสอบถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องได้ค่า IOC เท่ากับ 0.993 และได้รับข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ถูกต้อง สมบูรณ์ และเหมาะสมยิ่งขึ้น

3. การตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) เพื่อพิสูจน์ว่าคำถามมีความน่าเชื่อถือในเชิงสถิติ นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ Pre-test กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับประชากรที่จะทำการวิจัยจำนวน 40 ชุด หลังจากนั้นทำการวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อหาค่าความเชื่อมั่น ด้วยวิธีการหาความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency) ของข้อความแต่ละตอนในแบบสอบถาม โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ของครอนบาช (Cronbach, อ้างถึงใน ประคองกรรณสูตร, 2528) นำแบบสอบถามที่ได้มาทำการลรหัส และคำนวณหาค่า Alpha ด้วยคำสั่งในคอมพิวเตอร์ หากมีค่ามากกว่า 0.70 ถือว่าแบบสอบถามมีความเชื่อถือได้ ซึ่งผู้วิจัยหาค่าความเชื่อมั่นได้เท่ากับ 0.983

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามด้วยตนเองให้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน ที่มารับบริการงานทะเบียน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงเก็บรวบรวมแบบสอบถามและทำการประมวลผลในขั้นตอนต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ผู้ทำวิจัยกำหนดค่าสถิติสำหรับวิเคราะห์ข้อมูลและอธิบายตัวแปรของการวิจัย โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Description Statistics) สำหรับการอธิบายผลการศึกษากับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าความถี่ และค่าร้อยละ และวิเคราะห์การรับรู้แนวปฏิบัติ และคุณภาพการให้บริการ ใช้สถิติ คือ ค่าเฉลี่ยและ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. การวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงอนุมาน ใช้สำหรับทดสอบสมมติฐาน ซึ่งสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ

- ค่าที (Independent Sample: t-test) ใช้สำหรับเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างตัวแปร 2 กลุ่ม คือ เพศเปรียบเทียบกับรับรู้แนวปฏิบัติ และการรับรู้คุณภาพบริการงานทะเบียน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

- ค่าเอฟ เพื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis Of Variance: F-test) การเปรียบเทียบรายคู่ โดยใช้วิธีการ LSD ใช้วิเคราะห์เปรียบเทียบกับการรับรู้แนวปฏิบัติ และการรับรู้คุณภาพบริการงานทะเบียน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ประเภทบุคคล วัตถุประสงค์ การใช้บริการ และคุณภาพในการใช้บริการ

3. สำหรับข้อคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended Questionnaire) เกี่ยวกับปัญหา และอุปสรรค และข้อเสนอแนะของการปฏิบัติงานทะเบียน ผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการพรรณนาบรรยายสรุปเป็นประเด็นใช้ทฤษฎีและประสบการณ์ในการวิเคราะห์ (เอื้อมพร หลินเจริญ, 2555)

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการศึกษา พบว่า ผู้รับบริการส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 77.25 มีอายุระหว่าง 15-24 ปี ร้อยละ 94.25 กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี ร้อยละ 94.25 เป็นนักศึกษา ร้อยละ 94.25 มีวัตถุประสงค์ในการลงทะเบียนเรียน ร้อยละ 27.25 และมีความถี่ในการใช้บริการ 2-3 ครั้ง/เดือน ร้อยละ 39.75

2. ข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้แนวปฏิบัติของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ผลการศึกษา พบว่า การรับรู้แนวปฏิบัติของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน มีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.64$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ผู้รับบริการมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านข้อมูลงานทะเบียน ($\bar{X} = 3.67$) รองลงมาด้านการให้บริการงานทะเบียน ($\bar{X} = 3.65$) และด้านขั้นตอนงานทะเบียน ($\bar{X} = 3.60$) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การรับรู้แนวปฏิบัติของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน

การรับรู้แนวปฏิบัติของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	SD.	ระดับ	อันดับ
1. ด้านข้อมูลงานทะเบียน	3.67	0.82	มาก	1
2. ด้านขั้นตอนงานทะเบียน	3.60	0.91	มาก	3
3. ด้านการให้บริการงานทะเบียน	3.65	0.88	มาก	2
ภาพรวม	3.64	0.84	มาก	

3. การรับรู้คุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ผลการศึกษาพบว่า การรับรู้คุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน ในภาพรวม มีระดับความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.65$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านความเชื่อถือไว้วางใจได้ ($\bar{X} = 3.69$) รองลงมาด้านการรู้จักและเข้าใจผู้รับบริการ ($\bar{X} = 3.68$) ด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ ($\bar{X} = 3.67$) ด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อผู้รับบริการ ($\bar{X} = 3.65$) และด้านการตอบสนองต่อผู้รับบริการ ($\bar{X} = 3.57$) ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การรับรู้คุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน ในภาพรวม

การรับรู้คุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	SD.	ระดับ	อันดับ
1. ด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ	3.67	0.88	มาก	3
2. ด้านความเชื่อถือไว้วางใจได้	3.69	0.91	มาก	1
3. ด้านการตอบสนองต่อผู้รับบริการ	3.57	0.95	มาก	5
4. ด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อผู้รับบริการ	3.65	0.98	มาก	4
5. ด้านการรู้จักและเข้าใจผู้รับบริการ	3.68	1.00	มาก	2
ภาพรวม	3.65	0.90	มาก	

4. สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ว่า ผู้รับบริการที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประเภทบุคคล วัตถุประสงค์ในการใช้บริการในงานทะเบียนที่ใช้บริการครั้งล่าสุด และ ความถี่ในการใช้บริการ ที่แตกต่างกันมีผลต่อการรับรู้แนวปฏิบัติ และการรับรู้คุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการของงานทะเบียน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีที่ต่างกัน

ผลการศึกษาพบว่า ผู้รับบริการที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประเภทบุคคล และความถี่ในการใช้บริการ ที่แตกต่างกันมีผลต่อการรับรู้แนวปฏิบัติ และการรับรู้คุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการของงานทะเบียน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ไม่แตกต่างกัน

ส่วนผู้ให้บริการที่มีวัตถุประสงค์ในการใช้บริการในงานทะเบียนที่ใช้บริการครั้งล่าสุดแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับรู้แนวปฏิบัติของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน และการรับรู้คุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังตารางที่ 3 และตารางที่ 4

ตารางที่ 3 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างของการรับรู้แนวปฏิบัติของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียนที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน จำแนกตามวัตถุประสงค์ในการใช้บริการในงานทะเบียนที่ใช้บริการครั้งล่าสุด

การรับรู้	เปรียบเทียบความแตกต่าง						
	วัตถุประสงค์	n	$\bar{X}$	S.D.	F	df	p
การรับรู้แนวปฏิบัติของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน	การลงทะเบียนเรียน	109	3.71	0.80	1.749	385	0.044*
	การลงทะเบียนเรียนล่าช้า	11	3.01	1.32			
	การลงทะเบียนเรียนเพิ่ม-ถอนรายวิชาเรียน	28	3.96	0.72			
	การชำระค่าเทอม/การขอผ่อนผันชำระค่าเทอม	75	3.61	0.74			
	การถูกถอนชื่อ/พ้นสภาพการเป็นนักศึกษา/ขอคืนสภาพการเป็นนักศึกษา	4	4.00	0.82			
	การขอรักษาสภาพการเป็นนักศึกษา/ขอลาพักการศึกษา/ขอลาออก	4	3.89	0.17			
	การขอเปิด-ปิดรายวิชา/ขอเพิ่มกลุ่มเรียน	4	3.70	1.11			
	ตารางเรียน/ตารางสอน/ห้องเรียน	75	3.62	0.77			
	ตารางสอบ/การคุมสอบ/ห้องสอบ	32	3.55	0.96			
	การขอทราบค่าระดับคะแนน(เกรด)/ขอแก้ไขค่าระดับคะแนน(เกรด)	6	4.28	0.76			
	การขอสำเร็จการศึกษาและขอขึ้นทะเบียนบัณฑิต	11	3.93	0.91			
	การขอเอกสารทางการศึกษา(ใบรับรองการเป็นนักศึกษา/ใบแสดงผลการศึกษา)	14	3.50	0.59			
	การแจ้งเปลี่ยนชื่อ-สกุล,ที่อยู่ ฯลฯ ในระบบทะเบียนนักศึกษา	6	3.59	1.04			
	การขอย้ายกลุ่ม/ย้ายสาขา/ย้ายคณะฯ/ย้ายมหาวิทยาลัย	5	3.20	0.75			
	อื่นๆ	16	3.19	1.10			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างของการรับรู้คุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน
จำแนกตามวัตถุประสงค์ในการใช้บริการในงานทะเบียนที่ใช้บริการครั้งสุดท้าย

การรับรู้	เปรียบเทียบความแตกต่าง						
	วัตถุประสงค์	n	$\bar{X}$	S.D.	F	df	p
การรับรู้ คุณภาพ บริการของ ผู้รับบริการที่ มีต่อการ ให้บริการ งานทะเบียน	การลงทะเบียนเรียน	109	3.74	0.81	1.800	385	0.037*
	การลงทะเบียนเรียนล่าช้า	11	3.01	1.32			
	การลงทะเบียนเรียนเพิ่ม-ถอนรายวิชาเรียน	28	3.96	0.72			
	การชำระค่าเทอม/การขอผ่อนผันชำระค่าเทอม	75	3.61	0.74			
	การถูกถอนชื่อ/พ้นสภาพการเป็นนักศึกษา/ขอคืน สภาพการเป็นนักศึกษา	4	4.00	0.82			
	การขอรักษาสภาพการเป็นนักศึกษา/ขอลาพัก การศึกษา/ขอลาออก	4	3.89	0.17			
	การขอเปิด-ปิดรายวิชา/ขอเพิ่มกลุ่มเรียน	4	3.70	1.11			
	ตารางเรียน/ตารางสอน/ห้องเรียน	75	3.62	0.77			
	ตารางสอบ/การคุมสอบ/ห้องสอบ	32	3.55	0.96			
	การขอทราบค่าระดับคะแนน(เกรด)/ขอแก้ไขค่า ระดับคะแนน(เกรด)	6	4.28	0.76			
	การขอสำเร็จการศึกษาและขอขึ้นทะเบียนบัณฑิต	11	3.93	0.91			
	การขอเอกสารทางการศึกษา(ใบรับรองการเป็น นักศึกษา/ใบแสดงผลการศึกษา)	14	3.50	0.59			
	การแจ้งเปลี่ยนชื่อ-สกุล, ที่อยู่ ฯลฯ ในระบบ ทะเบียนนักศึกษา	6	3.59	1.04			
	การขอย้ายกลุ่ม/ย้ายสาขา/ย้ายคณะฯ/ย้าย มหาวิทยาลัย	5	3.20	0.75			
	อื่นๆ	16	3.19	1.10			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้แนวปฏิบัติ และคุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการของงานทะเบียนนักศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี สามารถสรุปและอภิปรายผลได้ดังนี้

ผู้รับบริการส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 77.25 มีอายุระหว่าง 15-24 ปี ร้อยละ 94.25 กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี ร้อยละ 94.25 เป็นนักศึกษา ร้อยละ 94.25 มีวัตถุประสงค์ในการลงทะเบียนเรียน ร้อยละ 27.25 และมีความถี่ในการใช้บริการ 2-3 ครั้ง/เดือน ร้อยละ 39.75

การรับรู้แนวปฏิบัติของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน

ผู้รับบริการมีการรับรู้แนวปฏิบัติต่อการให้บริการงานทะเบียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาารายด้านพบว่า ด้านข้อมูลงานทะเบียนอยู่ในระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาด้านการให้บริการงานทะเบียน และด้านขั้นตอนงานทะเบียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า งานทะเบียนมีการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน การจัดทำระเบียบว่าด้วยงานทะเบียนและประมวลผลเพื่อให้บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติ และยังเกี่ยวข้องกับผู้เรียนทุกคนตั้งแต่เข้าเรียนจนจบการศึกษาและออกจากสถานศึกษา โดยมีการเผยแพร่แนวปฏิบัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องที่หลากหลายช่องทาง เช่น เว็บไซต์ ระบบสารสนเทศงานทะเบียน และสื่อโซเชียลมีเดีย รวมไปถึงเจ้าหน้าที่งานทะเบียนที่ให้ข้อมูล และจัดกระบวนการทำงานเพื่อสร้างการบริการที่สะดวกรวดเร็ว ทำให้เป็นแนวทางแก่อาจารย์ นักศึกษา และบุคลากรเกิดการรับรู้แนวปฏิบัติ สามารถเข้าถึงข้อมูลงานทะเบียน และปฏิบัติตามขั้นตอนต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ดังที่ฤทธิ์เดช สุตาและคณะ (2557) กล่าวว่า กระบวนการรับรู้จากข้อมูลต่างๆ โดยมีสิ่งกระตุ้นเป็นสื่อกลาง และบุคคลจะประมวลความรู้ที่มาจากการจำจนเกิดความเข้าใจในเรื่องนั้น การรับรู้สิ่งต่าง ๆ นั้นจะเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการปรับตัว เนื่องจากการปรับตัวจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อเกิดการรับรู้และถูกกระตุ้นจากสิ่งเร้า อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของนิสรีน อัสวะวิวัฒน์กุล และพัชรีวรรณ กิจมี (2557) ที่พบว่า บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่งานทะเบียนและประมวลผล ได้ปฏิบัติหน้าที่ตามกระบวนการปฏิบัติงานใหม่ ที่มีการจัดระบบการทำงานให้เกิดความคล่องตัว ปรับลดขั้นตอนที่ยุ่งยากให้ง่ายขึ้นเพื่อสร้างการบริการที่สะดวกรวดเร็ว จัดทำลำดับขั้นตอนการให้บริการที่ง่าย ไม่ซับซ้อน เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้รับบริการสามารถทำตามได้อย่างถูกต้องและไม่สับสน รวมถึงเรียนรู้ความต้องการของผู้รับบริการผ่านการสอบถามพูดคุย ข้อร้องเรียน หรือคำชมเชยต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงครั้งต่อไป อีกทั้งยังสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ อรอนงค์ คำคน และมนตรี อนันตรักษ์ (2558) ที่กล่าวว่า คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม ควรมีการจัดทำป้าย และผังแสดงขั้นตอนการให้บริการที่เด่นชัด รวมทั้งป้ายบอกทิศทางในการติดต่อกับส่วนงานอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับผู้รับบริการ และงานวิจัยของ รติมา กานต์ ห้วยหงษ์ทอง, อองาม เปรมสุข และเพียว ดีใจ (2559) ที่พบว่า ควรมีอุปกรณ์สารสนเทศให้บริการอย่างเพียงพอ มีขั้นตอนการรับบริการอย่างชัดเจน มีการพัฒนาระบบทะเบียนออนไลน์ให้มีความสะดวก ความรวดเร็วในการเข้าสู่ระบบ การจัดหมวดหมู่ และข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการให้บริการงานทะเบียนอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

การรับรู้คุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน

ผู้รับบริการมีการรับรู้คุณภาพบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาารายด้านพบว่า ด้านความเชื่อใจไว้วางใจได้อยู่ในระดับมากเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาด้านความรู้จักและเข้าใจผู้รับบริการ ด้านความ

เป็นรูปธรรมของการบริการ ด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อผู้รับบริการ และด้านการตอบสนองต่อผู้รับบริการ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าเจ้าหน้าที่ทะเบียนให้ข้อมูลถูกต้องและน่าเชื่อถือ ให้บริการตามลำดับขั้นตอนก่อน-หลัง ไม่เลือกปฏิบัติ มีความรู้ทักษะในการปฏิบัติงานเป็นอย่างดี และตอบคำถามผู้รับบริการได้ตรงประเด็น อีกทั้ง สถานที่ให้บริการมีความเหมาะสม ด้านทำเลที่ตั้งสำนักงาน จึงทำให้ผู้รับบริการรับรู้ถึงคุณภาพของการให้บริการที่เป็นที่น่าพอใจ ดังคำกล่าวของ ครอสบี้ (Crosby, 1982 อ้างจาก ประวร ไชยอ้าย, 2561) กล่าวไว้ว่า หากผู้ให้บริการสามารถให้บริการที่สอดคล้องตรงตามความต้องการของผู้รับบริการหรือสร้างการบริการที่มีระดับสูงกว่าที่ผู้รับบริการได้คาดหวังจะส่งผลให้การบริการดังกล่าวเกิดคุณภาพการให้บริการซึ่งจะทำให้ผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจจากบริการที่ได้รับเป็นอย่างมาก และยังสอดคล้องกับคำกล่าวของ กรอนรูส (Gronroos, 1982 อ้างจาก ประวร ไชยอ้าย, 2561) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า ผู้รับบริการสามารถรับรู้ได้จากการเข้ารับบริการจากผู้ให้บริการที่มีความรู้และทักษะในงานบริการ ซึ่งสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีระบบและแบบแผน สามารถเข้าพบได้อย่างง่ายและมีความยืดหยุ่นในการให้บริการรวมถึงระบบการบริการที่จัดเตรียมไว้ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้รับบริการ สอดคล้องกับงานวิจัยของสรค์ชัย กิตยานันท์ และคณะ (2560) พบว่า ระดับคุณภาพการให้บริการของคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อนำมาพิจารณาเป็นรายด้าน ได้แก่ ด้านความน่าเชื่อถือ ด้านการตอบสนอง ด้านการให้ความมั่นใจ ด้านการเอาใจใส่ ด้านรูปธรรมของการบริการ โดยผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ระดับคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับมากทุกด้าน และงานวิจัยของ จีรพรรณ บุญพิทักษ์ และกาญจน์ระวี อนันต์อัครกุล (2562) ที่พบว่า การรับรู้ต่อคุณภาพการบริการของนักศึกษาผู้ใช้บริการสำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยสวนดุสิตอยู่ในระดับมากทุกด้านเช่นกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมชาย คิตประดับ, คุณวุฒิ คนฉลาด และเจริญวิทย์ สมพงษ์ธรรม (2557) ที่พบว่า คุณภาพการให้บริการของงานทะเบียนและสถิตินิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพาโดยรวมอยู่ในระดับมาก เพราะเจ้าหน้าที่มีความรู้ความสามารถ เหมาะสมกับตำแหน่งที่ปฏิบัติงานและสามารถให้คำแนะนำเรื่องระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมาย และวิธีปฏิบัติได้เป็นอย่างดี และการให้บริการสถานที่ ที่ติดต่อขอรับบริการสะอาด เป็นระเบียบ สถานที่ให้บริการมีความเหมาะสมแก่การให้บริการสะดวกแก่การติดต่อ

ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผู้รับบริการที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประเภทบุคคล และความถี่ในการใช้บริการ ไม่มีผลต่อการรับรู้แนวปฏิบัติของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน และไม่มีผลต่อการรับรู้คุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน ส่วนผู้รับบริการที่มีวัตถุประสงค์ในการใช้บริการที่แตกต่างกัน มีผลต่อการรับรู้แนวปฏิบัติของผู้รับบริการ และการรับรู้คุณภาพบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียนแตกต่างกัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าผู้รับบริการงานทะเบียนทุกคนล้วนต้องการได้รับข้อมูลงานทะเบียนที่ถูกต้อง และการได้รับการบริการที่มีคุณภาพเพื่อให้สามารถปฏิบัติตามได้ถูกต้อง และไม่สับสน จึงเรียนรู้วิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ จากสื่อ และการให้คำแนะนำแนวปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่งานทะเบียนที่มีความรู้ความสามารถ และสามารถพัฒนากระบวนการให้บริการให้มีความสะดวก และรวดเร็ว ซึ่งวิธีการสร้างระบบบริการที่เป็นเลิศและครบวงจร (One-Stop-Service) นั้นเป็นวิธีหนึ่งที่สำคัญและสามารถนำมาใช้ได้ โดยจะต้องมีการปรับปรุงปัจจัยสู่ความสำเร็จในสามปัจจัยหลัก คือ 1) บุคลากรผู้ให้บริการ 2) สถานที่สิ่งแวดล้อม และ 3) กระบวนการให้บริการ (พิชญพร รุโจปการ, 2556) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จีรพรรณ บุญพิทักษ์ และกาญจน์ระวี อนันต์อัครกุล (2562) ที่พบว่า ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ ชั้นปีที่กำลังศึกษา คณะที่กำลังศึกษา และความถี่ในการใช้บริการงานทะเบียนนักศึกษา ที่แตกต่างกันมีการรับรู้จริงต่อคุณภาพการให้บริการงานทะเบียนนักศึกษาไม่แตกต่างกัน ผลที่ได้อาจเนื่องมาจากนักศึกษาเป็นกลุ่มที่มีวัยใกล้เคียงกัน และมีสภาพแวดล้อมที่ได้รับเป็นไปตามลักษณะเหมือนกัน สำหรับผู้รับบริการ

ที่มีวัตถุประสงค์ในการให้บริการแตกต่างกัน มีผลต่อการรับรู้คุณภาพบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียนแตกต่างกัน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบรายคู่ พบว่า บุคลากรจะมีการรับรู้คุณภาพการบริการที่สูงกว่านักศึกษา ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าบุคลากรมีประสบการณ์ในการใช้งานมากกว่านักศึกษา รวมถึงการได้รับการฝึกอบรมระบบบริการสารสนเทศงานทะเบียน เพื่อสามารถใช้ระบบทะเบียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อมีส่วนร่วมในการแนะนำและให้คำปรึกษาแก่นักศึกษาในการเข้ารับบริการงานทะเบียนได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ผู้รับบริการมีการรับรู้แนวปฏิบัติที่มีต่อการบริการงานทะเบียนในด้านขั้นตอนงานทะเบียน ที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ดังนั้น จึงควรมีการวางแผนขั้นตอนเพื่อลดความซ้ำซ้อน พร้อมทั้งทำสื่อออนไลน์ เช่น การจัดทำเอกสารคู่มือการลงทะเบียน/การทำคำร้อง การทำภาพอินโฟกราฟิก โดยผ่านทางเว็บไซต์ เฟซบุ๊ก เป็นต้น การบริการให้คำแนะนำและปรึกษาเกี่ยวกับกระบวนการขั้นตอน วิธีการ และเอกสารที่ใช้เป็นหลักฐานในการดำเนินงาน เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวก
2. การรับรู้คุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน ด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ ควรมีการจัดสถานที่แจ้งข่าวสาร ข้อมูลการเรียนรู้ การสอน และการบริการต่าง ๆ ตลอดเวลา พร้อมกับมีเจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษาและแนะนำ ผู้รับบริการได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ผู้ให้บริการควรจัดสถานที่ให้บริการที่มีความสะอาดของพื้นที่ให้บริการ มีความเหมาะสม พื้นสะอาด อากาศถ่ายเท อุณหภูมิห้องเหมาะสม เรียบร้อยเป็นระเบียบ อุปกรณ์ เครื่องมือ เอกสารที่ใช้ หยิบใช้ได้สะดวกตลอดเวลาในการให้บริการ มีที่นั่งให้นั่งคอยระหว่างรอรับบริการ
3. การรับรู้คุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน ด้านความเชื่อถือไว้วางใจได้ ควรมีลำดับขั้นตอนในการให้บริการที่ชัดเจน และสามารถติดต่อสอบถามได้สะดวก ดังนั้น ผู้ให้บริการควรมีการประเมินการให้บริการของผู้มาใช้บริการอย่างสม่ำเสมอ และมีการพัฒนาระบบการบริการข้อมูลและการนัดหมายโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์
4. การรับรู้คุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน ด้านการตอบสนองต่อผู้รับบริการ เจ้าหน้าที่ให้บริการแก้ไขปัญหาได้ทันทีที่มาติดต่อรับบริการ ดังนั้น ควรมีความเอาใจใส่ต่อผู้รับบริการ มีความรู้ ความเข้าใจและแม่นยำในระเบียบ กฎเกณฑ์เป็นอย่างดี
5. การรับรู้คุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน ด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อผู้รับบริการ เจ้าหน้าที่ให้การต้อนรับผู้รับบริการที่มาติดต่อเป็นอย่างดี และให้บริการด้วยความเป็นมิตร ยิ้มแย้มแจ่มใส ดังนั้น ควรมีการจัดการอบรมในเรื่องของการพัฒนาบุคลิกภาพและการบริการให้กับบุคลากรของหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง
6. การรับรู้คุณภาพบริการของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียน ด้านการรู้จักและเข้าใจผู้รับบริการ เจ้าหน้าที่รับฟังปัญหาหรือข้อซักถามของผู้รับบริการอย่างใจเย็นและสุภาพ และตระหนักถึงความสำคัญของการให้บริการทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการควรให้ความสำคัญกับการบริการ และมีปรับปรุงและพัฒนาการบริการในทุกด้านให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ สร้างความพึงพอใจเกิดความประทับใจในการให้บริการและสร้างความเข้าใจที่ดีให้แก่ผู้รับบริการ เพื่อที่จะได้สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับองค์กรต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. ควรศึกษาปัญหา และความต้องการของผู้ใช้บริการงานทะเบียน โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อสามารถนำมาวิเคราะห์ผล แล้วนำไปพัฒนาปรับปรุงให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้บริการให้มากขึ้น

2. ควบคู่กับความคาดหวังและความพึงพอใจของผู้รับบริการที่ส่งผลต่อการพัฒนางานของงานให้บริการเป็นประจำ
แต่ละปี และครอบคลุมผู้รับบริการกลุ่มต่างๆอย่างทั่วถึง

3. ควรมีการศึกษาความต้องการใช้ระบบสารสนเทศงานทะเบียนนักศึกษา เพื่อนำไปปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพและ
ประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

จิรวรรณ บุญพิทักษ์ และกาญจน์ระวี อนันต์อัครกุล. (2562). *ความคาดหวัง การรับรู้ และแนวทางการพัฒนาคุณภาพการ
บริการ สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต*. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
สวนดุสิต, 15(2), 101-119.

นิสริน อัคระวิวัฒน์กุล และพัชรวิพรรณ กิจมี. (2557). การพัฒนากระบวนการปฏิบัติงานทะเบียนและประมวลผล วิทยาลัย
เทคโนโลยีพัฒนวิทยการเชียงใหม่. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น*, 2(1), 1-14.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ประวร ไชยอ้าย. (2561). *คุณภาพการให้บริการของฝ่ายตรวจสอบสภาพรถ สำนักงานขนส่งจังหวัดชลบุรี*. (วิทยานิพนธ์รัฐ
ประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.

พิษณุพร รุจโปการ. (2556). *การให้บริการสู่ความเป็นเลิศ*. สืบค้น 15 เมษายน 2564, จาก
<http://www.stou.ac.th/offices/rdec/chan/main/Doc/Article/2556/Art-25-11-56-1.pdf>

มงคล มานพทวี และพระมหาสุติพงษ์ วรทสสี. (2561). ประสิทธิภาพการบริหารจัดการงานทะเบียนและวัดผลมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในเขตภาคเหนือ. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 7(1), 179-185.

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี คณะศิลปศาสตร์. (2019). *ประวัติความเป็นมา*. สืบค้น 10 พฤษภาคม 2564, จาก
https://www.larts.rmutt.ac.th/?page_id=8646

รติมา กานต์ ห้วยหงษ์ทอง, อองาม เปรมสุข และเพียว ดีใจ. (2559). *การพัฒนาคุณภาพการให้บริการงานทะเบียน คณะ
เทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

ฤทธิ์เดช สุตาและคณะ. (2557). การรับรู้และการปรับตัวของเกษตรกรบนพื้นที่สูงต่อความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ.
แก่นเกษตร, 42(ฉบับพิเศษ 2), 190 –197.

สมชาย คิดประดับ, คุณวุฒิ คนฉลาด และเจริญวิชัย สมพงษ์ธรรม. (2557). คุณภาพ ปัญหาและแนวทางการให้บริการ
ของงานทะเบียนและสถิตินิติ มหาวิทยาลัยบูรพา. *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา*, 8(2),
114-423.

สรศักดิ์ กิตยานันท์ และคณะ. (2560). คุณภาพการให้บริการของคณะวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
Journal of Management Science Nakhon Pathom Rajabhat University, 4(2), 105-112.

อรอนงค์ คำคนชื่อ และมนตรี อนันต์รักษ์. (2558). ความพึงพอใจต่อการให้บริการงานทะเบียนและประมวลผลของ
คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัยนครพนม. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 5(2), 137-145.

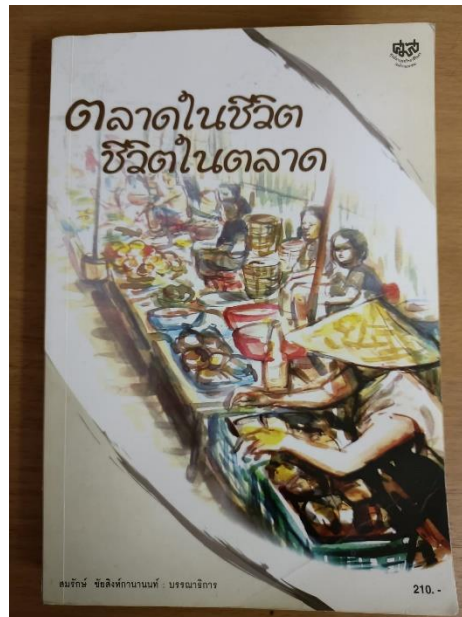
เอี่ยมพร หลินเจริญ. (2555). เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ. *วารสารการวัดผลการศึกษา*, 17(1), 17-29.

Yamane, Taro. (1973). *Statistics: an introductory analysis*. New York: New York: Harper & Row.

“ตลาดในชีวิต ชีวิตในตลาด”

รวมภาพสะท้อนวิถีชีวิตและมิติทางวัฒนธรรมของชุมชน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรฎญา แสนสระ



ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ได้จัดทำโครงการวิจัยเรื่อง “ตลาดกับวิถีชีวิต” ขึ้นเมื่อปี 2547 และรวบรวมบทความจำนวน 5 เรื่อง ลงในหนังสือ “ตลาดในชีวิต ชีวิตในตลาด” ดังนี้

“ตลาดกับวิถีชีวิต : บทสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องตลาดในสังคมไทย” ของ กิตติพร ใจบุญ

“ตลาดนัดมหาวิทยาลัยมหิดล : การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่” ของ อธิตา สุนทรโรทก

“รหัสทางวัฒนธรรมของการจับจ่าย : เล่าเรื่องการค้าขาย ชีวิตผู้หญิง และสังคมในตลาดสดปักควา – ฮานอย” ของ ฆัสรา ชมะวรรณ มุกดาวิจิตร

“ตลาดขายขอบของมอญพลัดถิ่น” ของ ดำรงพล อินทร์จันทร์

“ชีวิตของสินค้ามือสองประเภทแฟชั่นเครื่องแต่งกายในตลาดนัดชั่วคราว : แง่มุมบางประการ” ของ ศิริรินทร์ ใจเที่ยง”

แม้ว่าช่วงเวลาของการจัดทำหนังสือเล่มนี้จะผ่านมากกว่า 20 ปี แต่วิถีและบทบาทของตลาดในงานวิจัยยังคงมีพลังในการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชุมชนต่างๆ ได้เป็นอย่างดี นัยของตลาดที่ปรากฏในงานวิจัยชุดนี้ ตลาดมิใช่เพียงเป็นแหล่งซื้อขายสินค้า ทว่ายังเป็นพื้นที่แห่งชีวิตที่ทำให้ผู้คนได้พบปะ พูดคุย

แลกเปลี่ยนข่าวสาร ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เป็นศูนย์รวมผู้คนอาชีพต่าง ๆ เป็นพื้นที่สร้างมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมอันทรงพลัง

กิตติพร ใจบุญ ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตลาดในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กล่าวถึงการดำรงอยู่ และการปรับตัวของตลาดต่างๆ ความเสื่อมโทรมของตลาดน้ำและการเฟื่องฟูของตลาดบกอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงเส้นทางคมนาคมและระบบขนส่ง การขยายตัวของย่านการค้าและการพัฒนารูปแบบตลาดนัด ตลอดจนลักษณะทางกายภาพของเมืองที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงของตลาด เวลา สินค้า ผู้คน และภาพรวมของการซื้อขายสินค้าในตลาด สะท้อนให้เห็นวิถีและพลังของตลาดผ่านการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยได้เป็นอย่างดี

อริตา สุนทรโทก ศึกษาตลาดนัดมหาวิทยาลัยมหิดล พบว่าตลาดนัดคือการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่จากสถานที่ราชการที่มีกฎควบคุมอย่างชัดเจนกลายเป็นแหล่งรวมผู้คนทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยเข้ามาซื้อของตามอัธยาศัยในวันที่มีตลาดนัด ความพลุกพล่านจอแจของผู้คนทำให้พื้นที่มหาวิทยาลัยเป็นพื้นที่แห่งการพักผ่อนและการบริโภค แตกต่างจากการที่แม่บ้านไปซื้อกับข้าวในตลาดสด

ฉัสนา ชมะวรรณ มุกดาวิจิตร ศึกษาเกี่ยวกับรหัสทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับการจับจ่าย การค้าขาย ชีวิตผู้หญิง และสังคมในตลาดสดแบ๊วควา – ฮานอย พบว่าตลาดสดนับเป็นพื้นที่ของผู้หญิง ทั้งฝ่ายแม่ค้าและลูกค้าที่ต่างก็มีจุดประสงค์เดียวกันคือหาเลี้ยงครอบครัว มีกิจกรรมการซื้อขาย การต่อรองราคา การสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ของคนในตลาด ภาพของตลาดเป็นไปในลักษณะของการต่อรองและการแสวงหาทางเลือก เป็นพื้นที่สร้างสรรค์และแสดงถึงพลังของมนุษย์ในการปรับตัวด้านต่างๆ อย่างชัดเจน

ดำรงพล อินทร์จันทร์ ศึกษาตลาดขายของของมอญพลัดถิ่น มองว่าตลาดเป็นศูนย์กลางทางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชน แม้ว่าการครอบงำเชิงอำนาจของระบบเศรษฐกิจการเมืองระดับชาติและนานาชาติทำให้ชุมชนมอญพลัดถิ่นกลายเป็นคนขายของ แต่ก็ช่วยธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนมอญในชุมชนแห่งนี้และกลายเป็นจุดขายของตลาดที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามา

ศรินทร์ ใจเที่ยง กล่าวถึงชีวิตของสินค้ามือสองประเภทแฟชั่นเครื่องแต่งกายในตลาดนัดชั่วคราว โดยสะท้อนให้เห็นการปรับตัวของคนกลุ่มหนึ่งที่ได้รับผลกระทบภายหลังเศรษฐกิจฟองสบู่แตก มีการเปิดท้ายรถขายของ นำเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายออกมาขาย เสื้อผ้ามือสองเป็นทางเลือกในการแสดงออกและสร้างสรรค์เฉพาะตัว เป็นการปรับตัวให้อยู่รอดทางเศรษฐกิจ มีการกำหนดราคาสินค้าโดยคำนึงถึงสภาพของลูกค้าและคิดราคาพิเศษหากมีความสัมพันธ์ทางสังคมใกล้ชิดกัน

“ตลาด” เป็นพื้นที่มีชีวิต สร้างชีวิต และดำเนินไปเพื่อชีวิต “ตลาดในชีวิต” สะท้อนวิถีและบทบาทของตลาดในด้านการเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้า ส่วน “ชีวิตในตลาด” คือเสน่ห์และพลังของผู้คนที่มารวมตัวกันเกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมภายในตลาด เป็นแหล่งยังชีพ เป็นพื้นที่เฟลิดเฟลีนในการบริโภค เป็นพื้นที่ต่อรองราคา สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ และมีมิติทางสังคมวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าเสมอมา



รายการอ้างอิง

สมรักษ์ ชัยสิงห์กานนท์. (2549). ตลาดในชีวิต ชีวิตในตลาด. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).



การเสนอบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารศิลปศาสตร์ มทร.ธัญบุรี

วารสารศิลปศาสตร์ มทร.ธัญบุรีเป็นวารสารทางวิชาการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่องค์ความรู้ทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ภาษาศาสตร์ประยุกต์ การท่องเที่ยวและการจัดการโรงแรม อุตสาหกรรมการบริการ พลศึกษาและนันทนาการ และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง การเสนอบทความเพื่อขอรับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสาร มีรายละเอียด หลักเกณฑ์และรูปแบบการจัดเตรียมต้นฉบับ ดังนี้

1. ประเภทบทความที่รับพิจารณาตีพิมพ์ในวารสาร ได้แก่ บทความวิชาการและบทความงานวิจัย
2. บทความที่เสนอขอรับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสาร จะต้องไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน หรืออยู่ระหว่างการเสนอพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่นและจะไม่นำไปเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่น ๆ อีก นับจากวันที่ได้ส่งผลงานต้นฉบับนี้มายังกองบรรณาธิการวารสารศิลปศาสตร์ มทร.ธัญบุรี
3. ความยาวของบทความ 10 – 15 หน้า กระดาษ A4 และกำหนดให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 พอยท์
4. การตั้งค่าหน้ากระดาษ A4 และกำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัด 1 เท่า (Single Space) พร้อมระบุเลขหน้าตั้งระยะขอบกระดาษบน 1.5 นิ้ว ล่าง 1 นิ้ว ซ้าย 1 นิ้ว และขวา 1 นิ้ว
5. องค์ประกอบของบทความ ประกอบด้วย ชื่อเรื่อง บทคัดย่อ คำหลัก (ภาษาละไม่เกิน 5 คำ) รายละเอียดเกี่ยวกับผู้เขียน (ชื่อ – สกุล, สังกัด และอีเมล โดยให้ใส่ที่เชิงอรรถ) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษและส่วนของเนื้อหา
6. หากเป็นงานแปลหรือเรียบเรียงจากภาษาต่างประเทศ ต้องมีหลักฐานการอนุญาตให้ตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรจากเจ้าของลิขสิทธิ์
7. ส่วนเนื้อหา ขนาด 14 พอยท์
 - 7.1 บทความวิชาการ
 - ชื่อเรื่อง (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ตัวหนา ขนาด 18 พอยท์
 - บทคัดย่อ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ภาษาละไม่เกิน 300 คำ
 - บทนำ (ในส่วนหัวข้อความ 16 พอยท์)
 - เนื้อหา (ในส่วนหัวข้อความ 16 พอยท์)
 - บทสรุป (ในส่วนหัวข้อความ 16 พอยท์)
 - รายการอ้างอิง* (ในส่วนหัวข้อความ 16 พอยท์)
 - 7.2 บทความงานวิจัย ขนาด 14 พอยท์
 - ชื่อเรื่อง (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ตัวหนา ขนาด 18 พอยท์
 - บทคัดย่อ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ภาษาละไม่เกิน 300 คำ (ในส่วนหัวข้อความ 16 พอยท์)
 - บทนำ (ในส่วนหัวข้อความ 16 พอยท์)
 - การทบทวนวรรณกรรม (ในส่วนหัวข้อความ 16 พอยท์)
 - วิธีการวิจัย (ในส่วนหัวข้อความ 16 พอยท์)
 - ผลการวิจัย (ในส่วนหัวข้อความ 16 พอยท์)
 - อภิปรายผลและข้อเสนอแนะการวิจัย
 - รายการอ้างอิง* (ในส่วนหัวข้อความ 16 พอยท์)

* รายการอ้างอิง เป็นการบอกรายการแหล่งอ้างอิงที่มีการอ้างอิงในเนื้อหาของงานเขียน



8. การอ้างอิง รายการอ้างอิงให้ใช้ตามรูปแบบ APA 6th

8.1 การอ้างอิงในเนื้อหา

- การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ

ตัวอย่าง

นิศากร สิงห์เสนี (2550, หน้า 15)

Hanna (2015, pp. 25-26)

- การอ้างอิงในเนื้อหาท้ายข้อความ

ตัวอย่าง

(นิศากร สิงห์เสนี, 2550, หน้า 15)

(Hanna, 2015, pp. 25-26)

8.2 รายการอ้างอิง

ตัวอย่าง

หนังสือ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2555). *ธุรกิจนำเที่ยว*. กรุงเทพฯ: เพรสแอนด์ไซน์.

Page, Stephen J. (2015). *Tourism management* (5th ed.). New York: Routledge Taylor & Francis Group.

บทความในเอกสารรายงานการประชุมและสัมมนา

เชษฐิศา กุศลลาไสยานนท์, วิทยาพรรณ จันทน์ประเสริฐ, นิจุรา ภู่วี และหรรษา พลอยประเสริฐ. (2557). การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อสร้างประสิทธิภาพในการจัดการของตลาดน้ำดอนหวายจังหวัดนครปฐม. ใน *การประชุมสวนสุนันทาวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 1 เรื่อง “งานศิลปวัฒนธรรมกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นไทย”* (น. 75-80). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

Abdelrahman, Omer Hassan. (2009). The state of ICT implementation and training at the University of Khartoum Library System (UKLIS). In *International conference on academic libraries (ICAL-2009)-vision and role of the future academic libraries* (pp. 77-82). Delhi: University of Delhi.

บทความในวารสาร

จิตรรัตน์ ดันนิตร์. (2557). ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวตลาดคลองสวน 100 ปี. *วารสารวิจัย มสค สาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 10(2), 91-103.

Liao, Hui-Chuan. (2016). Using automated writing evaluation to reduce grammar errors in writing. *ELT Journal*, 70(3), 308-319.

วิทยานิพนธ์

วรท พิณแพทย. (2553). *แนวทางการพัฒนาการบริการระหว่างการบินในชั้นธุรกิจ สำหรับ*

ผู้โดยสารกลุ่มนักธุรกิจชาวไทย กรณีศึกษา บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยนเรศวร, พะเยา.



Niphawan Samartkit. (2008). *Caregiver role strain and rewards of care giving : a study of caring for traumatic brain injured patients in eastern Thailand* (Doctoral Dissertation). Mahidol University, Bangkok.

เว็บเพจมีผู้แต่งหรือหน่วยงานรับผิดชอบ

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ. (2552). *แผนพัฒนาบุคลากรและกรอบอัตรากำลัง ปี พ.ศ.2553-2557*. สืบค้น 21 ตุลาคม 2559, จาก http://arc.dru.ac.th/th/dirPersonPlan_show.php?pdf=2553-2557.pdf&year=2553%20%B6%D6%A7%20%BE.%C8.%202557

Mathew, K. Susan, and Baby, M. D. (2012). *Developing Technology Skills for Academic Librarians: A Study Based on the Universities in Kerala, India*. Retrieved October 21, 2016, from <http://unllib.unl.edu/LPP/mathew-baby.htm>

วิธีการจัดส่งบทความ

กรุณาส่งแบบเสนอผลงานวิชาการและไฟล์ข้อมูลบทความมาทางอีเมล: liberalartsjournal@rmutt.ac.th และส่งเอกสารฉบับจริงมาที่ กองบรรณาธิการวารสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี 39 หมู่ 1 ถนนรังสิต-นครนายก ตำบลคลองหก อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี 12110 หากมีข้อสงสัยติดต่อผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปรารุณมาศ พลิชฐ์ภักกุล, คุณวรรณยา เฉลยปราชญ์ เบอร์โทรศัพท์ 02 549 4965



แบบเสนอผลงานวิชาการเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารศิลปศาสตร์ มทร.ธัญบุรี

เรียน บรรณาธิการวารสารศิลปศาสตร์ มทร.ธัญบุรี

ข้าพเจ้า (ชื่อ –สกุล)

(ภาษาอังกฤษ)

ตำแหน่งทางวิชาการ (โปรดระบุ)

☐ ศาสตราจารย์ ☐ รองศาสตราจารย์ ☐ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ☐ อาจารย์

☐ ดร. ☐ นาย ☐ นาง ☐ นางสาว

☐ อื่น ๆ (ระบุ).....

สถาบันหรือหน่วยงานที่สังกัด.....

วุฒิการศึกษา(สูงสุด).....

ที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์ (ที่ติดต่ได้)

โทรศัพท์ที่ทำงาน.....โทรศัพท์มือถือ.....

โทรสาร.....E-mail.....

มีความประสงค์ขอส่งผลงานวิชาการ เรื่อง :

ชื่อผลงาน (ภาษาไทย).....

ชื่อผลงาน (ภาษาอังกฤษ).....

ประเภทของผลงานวิชาการ

☐ บทความวิจัย ☐ บทความวิชาการ

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าผลงานนี้ ☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าเพียงผู้เดียว

☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ที่ระบุชื่อในผลงาน

ผลงานนี้ยังไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน หรืออยู่ระหว่างการเสนอพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่นและจะไม่นำส่งไปเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่น ๆ อีก นับจากวันที่ข้าพเจ้าได้ส่งผลงานต้นฉบับนี้มายังกองบรรณาธิการวารสารศิลปศาสตร์มทร.ธัญบุรี

.....ลายมือชื่อเจ้าของบทความ

(.....)

วันที่



แบบรับรองบทความวิจัยจากปริญญานิพนธ์/วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์

เรียน บรรณาธิการวารสารศิลปศาสตร์ มทร.ธัญบุรี

ข้าพเจ้า ☐ ศาสตราจารย์ ☐ รองศาสตราจารย์ ☐ ผู้ช่วยศาสตราจารย์
☐ อาจารย์ ☐ ดร.

ชื่อ - สกุล

สถาบันหรือหน่วยงานที่สังกัด.....

ที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์ (ที่ติดต่อได้)

.....

โทรศัพท์ที่ทำงาน.....โทรศัพท์มือถือ.....

โทรสาร.....E-mail.....

ขอรับรองว่าได้ตรวจสอบบทความวิจัยจากปริญญานิพนธ์/วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง :

ชื่อผลงาน (ภาษาไทย).....

.....

ชื่อผลงาน (ภาษาอังกฤษ).....

.....

ของนิสิต ชื่อ -สกุล

ว่าถูกต้องตามหลักวิชาการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ซึ่งบทความนี้ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการเสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารฉบับอื่น

.....ลายมือชื่อ

(.....)

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

วันที่